

**AÇIK ve UZAKTAN EĞİTİM
FAKÜLTESİ**

BÖLÜM:

COĞRAFYA

DÖNEM (GÜZ / BAHAR):

GÜZ

EĞİTİM ÖĞRETİM YILI:

2013-2014

DERSİN ADI:

DÜNYA BÖLGELERİ: KUZEY AMERİKA

**DERS NOTU YAZARININ
ADI-SOYADI:**

Prof.Dr.Nazmiye ÖZGÜÇ

**CANLI DERS ÖĞRETİM
ELEMANIN ADI-SOYADI:**

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: KUZEY AMERİKA: GİRİŞ

1.1.GİRİŞ

1.2.DEĞİŞEN ANGLO-AMERİKA: FARKLILIKLAR VE BENZERLİKLER

1.2.1.NÜFUS ZITLIKLARI

1.3.EKONOMİK ZENGİNLİK VE ETKİLİLİK

1.4.ANGLO-AMERİKA ÜLKELERİ

1.4.1.AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

1.4.2.KANADA DOMİNYONU

1.4.3.DOST KOMŞULAR

BÖLÜM 2: KUZEY AMERİKA'NIN FİZİKİ COĞRAFYASI

2.1.YER ŞEKİLLERİ

2.1.1.KANADA KALKANI

2.1.2.ÖRTÜLÜ PLATFORM

2.1.3.KENAR DAĞLAR

2.1.4.KIYI OVALARI

2.2.İKLİM

2.2.1.SICAKLIK

2.2.2.YAĞIŞ

2.3.TOPRAKLAR

2.4.BİTKİ ÖRTÜSÜ

2.5.HİDROGRAFYA

2.5.1.İNSANIN ÇEVRESEL ETKİSİ

BÖLÜM 3: KUZEY AMERİKA’NIN BEŞERİ COĞRAFYASI

3.1.NÜFUS VE YERLEŞMENİN GELİŞMESİ

3.1.1.YERLİ NÜFUS

3.2.BAĞIMSIZLIĞA GEÇİŞ

3.2.1.BİR ULUSUN DOĞUŞU

3.3. NÜFUS: BAŞLICA ÖZELLİKLER VE DAĞILIŞ

3.3.1.GÖÇLERİN KUZEY AMERİKA İÇİN ÖNEMİ

3.3.2.DAĞILIŞ

3.3.3.DEMOGRAFİK YAPI

3.4.KUZEY AMERİKA’DA 1970’E KADAR SÜREN SANAYİ ŞEHİRLEŞMESİ

3.5.BÜYÜK ŞEHİRSEL ALANLARIN ORTAYA ÇIKIŞI

3.6.1970’DEN İTİBAREN AMERİKA’DAKİ SANAYİ SONRASI ŞEHİRLEŞME

3.7.AMERİKAN ŞEHİR KALIBININ ULAŞIM BAĞLAMINDA DEĞİŞİMİ

BÖLÜM 4: KUZEY AMERİKA’NIN EKONOMİK COĞRAFYASI

4.1.GİRİŞ: KUZEY AMERİKA EKONOMİSİ

4.2.TARIM FALİYETLERİ

4.3.MADENCİLİK

4.3.1.DEMİR CEVHERİ

4.3.2.BAKIR

4.3.3.DİĞER MADENLER

4.4.ENERJİ KAYNAKLARI

4.5.KUZEY AMERİKA’DA SANAYİ

4.6. KUZEY AMERİKA’DA ULAŞIM

4.6.1.DEMİRYOLLARI

4.6.2.KARAYOLLARI

4.6.3.HAVAYOLLARI

4.7. TURİZM COĞRAFYASI

BÖLÜM 5: KUZEY AMERİKA’NIN BÖLGELERİ

5.1. KUZEYDOĞU: NEW ENGLAND VE KANADA’NIN ATLANTİK EYALETLERİ

5.2. FRANSIZ KANADA’SI

5.3. MEGALOPOLİS

5.4. APPALAŞLAR VE OZARKLAR

5.5. GÜNEY: İÇ KESİMLER

5.6. GÜNEYDOĞU KIYI KESİMLERİ

5.7. KUZEY AMERİKA’NIN ÇEKİRDEK ALANI: “HEARTLAND”

5.8. BÜYÜK OVALAR VE PRERİLER

5.9. KAYALIK DAĞLAR

5.10. DAĞLARARASI HAVZALAR

5.11. KALİFORNİYA

5.12. HAWAİİ (ADALARI)

5.13. KUZEY PASİFİK KIYISI

5.14. BOREAL ORMAN

5.15. TUNDRA YA DA ARKTİK BÖLGE

KAYNAKLAR

Prof. Dr. Nazmiye ÖZGÜÇ
İÜ, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi
Coğrafya Programı
DÜNYA BÖLGELERİ: KUZEY AMERİKA, e-Ders
1.Hafta e-Ders Kitap Bölümü

1. HAFTA

GENEL ÖZET VE UYARI: Dünyanın çeşitli kısımları hakkında bilgi sahibi olmak her şeyden önce coğrafyacıların görevidir. Parçalar hakkında bilgi sahibi olmak bütün hakkında bilgi sahibi olmayı kolaylaştırır. Daha onaltıncı yüzyılda Helkish Crooke'un **“Coğrafyacılar dünyanın anatomistlerinden başka bir şey değildir”** lâfı boşuna söylenmemiştir.

Bu dersimizde bu parçalardan birisi olan Amerika kıtasının Kuzey Amerika kısmı üzerinde duracağız. Burada dünyanın en gelişmiş ülkelerinden ikisi, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada yer almaktadır. Her ne kadar üçüncü bir ülke olarak Meksika da harita üzerinde görünüyorsa da, bu ülke Karayip Adalarıyla birlikte Orta Amerika içinde kabul edilmektedir.

14 hafta sürecek derslerimizde, öğrencilerin konuları daha iyi anlayabilmeleri için çok sayıda alıntı yer alacaktır. Bu alıntılar sınav dışı tutulacaktır ama okunmasında öğrencinin kendi entelektüel gelişmesi açısından büyük yarar vardır. Powerpoint sunularla kurulan bağlantıların iyice izlenmesi, genel bir coğrafi görüş oluşturmak, entelektüel bir temel kazanmak bakımından büyük bir katkı sağlanırken soruların cevaplanması da kolaylaşacaktır.

BÖLÜM 1: KUZEY AMERİKA: GİRİŞ

1.1.GİRİŞ

Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri, Batı Yarıküresinin kuzeyde kalan kesiminin üçte birini oluştururlar. Bu alan Kuzey Amerika'nın da büyük kısmına denk düşmekle birlikte, kıtasal olarak “*Kuzey Amerika alt-kıtası*” Meksika ve çok sayıda küçük Orta Amerika ülkeleriyle Batı Hint Adalarını da içine almaktadır. Söz konusu ülkelerden Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada taşıdıkları Avrupa kültürel damgası ile diğer bölge (Kuzey Amerika) ülkelerinden ayrılırlar. Bu yüzden de bu alem, güneyde yer alan *Latin Amerika*'dan ayırt edilmek için, çoğu kez *Anglo-Amerika* olarak anılır. Çok çeşitli kültürel, toplumsal, siyasal ve ekonomik zıtlıklar yüzünden Batı Yarıküresinde “Anglo-Amerika” ve “Latin Amerika” biçiminde bir bölgesel ayrıma gitmenin şimdiye dek anlamlı bir yol olduğu söylenebilir.

(Powerpoint Sunu 1: Şekil 1)

Anglo terimi Kuzey Amerika'daki iki ülke nüfusunun önemli bir niteliğini, yani egemen bir şekilde İngiliz olan kökenlerini ve de her iki ülkenin bu mirastan türemiş ekonomik ve siyasal kurumlarını içinde saklayan bir terimdir. Bununla birlikte, A.B.D. ve Kanada'da sayısız nüfus grubunun kökeni artık İngiliz değildir ve de “Anglo” olmayan nüfusun toplamdaki payı sürekli artmaktadır. Aslında geçmişten beri bazı gruplar zaten İngiliz kökenli değildi ve kıtanın beşeri coğrafyasında önemli ölçüde farklılık yaratacak büyüklüklerde yer almışlardı. Örneğin doğu Kanada'da Fransız kökenliler büyük ölçüde egemen durumdadırlar; Quebec eyaletinin büyük kısmında, Ontario ve Labrador'un buraya bitişik kesimlerinde ve New Brunswick'te yerleşmişlerdir.

Hawaii, egemen Asya ve Polinezya kökenliler nedeniyle Anglo terimine bir istisna oluşturan eyalettir. Doğal olarak, günümüzde A.B.D. ve Kanada'nın birçok yerinde artık Anglo kökenli olmayan etnik grupların varlığı daha da dikkat çekici hale gelmiştir: Örneğin Meksika kökenlilerin yerleştiği, Pasifik Okyanusundan Meksika Körfezi'ne kadar Meksika sınırı boyunca uzanan geniş kuşak; Kübalı mültecilerin yerleştikleri Florida'nın güneydoğu

köşesi; Amerika Birleşik Devletleri'nin batısındaki çeşitli Kızılderili rezervasyonları; kuzey ve batı Alaska ile kuzey Kanada'daki İnuit ve Aleut yerleşmeleri; güneydoğu Amerika Birleşik Devletleri'nin kırsal kesimleri ile birçok Amerikan şehrindeki zenci nüfusun toplandığı alanlar; ve de Anglo kökenli olmayan başka birçok ulus grubunun (Koreliler, İtalyanlar, Vietnamlılar vb.) toplanma alanları, özellikle de her iki ülkedeki büyük şehirlerde meydana getirilen “*getto*”lar bunlar arasındadır.

Sonuç olarak, Anglo-Amerika terimi gittikçe gözden düşmektedir ama hem Amerika Birleşik Devletleri'nde hem de Kanada'da Avrupa kültürel damgası egemenliğini hâlâ korumaktadır ve korumaya da devam edecektir. İngilizce, A.B.D.'nin tek ulusal dili olurken, Kanada'da Fransızca'yla birlikte resmen kabul edilmiş çift-dilden birisidir. Nüfusun büyük çoğunluğu Hıristiyan'dır. Yine nüfusun hepsi değilse de, büyük kısmı çeşitli Avrupa ülkelerinden gelen atalarının izinden gider. Sanat, mimari ve diğer kültürel anlatımlarda Avrupa normları egemendir.

Anglo-Amerika nüfusu dünyanın en şehirlileşmiş toplumunu oluşturur; Yeni Dünya'yı New York, Toronto, Chicago ya da San Francisco'nun gökdelen manzaralarından daha iyi hiç bir şey sembolize edemez. Aynı zamanda da, bu alt-kıtanın birbirine uzak şehirlerini ve bölgelerini birbirine bağlayan süper otoyolları, havayolları ve demiryolları ağlarıyla dünyanın en hareketli (“*hipermobil*”) halkını oluştururlar. Her iş günü banliyö iş merkezleri ve şehir merkezlerine milyonlarca insan gelip-giderken, bir Amerikan ailesi ortalama olarak her dörtbuçuk yılda bir yer değiştirmektedir.

1.2.DEĞİŞEN ANGLO-AMERİKA: FARKLILIKLAR VE BENZERLİKLER

1990'larda Anglo-Amerika'nın tamamen yeni bir çağa girdiği ileri sürülmektedir. Kristof Kolumb'un 500 yıl önce *Yeni Dünyayı* keşfinden beri bu üçüncüsü olmaktadır. İlk dörtyüzyıl tarım ve kırsal hayatın egemenliğinde geçmiş; ikinci çağ olan “*sanayi şehirleşmesi*” dönemi, ondokuzuncu yüzyılı ve yirminci yüzyılın büyük kısmını kaplamıştır. Ama artık A.B.D. ve Kanada'da bilgi üretim ve dönüştürülmesi, uzmanlaşmış hizmetler ve yüksek teknoloji sanayilerinin egemenliğindeki ve karşılıklı iş ilişkilerinin gittikçe daha çok küresel ölçekte işlediği bir “*sanayi sonrası*” (post-endüstriyel) toplumuna dönüşme ve ekonominin olgunlaşma dönemi yaşanmaktadır. Mavi yakalılar hızla *beyaz ve pembe yakalıya* dönüştükçe ve otomasyonun girdiği bürolar egemen işyerleri haline geldikçe, Anglo-Amerika'nın her tarafında esaslı yer değiştirmeler yaşanmaya başlanmıştır.

A.B.D.'nin kuzeydoğusu, Kanada'nın ise güneydoğusunda yer alan ve gittikçe yaşlanan “Kuzey Amerika Sanayi Kuşağı” artık sık sık “Rust Bowl” (A.B.D.'nin doğu iç kesiminde erozyonun yol açtığı “Dust Bowl”dan-”Toz Çanağı”- esinlenerek) “Pas Çanağı” diye anılmakta; San Francisco'nun *Silicon Vadisi* gibi banliyö alanları ile Teksas, Kuzey Carolina, Florida, Arizona, Colorado ve Güney Kaliforniya gibi yüksek teknoloji alanları şimdi ihtişam ve prestij kazanmış bulunmaktadır.

A.B.D. ve Kanada'nın, beşeri coğrafyasının yeni dinamik lokasyon güçleri ortaya çıktıkça dönüşüme uğraması şaşırtıcı değildir. Aslında, Kuzey Amerika'nın Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nden meydana gelen âleminin dayanıklı olan bölgesel iç yapısı yeni bir mozaik halinde yeniden biçimlenmeye başlamıştır. İleride ele alınacak olan, gelenekselden uzaklaşarak farklılaşan yeni yeni bölge ayrımları da bunu yansıtmaktadır.

Her ne kadar A.B.D. ve Kanada'nın çok sayıda tarihsel, kültürel ve ekonomik özelliği paylaştıkları doğruysa da, iki ülke birbirlerinden birçok bakımdan da farklıdır. Aslında farklılıkların katı coğrafi boyutları vardır: Toplam olarak 19.4 milyon km² alan kaplayan Anglo-Amerika'da A.B.D. toprak bakımından Kanada'dan biraz daha küçüktür fakat Kuzey Amerika alt-kıtasının ortasını/kalbini kaplamaktadır.

A.B.D.'nde çok genel bir coğrafi ayırım olarak “Doğu” ve “Bati”dan söz edilirken, Kanada'da “Güney Kanada” ve “Kanada'nın Kuzeyi” gibi bir ayırma gitmek daha uygun karşılanmaktadır; çünkü Kanadalıların ezici bir çoğunluğu A.B.D. sınırından 160 km mesafe içinde kalan Güney Kanada'da yaşamaktadır. A.B.D., ana ülke yanında, aynı zamanda, Alaska nedeniyle Kuzey Amerika'nın kuzeybatı uzantısını da kaplar (Hawaii açıkları ise Pasifik alemine aittir) ve böylece, Kanada'nın tersine, A.B.D. parçalanmış bir devlet, ülke toprakları iki ya da daha fazla parçadan oluşmuş, yabancı topraklarla ve uluslararası sularla ayrılmış uzantı bakımından “sürekliliği olmayan” bir ülke özelliği kazanır.

1.2.1.Nüfus Zıtlıkları

Dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 5.1'iyle, Anglo-Amerika dünya halkları arasında şanslı bir konumda bulunmaktadır. *Tarıma* dayalı geçmişlerinden ilerleyerek A.B.D. ve Kanada kısa sürede sanayi toplumu karakterlerini kazanmışlardır. Daha 1920'de A.B.D.'nin nüfusu kırsaldan çok şehirli hale gelmişti; Kanada nüfusu da aynı düzeye 1931'de erişti. Tarımda çalışanlar oranı her iki ülkede de sürekli azaldı. Nüfus toplamları ve nüfusun çeşitli özellikleri ele alındığında ise iki ülke arasındaki farklılıklar daha belirginleşmektedir: Yüzölçümü bakımından dünyanın dördüncü en büyük ülkesi A.B.D.'nin 2010 nüfusu 309 milyonken,

dünyanın alan bakımından ikinci büyük ülkesi olduğu halde Kanada'nın 33.4 milyonla bunun onda birinden biraz fazla durumdadır.

Her ne kadar A.B.D.'ne kıyasla Kanada'nın nüfusu küçükse de, bu nüfus kültür ve geleneğe göre bölünmüştür ve bu bölünme “*bölgeselleşme*” şeklinde açığa da vurulmuştur. İngilizce, Kanada sakinlerinin %59.3'ünün anadili iken, Fransızca %22.9'unun ve diğer diller de nüfusun %17.8'inin (Çince dahil diğer diller) anadilini oluşturmaktadır; konuşma açısından bakıldığında nüfusun %67.5'i yalnızca İngilizce, %13.3'ü yalnızca Fransızca, %17.7'si hem İngilizce hem Fransızca konuşmakta ve %1.5'i de ne İngilizce ne de Fransızca bilmektedirler. A.B.D.'nde ise halkın sekizde birinin birinci dili İngilizce dışında başka bir dildir¹.

Kanada'nın çok-dillilik durumu Fransızca konuşanların ülkenin 11 eyaleti arasında ikinci büyük olan *Quebec*'de (aynı zamanda ikinci en büyük Kanada metropolisi olan 3.5 milyon nüfuslu Montreal'i de içine alıyor) şiddetli bir mekansal toplanma göstermesiyle de açıkça belirginleşmektedir. Quebec nüfusunun yüzde 80'den fazlası Fransız Kanadalıdır ve Quebec Kanada'daki Fransız kültürünün tarihsel, geleneksel ve duygusal odak noktasını oluşturur. Quebec, ilk Fransız göçmenlerin Kuzey Amerika'ya başlıca erişme yolu olan orta ve aşağı St.Lawrence Nehri Vadisi'nde uzanmaktadır. Son onbeş-yirmi yılda Quebec'de Kanada'dan ayrılmayı hedefleyen güçlü bir milliyetçi hareket ortaya çıkmıştır (Ekim 1995'de yapılan referandumda da bağımsızlığını çok az farkla kaçırdı).

---

¹ Henüz Kanada'daki “bölgeselcilik” gibi tehlike çanları çalmasa da, A.B.D.'nde de özellikle İspanyolca konuşanların sayısının hızla artması ve bunların belirli yerlerde (Teksas, Kaliforniya ve Florida) toplanmaları bu alanlarda İngilizceye resmi dil konumu verilmesine yol açmıştır. Gerçekten de, 1970-1980 arasında toplam nüfus %11.4 artarken, göçler ve doğum sayılarındaki artışlar yüzünden İspanyolca konuşan nüfustaki artış oranı %57 olmuştur.

2000 sayımında 35.3 milyon olan İspanyolca konuşan nüfus içinde 20.6 milyon Meksika kökenlidir; yani her üç İspanyolca konuşanın 2'si Meksikalıdır. Toplam nüfusun henüz %12.5'ini oluşturan bu nüfusun kısa sürede zenci nüfusu geçerek ülkedeki en büyük azınlık grubunu oluşturacağı tahmin edilmektedir. Bu yüzden, 1970 ve 1980'lerde Teksas, Kaliforniya ve Florida ile birlikte New Mexico ve Colorado'da da çift-dilli iletişime resmen olanaklar tanınmasıyla, yeni grupların asimilasyonunun tek dille sağlayamama yolundaki kaygılar artmış ve 1986'da ilk olarak 7 eyalet İngilizce'yi “resmi” eyalet dili olarak ilan etmişti; 12 başka eyalet de hemen bunları izledi. Bunun yanında, ülkenin birçok yerinde kitle iletişim araçlarında da İngilizce dışı dillerle yapılacak reklamlara kamu harcamaları yasaklandı. Bu ülke nüfusunun %83'den fazlasını oluşturan 134 farklı ulus arasında ikinci önemli grubu ise Asya ve Pasifik Adalarından gelenler meydana getirmektedirler. Bunların sayıları da 1970'lerde iki misline çıkmış, 1980'lerde tekrar iki misli bir büyüklüğe erişmiştir ve bunlar da esas olarak ülkenin batı kısımlarında toplanma göstermektedirler.

İç “*bölgeselcilik*” Kanada’yı Frankofon (Fransızca konuşulan) Quebec’in batısına doğru da etkilemektedir. Ülkenin **çekirdek** alanı, Kanada’nın en çok nüfuslu eyaleti olan ve metropoliten Toronto üzerinde merkezleşen Ontario’da uzanmaktadır; Ontario’daki, nüfusun yalnızca yüzde 5 kadarı olan, Fransızca konuşan azınlık ise Quebec sınırına yakın olarak, eyaletin doğusunda toplanmıştır. Daha uzak batıda preri eyaletleri Manitoba, Saskatchewan ve Alberta vardır. Buralarda Fransızlar, her bir eyalet nüfusunda yüzde 4-7 arasında değişen oranlarda küçük azınlık toplulukları oluşturmak üzere, Almanlarla ve Ukraynalılarla karışmaktadırlar. Fransız etkeni Kanada’nın en batı eyaletlerinde çok zayıflamaktadır. Vancouver’in merkezini oluşturduğu ve nüfus bakımından üçüncü durumdaki British Columbia’da nüfusun %80’den fazlası atalarının İngiliz olduğunu iddia ederken, yalnızca 1.5’i etnik Fransız’dır ve bu alanın hızla büyüyen Asya toplumunun çok gerisinde kalmaktadır.

Kanada’nın diğer eyaletlerinin birliğini *çok-dillilik* etkilemezken, Kanada-A.B.D. sınırının güneyinde ise *çok-kültürlülük* egemen durumda bulunmaktadır. A.B.D. kültürel mozağında dil ya da etniklikten daha çok hissedilen durum Avrupa kökenli halklarla (nüfusun yüzde 70 kadarı) Afrika kökenli olanlar (nüfusun kabaca yüzde 12’si) arasındaki ayırımdır. Kamu yaşamında ırk ayırımı zayıflatan çağdaş medeni haklar hareketinde önemli ilerlemelere rağmen, çoğu beyaz hâlâ hemen yakınlarındaki yaşama mekânını zencilerle paylaşmak istememekte; bu yüzden de konut alanlarındaki ayrımcılık sürmektedir (şimdi buna bir de Müslüman ülkelerden gelen fakat daha çok Arap kökenlilere yönelen ayrımcılık da eklenmiştir; eğer “kültürel mozaik” toplum tarafından yeniden değerlendirilmezse, A.B.D.’nde ayrımcılık türleri de çeşitlenmiş olacaktır). Kanada’daki ayrımcı “bölgesel” düşünce en yoğun olarak kendisini hissettirdiği Quebec’de bile eyalet çapında mevcut değilken, yerel ölçekteki ısrarlı ırk ayrımcılığı özellikle A.B.D.’nin bazı eyaletlerinde daha şiddetli bir şekilde iki ayrı ve eşit olmayan toplum -biri *beyaz* biri *siyah*- yaratmıştır.

1.3.EKONOMİK ZENGİNLİK VE ETKİLİLİK

Kuzey Amerika’nın bu iki ülkesinin son derece gelişmiş toplumları tarih ve coğrafyanın bir kombinasyonu halinde ortaya çıkan küresel liderlik rolünü de ele geçirmişlerdir. Aslında Anglo-Amerikalıların en büyük başarısı koşulları güç ve son derece geniş olan bir çevreye karşı kazandıkları savaşlardır: Ulaşımı ve iletişimi sürekli iyileştirerek Amerikalı ve Kanadalılar ülkelerinin tümünü, dağlar ve geniş tahıl tarım alanları kuzey-güney

doğrultusunda uzanarak büyük engeller yarattıkları halde, gerekli olduğu şekilde doğu-batı doğrultusunda büyük mesafeler (4,000 km'nin üzerinde) boyunca organize etmeyi sonunda başarmışlardır. Coğrafi mekânın kısılması, ya da *zaman-mekân yakınlaşması*, 150 yıl boyunca birbirini izleyen demiryolu, karayolu ve havayolundaki gelişmelerle gerçekleşmiş ve uzak yerlerin birbirine iyice yakınlaşması yanında, insan ve faaliyetlerin de daha geniş alanlara yayılması mümkün olmuştur. Böylece 300 yıllık tarihleri boyunca A.B.D. ve Kanada, Avrupa'daki anavatanları olan ülkelerindeki toplumlardan çok daha farklı bir gelişme süreci içinde olmuşlardır.

Amerikalılar ve Kanadalılar yüksek bir ortalama gelir düzeyine (2010'da A.B.D.'nde 47,140 \$, Kanada'da 41,950 \$ idi; bir kıyaslama için Meksika'nınki 9,330 \$), yüksek okuryazarlık oranına, çok yüksek bir enerji tüketim düzeyine, düşük bir ölüm oranına ve uzun bir ortalama ömre (Kanada'da erkekler için 77, kadınlar için 82 yaş; A.B.D.'nde bu değerler 75 ve 80) sahiptirler.

Kaynak tabanlarının çeşitliliği ve ölçeği ile çevresel potansiyellerinin korkunç büyüklüğü yeni gelenlere yer, topraksızlara yeni topraklar ve çoğunluk için değişik olanaklar sağlamıştır. Günümüzde ise koşullar giderek değişmektedir; ulusal kalkınmanın her ölçüsüyle dünyadaki en yüksek olan hayat standartları Anglo-Amerika halkının her kesimi tarafından eşit bir şekilde paylaşılamamaktadır. Yoksulluk şaşırtıcı bir şekilde yaygındır; özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde büyük şehirlerin içlerindeki *slum* (sefalet) mahalleleri ve kırsal alanlardaki Kızılderili ve Eskimo *rezervasyon*larında yoksulluk mekânsal bir toplanma göstermektedir. “*Yoksulluk cepleri*” olarak anılan bu tür yerlerin en kötülerinde yetersiz beslenme büyük bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bunlara şimdi (11 Eylül 2001'de) bir de güvenlik sorunu eklenmiştir ki bu sorun A.B.D.'ni dünyanın büyük kısmı için “güvenli cennet” (safe heaven) olmaktan çıkarırken, dünyanın başka yerlerine müdahalelerini arttırmaya da götürmüştür.

ÖRNEK SORULAR

1- Kuzey Amerika'da yer alan Kanada ve A.B.D. nüfuslarının önemli bir niteliğini, yani egemen bir şekilde İngiliz olan kökenlerini ve de her iki ülkenin bu mirastan türemiş ekonomik ve siyasal kurumlarını hangi terim ifade etmektedir?

a-Anglo terimi

b-Amerika terimi

c-Alman terimi

d-İngiliz terimi

e-İtalyan terimi

Cevap (a)

2-Amerika Birleşik Devletleri'nde büyük şehirlerin içlerindeki yoksul, çöküntü kesimleri ifade eden deyim hangisidir?

a-gecekonda

b-rezidans

c-sosyal konut

d-slum /sefalet

e-refah semti

Cevap (d)

Prof. Dr. Nazmiye ÖZGÜÇ
İÜ, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi
Coğrafya Programı
DÜNYA BÖLGELERİ: KUZEY AMERİKA, e-Ders
2.Hafta e-Ders Kitap Bölümü

2. HAFTA

ÖZET: Kuzey Amerika'nın, bu derste, yerşekilleri, iklim ve bitki örtüsü gibi fiziki coğrafya özelliklerini ele almaya çalışacağız.

Derslerimizde, konuları daha iyi anlayabilmeniz için bazı alıntılar yer alacaktır. Bu alıntılar sınav dışı tutulacaktır ama okumanızda kendi entelektüel gelişmeniz için büyük yarar vardır. Powerpointlerle kurulan bağlantıları iyice izlemeniz genel bir coğrafi görüş oluşturmanız ve entelektüel bir temel kazanmanız için büyük yarar sağlayacaktır.

BÖLÜM 1: KUZEY AMERİKA: GİRİŞ (DEVAM)

1.4.ANGLO-AMERİKA ÜLKELERİ

1.4.1.Amerika Birleşik Devletleri

Toplam yüzölçümü 9,363,400 km² olan bu ülke yalnızca üç ülkenin –Rusya, Kanada ve Çin-arkasında kalmaktadır. 2011'de 313,232,044 Nüfus miktarıyla da dünyanın üçüncü büyük ülkesidir –Çin ve Hindistan'dan sonra.

A.B.D. yönetim erkinin federal ve eyalet hükümetleri arasında bölündüğü bir federal cumhuriyettir. Federal eyaletlerin (state) sayısı 50’dir ve bunlar gerek yüzölçümü ve gerekse nüfus bakımından değişik büyüklüklerde dirler. Alaska ve Hawaii dışındaki “eski” denilen eyaletler anakarada bitişik olarak yer almışlardır. Eyaletler **county** denilen yerel yönetim birimlerine ayrılmış durumdadırlar ama bunda da bazı değişik uygulamalar vardır: Louisiana’da yönetim birimleri *parish* adını taşır; Maryland, Missouri, Nevada ve Virginia’da eyaletlerin alt-birimlerini county’lerden bağımsız olarak ama onlarla birlikte *şehirler* oluşturur; ve Alaska’da da nüfuslanmış alanlar *borough* denilen alt-birimlere bölünmüştür. Türkiye’deki ilçeler gibi sayıları zaman zaman değişen bu alt-birimlerin hepsi birlikte alındığında, halen A.B.D.’nde 3,100 *county* ve buna denk düşen alt-birim bulunmaktadır (eyaletlerde sayıları değişir: Delaware’de en az, yani 3 *county* bulunurken, Teksas’da 254 tanedir).

(Powerpoint Sunu 2: Şekil 1,2)

Ülkenin ulusal başkenti District of Columbia, daha çok bilinen adıyla Washington D.C.’dir. Bu küçük eyalet 1790’da Maryland ve Virginia eyaletlerinin verdikleri topraklar üzerine kurulmaya başlanmış, fakat Virginia daha sonra (1847’de) verdiği toprakları geri almış ve günümüzün District of Columbia’sı yalnızca Maryland’in verdiği topraklar üzerinde büyümüştür. Ek olarak, A.B.D., Karayip Denizi’ndeki bazı küçük adaları da yönetmektedir ki bunların en büyüğü Puerto Rico’dur. Bundan başka, Pasifik’teki, en çok da Mikronezya’daki birçok küçük ada çeşitli siyasal ilişkilerle bu ülkeye bağlıdır.

EYALETLERE GÖRE NÜFUS: AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

<i>Sıra</i>	<i>Eyalet</i>	<i>Tahmini nüfus, 2012</i>	<i>Sayım sonucu nüfus, 2010</i>	<i>Sayım sonucu nüfus, 2000</i>
1	Kaliforniya	38,041,430	37,253,956	33,871,648
2	Teksas	26,059,203	25,145,561	20,851,820
3	New York	19,570,261	19,378,102	18,976,457
4	Florida	19,317,568	18,801,310	15,982,378
5	Illinois	12,875,255	12,830,632	12,419,293
6	Pennsylvania	12,763,536	12,702,379	12,281,054
7	Ohio	11,544,225	11,536,504	11,353,140
8	Georgia	9,919,945	9,687,653	8,186,453
9	Michigan	9,883,360	9,883,640	9,938,444
10	Kuzey Carolina	9,752,073	9,535,483	8,049,313

<i>Sıra</i>	<i>Eyalet</i>	<i>Tahmini nüfus, 2012</i>	<i>Sayım sonucu nüfus, 2010</i>	<i>Sayım sonucu nüfus, 2000</i>
11	New Jersey	8,864,590	8,791,894	8,414,350
12	Virginia	8,185,867	8,001,024	7,078,515
13	Washington	6,897,012	6,724,540	5,894,121
14	Massachusetts	6,646,144	6,547,629	6,349,097
15	Arizona	6,553,255	6,392,017	5,130,632
16	Indiana	6,537,334	6,483,802	6,080,485
17	Tennessee	6,456,243	6,346,105	5,689,283
18	Missouri	6,021,988	5,988,927	5,595,211
19	Maryland	5,884,563	5,773,552	5,296,486
20	Wisconsin	5,726,398	5,686,986	5,363,675
21	Minnesota	5,379,139	5,303,925	4,919,479
22	Colorado	5,187,582	5,029,196	4,301,261
23	Alabama	4,822,023	4,779,736	4,447,100
24	Güney Carolina	4,723,723	4,625,364	4,012,012
25	Louisiana	4,601,893	4,533,372	4,468,976
26	Kentucky	4,380,415	4,339,367	4,041,769
27	Oregon	3,899,353	3,831,074	3,421,399
28	Oklahoma	3,814,820	3,751,351	3,450,654
29	Connecticut	3,590,347	3,574,097	3,405,565
30	Iowa	3,074,186	3,046,355	2,926,324
31	Mississippi	2,984,926	2,967,297	2,844,658
32	Arkansas	2,949,131	2,915,918	2,673,400
33	Kansas	2,885,905	2,853,118	2,688,418
34	Utah	2,855,287	2,763,885	2,233,169
35	Nevada	2,758,931	2,700,551	1,998,257
36	New Mexico	2,085,538	2,059,179	1,819,046
37	Nebraska	1,855,525	1,826,341	1,711,263
38	Batı Virginia	1,855,413	1,852,994	1,808,344
39	Idaho	1,595,728	1,567,582	1,293,953
40	Hawaii	1,392,313	1,360,301	1,211,537
41	Maine	1,329,192	1,328,361	1,274,923
42	New Hampshire	1,320,718	1,316,470	1,235,786
43	Rhode Island	1,050,292	1,052,567	1,048,319
44	Montana	1,005,141	989,415	902,195
45	Delaware	917,092	897,934	783,600
46	Güney Dakota	833,354	814,180	754,844
47	Alaska	731,449	710,231	626,932
48	Kuzey Dakota	699,628	672,591	642,200
49	Vermont	626,011	625,741	608,827

<i>Sıra</i>	<i>Eyalet</i>	<i>Tahmini nüfus, 2012</i>	<i>Sayım sonucu nüfus, 2010</i>	<i>Sayım sonucu nüfus, 2000</i>
50	Wyoming	576,412	563,626	493,782
—	District of Columbia	632,323	601,723	572,059
—	Puerto Rico	3,667,084	3,725,789	3,808,610
—	Guam	—	159,358	154,805
—	U.S.Virgin Islands	—	106,405	108,612
—	Amerikan Samoası	—	55,519	57,291
—	Kuzey Mariana Adaları	—	53,883	69,221
—	Elli Eyalet Toplamı	313,281,717	308,143,815	280,849,847
—	50 Eyalet +Washington DC	313,914,040	308,745,538	281,421,906
—	Toplam A.B.D.	—	312,913,872	285,620,445

1.4.2.Kanada Dominyonu

Kanada, 9,976,200 km² yüzölçümüyle dünyanın ikinci büyük ülkesidir. Bununla birlikte, çok seyrek nüfuslanmıştır; 2011'deki 34,030,589 nüfusuyla dünya ülkeleri arasında 37'inci durumdadır. Kanada'nın yönetim biçimi A.B.D.'nin eyalet şekliyle Büyük Britanya'nın bakanlar kurulunu (başbakan ve bakanlardan oluşan kabine sistemi) bir araya getirmiş, parlamenter demokrasisi olan bir konfederasyondur.

Büyük Britanya monarşisi hâlâ Kanada devletinin başıdır ve yalnızca törenlerde yer alan bir biçimsel genel valiyle temsil edilmektedir. 1982'de Kanada Anayasası'nda yapılan değişiklik Büyük Britanya'dan ayrılığı onaylamışsa da, Kanada hâlâ bir anayasal monarşi durumundadır ve Kraliçe'nin de Genel Vali'nin de rolleri değişmemiştir. Anayasanın getirdiği değişiklik, Haklar ve Özgürlükler Yasasının eklenmesi, İngiliz Parlamentosu'nun yasal kontrolünün kaldırılması ve yönetimin tümüyle Kanadalıların eline bırakılması şeklinde olmuştur.

Kanada konfederasyonu 10 “*province*” ve 3 de “*territory*” denilen eyaletten oluşmuştur. Doğuda yer alan Newfoundland, New Brunswick, Nova Scotia ve Prince Edward Island eyaletlerine çoğu kez “*Atlantik Eyaletleri-Atlantic Provinces*” denilirken, bunlardan son üçü bazen de “*Denizsel Eyaletler-Maritime Provinces*” olarak anılırlar. İç kesimde batıda yer alan Alberta, Saskatchewan ve Manitoba “*Preri Eyaletleri*” olarak adlandırılmışlardır.

(Powerpoint Sunu 2: Şekil 3)

Geri kalan üç eyalet Quebec, Ontario ve British Columbia ise herhangi bir gruba sokulmamışlardır. Kanada'nın kuzeyindeki geniş bir kesim Yukon Territory, Northwest

Territories adlarını taşıırken bu ikinci eyaletin topraklarının bir kısmı son olarak Nunavut olarak ayrı bir eyalet haline getirilmiştir. Tüm *province* ve *territory* olarak anılan eyaletlerde farklı farklı yerel yönetim sistemleri işleyebilmektedir. Alt-birimler de *county* ya da *district* gibi alt bölünümlemlerle ve daha sonra da daha da başka alt bölünümlemlerle ayrılmışlardır.

EYALETLERE GÖRE NÜFUS: KANADA

<i>Sıra</i>	<i>Province ya da territory</i>	<i>Nüfus sayısı, 2011</i>	<i>Ülke toplamındaki payı (%)</i>	<i>Artış %'si (2006–11)</i>	<i>2012 Tahmini nüfus</i>
1	Ontario	12,851,821	38.4	5.7	13,472,438
2	Quebec	7,903,001	23.6	4.7	8,028,434
3	British Columbia	4,400,057	13.1	7.0	4,606,451
4	Alberta	3,645,257	10.9	10.8	3,847,119
5	Manitoba	1,208,268	3.6	5.2	1,261,498
6	Saskatchewan	1,033,381	3.1	6.7	1,072,082
7	Nova Scotia	921,727	2.8	0.9	944,968
8	New Brunswick	751,171	2.2	2.9	755,381
9	New Foundland ve Labrador	514,536	1.5	1.8	509,348
10	Prince Edward Island	140,204	0.4	3.2	146,070
11	Northwest Territories	41,462	0.1	0.0	43,247
12	Yukon	33,897	0.1	11.6	35,010
13	Nunavut	31,906	0.1	8.3	33,588
	Kanada toplamı	33,476,688	100	5.9	34,755,634

Ulusal başkent Ottawa Ontario eyaletinde yer alır ve 1915’de tıpkı A.B.D.’ndekine (District of Columbia) benzer bir yol izlenmesi için karar alındığı halde, bu karar yaşama geçirilmemiş ve başkent ayrıca bir eyalet haline gelmemiştir. Bununla birlikte, yaklaşık 2,300 km²’lik bir alan Ontario ve Quebec eyaletlerinden eşit miktarlarda alınarak “*National Capital Region*” olarak planlanmıştır. Ottawa’nın Quebec sınırındaki sayısız yönetim binasını içine alan Hull yerleşmesini de içerdiğinden artık bazı yerlerde ve istatistiklerde başkent “*Ottawa-Hull*” olarak anılmaktadır.

1.4.3.Dost Komşular

Ayrı siyasal varlıklarının, kısacası kuruluşlarının ilk yıllarında A.B.D. ve Kanada, en ciddi siyasi 1812’de olmak üzere, beş kez birbirleriyle savaşmışlardır. Fakat yüzyıldan fazla bir zamandır komşuluk ağır basmış ve aralarındaki 8,840 km uzunluğundaki sınır dünyanın en uzun açık uluslararası sınırı olarak anılmayı hak etmiştir.

Her ne kadar farklılıklar bulunuyorsa da, Amerikalılar ve Kanadalılar gerek toplum gerekse halk olarak birbirlerine birçok bakımdan benzemektedirler. Her iki ülkedeki yaşam birbirine o kadar benzemektedir ki birbirlerinin ülkelerini ziyaret ettiklerinde bir “kültür şoku”ndan söz etmek söz konusu bile değildir. Gerçekten de, sınır boyunca 130 geçiş noktasından geçişler muazzam boyutlardadır; ortalama olarak yılda 40 milyon Kanadalı A.B.D.’ye, karşılığında da 35 milyon Amerikalı Kanada’ya geçmektedir.

İki ülke arasındaki dostluğun en iyi göstergesi olmamakla birlikte, ekonomik açıdan önemli olarak, ticaret hacmi de dünyadaki iki-yönlü mal akışının en büyüğüdür. İki ulus birbirlerinin en iyi müşterileridir. Gümrük vergilerini düşüren 1989’daki A.B.D.-Kanada Serbest Ticaret Anlaşması bunu daha da arttırmıştır.

Doğal olarak, tüm bunlar iki ülke arasında hiç sorun yok demek değildir. Özellikle çevre sorunları –asit yağmurları ve Büyük Göllerin kirlenmesi gibi- zaman zaman ilişkiler üzerinde baskı oluştururken, eşit büyüklükte (nüfus ve ekonomi bakımından oran onda birdir) olmayan iki partnerin yaşadığı sorunlar da Kanada için özellikle önem taşımaktadır. Kanada kendi ulusunu hep bir “devin gölgesi”nde oluşturma çabası vermiştir. Eski başbakanlardan Pierre Trudeau’nun dediği gibi

“Amerika Birleşik Devletleri ile bir kıtayı paylaşmak bir fülle birlikte uyumak gibidir; hayvan ne kadar şefkatli olsa da önemi yoktur, çünkü en küçük bir kıpırtısı bile yatağı sarsar”.

Buna rağmen, sonuç olarak A.B.D. ve Kanada yakın ve dostça ilişkilerini sürdürmektedirler. Açıkçası, her iki ülke de birlikte serbest dünyanın liderliğine sıkı bir şekilde bağlanmışlardır. Kuzey Amerika âleminde *neler* -ve *niçin*- olduğu artık dünyadaki her ülkeyi ilgilendirmektedir. “*Küresel*” görüş halen bu bölgedeki birçok ulusal sorunu etkilemekte ve birçok ulusal eylem de dünyanın diğer yerlerinde yankı bulmaktadır.

Amerikan ekonomisinin dörtte bir kadarı halen uluslararası ekonomik sisteme bağlanmış durumdadır. Uluslararası ticaret, dünya enerji pazarları, gıda maddeleri ve parasal konular üzerine Kuzey Amerika siyaseti diğer ülkeleri doğrudan etkilemektedir. O kadar doğrudan

olmasa da, kişisel özgürlükler, ırklar arası uyum, toplumsal eşitlik, ekonomik büyüme, çevre yönetimi ve yaşam kalitesi üzerinde sürdürülen ulusal tartışmalar da dünyanın her tarafında birçok kişi ve grubun tavırlarını ve ilham kaynaklarını etkilemektedir. A.B.D. ve Kanada dünyadaki en gelişmiş bölgeyi oluşturmaktadır; bir başka ifadeyle, *sanayi-sonrası* çağda bu bölge nereye doğru giderse, geri kalanların çoğu da onu izleyecektir.

BÖLÜM 2: KUZEY AMERİKA'NIN FİZİKİ COĞRAFYASI

Kuzey Amerika alt-kıtası Kuzey Buz Denizi'nden Panama'ya kadar uzanan geniş ve çeşitliliği olan bir bölge halindedir. Dersimizin konusu olan, güneydeki Meksika'dan başlayan ve apayrı özellikler gösteren âlemden ayırmak üzere kullanan deyimle, kısaca **Anglo-Amerika** hemen hemen tropikal enlemlere yaklaşan Florida ve Teksas'tan başlayıp Alaska ve Kanada'nın Kuzeybatı topraklarının subpolar alanlarına kadar uzanmaktadır.

Eğer alt-bölgeye yukarıdan, uzaydan bakılacak olursa, ilk dikkati çeken kuzeydeki Hudson Bay (Hudson Körfezi) olacaktır. Kanada'nın kuzey kıyısından 1,300 km kadar güneye giren körfez, dev büyüklüğüne rağmen Anglo-Amerika coğrafyasındaki etkisi bakımından oldukça önemsiz sayılır. Yılın büyük kısmında yüzeyi donmuş durumdadır ve yaz aylarında bile önemli olarak yalnızca bir tek güzergâhın geçtiği bir yol verir ve çevredeki iklimik etkisi de minimal düzeydedir.

Coğrafi bakımdan daha önemli olanlar ise, kıtaya doğru daha az girmekle birlikte, iki büyük ve geniş denizsel özelliktir: Güneydoğudaki Meksika Körfezi ve kuzeydeki Alaska Körfezi bölgenin şekillenmesinde çok büyük iklimik ve çok önemli ekonomik etkileri olan düzensizlikleri yaratmışlardır. Kıyılarla bağlantılı başka önemli alanlar: doğu kıyısında St Lawrence Körfezi, Fundy Körfezi ve Chesapeake Körfezi ile batıdaki Puget Sound, Cook Inlet, Bristol Bay, Norton Sound ve Kotzebue Sound adlarını taşıyan körfezlerdir.

Kıtanın kabaca dış hatlarında dikkati çeken bir başka özellik ise, haritalara sığamayan, 70,000'den fazla adanın varlığıdır. En önemli ada grubu *Canadian Arctic Archipelago* olarak anılan ve Kanada'nın toplam yüzölçümünün yüzde 14'den çoğunu oluşturan, ülkenin kuzeyinde oldukça büyük bir dizi adanın meydana getirdiği Kanada Kuzey Kutbu Takımadaları'dır.

Adaların en büyükleri Baffin ve Ellesmere olurken, takımadalar Anglo-Amerika'nın en büyük 10 adasının 9'unu içermektedirler. Büyüklük bakımından önemli diğer adalar St Lawrence Körfezi etrafında kümelenmişlerdir: Newfoundland adası aynı adı taşıyan eyaletin bir parçasını oluşturur, Cape Breton adası Nova Scotia ve Anticosti adası da Quebec eyaletlerine aittir.

A.B.D.'nin doğu kıyısı açıklarında uzanan adalar oldukça küçüktür ve biri dışında çok seyrek nüfusludurlar. Bu istisna New York'un bir parçası olan Long Island'dır ve 3,600 km²'lik yüzölçümünde 7 milyondan çok nüfusu barındırmaktadır. Atlas Okyanusu ve Meksika Körfezi'ndeki diğer adaların hemen hemen tümü uzun, dar ve alçak kum tepeleri biçimindedir.

Pasifik kıyısının ada kalıbı ise oldukça düzensizdir. Kıyının güney kesiminde çok az ada bulunurken, kıyının kuzeyinde British Columbia ve güney Alaska geniş ölçüde adalarla çevrilidirler. Bunlar arasında en dikkati çeken Kanada'nın en güneybatısı köşesini oluşturan Vancouver Adası'dır. Diğer önemliler arasında British Columbia'nın Queen Charlotte adaları, güney Alaska'nın Kodiak Adası ve oldukça uzakta kalan Aleut grubu sayılabilir.

2.1.YER ŞEKİLLERİ

Kuzey Amerika'ya yerşekilleri açısından bakıldığında, açıkça ortaya çıkan fizyografik bölgeler hemen ayırt edilirler. Örneğin, kıtanın batısında boydan boya uzanan Kayalık dağlar, ortasındaki Büyük Ovalar ve doğudaki Appalaşlar gibi. Kuzey Amerika'nın yapısı ve yerşekillerinde de, beşeri özelliklerinde olduğu gibi, ekonomik gelişmeyi teşvik eden hususlar vardır. Kıtanın çekirdeğini oluşturan merkezi kalkan, diğer adıyla "*Kanada Kalkanı*" ile içerideki alçak alanlar ve kenardaki dağlar arasında açık bir denge söz konusudur.

Açıkça belirgin olan yerşekilleri genellikle şu başlıklar altında toplanmaktadırlar:

- (1)Kanada Kalkanı,
- (2)Örtülü Platform/İçerideki Alçak Alanlar ve Havzalar,
- (3)Kenar Dağlar,
- (4)Kıyı Ovaları.

(Powerpoint Sunu 2: Şekil 4,5)

2.1.1.Kanada Kalkanı

Kıtanın çekirdeğini oluşturur. Yer kabuğunun en eski kısımlarından biri olan Kanada Kalkanı Great Bear (Büyük Ayı) Gölü, Athabasca Gölü ve kuzey-merkezi Onratio olmak üzere üç temel nüve/çekirdek alan etrafında gelişmiştir. Şekli, Superior Gölünün güneybatısından başlayarak Hudson Körfezi'nin batı ve doğusuna uzanmak üzere ikiye ayrılarak “Y” harfine benzer. Kanada Kalkanı bugünkü şeklini alıncaya kadar çeşitli değişikliklere uğramıştır. Kalkan, esas görünümüyle eski ve aşınmış olmakla birlikte, hâlâ arızalı bir platodur. 2.8 milyon km²'lik bir alan kaplayan Kanada Kalkanı her iki ülkenin de önemli bir fizyografik bölgesi durumundadır.

Yükselteler, Kalkan boyunca, doğuda 1,600-1,700 m, güneydoğuda 1,300 m iken, güneyde 700, batı ve kuzeyde 300 m ve hatta daha azdır. 500,400 ve 300 m dolayında bulunan eski aşınım düzeyleri ise genel görüntüye büyük bir çeşitlilik katmaktadırlar.

Kalkanın kapladığı alan geniş bir buzullaşmaya sahne olmuş, kısmen gençleşmiş ve böylece de buzulların oyması, taban ve uç morenlerinin birikmesi, “*drumlin*”lerin meydana gelmesi, türbülant hareketli akarsularla birbirlerine bağlı sayısız göl çanaklarının varlığıyla daha da çok arızalanmıştır. Örneğin buzulların eridiği dönemde, daha önce taşıdıkları malzemeler buzulların kenarlarında birikmiş ve sonra da akarsuların kolları boyunca doğal baraj setleri meydana getirmişlerdir.

Buzulların genişlettikleri vadilerin sular altında kalmasıyla da çok güzel manzaralı göller - örneğin New York eyaletinin *Parmak Gölleri (Finger Lakes)* gibi- meydana gelmiştir; Minnesota da yine bu şekilde oluşan göllerle “*10,000 Göller Bölgesi*” olarak anılmaktadır.

Buzullaşmanın ardından kıyı bölgeleri yükselmiş ve kıyılar deniz seviyesinden 200 m daha yüksek kalarak kıyı taraçalarını meydana getirmişlerdir.

(Powerpoint Sunu 2: Şekil 6)

2.1.2.Örtülü Platform-İçerdeki Alçak Alanlar/Havzalar

Kanada Kalkanı örtülü platform halinde Hudson Körfezi etrafında ve iç kısımdaki alçak alanların altından, Mackenzie'den Mississippi Deltası'na kadar uzanır. *Büyük Göller* örtülü platformdaki havzaların en büyüğünü kaplar ve bu göller geniş ve dolambaçlı bir kavis meydana getirecek şekilde uzanırlar. Büyük Göller'in güney ve batı kesimlerinde Appalaşlar ve daha sonra da Kayalık Dağlar'ın meydana getirdiği büyük birikinti şekilleri vardır.

Platform'un kuzeyinde, Kanada'nın önemli bir kısmını kaplayan “*Kuzey Büyük Ovalar*”ı ve güneyine doğru da çeşitli iç havzalar yer alır. Bu ovalar buzul depolarından oluşan ince bir tabakayla kaplıdır. Bu iç havzaların en önemlisi olan Ohio-Mississippi Havzası, doğu ve güneyde iç platoyu oluşturduktan sonra Büyük Göller bölgesinde genişleyerek *Merkezi Ovalar*'a katılır; batıda ve kuzeyde ise yükselerek *Büyük Ovalar*'a ulaşır. A.B.D. içinde kalan bu ovalara “*Güney Büyük Ovalar*”ı da denilir.

2.1.3.Kenar Dağlar

Bunlar arasında en önemlileri doğudaki *Appalaşlar* ve batıdaki Kayalık Dağların önemli bir bölümünü oluşturduğu *Kordilleralar* vardır. Esas olarak, Kanada'da New Foundland'den A.B.D.'nde Teksas'a kadar uzanan büyük jeosenklinallerin sıkışmaları ile meydana gelmiş olan Appalaşlar'da yapı büyük önem taşımaktadır. **Appalaşlar** üçe ayrılırlar:

- (a)New Foundland'den Hudson Nehri'ne kadar uzanan Kuzey Appalaşlar;
- (b)Alabama'ya kadar inen Güney Appalaşlar;
- (c)Mississippi'nin güneybatısındaki Ouachita-Wichita sistemi.

Kuzey Appalaşlar fazla kıvrılmış, geniş buzullaşmaya uğramış ve böylece parçalanarak oyulmuş ve yer yer deniz tarafından istila edilmiştir.

Güney Appalaşlarda peneplyasyon ve gençleşmenin etkileri çok fazladır. Yer yer uzun ve dar depresyonlar (Ridge and Valley'de olduğu gibi) arasında paralel dağ sıraları vardır.ayrıca bu kesimdeki Blue Ridge olarak anılan orta yükseklikteki masif dağ sıralarının doğusunda dalgalı bir peneplyasyon sathı halinde Piedmont (dağ eteği ovası) yer alır. Piedmont ise doğuda **Fall Line** adlı bir kırık hattıyla sona erer ki burası şelalelerin sıralandığı ve enerji üretiminde yeri olan bir alandır.

Mississippi'nin güneybatısındaki Ouachita-Wichita dağ sistemi (Ozarklar) ayrı bir bütünlük gibi görünse de Appalaşlara çok benzerlerAppalaşlara fiziksel bakımdan bağlı durumda değilse de, yapısal olarak onun devamı halindedirler. Ozark yaylalarının Ouachita ve Wichita dağlarıyla birlikte oluşturdukları alan birçok bakımdan Appalaşların aynısıdır. Bunlar da uzun bir erozyon devresi geçirmişlerdir. 500-700 m yükselteleri olan fakat belirgin bir şekilde yüksek tepeler, alçak kuestalar ve kısmen de 200-300 m yükseltelerde aşınım yüzeyleri sergilemektedirler.

(Powerpoint Sunu 2: Şekil 7, 8)

Ayrıca, kıtanın doğu kenarında, Appalaşlardan daha kuzeyde, özellikle Parry adalarında odaklaşan fakat diğer adalara da uzanan, yüksek olmayan, **Arktik kıvrımlar** da yine kenar dağlar arasında sayılırlar. Bunlar aşağıda değineceğimiz Kordilleralardan çok Appalaşlara benzer. Bunlar da buzullaşmayla karşı karşıya kalmıştır; derin fiyortlarla yarılmış durumdadır.

Karışık bir yapıya sahip olan **Kordilleralar** doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılırlar. *Doğu Kordilleraları* Alaska'nın 2,000 m yükseltideki şiddetle kıvrılmış Brooks Dağları'ndan başlar; buradan, 2,000-2,500 m yükseklikteki kıvrımlar halinde ve Mackenzie dağları adı altında Franklin Dağları'na uzanır. **Kanada Kayalık Dağları** olarak anılan bu dağlar 4,000 m'ye kadar çıkarlar.

Batı Kordilleraları ise dört kısım halindedirler:

(a) Batı Kordilleraların doğusundaki platolar ve dağlararası havzalar (örneğin Columbia platosu, Colorado platosu),

(b) Batı Kordilleralarının merkezindeki Kaskadlar,

(c) Batı Kordilleralarının batısındaki Kıyı Dağları,

(d) Pasifik kenarında kalan kesimindeki depresyonlar.

Kaskadlar, Amerika'nın en yüksek tepesi olan Mac Kinley'i (6,240 m) içine alan Alaska sıradağları ile başlar ve İngiliz Kolumbiyası kıyı sıradağlarıyla sonuçlanır.

Pasifik kenarındaki dağlar ise Kıyı Sıradağları ve Kayalık Dağlar olarak Alaska'dan Kaliforniya Yarımadası'na kadar uzanırlar. Bu kesim aynı zamanda dünyanın en büyük deprem kuşağı "ateş çemberi" içinde kalmaktadır.

(Powerpoint Sunu 2: Şekil 9, 10)

2.1.4.Kıyı Ovaları

Genellikle düz ve bazen de bataklık olan "*kıyı ovaları*" Atlantik ve Meksika Körfezi kıyılarında yer alırlar. Bunlar dışında Kuzey Amerika'da geniş kıyı ovalarına pek rastlanmaz.

Kıtanın doğusunda, Atlantik kıyısında kıyı ovaları Cape Cod'dan Tampico'ya kadar olan alanda değişik genişliktedir. Atlantik kıyısında, kuzeydoğuda dar olan kıyı ovaları güneyde Georgia'da 30-40 km'ye, Teksas'ın kuzeydoğusunda 100 km genişliğe erişir; Meksika'daki devamında ise yeniden daralır.

Kıyı ovaları Appalaşlarla ilgili olan Doğu Kıyı Ovaları ve Quichita (Ozarklarla) ile ilgili olan Güney Kıyı Ovaları olarak ikiye ayrılır. Mississippi Güney Kıyı Ovaları'nın en büyüğüdür.

ÖRNEK SORULAR

1-Amerika Birleşik Devletleri eyaletlere göre yönetilmektedir. Bu eyaletlerin sayısı kaçtır?

a-7

b-15

c-89

d-3

e-50

Cevap (e)

2-Genellikle düz ve bazen de bataklık olan “kıyı ovaları”na Kuzey Amerika’da nerelerde rastlanır?

a-Kayalık Dağlarda

b-Atlantik ve Meksika Körfezi kıyılarında

c-Appalaş Dağlarında

d-Ellesmere Adalarında

e-Kanada'nın en kuzeyinde

Cevap (b)

Prof. Dr. Nazmiye ÖZGÜÇ
İÜ, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi
Coğrafya Programı
DÜNYA BÖLGELERİ: KUZEY AMERİKA, e-Ders
3.Hafta e-Ders Kitap Bölümü

3. HAFTA

ÖZET: Kuzey Amerika'nın, bu derste, fiziki coğrafya özelliklerini tamamladıktan sonra beşeri coğrafya özelliklerini ele almaya başlayacağız. Yerleşmenin gelişme ve yayılması bu dersimizin konusu olacaktır.

Derslerimizde, konuları daha iyi anlayabilmeniz için bazı alıntılar yer alacaktır. Bu alıntılar sınav dışı tutulacaktır ama okumanızda kendi entelektüel gelişmeniz için büyük yarar vardır. Powerpointlerle kurulan bağlantıları iyice izlemeniz büyük yarar sağlayacaktır.

BÖLÜM 2: KUZEY AMERİKA'NIN FİZİKİ COĞRAFYASI (DEVAM)

2.2. İKLİM

Kuzey Amerika gibi büyük bir alt kıtada iklim tiplerinde farklılıklar olacağı kesindir. Doğal olarak, bu duruma etki eden faktörler de çeşitlidir. Bunlar arasında özellikle şunları sıralayabiliriz:

(Powerpoint Sunu: Şekil 1)

1. *Bu alt-kıtanın kuzey-güney doğrultusunda hemen hemen kutuptan tropikal bölgeye kadar uzanmakta oluşu.* Bu durum her şeyden önce sıcaklık koşullarında büyük değişiklikler

meydana gelmesine yol açmaktadır. Bundan başka, doğu-batı uzantısının da önemli oluşu özellikle karasallık etkisinin güçlü bir şekilde hissedilmesine neden olur.

2. *Kordilleralar ve Appalaşlar'ın Pasifik ve Atlantik okyanuslarının etkilerinin iç kısımlara sokulmasını önlemesi.* Böylece de kıyılara paralel uzanan bu dağlar kıtanın iç kısımlarında karasal iklim koşullarının oluşmasında dolaylı olarak rol oynamaktadırlar.

3. *Kuzeyde ve güneyde herhangi bir engelin bulunmaması;* bir yandan kuzey denizinden kopan soğuk rüzgârların içerilere girmesine, diğer yandan sıcak güney rüzgârlarının Mississippi Vadisi boyunca ilerlemesine olanak sağlamaktadır.

4. *Kıtada iklim koşullarına etki eden hususlardan biri de Büyük Göllerdir.* Büyük Göller, çevrelerinde yağışı arttırdıkları gibi, sıcaklık koşullarında da yumuşatıcı rol oynarlar. Gerçekten de, göller arasında kalan yarımadalara ilkbahar St Lawrence Vadisi'nden daha erken, sonbahar ise daha geç gelir.

5. *Kıtanın büyük kısmında iklim koşullarında başlıca iki hava kütesinin etki olması:* Bunlar, (a)*Kontinental kutbi hava kütlesi*, ve (b)*Tropikal denizsel hava kütlesidir.*

(Powerpoint Sunu: Şekil 2)

Kontinental/karasal kutbi hava kütesinin doğduğu alan, esas olarak, Kanada, Alaska ve Kuzey Buz Denizi'nin kar ve buzla kaplı kısımlarıdır, dolayısıyla da çok soğuktur. Güneye doğru ilerleyerek çok soğuk devreler meydana getirir. Karasal kutbi hava kütlesi Pasifik ve Atlantik kıyılarında, daha az etkili olarak, "*Pasifik'in kutbi denizsel hava kütlesi*" ve "*Atlantik'in kutbi denizsel hava kütlesi*" halinde devam eder.

Tropikal denizsel hava kütlesi, yani tropikal denizsel hava kütlesi ise, esas olarak, Karayip ve Saragossa denizleri ile Meksika Körfezi'nin sıcak sularından doğar. Bu hava kütlesi yazın kara içlerine fazla sokulur; Göller Bölgesi'ni aşar ve Kayalık Dağlara dayanır. Ancak, ülkenin batısında bunun yerini Pasifik'in doğu kısmından doğan, daha az etkili, tropikal denizsel hava kütlesi alır.

2.2.1.Sıcaklık

Bekleneceği gibi, bu kadar büyük bir alt-kıtada gerek yağış gerekse sıcaklık gibi iklim elemanları büyük bir çeşitlilik göstereceklerdir. Meksika Körfezi ve Florida ılık kışları ve sıcak yazları ile sıcaklık oynaklığının çok az olduğu iklim koşullarına sahiptirler. Sıcaklık

bakımından yaz ve kış ekstremlerinin görülmediği alanlar yalnızca kıyılardaki dar şeritlerdir. Bunun dışında her yerde ekstrem sıcaklıklara rastlanır.

Örneğin, bir ekstrem tipi kuzeydoğu Kanada'da hüküm süren soğuk kışlar ve serin yazlar oluşturmaktadır. Bundan başka, Tundra ve kutup koşullarının hüküm sürdüğü kuzey Alaska'da -62°C sıcaklıkla en düşük derece kaydedilmiş; buna karşılık, Kaliforniya Death Valley'de ise yeryüzünde kaydedilen ikinci en yüksek sıcaklık olan 57.1°C 'ye varan bir sıcaklık yaşanmıştır.

2.2.2. Yağış

Kuzey Amerika'da en fazla **yağış** alan yerler Pasifik kıyılarındaki dağlar, güney Appalaşlar ve güneydoğudur. İç kesimlerde, güney Pasifik kıyılarında, genellikle yağışlar azalır. Güneybatıda ise çöl koşullarının egemen olduğu alanlar vardır.

Ancak, "nüfus" kısmında da görüleceği gibi, bütünüyle Kuzey Amerika'da 50 cm yıllık ortalama yağış eğrisi nüfus dağılışı ve yerleşme açısından belirleyici bir özellik taşımaktadır.

Yağışlar da birçok sel felaketine yol açarlar, nehirlerin taşmasıyla birlikte hem can hem de mal (ve tarımsal ürün) kayıpları yaşanır.

(Powerpoint Sunu: Şekil 3, 4)

2.3. TOPRAKLAR

Kuzey Amerika'da hüküm süren iklim tiplerinin etkileri, ana çizgileriyle, topraklar üzerinde de yansımaktadır. Amerika'yı genellikle "*Nemli*" ve "*Kurak*" şeklinde geniş iki çevresel bölünüme tabi tutma geleneğine uygun olarak yıllık yağışın 50 cm'yi geçtiği alanlarda nemli bölge topraklarının var olma eğilimine girdiği ve bunların kimyasal yapısının asitli olduğu belirtilmektedir. Ürünler ise en iyi ne asitli ne de alkalın (tuz oranı yüksek) olmayan topraklarda yetiştiğinden, ikisi arasındaki dengeyi sağlamak üzere gübreleme yoluna gidilmektedir. Kurak Amerika'nın toprakları ise tipik bir şekilde alkalindir.

(Powerpoint Sunu: Şekil 5)

Çiftçiler yüzyıldan fazla bir süredir kurak alanlardaki, özellikle Büyük Ovalar'daki, topraklarla uğraşarak en iyi verimin nasıl alınacağını öğrenmişlerdir. Fakat 1970'lerde yeni

tanıtılan “*merkezi noktalı sulama*” yöntemi nihayet Mısır Kuşağı’nın batısından daha kurak iç kesime ve Ovaların batısına kadar entansif tarımın yayılmasını sağlayan gerçek bir fırsat olarak, mükemmel sonuçlar doğurmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri’nin merkezi kesimlerinde daha önceki buzullaşmadan kalan, gerek eriyen suyun bıraktığı madensel bakımdan zengin yataklar ve gerekse hafif rüzgârın taşıdığı buzul malzemesinin oluşturduğu kalın toprak tabakası (lös), özellikle Mississippi Vadisi ve çevresinde zengin bir miras olarak kabul edilmektedir.

Yalnızca tropikal ormanlarda bulunan gerçek lateritler hariç, yeryüzündeki başlıca toprak çeşitlerinin hepsinin bulunduğu Kuzey Amerika topraklarını şu şekilde gruplandırmak mümkündür:

(1)**Tundra toprakları:** Soğuk iklim kuşağının toprakları olan bu topraklar kıtanın kuzeyinde yer alırlar. Bir kısmı da donmuş topraklar, “*permafrost*”, halinde bulunduğu için yazın yer yer bataklıklar meydana gelir.

(2)**Podsoller:** Soğuk nemli bölgelerin açık renk toprakları olan bu grup tundranın güneyinden başlar. Konifer ormanlarının altında oluşmuşlardır. Yer aldıkları iklim kuşağının özelliklerine göre kahverengi (Kanada Kalkanı’nın güneyi ve New England’da; hümüs bakımından zengin oldukları için tarıma daha uygundur) ve gri kahverengi (St.Lawrence’dan Iowa’nın batısına doğru uzanan alanda) podzolik topraklar halinde bulunurlar.

(3)**Preri toprakları:** Gür ot topluluklarının bulunduğu prerilerde oluşmuşlardır. Bunların nemli ve yarı kurak bölge toprakları arasında bir geçiş tipi olduğu da kabul edilmektedir.

(4)**Çernozyomlar:** Kuzey Amerika’da kıtanın ortalarında yer alan steplere denk düşen bu topraklar aslında orta kuşakta ağaç yetişmesine elverişli olmayan yarı kurak iklim bölgelerindeki steplerin kara topraklarıdır. Çernozyomlar, yeryüzünde buldukları her yer gibi, Kuzey Amerika’da da en verimli toprakları oluştururlar. Ancak bu kıtadaki yayılma alanlarının “su yetersizliği” bulunan yerler olması tam yararlanmayı kısıtlamaktadır.

(5)**Kestane renkli topraklar:** Çernozyom kuşağının batısında, yağış miktarlarının azalması ve yağış rejimlerinin değişmesine bağlı olarak yıkanmanın azalması ve kalsiyum karbonat miktarının artmasıyla kendini belli eden bir toprak türüdür. Güneye doğru bu toprakların rengi kırmızımsıya dönüşür.

(6)**Kahverengi topraklar:** Kayalık Dağlara paralel olarak kuzey-güney doğrultusunda uzanan daha kurak koşullarda ve daha fakir bir bitki örtüsü altında oluşmuşlardır ve bunlarda hümüs azdır.

(7)**Serozyomlar:** Kuzey Amerika'daki dağlararası ve çölümsü steplerin karakteristik topraklarıdır. Kısa otlar ve devamlı olmayan çalı örtüsünün bulunduğu yerlerde oluşmuştur. Tarımsal değeri az olan bu tür toprakların güneyindeki çöl ve yarı çöllerde kırmızı çöl toprakları yer alır.

2.4. BİTKİ ÖRTÜSÜ

Kuzey Amerika'da bitki örtüsü ise çağdaş dönemlerde çok büyük değişikliklere uğratılmış ve azaltılmıştır. Dünyanın bu bölgesinin yerleşilmiş alanları için, birçok yazarın da vurguladıkları gibi, **“doğal” bitki örtüsü, “eğer kalmışsa”**, o kadar temelden ortadan kaldırılmış, yeniden düzenlenmiş ve yer değiştirilmiştir ki artık nadiren bulunabilmektedir. Anglo-Amerika üzerine yazan bir başka yazara göre de “yerli flora öylesine ortadan kaldırılmış, yeniden düzenlenmiş ve yer değiştirmiştir ki, geniş alanlarda doğal bitki örtüsünü tartışmak ya teorik ya da tarihsel bir zihin egzersizi olacaktır”. Örneğin ülkenin güneydoğusunda günümüzde arazinin büyük kısmı çam ağaçlarıyla kaplıdır; bu alanın orijinal geniş yapraklı ve iğne yapraklı olan karışık ormanları kesilerek ortadan kaldırılmış, yerine ekonomik olarak daha önemli iğne yapraklılar dikilmiştir.

İç kesimlerdeki çayır ve çimenlerin çoğu Avrupa'dan getirilmiş türlerdendir. Orijinal türler hayvan otlakları olarak kullanılmaya ya da çağdaş insanlığın kullanımına ve ithal tohumlara direnememiştir. Doğal sayılabilecek bitki örtüsü yalnızca dağlık batıda ve kuzeyde bir miktar kalmıştır; kerestecilik ve yerleşmelerin yayılışı bu küçük kalıntıları daha da azaltmayı sürdürmektedir.

Bununla birlikte, insanın yarattığı bütün değişikliklere rağmen, daha önceleri orman olan alanlar hâlâ ağaçlarla kaplı olmayı sürdürmekte ve çayırıklarda da hâlâ az sayıda da olsa ağaç bulunmaktadır. Bu durum, **“insan yapısı”** da olsa, bitki örtüsüyle iklim arasındaki ilişkinin önemini de yansıtmaktadır. Öteden beri tekrarlanan **“Nemli”** ya da **“Kurak Amerika”** söylemi yine bir genelleştirme olarak ileri sürülerek, bitki örtüsü üç büyük kategori ayrılabilir: Orman, çayırılık ve çalılıklar. En kuzeyde tundra ise çok soğuk ve çok kurak olduğu için bitki yetişmesine uygun olmadığından, bu üç grubun dışında kalır; burada likenler vb. hakim durumdadır.

Yılda 50 cm'den fazla yağış alan yerlerdeki bitki örtüsü orman, daha kurak iklimlerdeki ise çayırlardan ve çalılıklardan oluşmaktadır. Kuzey Amerika'nın 100üncü boylamın doğusunda kalan -Pasifik kıyısı ve içerideki dağların yüksek kesimleri de dahil- **ormanlar** enleme göre geniş geçiş alanları yaratmaktadırlar. Kuzey Kanada'da iğne yapraklı ormanlar egemenken, bunlar A.B.D.'nin kuzeydoğusuna doğru inilirken geniş yapraklılarla karışık hale gelmektedirler. Daha güneydoğuya inildiğinde ise geniş yapraklı bitki örtüsü egemen hale gelmekte, fakat Körfez-Atlantik Kıyı Ovası'nda daha kurak kumlu topraklar boyunca geniş çam orman alanları bunlara istisna oluşturmaktadır. Ohio, aşağı Mississippi vadileri ve Göller Bölgesi'nin büyük kısmı ise geniş yapraklı ormanlarla kaplı bulunmaktadır.

(Powerpoint Sunu: Şekil 6)

Çayırlar, Teksas ve New Mexico'dan merkezi Alberta ve Saskatchewan'a kadar olan Büyük Ovalar'ın tümü dahil, iç kesimlerin büyük kısmını kaplarlar. Yağış yetersizliği buralarda ağaç yetişmesini güçleştirmektedir. **Çalılıklar** ise daha kurak kesimlerde görülmektedir. Örneğin Akdeniz iklim özelliğindeki Güney Kaliforniya'da bodur ağaç ve çalılıklar coğrafi görünümüne hakimdir. Gerçek çöl olan tek alan (yıllık 25 cm'den az yağış alan) güneydoğu Kaliforniya ve bitişindeki güneybatı Arizona'dır; buralarda kaktüs ve diğer derimsi yapıdaki çalılıklar egemendir. Kuzey Amerika'nın tek tropikal iklim alanı olan Güney Florida'da söz konusu iklim *Everglades* gibi geniş kıyı bataklıkları ile birlikte savan benzeri bir bitki örtüsü yaratmaktadır.

(Powerpoint Sunu: Şekil 7)

2.5.HİDROGRAFYA

Kuzey Amerika'da yüzey suyunun gösterdiği kalıpta Kayalık Dağlarla Appalaşlar arasında yer alan iki önemli drenaj sistemi egemendir:

(1)Sularını St.Lawrence Denizyolu'na akıtan *Büyük Göller* (beş tane), ve

(2)Ohio, Tennessee, Platte ve Arkansas nehirleri gibi kolları vasıtasıyla beslenen güçlü *Mississippi-Missouri* akarsu ağı.

Her iki sistem de geç Senozoik buzul döneminin kalıntılarıdır ve hepsi birlikte dünyanın en iyi karaiçi su yolu sistemlerinden birisini oluşturmaktadırlar. İnsanın müdahalesi ise, özellikle

her iki sistemi birbirine olduğu kadar St.Lawrence Denizyolu'na da bağlayacak ana kanalın inşasıyla (1959'da açılmıştır, fakat günümüzün büyük gemilerine uygun olmadığından, gittikçe terk edilmektedir) bu ağın kullanılabilirliğini daha da arttırıcı etki yaratmıştır.

(Powerpoint Sunu: Şekil 8, 9, 10)

Kayalık Dağların batısı ve güneydoğusundaki akarsular ilk başlarda akış yönleri ve seyrüsefere elverişlilikleri açısından çok az kullanım değerine sahipmiş gibi görünüyordular. Bununla birlikte uzak Batı'da Colorado ve Columbia nehirleri, içme ve sulama suyunu sağlayarak, artık kritik bir önem kazanmışlardır ve aynı zamanda da, Pasifik kıyısı bölgesel gelişmesini sürdürdüğü için, hidroelektrik enerji sağlamada da büyük önem taşımaktadırlar.

Yeraltısuyu da A.B.D.'nin birçok kesiminde hayati bir önem taşımaktadır. Geçirimli kayalar arasında toplanan *Aquifer*'ler ya da yeraltı su rezervuarları, birçok bölgenin altında uzanmakta ve yüzeydeki insanların hayatını ve faaliyetlerini sürdürmesinde temel öneme sahip bulunmaktadır. Özellikle kurak alanlarda bunlar gelişmenin temel taşlarıdır -*Ogallala Aquiferi*'nin yoğun tarımsal ekonomi için sürekliliği olan tek kaynak olduğu merkezi Büyük Ovalar'da olduğu gibi. Bununla birlikte, normal oranların üzerinde kullanıma geçildiğinde hemen sorunlar ortaya çıkar. İnsanın müdahalesi, kanalizasyon akışı ya da kimyasal maddelerin yeraltı suyunda birikmesi gibi daha ciddi sorunlar da doğururken Kuzey Amerika'nın fiziki coğrafyası da tamamen yeni bir boyut daha kazanmaktadır.

2.5.1.İnsanın Çevresel Etkisi

Kuzey Amerika'nın doğal çevresi üzerinde yüzyıldan fazla bir süredir ileri sanayi teknolojisi etkili olmaktadır. Hava ve su kirliliğinden doğup gittikçe büyüyen sorunlar yıllarca ihmal edilmişti; ta ki, 1960'larda halkın tepkisi federal yönetimi *Environmental Protection Agency* (EPA)'yi kurmak ve yeni çevreci yasaları çıkarmada öncü rolü üstlenmek zorunda bırakıncaya kadar. 1970'lerde büyük ilerlemeler kaydedildiği halde, yeterli donanımı sağlamada zayıf davrandıkları için 1980'den beri hükümetler (A.B.D.'nde kanser ilk kez en öldürücü etkenler arasında kalp krizini geçmişti) şiddetle eleştirilmektedir. Birçok kanser türü, özellikle de akciğer kanseri çevreyle büyük ölçüde ilişkili olduğundan, tıbbi coğrafyacılar araştırmalarını bu konu üzerinde yoğunlaştırmışlardır. Kanserden ölümlerin dağılımını gösteren haritada büyük sanayi bölgeleri ve rafineri merkezleriyle olan bağlantılar açıkça yansımaktadır.

Büyük metropoliten merkezlerin en şiddetli sorunlarının başında hava kirliliği (“*smog*”) gelmektedir. En kötü durumda olan Los Angeles ve Denver’den başka daha onlarca şehir bu sorunun sıkıntısını çekmektedirler (“*smog*” denilen bu kimyasal duman sözcüğü “*smoke*” - koku- ve “*fog*” -sis- sözcüklerine karşılık türetilmiştir). Kuzey Amerika aleminin en önemli çevre sorunlarından birisi de su kirliliğiyle ilişkili olan *asit yağmurları*dır. Kuzey Amerika’da sülfür ve nitrojen emisyonlarının en az %75’i A.B.D.’nin Sanayi Kuşağı’ndan (özellikle de Illinois, Indiana, Ohio ve Michigan) çıkıyorsa da, buradan doğan asit yağmurundan aslan payını Kanada’nın güney kesimi almaktadır; Ortabatı’dan doğu Ontario ve güney Quebec’e doğru esen hakim rüzgârlar asit yağmurlarını buralara taşımaktadırlar. Bu da Kanada ile A.B.D. arasında henüz çözümlenmemiş bir sorun halinde kendini göstermektedir.

BÖLÜM 3: KUZEY AMERİKA’NIN BEŞERİ COĞRAFYASI

3.1.NÜFUS VE YERLEŞMENİN GELİŞMESİ

3.1.2.Yerli Nüfus

Fransızlar ve İngilizler Yeni Dünya’yı İspanyol ve Portekizlilerin Latin Amerika’da sömürge imparatorlukları kurma girişimlerinden bir yüzyıl sonra kolonize etmeye başlamışlardır. Avrupalı tüccarlar Kuzey Amerika’nın Atlantik kıyıları boyunca ticaret bağlantılarına sahip oldukları için bu alanı ana çizgileriyle biliyorlardı. 1600’e doğru da kıtanın kuzeybatısından Çin’e bir geçiş, Avrupa’nın kuzeyini Doğu Asya’nın zenginliklerine daha yaklaştıracak bir ticaret yolu aramaya başladılar. Bu girişimde başarısız kalan, altın da bulamayan araştırmacılar Atlantik kıyası boyunca geçici üsler kurmakla birlikte, sömürgeleştirmeye karşı henüz yeterli ilgiyi gösterebilecek durumda değillerdi. Bunda, hem Kuzey Amerika’nın fiziki coğrafya koşullarının kısıtlayıcı olması, hem de İngiltere ve Fransa’daki yönetimlerin Avrupa’daki kendi sorunlarına dalmış olması rol oynuyordu.

Ancak, Avrupa’da tüm bunlar olurken Kuzey Amerika’da yaşayan ve her biri birbirinden ayrı özelliklere sahip önemli bir nüfus kitlesi, yani yerli nüfus yaşamını sürdürüyordu. Kuzey Amerika’nın yerli halkı olan, bizim dilimizde Kızılderili dediğimiz (Indian) nüfusu Avrupalıların büyük ölçekli göçleri başlamadan en az 40 bin yıl öncesinden beri burada yaşıyorlardı; fakat sayıları çok azdı ve teknolojik olanakları sınırlıydı. Yalnızca iyi koşullara

sahip yerlerde -deniz kıyıları boyunca, Büyük Göller kıyılarında, aşağı Mississippi Vadisi'nde ve Güneybatının bazı kesimlerinde- Kızılderili nüfusu km²'de 1 kişiden daha fazla bir yoğunlukta idi. Kuzey Amerika'da, Avrupalı yerleşmesinin yönünü ve amacını değiştirecek, Hindistan ve Çin'deki gibi yoğun tarım medeniyetleri ise daha önce hiç var olmamıştı.

“*Indian*” sözcüğü Hintliden gelir. Amerika'nın keşfini Hindistan'a geliş olarak algılayan Kristof Kolomb'dan sonra Amerikalı yerlilere de Hintli anlamında *Indian* denilmiştir. Ancak, literatürde Eskimo ve Aleut Adaları sakinlerini de içine alacak şekilde bu halktan uzun zaman *Amerind* şeklinde söz edilmiştir –yani *American Indian* (Amerikan Hintlisi); şimdi ise *Namerind* (**North American Indian** –Kuzey Amerika Hintlisi) deyiimi tercih edilmektedir. İlk yerleşim sırasında A.B.D.'nde 1 milyon, Kanada'da da 200,000 dolayında Indian bulunuyormuş.

1960'da A.B.D.'ndekilerin sayısı 523,591, 1980'lerde Eskimo ve Aleut Adalarındakilerle birlikte 1,420,400 idi; 2000 Sayımında da 2,475,956 olarak belirlendi. Kızılderililerin çoğu Avrupa'dan ithal hastalıklarla kırılmışlardı. Halen Kanada Indianlarının 2/3'si, çoğu küçük, 2200 rezervasyonda yaşıyor; A.B.D.'ndekilerin ise üçte biri 281 adet rezervasyonda; en büyükleri Büyük Ovalar'da; geri kalan 2/3 ise büyük şehirlerde, esas olarak da Los Angeles Metropolitan alanınında. Bunların en fazla oldukları yerler A.B.D.'nin iç ve güney kesimleri; en az oldukları yerler, yerleşmenin ilk başladığı Kuzeydoğu, özellikle New England kesimidir.

(Powerpoint Sunu 3: Şekil 11, 12, 13, 14, 15)

Kıtaya yeni sokulan hastalıklarla zayıflayan ve Avrupalı silahlarına yenik düşen Kızılderililer (Indianlar), daha Avrupalılar kıta yüzeyinde iyice ilerlemeden, erimeye başlamışlardı; onların kıtaya sızmasını ve kaynaklarını işletmesini engelleyecek ya da yönünü değiştirecek güce sahip değillerdi. Ayrıca, Avrupalı yerleşmesi Amerikan Devrimi'ne kadar Atlantik kıyı ovası ile sınırlı olduğu için de kıtanın tam fethi ve işletilmesi Sanayi Devrimi'nden sonra meydana gelebilmişti. Bu nedenle, Kuzey Amerika'nın beşeri coğrafyası, dünyanın diğer bölgeleriyle kıyaslandığında, çok daha yakın zamanlı ve nispeten daha türdeş bir yapıya sahiptir. Amerikan Batısı'nın (*West*) geniş kesimleri anıları hâlâ hatırdâ kalacak kadar yeni yerleşilmiştir; Alaska ve Kuzey Kanada'nın çeşitli kesimlerindeki yerleşmeler ise çok daha yenidir.

ÖRNEK SORULAR

1-Kuzey Amerika'nın büyük kısmında iklim koşullarında başlıca iki hava kütlesi etkilidir. Bunlardan birisi hangi hava kütlesidir?

- a-Kontinental kutbi hava kütlesi
- b-kurak hava kütlesi
- c-sıcak hava kütlesi
- d-alçak basınç
- e-yüksek basınç

Cevap (a)

2-Kuzey Amerika yerlilerine diğerlerinden ayırt etmek için ne ad verilir?

- a-Iroqui
- b-Snake
- c-Namerind
- d-Kazak
- e-Apaçi

Cevap (c)

Prof. Dr. Nazmiye ÖZGÜÇ
İÜ, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi
Coğrafya Programı
DÜNYA BÖLGELERİ: KUZEY AMERİKA, e-Ders
4.Hafta e-Ders Kitap Bölümü

4. HAFTA

ÖZET: Kuzey Amerika'nın, geçen derste ele almaya başladığımız beşeri coğrafya özelliklerine devam edeceğiz. Bu derste Kuzey Amerika (A.B.D. ve Kanada) nüfusunun büyümesi ve nüfusun günümüzde gösterdiği demografik özelliklerin incelenmesi üzerinde durulacaktır. Dersin Powerpoint sunularla birlikte incelenmesi gerekir.

BÖLÜM 3: KUZEY AMERİKA'NIN BEŞERİ COĞRAFYASI (DEVAM)

Onyedinci yüzyıl başlarında Avrupa'da Kuzey Amerika'yı kolonize etme yolunda yeni bir enerji ortaya çıktı. Altın, baharat ve gemi inşa etmek için hammadde olarak kullanılacak, kendi ülkelerinde sıkıntısı çekilen maddeleri -katran, gemi levazımatı, halat- bol miktarda bulabilme hayali, sömürge kurmadaki nedenlerden **birincisiydi**.

İkincisi, Fransa ve İngiltere'nin Yeni Dünya'daki İspanyol egemenliğine meydan okuma arzularıydı; Meksika ve Peru'dan Avrupa'ya altın ve gümüş taşıyan İspanyol gemilerini yollarından çevirecek korsanlar için Kuzey Amerika kolonilerinin birer üs olabileceği ileri sürülüyordu.

Üçüncüsü, İngiltere'deki yüksek işsizlik oranı İngiliz yasa ve kuralları için tehdit oluşturan yeni bir şehirli sınıfı yaratmıştı; İngiltere için en iyisi bunların göç etmeleriydi.

Kuzey Amerika'da koloni kurmak için **sonuncu (dördüncü)** bir gerekçe de kendi dinsel inançlarını uygulamak için özgürlük isteyen azınlıkların, fetih yapma arzusuyla yanıp tutuşan maceracı asil sınıfın ve toprak edinmek isteyen ailelerin Batı Avrupa'da kurulu toplumsal

düzeni rahatsız etmeleri idi; bunlardan kurtulmak için de Amerika'nın yerleşilmesi iyi bir fikir olarak görülüyordu.

Bütün bu nedenlerle, 1600'lerde göçmenler Batı Avrupa'dan Kuzey Amerika'nın Atlantik kıyılarına geldiler: Fransızlar 1604'de Nova Scotia'da Fundy Körfezi'ne gelerek Annapolis Royal'de *Yeni Fransa* (şimdiki *Kanada*) adını verdikleri ilk devamlı Fransız yerleşmesini kurdular. Dört yıl sonra (1608) Fransız araştırmacı Samuel de Champlain *Quebec*'i kurdu.

İngilizler ise ilk olarak, Londra'da kurulan bir kolonizasyon şirketi (London Company) aracılığıyla 1607'de Virginia'ya gelerek *Jamestown*'ı kurdular. Onbinlercesi İngiltere'den, bundan biraz daha azı Fransa'dan, bir-iki bin İspanya'dan ve az sayıda da Hollanda ve Portekiz'den, farklı güdüler, farklı yerleşme yöntemleriyle gelenler Kuzey Amerika çevre koşullarına gösterdikleri farklı uyumla çok çeşitli hayat tarzları yarattılar. Altın, dinsel özgürlük, toprak ve imparatorluk hayaliyle gelen Avrupalılar yeni bir beşeri coğrafya da yaratıyorlardı. Örneğin, dinsel özgürlük amacıyla gelen Puritanlar 1620'de *Plymouth*'u kurarken, Quaker'lar *Pennsylvania*'yı (adı liderleri William Penn'den gelir), İngiliz katolikleri de *Maryland* kolonilerini oluşturdular.

(Powerpoint Sunu 4: Şekil 1)

Daha 1630'da *Boston* Amerika'nın en büyük limanı haline gelmişti. Yirmibeş yıl içinde Atlantik kıyısında dört koloniyal merkez ortaya çıktı: *Fransız Kanadası*, *Yeni İngiltere* (New England), *Güney* ve *Orta Koloniler* (Orta Atlantik'tekiler).

Bu koloniler kısa zamanda farklı ekonomik faaliyet kollarında uzmanlaştılar: Fransız Kanadası kürk ticaretinde, New England (Massachusetts Körfezi ve çevresi) ticarete, Güney (Virginia'nın aşağı kesimleri ve Maryland) büyük ölçekli tütün (Virginia türü) plantasyon tarımında uzmanlaşmışlar, Orta Atlantik'tekiler ise (güneydoğu New York, New Jersey, doğu Pennsylvania) küçük küçük bağımsız çiftçilere vatan olmuşlardı.

Ancak, Kuzey Amerika'nın ilk yerleşilmesinde yalnızca Fransız ve İngilizler değil, Hollandalıların ve İspanyolların da büyük rolü olmuştur. Hollandalılar, daha sonra New York adını alacak olan *New Netherland*'ı 40 yıl ellerinde tuttuktan sonra, 1644'de İngilizlere yenilerek kaybetmişlerdi; aynı yıl, aynı şekilde, New Jersey'i ve kurucusu oldukları Delaware'i (İsveçliler de ilk buraya yerleşmişlerdi) de 1664'de İngilizlere bırakmak zorunda kalmışlardı.

Kuzeyde Labrador'dan başlayıp güneye doğru Büyük Göller'e, oradan Mississippi Vadisi ve Meksika Körfezi'ne uzanan alanda hak iddia eden Fransa, İngilizleri Appalaş Dağları'nın

doğusunda kıyıda dar bir alanda adeta hapsedilmişlerdi. Florida ve Louisiana ile Pasifik arasında kalan alan ise İspanyolların elindeydi.

(Powerpoint Sunu 4: Şekil 3, 4, 5, 6)

3.2. BAĞIMSIZLIĞA GEÇİŞ

Kuzey Amerika'nın bugünkü durumunu kazanmasına yol açacak olan gelişmeler ise kıtanın İngiliz egemenliğindeki kesimlerinde, İngiliz yönetiminin 1764'de ilk şekerle başlayan ve kahve, şarap vb. diğer maddelere de uygulanan ağır vergilendirme ve bir yıl sonra (1765) gelen, kralın askerlerinin buldukları yerlerde halk tarafından konaklatılıp beslenecekleriyle ilgili "*konaklama kanunu*" sonucunda, 1775'de başlayan ve 1782'de Paris'te bir anlaşmayla sonuçlanan bağımsızlık mücadeleleriyle yaşanmıştır.

4 Temmuz 1776'da kıtanın doğusunda kurulmuş 13 koloninin/devletin (nüfusları 2.7 milyon olmuştu ve nüfusun %60'ı İngilizlerden, %14'ü İskoç ve İrlandalılardan, %9'u da Orta Koloniler'e yerleşip iyice içerilere girerek Appalaşların eteklerinde 900 km uzunluğunda bir tarımsal yerleşmeler şeridi oluşturan Almanlardan meydana geliyordu) birleşmesiyle 1783'de resmen yeni bir devlet kurulmuş oluyordu

İngilizlere 8 yıl süren başkaldırı dönemi sırasında Kraliyete bağlı olanlar kendilerine güvenli bir yer aramak üzere daha kuzeye, Ontario ve Kanada'nın kıyı eyaletlerine gittiler ve A.B.D.'nin kuruluşundan çok daha sonra (**1867'de**) Quebec'deki Fransızlar ve Maine'in doğusundaki eski İskoç kolonisindekilerle (Nova Scotia), bir iç savaş olmaksızın, birleşerek **Kanada konfederasyonunu** oluşturdular.

Yeni bir devlet halinde ortaya çıkan A.B.D., nüfusu 23 milyonu biraz aşmış olarak, 1800'lü yıllarda hızlı bir büyüme süreci içine girmişti. 2,308,633 km²'lik bir yüzölçümüyle başlayan ülke, 1803 yılında Fransızlardan Louisiana'yı (2.2 milyon km²), 1819'da İspanyollardan Florida'yı satın aldı; 1845'de Teksas (997 bin km²), 1846'da Oregon (734 bin km²) birliğe katıldı ve 1848'de İspanyolların Meksika'ya gerilemesiyle de yine büyük miktarda arazi (1.4 milyon km²) ülkeye katılmış oldu.

(Powerpoint Sunu 4: Şekil 7, 8)

3.2.1. Bir Ulusun Doğuşu

Birleşme olmakla birlikte, daha önce ayrı ayrı olan devletler arasında *bütünleşme* olamaması, tarımın ağır bastığı **Güney** ile ticaret ve sanayinin ağır bastığı **Kuzey** arasındaki

ekonomik dengesizlikler ve güneyde sürdürülen esir kullanımı ülke içinde 19uncu yüzyıl boyunca sorun olmuş ve 1861 yılında ülkenin kuzeyi ile güneyi arasında bir “iç savaş” doğmasına yol açmıştı. 23 eyalet ve 22 milyon nüfusuyla ve sanayide kazandığı güçle Kuzey, 11 eyalet ve 9 milyon nüfuslu Güney’e karşı savaşı kazanarak (1865) ülke içindeki birliği kurmaya girişti. Azat edilen 3,5 milyon zenci² için “*zenci kanunları*”, 1867’de Güney için de “*kalkınma kanunu*” çıkartıldı.

Batıya doğru yayılma da başladı ve kıta-aşırı demiryolları ile kanalların hızlandırıcı büyük etkisi oldu. Her ne kadar, iç kısmı boşa da, Kaliforniya’da tarım, 1848’de bulunan altına hücum başladıktan sonra güney Amerika’nın güneyini dolaşarak gelen göçmenlerin ihtiyaçlarının da teşvikiyle, iyice ilerlemişti. 1860’da altın macerası sona erdiyse de, 1869’da burasının demiryollarıyla ülkenin diğer kesimlerine bağlanması, iç kesimdeki Büyük Ovaların da tarıma açılmasını sağladı ve bu kurak ovalar verimli tarım alanları haline dönüştüler.

Aynı etki Kanada için de geçerli oldu ve 1880’lerde Vancouver’a kıta-aşırı demiryollarının varmasıyla ülkenin Atlantik ve Pasifik kıyıları birbirleriyle birleşmiş oluyordu. İç Savaş’tan sonra da A.B.D. genişlemesini sürdürerek 1867’de Alaska’yı (1,5 milyon km²) Ruslardan satın aldı, 1898’de Hawaii katıldı, yine aynı yıl İspanyollarla yapılan savaş sonunda Porto Riko ve Filipinler (daha sonra bağımsız oldu) de Amerikan idaresine girdiler. 1914’de, daha önce inşası bir türlü başarısız olan Panama Kanalı’nı inşa eden Amerikalılar kanalın iki kenarındaki “*Kanal Zonu*”nu elde ettiler. A.B.D.’ne en son katılan Virjin Adaları (50 tane) ise 1917’de 25 milyon \$’a Danimarka’dan satın alınmıştır.

(Powerpoint Sunu 4: Şekil 9, 10)

---

² İlk Afrika kökenlinin 1492’de Kolomb’un gemi tayfalarından biri olarak Amerika’ya ayak bastığı belirtiliyor - ama özgür birisi olarak. 1494’de bu kez iki zenci ilk İspanyol yerleşmesi Hispaniola’ya gelmişti. Bu arada köleleştirme konusunun nasıl başladığı bilinmiyorsa da, 1501’de İspanya kralı Ferdinand ve kraliçe İabella kolonistlere zenci köle ithali için izin vermişlerdi. Böylece Hispaniola’dan Küba, Porto Riko ve Jamaika adalarına, Meksika ve Peru’ya ve sonra da İspanyol Amerika’sına kölelik yayıldı. Kuzey Amerika’ya ilk kez 1619’da Jamestown’daki (Virginia) işgücü sıkıntısını gidermek üzere bir Hollandalı tarafından 20 zenci getirildi. Amerikalara getirilen zenci kölelerin toplam sayısını tahmin etmek güç olmakla birlikte, bilim adamları 10-12 milyon dolayında olduğunu hesaplamaktadırlar. Sayısız miktardaki köle de Afrika kıyılarında gemilere yüklenmeyi beklerlerken ölmüşlerdi. Hayatta kalanların çoğu ise (%95) Karayipler ve Latin Amerika’ya gittiler. Portekiz’in Brezilyası en çoğunu, 5 milyon; İspanyol kolonileri 2 milyonu aldı. Geri kalanlar Karayipler’deki İngiliz, Fransız, Hollandalı ve Alman kolonilerine gittiler. İspanyol Florida’nın kuzeyindeki alana, yani şimdiki A.B.D.’ne ise yalnızca 500,000 kadarı gitmişti. Her ne kadar A.B.D.’nde köle nüfusu 1860’da 4 milyonu bulmuşsa da, bunların çoğu artık orada doğanlardan oluşuyordu. Tropikal bölgelerdekiler hastalıklarla kırılarak ölümler, A.B.D.’ndekiler hayatta kalmışlardı. Plantasyonların yayılmasıyla getirilen köle sayısı arasında paralellik vardır. 1740 ile 1810 arasında ticaret en yoğun dönemini yaşamış; Amerikalara yılda ortalama 60,000 köle getirilmişti.

1880-1920 arasında çok çeşitli ülkelerden gelen göçmen dalgaları bir sel halini almış, 1900 yılında 75.9 milyon olan ülke nüfusu, hem ülke içi nüfus artışı hem de büyük göç dalgalarının etkisiyle 1920’de 105.7 milyona erişmişti. Göçlerin zirveye eriştiği dönem olan, yalnızca 1900-1914 yılları arasında bile New York limanındaki Ellis Adası’na günde ortalama 15,000 göçmen gelmişti ve gelenlerin beşte dördü Sanayi Devrimi’nin yarattığı iş olanaklarının çekiciliğine kapılan ve Avrupa’da I.Dünya Savaşı öncesi sıkıntılı dönem içine giren Avrupa ülkelerinden, özellikle de İtalya, Avusturya-Macaristan ve Rusya’dandı.

A.B.D.’nde göçlere ilk önemli sınırlama 1920’de çıkarılan yasalarla getirildi. Yasayla birlikte Avrupa ülkelerine büyük kotalar tanınarak bu kesimden göçler yine teşvik edilmişti, fakat Çinlilerin A.B.D. dışında tutulmaları daha 1881 yılında (büyük altına hücumdan sonra) başlamıştı. Kanada’da ise Çinlilerin ülkeye girmesi 1923’de yasaklandı –uzun süren bu uygulama her iki ülkede de ancak 1960’larda yumuşatıldı. Bu yumuşama artık Avrupa ülkelerinin çoğundan eskisi gibi göçmen gelmeyeceği anlamına geliyordu.

(Powerpoint Sunu 4: Şekil 12, 13)

3.3. NÜFUS: BAŞLICA ÖZELLİKLER VE DAĞILIŞ

Amerika Birleşik Devletleri, 1 Temmuz 2013 itibariyle 316,212,000 nüfusuyla dünyanın üçüncü büyük nüfuslu ülkesidir. Zaman zaman artış oranlarında azalma görülse de ve yakın yıllarda doğum oranları iyice azalsa da ülke bu nüfus miktarına varabilmiştir ve bunu da göçler yoluyla başarmıştır.

A.B.D., tarihi boyunca, doğudan batıya doğru olan göçleriyle tanınmıştır. Doğudan batıya milyonlarca insan çeşitli nedenlerle göç ettiği halde, nüfusun hâlâ dörtte üçü ülkenin doğusunda kalmıştır ve batı yarısının da hemen hemen yarısı seyrek nüfuslanmıştır. Yıllardan beri coğrafyacılara Doğu ile Batı arasındaki bu farklılığı ortaya koymak için, yaklaşık bir sınır olarak, 100’üncü meridyeni ya da 50 cm yağış eğrisini kullanmaktadırlar. Bu yağış eğrisinin önemi, doğusunda kalan kısımda yıllık ortalama 50 cm’nin üzerinde olan yağış miktarının standart tarım uygulamalarıyla başarılı bir üretim için yeterli nemi sağlayacağı ve böylece de önemli nüfus miktarlarını destekleyebileceğinden dolayıdır. Buna karşılık, sınırın batısında kalan alanların büyük kısmında ise bunun tersi bir durum söz konusudur.

Ülkenin doğu kesimi de gerçekten dünyanın en zengin tarımsal bölgelerinden birisidir; fakat nüfusu ezici bir şekilde şehirseldir. Kırsal nüfus yoğunlukları birçok yerde ortalama

olarak km²'de 23 kişiden azdır; ender olarak km²'de 40 kişiyi geçer. A.B.D.'nin doğusunda nüfusun yüzde 85'i şehirlerde ve geri kalanların da büyük kısmı kasabalarda yaşarken, nüfusun ancak yüzde 3'den daha azı gerçek anlamda çiftliklerde yaşayıp tarımla uğraşmaktadır. Bölgedeki oldukça büyük olan nüfus kitlesi yirminci yüzyıl boyunca şehre dayalı sanayi, madencilik, ulaşım, ticaret ve başka faaliyetlerle sıkı sıkıya ilişkili olmuştur.

(Powerpoint Sunu: Şekil 14, 15)

Bununla birlikte, Sayım yılları arasında (tabloda görüldüğü gibi) nüfus artış hızı bakımından görülen farklılıkların nedeni alınan göçmen miktarının azaltılıp-çoğaltılmasıyla bağlantılıdır. Bilindiği gibi, Kuzey Amerika'nın nüfuslanması göçler sayesinde başarılmıştır.

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE NÜFUS DEĞİŞİMLERİ

<i>Yıllar</i>	<i>Nüfus</i>	<i>Artış %'si</i>		<i>Yıllar</i>	<i>Nüfus</i>	<i>Artış %'si</i>
<u>1790</u>	3,929,214	-		<u>1910</u>	92,228,531	21.0
<u>1800</u>	5,236,631	33.3		<u>1920</u>	106,021,568	15.0
<u>1810</u>	7,239,881	38.3		<u>1930</u>	123,202,660	16.2
<u>1820</u>	9,638,453	33.1		<u>1940</u>	132,165,129	7.3
<u>1830</u>	12,866,020	33.5		<u>1950</u>	151,325,798	14.5
<u>1840</u>	17,069,453	32.7		<u>1960</u>	179,323,175	18.5
<u>1850</u>	23,191,876	35.9		<u>1970</u>	203,211,926	13.3
<u>1860</u>	31,443,321	35.6		<u>1980</u>	226,545,805	11.5
<u>1870</u>	38,558,371	22.6		<u>1990</u>	248,709,873	9.8
<u>1880</u>	49,371,340	28.0		<u>2000</u>	281,421,906	13.2
<u>1890</u>	62,979,766	27.6		<u>2010</u>	308,745,538	9.7
<u>1900</u>	76,212,168	21.0		2013 Tahm.	316,057,000	2.4

3.3.1.Göçlerin Kuzey Amerika İçin Önemi

Kuzey Amerika'ya göçlerin büyük kısmı, özellikle başlangıçta, Avrupa ülkelerinden olmuştur. Avrupa'dan yola çıkan, daha önce de sözü edilen 65 milyon göçmenin 45 milyonu Kuzey, 20 milyon kadarı da Latin Amerika'ya göç etmişlerdi. Kuzey Amerika'ya göç edenler genellikle kuzey Avrupa ülkelerindendi, güney Avrupalılar daha sonra geldiler. Fakat öteden beri sayıları en büyük olan göçmen grubunu İngiliz Adaları'ndan gelenler oluşturmuştur. Ayrıca, Kanada'ya önemli sayılabilecek büyüklükte bir Fransız nüfus kitlesi de yerleşmiştir. 1830-1860 arasında ise en yoğun göç olayının yaşandığı dönemde, A.B.D.'ne gelenlerin büyük çoğunluğu İngiliz, İrlandalı ve Rhein'in orta kesiminden gelen Almanlardı. Bu üç grup 1850

yılında nüfusun yüzde 80'ini meydana getiriyorlardı. 1860-1890 arasında, İç Savaş'tan sonra, İngiliz ve Almanlara İskandinavlar da katılmışlardı.

Fakat 1900-1923 arasındaki göç dalgasının yapısı değişti; bu dönemde doğu Avrupa'dan (Slavlar) ve Akdeniz ülkelerinden gelenler tüm göçmenlerin yüzde 75'ini oluşturdular.

Yirminci yüzyılın ilk on yılında güney ve doğu Avrupa'dan 8 milyonu aşkın göçmenin gelmesi, A.B.D. tarihinde 1980'lere kadar kırılmayan bir rekor olmuştu. I.Dünya Savaşı'nın göçmen dalgasını yavaşlatmasından sonra, 1918'de, tekrar bir canlanma olması ve artık farklı yerlerden gelmeye başlayan göçmenlerin asimilasyonunu sağlamanın güçleşmesi nedeniyle Kongre 1920'de göçmen akışına sınırlama getirdi. Kabul edilen "*Kota Kanunu*"na göre her ülkeden A.B.D.'ndeki nüfusuna göre (yüzde 3'ü kadar) göçmen kabul edilecekti.

Bu yasanın uygulanması, araya 1930'ların ekonomik sıkıntı yılları olan *Büyük Depresyonu*'nun girmesi sayesinde kolay olmuş ve II.Dünya Savaşı sonuna kadar ülkeye ancak 1,5 milyon dolayında göçmen gelmişti. Fakat 1950'lerden itibaren, özellikle savaştan zarar görmüş Avrupalıların bu kıtaya daha fazla yönelmeleriyle göçmen sayısında da yeniden büyük artışlar meydana gelmişti. Savaş yıllarında, hatta daha öncesinden başlamak üzere, bu bölgeye olan göçmen akışında ve yeni göçlerde en dikkati çeken husus ise, "*beyin göçü*" olarak bilinen becerili ve iyi eğitim görmüş nüfusun göçüdür. Bu tür bir göç için şimdi artık birçok gelişmiş ülke davetiye çıkarmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'ne göçlerin süregelen yoğunluğu bu ülkenin daha kompleks yeni yasalar çıkarmasına yol açmıştır. Ükelere tanınan kotalarda ve ülke tercihlerinde değişikliklere gidilmiş, örneğin Doğu Avrupa ülkeleri ve eski S.S.C.B. artık ayrıcalıklı ülkeler statüsünden çıkarılmış, Meksikalılara geçici mevsimlik işçi uygulaması getirilmiştir. Kabul edilecek göçmen sayısı yaklaşık 500,000 iken, sonraki yıllarda arttırılarak 714,000 olarak belirlenmiştir. 1980'li yıllar boyunca A.B.D.'ne en fazla göçmen Meksika (sayıları 2 milyon dolayında), Filipinler (halen 1.5 milyonla ülkedeki en büyük ikinci Asyalı grup) ve Batı Hint Adaları'ndan gelmiş; bunları Kore, Çin, Dominik Cumhuriyeti ve Guatemala'dan gelenler izlemiştir.

Kanada'ya gelenler ise artık neredeyse tamamen Asyalıdır ve ülkede Avrupa kökenli olmayanların payı gittikçe artmaktadır. Örneğin Vancouver çok büyük bir etnik Çinli nüfusa sahiptir (bu yüzden adı "*Hongcouver*" olarak anılmaktadır); benzer şekilde, A.B.D.'nde Miami (Florida) de, Karayipler ve Orta Amerika'dan, özellikle Küba'dan gelenlerin yurdu olmuştur.

3.3.2. Dağılışı

Kuzey Amerika'da ülke çapında nüfus dağılışında yakın zamanlarda Amerika Birleşik Devletleri'nin Güney'ine yönelik göçler sonucunda daha önce en çok nüfusun yığıldığı Kuzeydoğu bölgesi ile olan nüfus uçurumu daralmaya başlamıştır. Güney'in ekonomisinin çeşitlenmesi ve yenileşmesi, yeni iş alanları yaratarak çok sayıda insanı kendisine çekmekte ve bu ülkedeki yirminci yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen en büyük bölgesel gelişme örneklerinden birisini vermektedir.

Buna karşılık, 100'üncü meridyenle Sierra Nevada ve Cascade Dağlarının oluşturduğu hat arasında kalan alanda nüfus yoğunlukları hâlâ çok düşüktür ve yerleşme noktaları çok seyrek dağılmıştır. Bölgenin muhteşem manzaraları ve renkli tarihi çok sayıda turisti buraya çekiyorsa da, kuraklık ve arızalı topografya devamlı yerleşmeyi sınırlamaktadır. Başlıca nüfus toplanma noktaları da sulamayı mümkün kılacak ve şehirlerin ihtiyacını karşılayacak kadar su kaynaklarının bulunduğu yerlerde gelişmiştir: Denver, Salt Lake City, Phoenix gibi. Bunlar dışında yoğunluk km²'de 2'den azdır –ülke düzeyinde ise ortalama yoğunluk km²'de **33**'tür.

Kanada'nın 2011 Sayımına göre 33,476,688 olan nüfusu 2006 Sayımına göre yüzde 5.9 artış ile önemli bir büyüme göstermişti. Kanada nüfusunun en çarpıcı özelliği ise, halkın ülkenin güney kıyısı boyunca toplanmış olmasıdır. Tüm Kanadalıların neredeyse yüzde 90'ı Amerika Birleşik Devletleri ile olan sınırdan 300 km mesafe içinde yaşamaktadır. Bu dar kuşağın kuzeyinde, Alaska da dahil, dünyanın en geniş seyrek nüfuslu alanı uzanır. Km²'de 1'den az nüfus bu kesimde olağanken, bazı yerlerde ise hiç kimse yaşamaz. Zaten ülkede ortalama yoğunluk da km²'de yalnızca **3**'tür.

Kanada'nın, ülkenin büyüklüğü göz önüne alındığında, dengesiz bir şekilde çok olan nüfuslu güney kenarı boyunca bile yoğun nüfus toplanmalarını birbirinden ayıran, seyrek nüfuslu geniş alanlar yer almaktadır.

Seyrek nüfuslu Kanada Kalkanı'nın Büyük Göller Bölgesi'nin güneyine doğru devamı ise Ontario Yarımadası'ndaki nüfus topluluklarıyla Preri Eyaletleri (Manitoba, Saskatchewan ve Alberta) arasında yaklaşık 1600 km'lik bir boşluk yaratır. Daha uzak batıda da seyrek yerleşilmiş Kayalık Dağlar kuşağı, güney British Columbia'daki Vancouver'in da aralarında olduğu nüfus toplanma noktalarını Preri Eyaletleri'nden ayırır.

KANADA'DA NÜFUS DEĞİŞİMLERİ

Yıllar	Nüfus	Artış (%)	Yıllar	Nüfus	Artış (%)
1871	3,689,257	—	1971	21,568,311	+18.3%
1881	4,324,810	+17.2%	1976	22,992,604	+6.6%
1891	4,833,239	+11.8%	1981	24,343,181	+5.9%
1901	5,371,315	+11.1%	1986	25,309,331	+4.0%
1911	7,206,643	+34.2%	1991	27,296,859	+7.9%
1921	8,787,949	+21.9%	1996	28,846,761	+5.7%
1931	10,374,196	+18.1%	2001	30,007,094	+4.0%
1941	11,506,655	+10.9%	2006	31,612,897	+5.4%
1951	14,009,429	+21.8%	2011	33,476,688	+5.9%
1961	18,238,247	+30.2%			

Özetle, Kanada'nın başlıca iki nüfus toplanma alanı bulunmaktadır: *Ontario Yarımadası* ve *St.Lawrence Nehri vadisi*. Bunlar, aynı zamanda da, Kanada'nın en verimli tarımsal alanlarını kapsamaktadırlar; daha da önemlisi, bu iki kesim son derece sanayileşmiş ve şehirleşmişlerdir. St.Lawrence vadisinin en büyük şehri *Montreal* olurken, Ontario Yarımadası'ndaki de *Toronto*'dur. Buralardaki nüfus kütlelerini birbirinden yerleşilmemiş alanlar değil, ciddi kültürel farklılıklar ayırmaktadır. Fransız kökenli Kanadalılar St.Lawrence vadisinde ve İngilizce konuşan Kanadalılar da Ontario Yarımadası'nda toplanmıştır.

Kanada'da da A.B.D.'nde olduğu gibi alınacak göçmen sayısının yıllara göre değişmekte olması ülke nüfus artış oranını etkilemektedir.

3.3.3.Demografik Yapı

“A.B.D.'nde orta yaşlı ve bekârların sayısı artıyor; erkekler ve kadınlar evliliği ve çocuk sahibi olmayı geciktiriyor; çok az ya da hiç çocuk sahibi olmuyorlar artık. Önceleri bir balon gibi patlaması beklenen gelir düzeyi ise, üst tabaka hariç, yerinde sayıyor. Günümüzün Amerikalısı hem açık hem de gizli bir şekilde yarının Amerikalısını hazırlıyor”.

1980 Nüfus Sayımının hemen ardından, 2 Eylül 1985'de **Time** dergisinde çıkan bu yazıda yazılanlar 1990 sayımından sonra gerçekleşmiş olarak görünüyor. 2000'li yıllarının ilk çeyreği için yapılan tahminler de Amerikan nüfusunda 1980'li yıllara doğru yavaş yavaş gerçekleşmeye başlayan değişimlerin süreceğini gösteriyor.

Amerika Sayım Bürosu'na göre 1994'de ilk evlilik için ortalama yaş erkeklerde 26.7, kadınlarda 24.5'a çıkmıştı fakat daha da önemlisi genç yetişkinler arasında evlenmemeyi tercih edenlerin payının artmasıdır. Örneğin 30-34 yaş grubunda hiç evlenmeyenlerin oranı 1980'lere göre üç mislinden fazla artarak kadınlarda yüzde 6'dan 23.6'ya, erkeklerde yüzde 9'dan 36.5'e çıkmıştır. 2010'da, 18 yaşın üzerindeki Amerikalıların %56.4'ü evli, %6.3'ü dul, %10.4'ü boşanmış ve %26.9'u hiç evlenmemiştir. OECD ülkeleri arasında çocuk hamileliği en yüksek A.B.D.'ndedir: 1,000'de 79.8.

Her dokuz yetişkinden birisi yalnız yaşıyor: 2010'da tüm yetişkinlerin (118 milyon) yüzde 27'si tutan 31.4 milyon kişi yalnız yaşıyordu. Kadınlar içinde yalnız yaşayanların payı daha yüksekken (yüzde 15), erkeklerde de yalnız yaşayanların artış hızı gittikçe yükselmektedir (yüzde 12).

1990'larda toplam hane sayısının yüzde 25'ini bekârlar oluşturmaktaydı; 1940'da bu oran yalnızca yüzde 8 idi. Bugünkü yetişkinlerin yüzde 8-10 kadarının hiç evlenmeyeceği tahmin edilmektedir.

Yaşlı nüfus, özellikle de kadınlar arasında yalnız yaşamaya daha sık rastlanmaktadır -75 yaşın yukarısında kadınların yüzde 52'si erkeklerinde yüzde 21'i.

Ülke içinde de yalnız yaşayanlar ilginç bir dağılım göstermektedirler: Washington, D.C. nüfusunun yüzde 41.5'i (en yüksek oran burada) tek kişilik ailelerden oluşmaktadır; Utah ve Hawaii'de de bu oran en düşük düzeydedir -yüzde 19.4 ve 18.9.

1970'den beri evlenmeden birlikte yaşayan çiftlerin sayısı onüç misli olmuştur 1970'de 523 bin olan sayıları 2010'da 6.5 milyona çıkmıştır.

"Tipik" Amerikan ailesi değişime uğradı: Anne-baba ve çocuktan oluşan çekirdek aile tipi artık yüzde 10 dolayındadır. 1970'lerde anne-baba ve çocuklardan oluşan aile tipi tüm ailelerin yüzde 40'ı iken, bu oran yüzde 25'e düşmüştür. Artık, daha çok, ebeveynin tekinin bulunduğu ailelerin oranı ve sayısı artmaktadır. Daha çok anneleriyle yaşamakla birlikte, babalarıyla yaşayanların oranı da hızla artmaktadır. Aslında hiç evlenmemiş ebeveynle yaşayanların oranı da yükselmektedir: On yılda yüzde 24'den yüzde 36'ya. Her beş çocuktan (belki de 4) birisi, tüm zenci çocukların yarısından fazlası tek ebeveynli ailede yaşamaktadır.

Toplam doğurganlık oranı azalmıştır: 1960'da kadın başına düşen çocuk sayısı 3.65 iken, 1972'de 2.01'inmiş, 1973-1989 arasında 1.87 ile 1.93 arasında dalgalanarak doğumların en aza indiği dönemi oluşturmuştur. 1989'da 2.01'e çıkmış, 2000'den sonra da hep 2.0 çocuk

sayısı civarında dalgalanmış ve ülkenin nüfusunu arttıracak oranın (2.06) altında kalmıştır. 2010'da 1.93, 2011'de de 1.89, olmuştur

Ancak bu oran Beyazlar (1.77), Latinolar (2.24), Zenciler (1.92), Asya kökenliler (1.71) ve Amerikan yerlileri (1.37) arasında değişmektedir –hepsinde geçmişe göre önemli azalmalar olsa da.

A.B.D.'ye olan göçler ülkeyi çökmekten kurtaracaktır: Biraz önce değinildiği gibi, başka etkenler olmadıkça, 1995'de 254 milyon olan -göç olmazsa- nüfus 2000 yılında 268 milyon dolayında olacak şeklinde bir hesaplama yapılmıştı. Fakat doğal artış yeterli gelmeyince A.B.D. yeniden göçleri teşvik etmeye başlamıştır. Halen nüfus artışının üçte birini göçmenler meydana getirmektedir. Örneğin 2010 yılındaki yasal göçmen sayısı 1,042,625'dir ki bunların büyük kısmı, başta Meksika (139,120) olmak üzere, diğer Amerika ülkelerinden (toplam 423,784) ve Çin (70,863) ve Hindistan (69,162) başta olmak üzere Asya'dan (toplam 422,058) gelmişti

Amerikan nüfusu yaşlanmaktadır: Bu yüzyılda yaşlı nüfusun artışı (65 yaş ve daha yukarı) tüm ülkede nüfus artış oranından daha fazla artış göstermiştir. 50 yaşın üzerinde olan ve ülke nüfusunun dörtte birinden çoğunu oluşturan grup halen ülkenin mali kurumlarının dörtte üçünü kontrol altında tutmakta ve yüksek gelirleriyle ülkenin harcama gücünün yarısına sahip bulunmaktadırlar.

1994'de her 8 Amerikalıdan birisi yaşlıydı; 2025'e doğru her 5 Amerikalıdan birisi yaşlı olacak. Yani çalışabilir durumdaki her dört kişiden azına 1 emekli düşecek ve bu durum sosyal güvenlik sistemini zorlayacaktır.

“Yaşlıların yaşlısı” (The oldest old) ya da “süperyaşlılar” Amerikan nüfusunun en hızlı büyüyen kısmını oluşturmaktadır. 85 yaşın üzerindeki Amerikalılar 5.5 milyonla 1900'dekinin 30 misline erişmişlerdir. En fazla yaşlı Florida (17.6), Pennsylvania (15.6) ve Batı Virginia'da (15.3) yaşamaktadır ama bazı county'lerde oranlar çok yüksektir (Charlotte, Florida'da 34.7 gibi)

Yaş arttıkça, cinsiyet oranı düşmektedir: Süper-yaşlıların belki de en önemli özelliği budur. 2010'da toplam nüfusta 157 milyon kadın ve 152 milyon erkek varken, ileri yaşlarda durum kötüleşmektedir: 65 yaş üzerinde 17.4 milyon erkek, 22.9 milyon kadın varken, 85 yaşın üzerinde kadın nüfus erkek nüfusun iki mislidir –erkekler 1.8 milyon, kadınlar 3.7 milyon kişi.

1980’de ilk kez Amerikalıların çoğu Güney’de ve Batı’da yaşamaya başlamışlardı. 1970’ler boyunca Kaliforniya, Teksas ve Florida toplan nüfusun %42’sine sahip bulunuyorlardı. 1970’lerde “*güneş kuşağı*” eyaletlerinin çoğu A.B.D.’nin tümü için geçerli nüfus artış oranının çok üstünde artış oranları göstermiştir”. Göçler 1970’lerde “*buz kuşağı*” (frost belt) ya da “*kar kuşağı*”nı (snow belt) boşaltmıştı. Örneğin 1 milyondan fazla New Yorklu bavullarını toplayarak 1975-1980 arasında 375,000’i Florida’ya olmak üzere yollara düşmüşlerdi.

Son iki yüzyılda şehirler Amerikalıların iç göçünde dayanılmaz çekim alanları olmuştur. Bununla birlikte, 1970’lerde metropoliten olmayan alanların yüzde 14.4, metropoliten olanların ise yüzde 10.5 büyümesiyle bu yol tersine dönmüştür. Fakat 1980’den itibaren “kırâ dönüş” yine tersine dönmüş ve metropoliten alanlar metropoliten olmayan alanlardan daha hızlı büyümeye başlamışlarsa da, 1970’lerdeki eğilimin bir yanı hâlâ devam etmektedir: “Halk, daha küçük, daha az kalabalık yerleşmelere doğru gitmektedir; özellikle de çeyrek milyonun altında nüfusa sahip yerlere”.

AMERİKA BİLEŞİK DEVLETLERİ’NDE ETNİK YAPI, 2010

<i>Irk/Etnik kimlik</i>	<i>Sayı</i>	<i>Toplamdaki pay</i>
Beyaz ya da Avrupalı Amerikalılar	223,553,265	%72.4
<u>Siyah ya da Afrikalı Amerikalılar</u>	38,929,319	%12.6
<u>Asyalı Amerikalılar</u>	14,674,252	%4.8
<u>Amerikan Yerlisi ya da Alaska Yerlisi</u>	2,932,248	%0.9
<u>Yerli Hawaiiiler ya da başka Pasifik Adalılar</u>	540,013	%0.2
<u>Başka bazı etnik gruplar</u>	19,107,368	%6.2
<u>İki ya da daha fazla ırk/etnik gruptan olanlar</u>	9,009,073	%2.9
Hispanik ya da Latino olmayanlar	258,267,944	%83.6
Hispanik ya da Latinolar	50,477,594	%16.4
Toplam Amerikalılar	308,745,538	%100.0

A.B.D.’nde halen toplam nüfusun yüzde 12.6’sı (40 milyon) **zencilerden** oluşmaktadır. Bunların yaklaşık üçte biri yoksul durumdadır. İşsizlik bu nüfus arasında yaygındır fakat yoksullar arasında çalışan kadın nüfus (1.5 milyon) çalışan erkek nüfustan (0.8 milyon) daha fazladır. Zenci nüfus Güney eyaletlerinde büyük oranda egemen durumdadır: Gary (Indiana) nüfusunun %52.8’i, Atlanta (GA) nüfusunun yüzde 51.3’ü zencidir. Bunları Baltimore (MD)

%46.4, Savannah (GA) %44.9, Detroit (Mich.) %43.7 izler. Fakat en büyük miktarda zenci nüfusu bu eyaletlerden çok büyük şehirlerdedir. New York'da Atlanta toplam nüfusundan daha çok zenci yaşar; Newark'ın (N.J.) nüfusunun yüzde 54.2'si de zencidir. En büyük zenci nüfus oranı ise Washington D.C.'dedir –tam %71.1.

İkinci büyük grup **İspanyol kökenli** (Hispanik/Latino) nüfustur –toplamın yüzde 16'sı (2010'da 50.5 milyon). 2000 ile 2010 arasında nüfusları yüzde 43 artarak payları yüzde 13'den 16'ya çıkmıştır. Her 3 İspanyol kökenlinin 2'si de Meksika kökenlidir. İspanyol kökenliler de yaygın olarak Güney'de Meksika sınırına bitişik eyaletlerde yaşarlar fakat büyük şehirlere de dağılmışlardır. Hialeh (FLA)'de nüfusun %74.3'ü, El Paso (TX)'da 62.5'i, Miami (FLA)'de 55.9'u İspanyol kökenlidir.

Kanada da A.B.D. gibi çok kültürlü ve çoklu etnik yapıda bir ülkedir. En az 100,000 üyesi olan 34 etnik grup vardır ki bunlardan 11'i 1,000,000'un üzerinde nüfusa sahiptir. Aşağıdaki tabloda belirlenmiş büyük grupların ülke oranları ve en yüksek oranda buldukları eyaletler yer almaktadır.

KANADA'DA ETNİK YAPI, 2010

<i>Etnik köken</i>	<i>%</i>	<i>Nüfus</i>	<i>En çok buldukları eyaletteki payları</i>
Kanadalı Kanadalılar	32.2	10,066,290	<u>Quebec</u> (%66.2)
İngiliz Kanadalılar	21.0	6,570,015	<u>Newfoundland -Labrador</u> (%43.2)
Fransız Kanadalılar (<u>Acadianlar & Québécois</u> hariç)	15.8	4,941,210	Quebec (%28.9)
<u>İskoç</u> Kanadalılar	15.1	4,719,850	<u>Prince Edward Island</u> (%40.5)
<u>İrlandalı</u> Kanadalılar	13.9	4,354,155	Prince Edward Island (%29.2)
<u>Alman</u> Kanadalılar	10.2	3,179,425	<u>Saskatchewan</u> (%30.0)
<u>İtalyan</u> Kanadalılar	4.6	1,445,335	<u>Ontario</u> (%7.2)
Çinli Kanadalılar	4.3	1,346,510	<u>British Columbia</u> (%10.6)
Kuzey Amerika Yerlisi (Namerind)	4.0	1,253,615	<u>Northwest Territories</u> (%36.5)
Ukraynalı Kanadalılar	3.9	1,209,085	<u>Manitoba</u> (%14.8)
Hollandalı Kanadalılar	3.3	1,035,965	<u>Alberta</u> (%5.3)
Polonyalı Kanadalılar	3.2	984,565	Manitoba (%7.3)
Doğu Hint Adalı Kanadalılar	3.1	962,665	British Columbia (%5.7)
Rus Kanadalılar	1.6	500,600	Manitoba (%4.3)

Buna göre Kanada doğumlular en büyük paya sahiptir; onu İngiliz, Fransız, İskoçya, İrlanda ve Alman kökenliler izlemektedirler. 5 milyon kadar Kanadalı kendisini azınlık olarak ifade etmiştir ki diğer gruplarla birlikte nüfusun %16.2'sini oluşturmaktadırlar. Bunlar arasında büyük gruplar Güney Asyalılar (toplamda payları %4.0), Zenci (%2.5) ve Filipinlilerdir (%1.1). yerli nüfus azınlıklar arasında sayılmamaktadır.

Demografik açıdan Kanada ve A.B.D. birçok benzerlikler taşımaktadır. Örneğin Kanada nüfusunda da kadın başına düşen çocuk sayısı azdır (1.66) –yani nüfusun doğal artışına izin vermeyecek bir orandadır. Nüfus burada da yaşlanmaktadır: İstatistik Bürosu nüfusu genç ve yaşlı olarak ikiye bölünce yaşlı olanların payı 1971’de yüzde 26.2 iken şimdi 36.9’a çıkmıştır. Ancak iki ülkenin göçmen siyasetleri değişiktir bu da bazı demografik konularda farklı gelişmeler sergilenmesine yol açmaktadır.

ÖRNEK SORULAR

1-Fransızlar 1604’de Nova Scotia’da Fundy Körfezi’ne gelerek Annapolis Royal’de şimdiki Kanada’nın gelişeceği ilk devamlı Fransız yerleşmesini kurduklarında buraya ne ad vermişlerdi?

- a-Kaledonya
- b-Afrikaaner
- c-Mezopotamya
- d-Yeni Fransa
- e-Teksas

Cevap (d)

2-Amerika Birleşik Devletleri’nde İspanyol kökenli nüfusa ne denilmektedir?

- a-Türk
- b-Moğol
- c-Zenci
- d-Hispanik/Latino
- e-Indian

Cevap (d)

Prof. Dr. Nazmiye ÖZGÜÇ
İÜ, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi
Coğrafya Programı
DÜNYA BÖLGELERİ: KUZEY AMERİKA, e-Ders
5.Hafta e-Ders Kitap Bölümü

5. HAFTA

ÖZET: Kuzey Amerika'nın, bu derste, beşeri coğrafya özelliklerinden yerleşmenin şehrsel gelişmesi üzerinde duracağız. Powerpointler konuyla ilgili şekil, harita ve resimleri içerdiğinden, kesinlikle dersle bağlantılı olarak izlenmelidirler.

BÖLÜM 3: KUZEY AMERİKA'NIN BEŞERİ COĞRAFYASI (DEVAM)

3.4. KUZEY AMERİKA'DA 1970'E KADAR SÜREN SANAYİ ŞEHİRLEŞMESİ

Kuzey Amerika'da, fakat özellikle A.B.D.'nde daha onsekiz ve ondokuzuncu yüzyıllarda **dağınık yerleşme tarzı** bir yaşam biçimi halinde yerleşmişti. Çiftçiler "*kırda yaşamak*"ta, iş ve eğlence için de "*şehre gitmek*"teydiler. Daha başlangıçtan itibaren köyün ekonomisi ürünlerin pazarlamasına dayanırken, aynı zamanda da yüksek bir kendine yeterlilik derecesine de sahip bulunuyordu. Kırdaki okul, kırdaki kilise, yakın pazarlar ve hizmet merkezlerinin varlığı toplumsal duygunun oluşmasını ve dağınık yerleşmelerde yaşadıkları halde, Amerikan ailelerinin kendilerini geniş bir toplumun içinde gibi hissetmelerini sağlamıştı. Tarımda çalışan nüfusun yirminci yüzyılın başından beri sürekli azaldığı (tarımda çalışanların payı yüzyılın başındaki yüzde 40'dan, 1990'larda yüzde 3'e kadar düştü) ve çiftliklerde

bütünleşmeye gidildiği için çiftliklerin sayısının da azaldığı bu ülkede, yüksek şehirleşme oranına rağmen, 1990'da 1910 yılına göre daha fazla sayıda köy statüsünde yerleşme bulunuyordu (nüfusu büyük olanların sayısı artmıştı).

Fakat dünyanın diğer yerlerinden farklı bir şekilde, tarihsel olarak, yalnızca çiftçilere ve başkalarına birer pazar ve hizmet merkezi olan, çiftçi olmayan nüfusun yaşadığı eski Amerikan köyü artık değişmiştir. Şimdi Amerikan köyünde kırsal nüfus değil, şehirlerden ve bunların banliyölerinden kaçanlar yaşamakta ve köyler de yapı bakımından tamamen ikamet alanı özelliğine bürünmüş bulunmaktadır. Tarım dışında kalan köylerin hayatiyetlerini sürdürmek için başka faaliyetleri çekmeleri ve kendilerine iyi kuruluş yerleri arayan firmaların, sanayi tesislerinin ve bağlantılı başka fonksiyonların da bu sakin, sessiz, temiz, güvenli yerleri tercih etmeleri, ülkede sayısız köyün ekonomik sağlığına katkıda bulunur.

Sanayi Devrimi Kuzey Amerika'da Avrupa'dakinden hemen hemen bir yüzyıl sonra meydana geldi, fakat 1870'lerde bir kez Atlantığı geçtikten sonra o kadar hızla ve başarılı bir şekilde ilerlemişti ki ülke yalnızca 50 yıl içinde dünyanın en büyük sanayi gücü olarak Avrupa'yı geçmişti. Böylece, Avrupa'nın sanayileşen ülkelerinin daha önce geçirdiği, uzak görünen toplumsal değişimler ve demografik geçiş süreci A.B.D.'nde, 1865-1914 arasında ezici bir çoğunlukla büyük sanayi merkezlerinde çalışmak üzere gelen 25 milyon Avrupalı göçmenin de etkisiyle, son derece hızlandırılmıştı. Yoksa A.B.D.'nin bağımsızlığını kazandığı yıllarda ülkede nüfusu 50,000'i aşan bir tek şehir bile yoktu. 1820'ye kadar da 100,000'i aşan nüfuslu tek bir şehir bile ortaya çıkmadı. Nüfusu 1 milyonu aşan bir şehir (New York) için ise 1880 yılına kadar beklemek gerekmişti. 1900'de 76 milyon Amerikalının 30 milyonu şehir sakini idi ve ülke nüfusunun onikide biri de üç şehirde –New York, Philadelphia ve Chicago-yaşıyordu.

Şehirleşme ve sanayileşme A.B.D. ve Kanada'da, bir süreç diğerini etkileyerek, daima elele gitmiştir. Her ne kadar Kanadalı ve Amerikalıların çoğu arazi ve hazine bulmak için Batı'ya ilerleyişlerini sürdürmüşlerse de, çok daha fazlası farklı bir sınırın, yani **şehirin**, çekiciliğine kapılmışlardır. Ulusal ya da ülkesel şehir sisteminin yükselişi, hızlı Amerikan ekonomik kalkınmasının onsuz meydana gelemeyeceği "*sanayileşme*"nin gerekli bir yan ürünü olduğunu düşündürebilir. Bu, çok yayılmış şehir ve kasabalar hiyerarşisi artık bütün Kuzey Amerika'yı kaplamış ve kendi nüfuslarına modern yaşamın her türlü kolaylığını getirmiştir. Sistemin 1790'dan 1970'e kadar "**modern**" olarak kabul edilen gelişme çerçevesi en iyi bir şekilde John Borchert'in geliştirdiği, ulaşım teknolojisi ve sanayi enerjisine dayanan metropoliten evrimin dört devresinden oluşan modelde özetlenmiştir:

(1)**Sanayi-öncesi, Üstü Kapalı Araba (Sail-Wagon ya da Covered Wagon) Dönemi (1790-1830)** gelişmenin ilk aşamasıydı ve ağır, ilkel karayolu ve su yolu hareketiyle dikkati çekiyordu. Bu dönemin belli başlı şehirleri Boston, New York ve Philadelphia gibi, hiçbirisi büyük bir şehir olarak ortaya çıkmayan, Kuzey Amerika'nın batı hinterlandına hâlâ erişilemediği için de ancak Avrupa ile ticarete yönelmiş kuzeydoğu liman şehirleriydi.

(2)Daha sonra **Demir At Dönemi (1830-1870)** gelir. Bu dönem, dönem sonuna doğru kıta-aşırı hat tamamlanıncaya kadar, batıya doğru yayılışını durmadan sürdüren buharlı trenlerin işlediği demiryollarının egemen olduğu dönemdir. Buna uygun olarak da ülke çapında bir ulaşım sistemi ortaya çıkmaya başlamış, hammaddelerin daha kolay taşınabilmesinin de katkısıyla maden kömürü merkezleri patlama göstermiş (lokomotiflerin devamlı işlemesi için), küçük ölçekli şehrsel sanayi faaliyetleri kaynak noktası olan New England'dan dışarıya doğru yayılmaya başlamıştı. Bu arada ulusal şehir sistemi de biçimlenmeye başlamıştı: 1850'ye doğru New York "*primate*" (egemen büyük) şehir halini aldı ve hiyerarşik olarak bunu Pittsburgh, Detroit ve Chicago gibi sanayi merkezleri izledi.

(3)Bunun devamı olarak ekonomik ya da şehrsel gelişme süreci üçüncü dönemde kristalleşmişti: **Çelik Ray Dönemi (1870-1920)** olan bu dönem Amerikan Sanayi Devrimiyle ilişkiliydi ve ulusal metropoliten sistemin tam olarak kurulması ve büyümesini biçimlendiren kitlesel güçler arasında şunlar yer alıyordu: (a)Chicago-Detroit-Pittsburgh aksı boyunca çok önemli çelik sanayi faaliyetlerinin ortaya çıkması; (b)sanayi için hammadde ve pazar bakımından en uygun yerlerde toplanmasını gerektiren imalat faaliyetlerinin artması; ve (c)daha fazla hız kazandıran, daha büyük yüklerin daha uzun mesafelere taşınmasını sağlayan ve birbirinden uzak yerleşmeler arasındaki zaman mesafeyi önemli ölçüde kısaltan demiryolu inşasında çeliğin kullanılması.

(4)**Otoyolu-Havayolu-İyi Yaşama Koşulları Dönemi (1920-1970)** Kuzey Amerika'nın sanayi şehirleşmesinin ve ulusal şehir hiyerarşisinin olgunlaşmasındaki son aşamayı oluşturur. Buradaki kilit noktası sayılabilecek yenilik, otomobilin -ve de kamyonun- her zamankinden daha çok kullanımına dayanan bölgesel ve metropoliten yayılma döneminin altını çizen buluş olan ve benzin kullanan içten yanmalı motorlardır. Sanayideki teknolojik ilerlemeler "*mavi yakalı*" işçilerin (sanayi işçisi)

gittikçe artan bir şekilde makineleşmesini sağladıkça, Amerikan işgücü sanayi ekonomisini yönetmek üzere “beyaz yakalı” personel ve mesleki hizmetlere doğru kaymaya başladı. Bu tür üretim faaliyetleri ise maliyet ve mesafeye dayanan geleneksel yer seçimi güçlerine daha az, buna karşılık banliyölerde ve artık uzun mesafe iletişim ağıyla her yeri birbirine iyice bağlanmış ülkenin güneyi için kullanılan adıyla *Güneş Kuşağı* eyaletlerinde elde edilebilen “iyi yaşama koşulları”na her zamankinden çok daha olumlu tepki vermişlerdi.

3.5.BÜYÜK ŞEHİRSEL ALANLARIN ORTAYA ÇIKIŞI

Amerikan şehrsel sisteminin büyümesi ve sanayi tabanlı ekonomisinin ulusal entegrasyonu, istihdam olanakları yer değiştirdikçe buna uyum sağlamak üzere nüfus da yer değiştirdiğinden, dramatik mekânsal değişimler yaratmıştır. En dikkat çeken bölgesel dönüşüm yüzyılın başlarında kıta *çekirdek alanının*, yani *Amerikan Sanayi Kuşağı*’nın ortaya çıkışıdır. Burası, gerek A.B.D.’ndeki gerekse Kanada’daki sanayi faaliyetlerinde aslan payını kapmıştır. Kanada’nın en güney ucunu da içine alan çekirdek bölgenin coğrafi biçimi köşelerinde Boston, Milwaukee, St.Louis ve Washington D.C.’nin bulunduğu bir dikdörtgendir. Bununla birlikte, sanayi mekansal olarak toplanma gösteren bir faaliyet olduğundan, çekirdek alanın sürekli fabrikaların egemen olduğu bir görünüme sahip olduğu düşünülmemelidir.

Ulaşımın şehirleri birbirine bağlamak üzere yayılması ve *megalopolis* halinde (büyük şehirlerin birbirine yaklaşarak tek bir büyük şehir haline gelmesi) büyümeye izin vermesiyle, büyük şehirlerin büyüyen kenar kesimleri de çok sayıda *konürbasyon* oluşturacak şekilde kısa sürede birbiriyle birleşmişlerdir. Öteden beri bunların en önemlisi ise *Atlantic Seaboard Megalopolis* olmuştur. Güney Maine’den Virginia’ya kadar Boston, New York, Philadelphia, Baltimore ve Washington metropoliten alanlarını içine alarak uzanan 975 km’lik şehirleşmiş kuzeydoğu kıyı şerididir. Burası, Amerikan siyasetinin, iş aleminin ve kültürünün merkezi olduğu kadar, kıta ile dünyanın geri kalan yerleri arasındaki ticaretin de “*menteşe*”sidir.

Megalopolis’den başka da belli başlı üç şehrsel yığılma (*konurbasyon*) daha -Aşağı Büyük Göller (Chicago-Detroit-Pittsburgh), Kaliforniya (San Diego-Los Angeles-San Francisco) ve Florida Yarımadası (Jacksonville-Orlando-Tampa-Miami)- ortaya çıkmıştır ve bunlar çok sayıda ikinci derecede büyük şehrsel yerleşme toplanma alanıyla birlikte büyümelerini sürdürmektedirler. Kuzey sınırında ise, aynı güçler Kanada’da 1885 ile 1940 arasındaki hızlı sanayi şehirleşme dönemi paralelinde Quebec City-Montreal-Toronto-

Windsor (*Main Street* -Ana Cadde- olarak adlandırılır) bağlantılı bir şehrsel yığılma alanı daha yaratmışlardır.

(Powerpoint Sunu 5: Şekil 1, 2)

A.B.D. 1920'lerde kapılarını yabancı göçmenlere kapattığında sanayi işletmecileri kısa sürede kırsal en Güney'in (*Deep South* da deniliyor) geniş zenci nüfusunu (pamukla ilgili tarımsal faaliyetler azaldığı için buradaki işsiz sayısı sürekli artıyordu) keşfettiler ve binlercesinin *Sanayi Kuşağı* şehirlerindeki fabrikalarda çalışmak üzere gelmeleriyle güçlendiler. Bu yeni göç türünün sanayi şehrinin toplumsal coğrafyası üzerindeki olumsuz etkisi çok çabuk ortaya çıktı; çünkü beyazlar kendilerinden ırk bakımından farklılık gösteren bu yeni gelenlerle yaşama mekânlarını paylaşmayı reddediyorlardı.

Ortaya çıkan sonuç ise, yeni gelenlerin kendi istekleri dışında bir ayrımcılığın ortaya çıkmasıyla, birçok beyazın savaş sonrası şehir merkezlerini terk etmelerini hızlandıran ve ırk bakımından bölünmüş bir toplum yaratılmasına yol açan, 1945'e doğru, coğrafi bakımdan ayrı, tamamen zencilerin yaşadıkları alanların geniş yaygın *gettolar* haline gelmesiydi. Merkez bu şekilde farklılaşırken, banliyöler de genellikle metropolisin daha iyi gelire sahip kesiminin barınma alanı olmuştu.

3.6. 1970'DEN İTİBAREN AMERİKA'DAKİ SANAYİ-SONRASI ŞEHİRLEŞME

1800'de A.B.D.'nde tarımın hakim olduğu nüfusun yalnızca yüzde 5'i şehirlerde yaşıyordu; günümüzde ise yüzde 2'den azı çiftliklerde yaşarken, nüfusun yüzde 90'dan fazlası bir metropoliten merkeze en fazla iki saatlik araba sürüş mesafesi içinde yaşamaktadır.

Sanayi sonrası ekonominin yükselişi bazı şehrsel mekânlardaki yakın zamanlı değişimlerle aynı zamana rastlamıştır. Ülke düzeyinde metropoliten büyüme, her ne kadar birçok "*Güneş Kuşağı*" (güneydeki Teksas, New Mexico, Arizona eyaletleri ile Kaliforniya ve Florida) şehri ve başka yerlerdeki banliyöler yayılmalarını hâlâ sürdürüyorlarsa da, ülke çapında sabitleşmiştir. Şehrsel ölçekte ise otuz yıl boyunca gözlenen merkezileşmekten bu kez uzaklaşmaya (deconcentration) başlanmış ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan yeni bir şehiriçi mekânsal yapı merkezi şehrin içini dışına çevirmiş, alansal bakımdan o kadar yaygın bir *metropolis* (büyük şehir) yaratmıştır ki bu metropolis her biri kendisine yeterli ayrı ayrı fonksiyonel alanlar halinde büyük parçalara ayrılmıştır.

Genel bir bakışla, 1970 sonrası devrede ülke düzeyindeki makro-mekânsal değişimler henüz büyük bir açıklıkla ortaya çıkmamışsa da, bugüne kadar sanayi-sonrası şehir

coğrafyasındaki en dramatik değişimler metropolis ölçeğinde meydana gelmiştir. Şehirsel alan içinde inşa edilen ekspres hız yolları sisteminin tamamlanması, aslında, merkezi şehrin CBD'sinin (Central Business District-Merkezi İş Alanı) geniş kapsamlı merkeziyet üstünlüğünü ortadan kaldırarak, yol sistemi üzerindeki çoğu yeri de metropolisin geri kalan boş kısımlarına erişebilir ve bu alanları konutlarla işgal edilebilir kılmıştır.

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN EN BÜYÜK 20 METROPOLİSİ

	<i>Merkezi şehir</i>	<i>Nüfus</i>	<i>Metropoliten alan</i>	<i>Bölge</i>
1	New York City	19,015,900	New York–New Jersey–Connecticut–Pennsylvania	Northeast
2	Los Angeles	12,944,801	Los Angeles–Long Beach–Santa Ana	West
3	Chicago	9,504,753	Chicago–Joliet–Naperville	Midwest
4	Dallas–Fort Worth	6,526,548	Dallas–Fort Worth–Arlington	South
5	Houston	6,086,538	Houston–The Woodlands–Sugar Land	South
6	Philadelphia	5,992,414	Philadelphia–Camden–Wilmington	Northeast
7	Washington, D.C.	5,703,948	Washington, DC	South
8	Miami	5,670,125	Miami–Fort Lauderdale–Pompano Beach	South
9	Atlanta	5,359,205	Atlanta–Sandy Springs–Marietta	South
10	Boston	4,591,112	Boston–Cambridge–Quincy	Northeast
11	San Francisco	4,391,037	San Francisco–Oakland–Fremont	West
12	Riverside–San Bernardino	4,304,997	Riverside–San Bernardino–Ontario	West
13	Detroit	4,285,832	Detroit–Warren–Livonia	Midwest
14	Phoenix	4,263,236	Phoenix–Mesa–Glendale	West
15	Seattle	3,500,026	Seattle–Tacoma–Bellevue	West
16	Minneapolis–St. Paul	3,318,486	Minneapolis–St. Paul–Bloomington	Midwest
17	San Diego	3,140,069	San Diego–Carlsbad–San Marcos	West
18	Tampa–St. Petersburg	2,824,724	Tampa–St. Petersburg–Clearwater	South
19	St. Louis	2,817,355	St. Louis–St. Charles–Farmington	Midwest
20	Baltimore	2,729,110	Baltimore–Towson	South

Sanayide ve ticarete çalışanlar şehir içinde yer almanın üstünlüklerinin artık ortadan kalktığını hemencecik algılamışlar ve banliyölere taşınmışlardır; öyle ki daha 1973'de toplam istihdamda banliyöler merkezi şehirleri geçmiş durumdaydılar. Dış şehir (banliyöler) hızla büyüdükçe, merkezi şehirle karşılıklı etkilenme derecesinin düzeyi ve hacmi azalmaya ve banliyölerin kendi kendine yeterliliği artmaya başlamıştır.

Çok-amaçlı faaliyet *düğüm alanları* olarak anılabilecek bu banliyöler, etraflarında bölgesel alışveriş merkezleri geliştirmişler, sanayi parkları, büro kampüsleri ve yüksek “kule” türü binalar, oteller, restaurantlar, eğlence olanakları ve hatta spor stadyumları ve arenaları

kendilerine çekmişler ve hepsi birlikte de, CBD'nin otomobil çağı versiyonu olan yeni “*suburban downtowns*”ı (banliyö iş merkezleri) şekillendirmişlerdir.

A.B.D. Sayım Bürosu'nun kabul ettiği esaslara göre nüfusları 2,500 ve daha fazla olan yerleşmeler *şehirselleşme* sayılmaktadırlar. Ancak, bazı eyaletlerde 1000 nüfuslu köyler de şehirselleşme sayılırlar. Özellikle A.B.D.'ndeki hızlı şehirleşme olayı yeni terim ve sınırlandırma esaslarını da beraberinde getirmiştir. “Şehirleşmiş Alan”, “Merkezî Şehirler”, “Standart Metropolitan Statistical Area” (SMSA) ya da “Standart Consolidated Areas” (SCA) gibi tanımlamalar bunlar arasındadır.

KANADA'DAKİ EN BÜYÜK METROPOLİTEN ALANLAR, 2011

<i>Merkezi şehir</i>	<i>Eyalet</i>	<i>Nüfus</i>
Toronto	Ontario	5,583,064
Montreal	Quebec	3,824,221
Vancouver	British Columbia	2,313,328
Ottawa-Gatineau	Ontario-Quebec	1,236,324
Calgary	Alberta	1,214,839
Edmonton	Alberta	1,159,869
Quebec	Quebec	765,706
Winnipeg	Manitoba	730,018
Hamilton	Ontario	721,053
Kitchener-Cambridge-Waterloo	Ontario	477,160
London	Ontario	474,786
St.Catharines-Niagara	Ontario	392,184
Halifax	Nova Scotia	390,328
Oshawa	Ontario	356,177
Victoria	British Columbia	344,615
Windsor	Ontario	319,246
Saskatoon	Saskatchewan	260,600
Regina	Saskatchewan	210,556
Sherbrooke	Quebec	201,890
St. John's	Newfoundland ve Labrador	196,966

Kanada şehirleri, görüntü bakımından, Amerikan şehirlerinin hemen hemen aynısı oldukları izlenimini verebilirler. Kanada'dakilerde de bir gökdelenler yığını etkileyici bir *merkezi iş alanı* yaratmaktadır. Karayolu arterleri yoğun ve işlek trafiği taşımakta; iki yanı ağaçla çevrili caddeler banliyö semtlerine işaret etmektedir. Belli başlı kavşaklara yaklaştıkça beliren yüksek bina grupları da banliyö şehir merkezlerini ifade etmektedirler.

Bununla birlikte, bu izlenim yanıltır. Çünkü Kanada'nın büyük şehirleri Amerikan karşıtlarının sorunlarının çok azı ile karşı karşıyadırlar. Toronto gibi büyük bir şehir, alan

bakımından çok geniş gibi görünse de, aynı miktar nüfusa sahip bir Amerikan şehrine göre çok daha az dağınıktır. Şehirsel yoğunluklar daha yüksektir; çok aileli konutlara daha sık rastlanır ve daha da önemlisi banliyöleşme henüz A.B.D.’ndeki kadar ileri gitmemiştir.

Downtown Toronto denilen merkezi iş alanı, Toronto şehirsel alanının hâlâ fonksiyonel kalbidir (aynı şey Montreal, Vancouver, Calgary, Winnipeg ve diğer Kanada şehirleri için de geçerlidir); hiçbir banliyö şehri, birkaç yüksek bina grubu göz çarpıyorsa da, merkezi iş alanının üstünlüğünü gölgeleyememektedir. Merkezi şehri çekici kılan şehirsel iyi yaşama koşullarının hepsi dış banliyö halkalarında yer almamıştır; bu banliyöler genellikle, Amerikan benzerlerinde olduğu gibi, zengin banliyöler halinde ya da iş merkezinden uzakta gelişmiş yerler değillerdir. Kanada şehirleri Amerikan şehirlerinde açıkça gözlenen gelir düzeylerindeki keskin zıtlıkları sergilemezler.

Ancak bütün bunlar Amerikan şehirlerini etkileyen sorunlardan bazılarını Toronto ya da diğer Kanada şehirlerinin de paylaşmadıkları anlamına gelmez. Yabancıların entegrasyonu Kanada şehirlerinde de zor olmaktadır; A.B.D.’ndekinden daha az olmakla birlikte, şiddetle ilgili suçlar Kanada şehirlerinde de artmaktadır. Şehir içi taşımacılık kitle taşımacılığıyla kolaylaştırılmıştır, fakat bazı şehirlerde yetersiz kalmaktadır. Burada, ağır basan gerçek, hiç değilse şimdilik, şehirlerin birbiriyle rekabet eden şehirsel alemlere bölünmemiş olduğudur.

Sonuç olarak, Kuzey Amerika’da yer alan her iki ülke de yerleşme açısından belirgin özelliklere sahiptir: Daha önce değinildiği gibi, bu ülkede Avrupa ya da diğer kıtalarda görülen tarımsal faaliyetlere dayalı köy vb. yerleşmeler yoktur. Amerikalı coğrafyacıların deyimiyle “*çağdaş Amerikan köyü kırsal değil şehirseldir*”. Gerçekten bu iki ülkede köy yerleşmeleri hemen tamamen hizmet merkezleridir. Tarımsal faaliyetlerse çiftliklerde sürdürülmektedir. Dünyanın bu kesiminde bir yüzyıl içinde en ilkel tarımsal yerleşmeden ya da diğer basit topluluklardan çağdaş şehirlere erişmek söz konusu olmuştur. Şehirsel yerleşmelerin ise hemen her tipi mevcuttur. Bunlar *roadside* (yol kenarı)’dan *megalopolis*’e kadar (*roadside*³, *hamlet*⁴, *köy*⁵, *kasaba*, *şehir*, *konurbasyon*, *metropolis* ve *megalopolis*) gitmektedir.

---

³ **Roadside**, modern karayollarının eseridir. A.B.D. ve Kanada’nın yoğun trafiğe sahne olan kesimlerinde karayolları moteller, restoranlar, benzin istasyonları, dükkanlar vb tesisler halinde gelişmekte olan yerleşmelerin çevrelerinde hemen daima tarımsal faaliyetler hakimdir. Bu hizmet merkezleri karayolu yolcularına olduğu kadar, tarımsal nüfusa da hizmet etmektedir.

⁴ **Hamlet** bir yol kavşağında yer almış, 20 ile 150 nüfustan oluşan, gerek evler gerek işyerleriyle kırsal görünümünden ayrı bir görünüme sahip yerleşme türüdür. Bir yerleşmenin hamlet sayılabilmesi için şu koşullar gerekmektedir: (1)Dört adet konut -bunların en az ikisi tarım dışı olacak; (2)en az altı fonksiyonel birimin

3.7. AMERİKAN ŞEHİR KALIBININ ULAŞIM BAĞLAMINDA DEĞİŞİMİ

Ulaşım ilişkisi, Amerikan şehirleri için hazırlanan modellerin çeşitli gelişme dönemlerine göre değişmesine yol açmıştır. Örneğin şehrin her yanının yürüme mesafesi içinde kaldığı dönemde ve daha sonraki atlı araba döneminde, şehir bir merkezin etrafında dairesele yakın bir büyüme modeli çiziyordu.

(Powerpoint Sunu 5: Şekil 3, 4, 5)

1920'ye doğru, başlıca ulaşım aksları boyunca büyüyen, yıldız şeklinde bir şehrsel bölge modeli ortaya çıkmaya başladı. 1920'lerden sonra ise *rekreasyonel otomobil çağı* denilen dönem şehrin her yönde ve geniş alanlarda yayılmasına yol açarak, 1940'lara doğru banliyölerin meydana getirdiği *yıldız biçimini* tekrar değiştirdi. II.Dünya Savaşı'ndan sonra Amerikalılar artık bir banliyö toplumu olmaya yönelirken, şehirler de merkezietten uzaklaşıp kırsal alanlara iyice yayıldılar ve en çok Los Angeles ile özdeşleşen şehrsel alemlere dayalı çok merkezli şehrsel yapı (bir başka deyişle "*biberli pizza*") modelini kazanmaya başladılar.

Bu açıdan bakarak geriye dönersek, tıpkı ülke düzeyinde şehrsel ağın gelişme aşamalarına benzer biçimde, metropoliten alanlardaki büyüme de *şehiriçi yapısal evrim çağları* (dönemleri) halinde bir ayırıma tabi tutulabilir. Bu büyüme dönemlerini bir alıntı olarak aşağıda verelim (**aynı zamanda Powerpoint Sunu 5: Şekil 6**):

Başlangıç aşaması **I.Yürüme-Atlı araba Çağı (1888 öncesi)**, temelde halkın çoğunluğunun bir yerden diğerine yürüyerek gittiği bir yaya şehri temsil etmektedir; her ne kadar 1850'den sonra atlı tramvay çıktıysa da, o kadar hızlı değildi. Şehrsel yapıda sıkışıklık hâkimdi (her şeyin 30 dakikalık yürüyüş mesafesi içinde olması gerekirdi) ve arazi kullanımında çok az uzmanlaşma meydana gelmişti (Şekil 6'da I).

1888'de atlı arabalara eklenebilen elektrikli motorların keşfi **Elektrikli Tramvay Çağını** (1888-1920) başlatmıştır. Saatte 32 km'lik hız şehirden 30 dk mesafe içinde yolculuğu ve şehrsel alanın belli başlı tramvay hatları boyunca önemli ölçüde yayılmasını

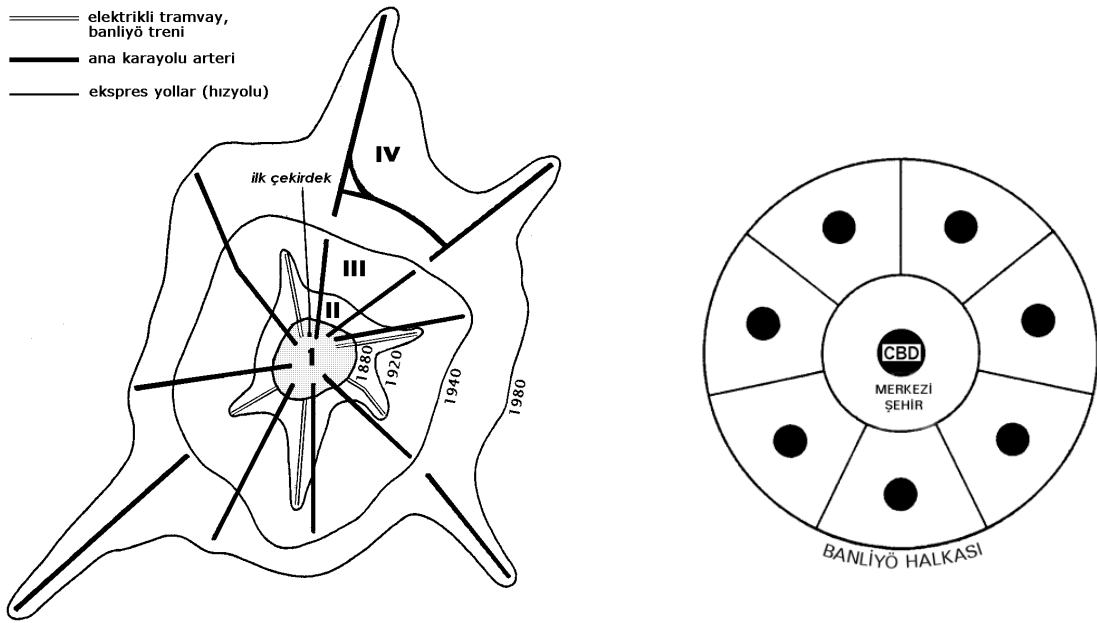
---

varolması –konut, işyerleri, sosyal kuruluşlar; (3)insanlar tarafından halihazırda kullanılmakta olan en az beş bina (bir binada birkaç çeşit faaliyet yer alabilmektedir) –esas olarak çevredeki tarımsal alanın ticari merkezi olan hamletlerin gerekli fonksiyonları karşılayacak tesislere sahip olması gerekir.

⁵ Tipik bir Amerikan **köyü** genellikle bir demiryolu istasyonu, bir ya da birkaç kilise, bir banka, bir-iki garaj, bir-iki yem/tohum satan dükkan, eczane, ev eşyası satan dükkan ve fırın içerir. Köyün en göze çarpan binası hemen daima tuğladan yapılmış olan okuldur. Demiryolu boyunca silolar ve hayvan yükleme tesisleri de yer almış olabilir. Köy geliştikçe bir kitaplık, bir tarihi kurum ve sağlıkla ilgili binalar da oluşur. Köy sakinlerinin çoğunluğunu topraklarını satmış ya da kiralamış olan emekli çiftçiler oluşturur. Köylerin başlıca fonksiyonu çevredeki çiftliklerin ihtiyaçlarının bir kısmını karşılamaktır. Ancak, bunun yanında, pazar rolünü de oynarlar. Amerikan köylerinin ülkemizdeki ya da benzer başka ülkelerdeki köylerle karşılaştırılması doğru olmaz.

mümkün kılmış ve şehrin eski çekirdeğindeki mekânın farklılaşmasına yardımcı olmuş (Şekil 6'da II) ve CBD, sanayi, ulaşım ve konutla ilgili arazi kullanışları modern biçimleriyle ortaya çıkmışlardı.

III. Aşama ise **Rekreasyonel Otomobil Çağı** (1920-1945); otomobil ve karayollarının başlangıçta yarattığı etki metropolitenin dış halkasına erişebilirliği daha da iyileştirdikçe, şehrsel sınır (ve de yarım saatlik zaman-mesafe yarıçapı) daha da öteye uzanarak kitlesel banliyöleşme dalgası meydana geliyordu. Aynı anda da hâlâ egemen olan merkezî şehir ekonomik zirvesini ve konut mekânının gelir düzeyi, etnik ve ırksal yapıya göre keskin biçimde ayrılık gösteren mahallelere ayrılarak parçalanması olayını yaşıyordu.

Solda, Amerikan şehrinin ulaşım güzergahları boyunca "yıldız" şeklindeki, sağda ise çok-merkezli yeni gelişme şeklini temsil eden "biberli pizza" büyüme modelleri görülüyor.

Son aşama olan **IV. Hızıolu Çağı (Freeway Era)** (1945'den günümüze) yüksek hız yapılan ekspres yollar (çevre yolu) metropoliten gelişmeyi ve zaman-mesafe sınırlarını bazı sektörlerde şehrin merkezinden 50 km daha uzağa ittikçe, böylece de kitlesel yeni banliyöleşme hareketleri devamlı tekrarladıkça otomobilin tam etkisi görülmüş oluyordu. Yapısal olarak, merkezî şehir ile patlama halindeki banliyöler metropolisin sürekli olarak merkezden uzaklaşmasının ve 1970'den sonra da gittikçe daha bağımsızlaşan dış banliyö şehrinin (outer suburban city) ortaya çıkışının aynası olmuştur.

Gerçekten de, Amerika'da şehirlerin tıkanma noktasına gelmesiyle başlayan banliyö hareketi bu ülkenin "banliyöler ülkesi" olarak anılmasına yol açmıştı. İlk yapılan banliyölere

halk rekor sayılarla gelmişti –bunun sonucu da dev tarımsal alan kaybı oldu. “*Urban sprawl*” denilen bu olay artık dile iyice yerleşmiş durumda. Örneğin 1950’de yetmiş milyon Amerikalı ülkenin şehirleşmiş bölgelerinde yaşıyordu; 1990’a doğru şehirli-banliyö nüfus iki misline çıktı, kaplanılan alan ise beş misline –155,500 km²’den daha fazlaya. Hatta bunu bir örnekle açıklarsak, Phoenix, Arizona, Güneş Kuşağı’nın en hızla büyüyen şehri etrafa doğru saatte 2.6 hektar hızla yayılıyor. Atlanta, Georgia, bir başka hızlı büyüyen şehir, artı Delaware eyaletinden daha büyük bir metropoliten alana sahip. *Sprawl-yayıma*, her yıl 3.1 milyon hektar hızla tarımsal alanları ortadan kaldırıyor. Ormanlar ve daha önce yapılaşmamış diğer alanlar da katıldığında, yıllık açık alan kaybıyla 5.2 milyon hektarlık bir alana elveda demek oluyor bu.

Banliyö tutkusu Amerikalıların bir başka tutkusu olan istatistiklerle de çarpıcı bir şekilde vurgulanabilir. *Sprawl*, bir kişiyi sürekli sürücü koltuğunda tutuyor. Banliyö ailesi, ortalama olarak, günde 10 otomobil yolculuğu yapar (çoğu ailenin iki arabası olduğu unutulmasın). İşinden bir saatlik mesafede oturan birisi yılda ortalama 12 iş haftası ya da 500 saati arabada geçirmektedir. Trafik tıkanıklığı kaybedilen yakıt ve üretimle birlikte 72 milyar \$’lık zarara götürmektedir. Şehirlerin kenarlarındaki kırsal alanlara taşması -*sprawl*- o kadar yaygındır ki, ekstrem düşünceliler bu eylemi eko-terörizm olarak adlandırmaktadırlar. 2000 yılında New York banliyölerinde bu nedenle bazı evler ve bir devre mülk –tamamen yeni inşa edilmiş ve henüz yerleşilmemişti- ateşe verildi.

2025’e kadar A.B.D.’nin bugünkünden 63 milyon daha fazla nüfusa ev sahipliği edeceği hesaplanıyor. Eğer şimdiki eğilimler sürerse, 30 milyonun üzerinde yeni eve daha ihtiyaç duyulacak. Bu evlerin çoğu, günümüzün en yeni banliyölerinin de kenarında inşa edilecek tek-ailelik dubleks evler olacaktır. Ve bu evlerde oturulacak ailelerin çoğu günde en az on kez arabalarının içinde ya da dışında olacaklardır.

ÖRNEK SORULAR

1-Kuzey Amerika’da, fakat özellikle A.B.D.’nde daha onsekiz ve ondokuzuncu yüzyıllarda hangi yerleşme tarzı bir yaşam biçimi halinde yerleşmişti?

a-şehrsel yerleşme

b-denizsel yerleşme

c-dağınık yerleşme

d-arktik yerleşme

e-çöl yerleşmesi

Cevap (c)

2- Kuzey Amerika'da "şehirlerin kenarlarındaki kırsal alanlara taşması" anlamında aşağıdaki sözcüklerden hangisi kullanılmaktadır?

a-city

b-rural

c-urban

d-sprawl

e-model

Cevap (c)

Prof. Dr. Nazmiye ÖZGÜÇ
İÜ, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi
Coğrafya Programı
DÜNYA BÖLGELERİ: KUZEY AMERİKA, e-Ders
6.Hafta e-Ders Kitap Bölümü

6. HAFTA

ÖZET: Kuzey Amerika'nın, bu derste önce, tarımsal faaliyetleri üzerinde duracağız. Dünyanın en büyük sanayi ülkesi olan A.B.D. tarım faaliyetlerinde de son derece gelişmiştir. Üretim miktarı bakımından birçok ürünün üretiminde önde gelirken, yine çok üretim yapan ülkeleri üretim fazlası ve ihracatıyla geçmektedir. Daha sonra da yine Kuzey Amerika'nın kaynakları arasında önemli yeri olan birincil faaliyetlerden madenlere geçeceğiz.

Powerpointlerle kurulan bağlantıları iyice izlemeniz konuları daha iyi anlamanız için gereklidir.

BÖLÜM 4: KUZEY AMERİKA'NIN EKONOMİK COĞRAFYASI

4.1.GİRİŞ: KUZEY AMERİKA EKONOMİSİ

Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada karma bir kapitalist ekonomiye sahip ülkelerdir. Ancak bunu Kanada'ya göre 10 misli nüfus büyüklüğünde olan A.B.D.'nde gözlemek daha kolaydır. Her iki ülke de, ama daha çok A.B.D. bol miktarda doğal kaynakla beslenmiş, çok iyi bir altyapıya sahip ve yüksek verimlilik sergileyen bir ülkedir. Büyük nüfus kitlesi nedeniyle bazı Avrupa Birliği üyesi ülkelere biraz daha düşük kişi başına milli gelire sahipse de, Uluslararası Para Fonu'na göre toplam 15.2 trilyon \$ tutarındaki GSMH ile dünya ekonomisinin %22'sini oluşturmakta ve dünyada satın alma gücünün (parite) %19'unu oluşturmaktadır. Bilindiği gibi, parası da (US\$) dünyadaki başlıca rezerv para durumundadır.

A.B.D. dünyanın en büyük dışalımıcısı ve ikinci büyük dışsatımıcısıdır. En büyük ticari partnerleri Kanada, Çin, Meksika, Japonya ve Almanya'dır. 2010'da en büyük dışalım maddesi petroldü; ulaştırma aksamaları ise en büyük dışsatım kalemiydi.

Liberal ekonomiye inanan bir ülke olduğu halde A.B.D. ekonomisinin halen %86.4'ü özel sektörün elindedir; yüzde 4.3 devletin ve yüzde 9.3 de yerel yönetimlerin faaliyet kapsamı içine girmektedir. Ekonomisi sanayi-sonrası bir aşamaya varmış ve GSMH'nin yüzde 67.8'i hizmet sektöründen geliyorken A.B.D. hâlâ bir endüstriyel güç olarak kabul edilmektedir.

Amerikan emek gücü/faal nüfusu hale 154.1 milyon kişiden oluşmaktadır. En büyük istihdam alanı 21.2 milyonla yönetim sektörüdür (devlet ve federal istihdam). 16.4 milyon kişiyle ikinci en büyük istihdam alanı halk sağlığı ve sosyal yardımdır. Avrupa'da yüzde 30 olan sendikalı çalışanla karşılaştırıldığında A.B.D.'deki sendikalı oranı yüzde 12 ile çok düşük kalmaktadır –zaten Dünya Bankası da A.B.D.'ni işçi kiralama ve kovmanın en kolay olduğu birinci ülke ilan etmiştir.

Kimyasal maddeler en önemli imalat sektörüdür. A.B.D., en büyük dışalımıcı olduğu petrolde aynı zamanda dünyanın üçüncü büyük üreticisidir. Elektrik, nükleer enerji, likit doğal gaz, sülfür, fosfat ve tuz üretiminde dünyada birincidir. Çok önemli olduğu, dışsatıma yöneldiği ve çok makineleşmiş bir faaliyet olan tarım ise milli gelirin ancak %1'ini sağlamaktadır. Bununla birlikte, mısır ve soya fasulyesinde açık ara en büyük üreticidir. Son olarak dünyaya birçok ünlü marka ihraç etmiştir. Coca-Cola ve McDonald's bunların en başında gelmektedir.

Turizm bakımından ise 126.2 milyar \$ ile dünyada en çok gelir elde eden birinci ülke, 67 milyon turistle de Fransa'nın ardından en çok turist çeken ikinci ülkedir.

Değinmeden geçemeyeceğimiz bir konu da 2008-2012 arasında zirveye ulaşan fakat hâlâ sürmekte olan küresel ekonomik krizin bu ülkeyi de kötü etkilediğidir.

Kanada, dünyanın en büyük onbirinci ekonomisi, dünyanın en zengin ülkelerinden birisi, G8 üyesidir. Günümüzde Kanada pazara-yönelmiş ekonomik sistemi ve üretim kalıplarıyla tıpatıp A.B.D.'ne benzemektedir. Kanada faal nüfusunun dörtte üçü hizmet sektöründe çalışıyor olmakla birlikte, primer (birincil) sektörün ekonomideki önemi bakımından olağandışı bir ülkedir. Ormancılık ve petrol çıkarım bu sektörde büyük önem taşır. Otomobil sanayisi ve uçak yapımıyla da önemli bir sanayi sektörüne sahiptir. Ticari balıkçılık, kıyıları boyunca büyük önem taşırken, Dünya eğlence sektöründe de film yapımları vasıtasıyla

liderlerden birisi olmuştur –balıkçılık ve film endüstrisinin (Hollywood zaten dünyada önde gelmektedir) önemi A.B.D. için daha da fazladır.

4.2.TARIM FALİYETLERİ

Tarımın A.B.D. (ve Kanada) için önemi büyüktür. Her iki ülke de ülke koşullarının yetişmesine izin verdiği birçok üründe ticari tarım, yani dışsatıma yönelik tarım yapmaktadırlar. A.B.D.’nde 2007’de 2.2 milyon çiftlik bulunuyordu ve bunlar 3,730,000 km²’lik (373,000,000 ha) arazi üzerinde uzanıyorlardı. Bunun bir başka anlamı çiftlik başına 169 ha’lık bir alan düşmesidir. Yapılan üretim dev boyutlardadır ve bunu başarmak da ancak makineleşmeyle mümkün olabilmiştir.

Her ne kadar tüm eyaletlerde tarım yapılıyorsa da tarım alanları en çok Büyük Ovalar’da yoğunlaşmıştır. Dümdüz uzanan bu topraklarda tarlalar göz alabildiğince dikkat çekerler ve burası ülkenin tarımsal kalbini oluşturur. İleride bölgelerle ilgili derslerimizde konu hakkında daha fazla bilgi yer alacaktır.

(Powerpoint Sunu 6: Şekil 1, 2)

1900’lerde Amerika Birleşik Devletleri’nde Amerikan faal nüfusunun yüzde 40’ı tarımda çalışıyordu; şimdi ise yalnızca yüzde 3’ü çalışmaktadır. Günümüz Amerikan tarımı hakkında söylenebilecek en büyük tek yeni olay, Birleşik Devletlerin tarımsal ürün ihracatının on milyarlarca \$’a varmasıdır. Halen ihracat Amerikan tarımının kan damarlarını oluşturmakta ve çiftçilerin refahı için yaşamsal önem taşımaktadır.

Ülkenin 373 milyon hektarlık ekili-dikili alanlarının en az üçte biri ihracat için üretime ayrılmıştır. ABD halen buğdayının yüzde 60’dan fazlasını, soya fasulyesinin yarıdan fazlasını, mısırının yaklaşık üçte birini ihraç etmektedir. “İhracatın yaygınlaşması pazara-yönelmiş tarım siyasetinin anahtarıdır” diye düşünülmektedir. Bunların getirecekleri dolarların değeri. ABD’nin ithal ettiği petrolün faturasını karşılamada büyük önem taşımaktadır. Ancak, bu tür baskılar ise tarım grupları ile Tarım Bakanlığı (USDA) bürokrasisi içinde ve akademik uzmanlar arasında tartışmaların başlamasına yol açmıştır.

Yeni “tarım meseleleri” en çok da mandıracılıkta olmak üzere, ortaya çıkmaktadır. Bazı küçük sorunlar kitle iletişim araçlarının dikkatini daha çok çekmektedir –Birleşik Devletler tarım arazisinde yabancı mal sahipliğinin yaygınlaşması, tarımsal alanların “şehirselleşmesi”

yayılma”yla kaybedilmesi ya da Kaliforniya sebze üretiminde “corporate agribusiness”ın yani artık bu tür üretiminin şirketleşmiş olmasının önemi gibi. Fakat daha büyük sorunlar aslında en çok arazi, su ve enerjinin yeterliliği ve gelecekteki kullanılışı etrafında toplanmaktadır –ve de bunların ciddiyeti, değişik derecelerde olarak, ihracat için gıda maddesi üretimi üzerindeki baskılardan doğmaktadır.

Arazi, “incecik topsoil tabakası”, önemli bir sorun halindedir. Gerçekten de, ülkenin halen tümü işlenmekte olan, başta gelen tarım alanlarındaki uzun süreli toprağın üst tabakasının-*topsoil*- kaybı herkesi üzmektedir. Bunda gerçek payı da yok değildir. Nitekim ürün artığının var olduğu uzun yıllar boyunca ve Federal hükümetlerin 24 milyon hektar ekili-dikili alanın dinlendirilmeye/emekliliğine destek vermesiyle, *topsoil* erozyonuna çok az dikkat harcanmıştır. Tarım Bakanlığı’nın (USDA) “muhafaza” (conservation) teşvik tedbirlerinin daha çoğu pahalı taraçalama, şerit halinde ekim ve benzeri yöntemlerden çok kireçleme ve başka üretim arttırıcı tekniklere gitmiştir.

Federal çabalardan ve korumayı sağlamak için 30 milyar \$ harcanmasından 40 yıl sonra USDA 1977’de toprak erozyonunun ülkenin ekili-dikili alanlarının yüzde 20’sinde en önemli sorun olduğu tahminini yaptı. Yıllık erozyon oranları hektar başına 23 ton topsoili geçti; yani kabul edilebilir düzeyin iki misli oldu. Güneydoğuda soya fasulyesi gibi ürünlerin ekili olduğu alanların yüzde 32’si, Ortabatı’da (Midwest) mısır ve buğday gibi ürünlerin yüzde 19’u üzerinde etkili oldu. Örneğin Iowa’da zengin karatopraklarda topsoilin kalınlığı 1800’lerin ortalarında bazı kesimlerde ilk göçmenlerin yerleşip, toprağı sürmelerine bağlı olarak 60 cm’e indi. Eğer bu tür bir boşalma engellenmeden sürerse, federal tahminlere göre, Ortabatı’nın mısır üretimi 2030 yılında muhtemelen yüzde 30’dan fazla bir azalma gösterecektir.

A.B.D. çiftçisi neden bu kadar toprağı işletiyor? Önemle hatırlanmalıdır ki, çiftçi mümkün olan en kısa zamanda maliyeti karşılayacak şekilde bir ürünü yetiştirmek ve satmak işiyle uğraşmaktadır. Enflasyon ve yüksek arazi talebinde rekabetin şiddetlenmesinin baskıları da göz önüne alındığında, başka bir yolu da yoktur. Iowa’da dalgalı arazide, örneğin mısır ve soya fasulyesinin düz sıralar halinde ekimi, tepelerin çevresinde şerit halinde ekiminden, hatta erozyonun beş kez daha fazla sonuçlanmasına neden olsa bile, daha kolay, daha hızlı ve daha çabuk olmaktadır. Sonbaharda tarlaların sürülmesi, her ne kadar erozyonu yüzde 10 oranında arttırıyorsa da, çiftçinin dikim mevsimi olan ilkbahardaki yükünü azaltır.

Tarımın ticarileşmesi A.B.D.’nin birçok üründe başta gelmesine yol açmıştır; örneğin dünya mısır üretiminin bazı yıllar neredeyse yarısı (2011’de yüzde 36’sı) tek başına

A.B.D.tarafından sağlanmaktadır. Pamuk üretiminde dünyada Çin ve Hindistan'ın ardından üçüncü sırada yer almaktadır. Soya, et ürünleri, kümes hayvanları ürünleri ve sayısız başka üretimde A.B.D. dünyada birinci durumdadır. Üstelik bu üretimlerin büyük kısmı, belirtildiği gibi, dışarıya yöneliktir.

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE EN ÇOK ÜRETİLEN TARIMSAL ÜRÜNLER

	<i>Ürün</i>	<i>Üretim değeri (1000\$)</i>	<i>Üretim miktarı (ton)</i>
1	Mısır	26,390,352	313,918,000
2	İnek sütü, taze	27,642,426	89,015,200
3	Soya fasulyesi	21,536,632	83,171,600
4	Buğday	7,709,853	54,413,300
5	Şeker kamışı	821,115	26,655,800
6	Şeker pancarı	1,124,915	26,152,300
7	Patates	3,059,127	19,361,500
8	Tavuk eti	24,377,301	17,114,000
9	Domates	4,665,635	12,624,700
10	Sığır eti	30,338,073	11,230,600
11	Domuz eti	13,633,790	8,869,000
12	Pirinç	2,296,519	8,391,870
13	Portakal	1,561,407	8,079,390
14	Üzüm	3,825,804	6,692,950
15	Sorgum	346,703	5,447,100

(Powerpoint Sunu 6: Şekil 3, 4, 5, 6, 7, 8)

Kanada da dünyanın en büyük tarımsal üretim ve dışarıya yapan ülkelerinden birisidir. Kendi ihtiyacının çok üzerinde üretim yapmakta, ticari tarıma önem verirken bazı ürünlerde de dünyada birinci durumda bulunmaktadır: örneğin mercimek, bezelye, kolza ve benzeri gibi. Donmuş patatesten dünyada üçüncü gelmektedir. Çok çeşitli tarım yöntemleri denenmektedir. Örneğin komşu A.B.D.'yle paylaştığı "preriler"de dev buğday tarlaları uzanırken, küçük vadilerde yaz aylarında entansif sebze ve meyve yetiştiriciliği yapılmakta; bir yandan da alternatif ürünler örneğin organik çiftçilik yoluyla çeşitli ürün yetiştiriciliği, arıcılık ya da kendir (tıbbi amaçla uyuşturucu elde ediliyor; British Columbia'ya katkısı yılda 7.5 milyar \$ ve 250,000 kişiye istihdam sağlıyor) yetiştiriciliği denenmektedir.

Kuzey Amerika'nın her iki ülkesinde de (A.B.D. dünyada 3., Kanada 8.) çok miktarda yetiştirilen tahılların türleri belirli amaç ve koşullara göre geliştirilmişlerdir: Serin alanlar için çabuk olgunlaşan, kurak ve yarı-kurak bölgeler için kuraklığa dayanıklı ve sorunlu alanlar için hastalıklara dayanıklı türler gibi.

KANADA'DA EN ÇOK ÜRETİLEN TARIMSAL ÜRÜNLER

<i>Ürün</i>	<i>Üretim değeri (1000\$)</i>	<i>Üretim miktarı (ton)</i>
1 Buğday	3,344,884	25,261,400
2 Kolza	3,933,695	14,164,500
3 Mısır	600,196	10,688,700
4 İnek sütü, taze	2,621,312	8,400,000
5 Arpa	300,445	7,755,700
6 Soya fasulyesi	1,074,466	4,246,300
7 Patates	669,753	4,168,180
8 Yulaf	202,893	2,997,100
9 Domuz eti	3,814,141	2,481,160
10 Bezelye	327,479	2,115,600
11 Sığır eti	4,322,202	1,600,000
12 Mercimek	600,085	1,531,900
13 Tavuk eti	1,471,412	1,033,000
14 Şeker pancarı	29,638	703,100
15 Domates	174,006	470,840

Üretim söz konusu olduğunda, Sonbaharda örneğin Kanada prerilerinde, yani kışların çok şiddetli geçtiği, dolayısıyla da sonbaharda ekilen buğdayın canlı kalmadığı yerlerde ekilen yaz buğdaydır: ilkbaharda olabildiğince erken ekilen buğday çok çabuk olgunlaşır ve yaz ortası ya da sonunda biçilir.

Buna karşılık A.B.D.'nde "buğday kuşağı"nda kış buğdayı ekilir ve iklim koşullarının uygun olduğu yerlerde, kış ayları boyunca toprakta kalır. Kışın kar yağışları ve ilkbahar yağmurları sayesinde ilkbaharın sonunda ya da yaz başında olgunlaşır. Diğer ürünlerde de doğal koşullara uyum sağlayacak türler ekilmekte ya da uyum için tohumlar geliştirilmektedir.

4.3. MADENCİLİK

Kuzey Amerika'da **Meksika Körfezi'nden Kanada Kalkanı'na kadar uzanan alan** A.B.D. ve Kanada madenlerinin büyük bölümünün çıkarıldığı yerleri içine almaktadır. Çıkarılan madenlerin başlıcaları petrol, doğal gaz, maden kömürü, sülfür, potas, tuz, kurşun, çinko ve altındır.

Kuzey Amerika'da yukarıda belirtilen alan içinde kalan **Appalaş yayla ve vadileri** maden kömürü, hidrolik enerji, kalker, tuz, jips, demir cevheri ve yer yer petrol çıkarımı ile tanınmışlardır. Appalaşlar'ın batısındaki yayla ve havzalardan A.B.D. maden üretiminin yaklaşık olarak dörtte biri çıkarılır. Burada da çıkarılan başlıca madenler petrol, doğal gaz, bakır, molibden, altın, çinko, uranyum ve fosfattır.

Kanada Kalkanı'nın güneyinde demir cevheri, nikel, bakır, uranyum, altın, kurşun, platin ve başka maden yatakları vardır. Kanada Kalkanı, aynı zamanda, Appalaş yaylaları gibi hidroelektrik olanakları bakımından dünyanın sayılı zengin alanlarından biridir.

Kuzey Amerika'da maden yataklarının yer almış olduğu bir başka alan olan **Meksika Körfezi kıyı ovaları** ise değişik yapıdadır. Buralardaki yatakların çoğunluğunu petrol yatakları oluşturur. Burası, çıkarım faaliyetlerinin son derece yoğunlaştığı, yüksek teknolojinin uygulandığı ve madenciliğin aynı zamanda sanayi faaliyetleriyle de entegre olduğu bir alandır.

(Powerpoint Sunu 6: Şekil 10)

4.3.1. Demir cevheri

A.B.D.'nde daha önceleri 22 eyalette demir cevheri çıkarılmakta, fakat yalnızca Superior bölgesi çıkarımın dörtte üçünü vermekteydi. Superior bölgesi önemini korumakla birlikte, halen A.B.D. demir cevheri çıkarımının hemen tamamı iki eyalette, Minnesota ve Michigan'da elde edilmektedir. Halen 62 milyon ton dolayında olan (40 milyon tonu metal içerikli) A.B.D. demir cevheri çıkarımının yüzde 76'dan fazlasını ise Minnesota'daki yataklar verirler. Burada, Superior Gölü bölgesinde yer alan **Mesabi** en önemlisidir. Yüzyıldır işletilmekte olan Superior yatakları dünyanın sayılı yatakları arasındadır.

Eski yatakların iyileştirilmesi, çıkarım faaliyetinin merkezileştirilmesi ve yeni yatakların bulunmasıyla, A.B.D., 1953'de 60 milyon ton olan cevher çıkarımını, daha sonra azaldığı

halde, 1990'lı yılların ortalarında tekrar arttırarak 1996'da (1981'den beri ilk kez) 62 milyon tona çıkarmış ve bu miktarda kalmıştır.

Demir cevheri çıkarımında 1976'ya kadar sürekli artışın görüldüğü **Kanada**'da, bu tarihten itibaren, çıkarımda azalma başlamıştır. 1953'de 3 milyon ton olan çıkarım, 1959'da 22, 1976'da 35 milyon tona yükselmişken, daha sonra azalarak 1991'de 21 milyona inmişti. Daha sonra yeniden artış eğilimine girilerek, 1998'de brüt ağırlık olarak 37, demir içeriği olarak da 25 milyon ton dolayında demir cevheri çıkarımı gerçekleştirilmiştir.

Kanada'da cevher çıkarılan başlıca alanlar New Foundland, Ontario'nun Superior Gölü madencilik bölgesi ve Quebec-Labrador arasıydı. Fakat artık Superior Gölü'nün yüksek dereceli ve açık işletme halindeki cevherleri tükenmiş durumdadır; bu yüzden daha az kaliteli olanlara yönelinmiştir. New Foundland'de Belle adasında *Wabana*'da yer alan cevher yatakları demirce zengindir (demir oranı yüzde 51). Cevher yatakları genellikle kıyılara yakın oldukları için denizyolundan yararlanılmaktaysa da, bu yatakların okyanusun altında da uzanmakta oluşu, işletmenin güç ve masraflı olmasına yol açmaktadır.

Kanada çıkardığı demir cevherinin büyük bölümünü başka ülkelere satar. Dışsatımının yüzde 60'ını Büyük Göller-St Lawrence yoluyla A.B.D.'ne, geri kalanı da Batı Avrupa ve Japonya'ya yapmaktadır.

4.3.2. Bakır

A.B.D., bakır çıkarımında Şili'den sonra ikinci sıradadır. Aslında, Kuzey Amerika'nın batısında Kanada'dan Meksika'ya kadar uzanan alanda yer alan yataklar dünya bakır çıkarımının çok büyük bir bölümünü vermektedirler. A.B.D. 1883'den itibaren (1934 dışında) dünyanın önde gelen bakır çıkarımcısıydı; Şili'nin üretimini arttırmasından sonra, yakın zamanlarda, ikinci duruma (1.9 milyon ton) inmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'na gelinceye kadar bu ülke bakır dışsatımı yapıyordu. Gerek savaş yıllarında gerekse savaştan sonra ihtiyaç artıp, yerli çıkarım yavaşlamaya başlayınca, A.B.D. bu kez bakır alıcısı oldu. Halen bakır üretiminde dünyanın önde gelen bir ülkesi olduğu halde, çıkarım yetmemekte ve talebini, başta Kanada (yüzde 50'sini) olmak üzere, Şili (yüzde 19) ve Meksika'dan (yüzde 13) karşılamaktadır.

A.B.D.'nde A.B.D. bakır çıkarımının büyük kısmını (halen yüzde 98'ini) 5 batı eyaleti (Arizona, Utah, New Mexico, Montana ve Michigan) vermektedir. Halen ülkenin en büyük bakır madeni Utah'daki **Bingham** madenidir. Salt Lake City'nin 35 km kadar güneybatısında

bulunan bu maden açık işletme yöntemi ile çalıştırılmaktadır. Burada yan ürün olarak aynı zamanda, altın, molibden ve gümüş de elde edilir. Bingham, A.B.D.'nde altın ve molibden çıkarımında ikinci, gümüşte ise üçüncüdür. Bingham bakır cevherleri burada bulunan tesislerde *blister* bakır haline getirildikten sonra, saf bakır halini almak üzere Atlas Okyanusu kıyılarındaki rafinerilere gönderilir.

Utah ülkenin en büyük bakır madenine sahip olmakla birlikte, A.B.D. bakır çıkarımının yarısını *Arizona*'daki yataklar verirler. İki eyalet arasında yatakların dağılışı yönünden de fark vardır. *Arizona*'nın en büyük bakır madeni, aynı zamanda molibden, gümüş ve altın da elde edilen ve yakın zamanlarda daha da genişletilen *Morenci* yataklarıdır.

Montana'da *Butte* yakınındaki yataklar A.B.D.'nde bakır çıkarılan üçüncü alanı oluştururlar. Burada işletme 1862 yılında altın ve gümüş çıkarılmasıyla başlamıştır.

Bakır çıkarılan ülkeler arasında dördüncü sırada olan **Kanada**'nın (710 bin ton) bakır çıkarımı, esas olarak, dört alandan elde edilmektedir. Bunlardan Ontario ve Quebec'de bulunan iki alan çıkarılan bakırın yüzde 83'ünü vermektedir. Ontario'da *Sudbury* en büyük yatağa sahiptir. Quebec eyaletinin batısındaki *Norand* ve çevresindeki yataklar ikinci önemli maden alanını oluştururlar. Quebec'de *Gaspé* yarımadasındaki yataklar bir başka önemli bakır çıkarılan alandır. Kanada'da yıllık bakır çıkarımı yakın yıllara kadar 800-900 bin ton dolayında idi; 1989'da 789 ve 1998'de de 710 bin ton olarak gerçekleşmiştir.

4.3.3. Diğer Madenler

Çinko çıkarımında Kanada, Çin ve Avustralya ile yaklaşık aynı miktar çıkarım yaparak (1 milyon tondan biraz fazla) önde gelmektedir. *Kanada*'nın başlıca çinko madeni yıllık çıkarımının yarıdan fazlasını veren İngiliz Kolombiya'sındaki Kimberley'de bulunan *Sullivan* madenidir.

A.B.D., 1893 ile 1956 arasında dünyanın en fazla **kurşun** çıkaran ülkesiydi. Fakat Avustralya ve o zamanki S.S.C.B.'nin çıkarımlarının artması bir ara bu üstünlüğü kaybetmesine neden oldu. Yakın yıllarda, diğer madenlerden bazılarında da olduğu gibi, kurşun üretiminde (konsantre kurşun olarak) de önde gelen ülkelerin sıralamasında zaman zaman değişiklikler gözlenmektedir. Örneğin, 1974'de 616 bin tonla birinci olan A.B.D., 1989'da 475 bin tonla üçüncü sıraya düşmüş, 1991'den sonra ise bazen ikinci bazen de üçüncü sırayı almıştır. A.B.D., aynı zamanda, dünyanın en büyük kurşun tüketicisidir. Bu büyük sanayi ülkesi kurşun talebinin ancak üçte birini kendi madenlerinden karşılamakta, geri

kalanı ise dışalım ve hurda kurşun ile gidermektedir. A.B.D.'nde kurşun çıkarımının yarısına yakın kısmını Missouri'deki 7 maden karşılamaktadır.

*Nikel*de Kanada ikinci durumdadır Sudbury en çok çıkarılan yerdir. Kanada'da Ontario'un güneyindeki *Sudbury* bölgesi uzun zaman Kanada'nın başlıca çıkarım alanıydı. Sonraları Manitoba'nın kuzeyinde *Thompson-Maak ve Lynn Gölü* bölgesinde de çıkarım başladı. Kanada nikellerinin büyük bölümü A.B.D.'ne satılmaktadır.

A.B.D. (54 bin ton) ve Kanada (18 bin ton) Şili (19) ve Çin (33) ile birlikte dünya *molibden* çıkarımının yüzde 83'ünü vermekte, dünya rezervlerinin de yüzde 90'ına sahip bulunmaktadırlar. Dünya çıkarımının yüzde 46'sını veren A.B.D.'nde Colorado'daki *Climax* madeni dünyanın en zengin yatağıdır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin dünya *altın* çıkarımına katkısı, zikzaklar çizmekle birlikte, 1980'de bile 30 ton idi. Bilindiği gibi, bu ülke bir zamanlar, örneğin ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında, birkaç "*altına hücum*" dönemi yaşamış, dünyanın başlıca altın çıkarım ülkesi idi. Sonraları, bir yandan başka ülkelerde altın çıkarımının artmasıyla A.B.D.'nin dünya altın çıkarımındaki payı, öte yandan da ülkedeki altın rezervlerinin –en azından kolay altın elde edilebilenler- azalmasına bağlı olarak da çıkarılan altın miktarı düşmeye başladı. Fakat 1990'lara doğru A.B.D. altın çıkarımını tekrar arttırarak üretimini önce 209 tona çıkardı ve 50 yıldan beri ilk kez Rusya'yı geçerek dünyada ikinci duruma yükseldi.

Bu ülkede, yatakların tükenme durumuna göre zaman zaman değişmekle birlikte, halen altının büyük kısmı, *Nevada* (243 ton), *Kaliforniya* (25 ton), *Alaska* (16 ton), *Montana* (10 ton) ve *Idaho*'dan (8 ton) elde edilmektedir. Eskiden Kaliforniya başta geliyordu; sonra Colorado, daha sonra da Nevada öne geçti. Ülkede tüm altının çıkarıldığı 35 madenden 14'ü "Gümüş Eyalet" denilen Nevada'da yer alır; en büyüğü de buradaki *Eureka*'dır. Onu *Bingham*'daki (Utah) bakır madeni izler; altın burada bir yan ürün olarak çıkarılmaktadır.

Üçüncü büyük altın madeni olan *Twin Creeks*'den (Nevada) sonra gelen, Güney Dakota'daki Black Hills'de yer alan 120 yıllık *Homestake* madeni ülkedeki en büyük yeraltı madeni olarak büyük önem taşımaktadır. Buradaki işletme 1500 m'den 1860 m'ye kadar inmiştir; bu derinliklerde ise sıcaklık çok yüksektir (45⁰C). Kaliforniya'da *Fall Som*, *Yuba Nehri* ve *Oroville* bölgeleri de önemli çıkarım alanlarıdır. Alaska'da ise üretim bir yılda, 1996-1997 arasında 5 tondan 16 tonun üzerine çıkmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde altın çıkarımında şimdiki eğilim daha az sayıda fakat daha büyük yatakları işletmek şeklindedir.

Dünyada dördüncü durumdaki **Kanada** da 1970'de 75 ton altın üretimini ancak 146 tona çıkararak durumunu koruyabilmiştir. Bu miktarın yüzde 85'i doğrudan doğruya altın çıkarılan madenlerden elde edilmektedir. Geri kalanı ise diğer madenlerin yan ürünüdür. Kanada'da, aynı zamanda, Batı Dünyası'nın en kuzeyde yer alan altın madeni de bulunmaktadır. Kuzey Kutup Dairesi'nin 90 km güneyinde *Echo Bay Mines Şirketi* bu altın madenini işletmektedir. 1980'de başlayan işletme 650 m derinlikte donmuş (*permafrost*) topraklarda sürdürülmektedir. Ayrıca, 30 gr altın elde etmek için 3 ton taş-toprağın elenmesi gerekmektedir. İşletme, 200 kişinin çalıştığı, her türlü spor vb. olanakları bulunan son derece modern bir madendir ve yılda 5,300 kg altın çıkarılmaktadır.

A.B.D.'nde **gümüş** 46 kadar madenden çıkarılmakta, fakat ancak dördünde değer bakımından gümüş diğerlerinden önde gelmektedir. Bunlardan da yalnızca Idaho'dakilerde gümüş cevher halindedir. Utah, Arizona, Montana ve Colorado'da ise yan ürün olarak elde edilmektedir. Ülkedeki en büyük gümüş madeni ise aslında bir altın madenidir: *McCoy/Cove* madeni (Nevada) 343 ton gümüş vermektedir; ikinci olarak güneydoğu Alaska'da *Green Creek* gelmekte, bunları Nevada'da *Rochester* ve Utah'daki *Bingham* madenleri izlemektedir. A.B.D. yaklaşık olarak dünya gümüşünün yüzde 12-15'ini çıkartmakta olmasına rağmen, bu miktar ihtiyacının ancak üçte birini karşılamakta, geri kalanı dışalım ile çözümlenmektedir: Kanada, Meksika, Peru ve Şili bu dışalımın neredeyse tamamına yakınına karşılamaktadırlar.

Kanada'nın gümüş yatakları bakır, altın ve kurşun-çinko madenlerinde düzenli dağılmıştır. *Eskay Creek* altın madeni aynı zamanda Kanada'nın en büyük gümüş çıkarım alanıdır (366 ton).

Yukarıda Kuzey Amerika'nın kalkınmasına da büyük katkıda bulunan başlıca madenler üzerinde duruldu. Bunun yanında, başka birçok maden daha bölge ekonomisinde belirli bir yere sahip bulunmaktadır.

ÖRNEK SORULAR

1- Amerika Birleşik Devletleri'nde her ne kadar tüm eyaletlerde tarım yapılıyorsa da tarım alanları en çok nerede yoğunlaşmıştır?

a-Büyük Ovalar'da

b-Los Angeles'de

c-New York'da

d-Büyük tuz Gölü'nde

e-Kayalık Dağlar'da

Cevap (a)

2- A.B.D., bakır çıkarımında ülkeden ardından ikinci sırada yer almaktadır?

a- Türkiye'nin

b- Şili'nin

c-Monako'nun

d-Tibet'in

e-Mali'nin

Cevap (b)

Prof. Dr. Nazmiye ÖZGÜÇ
İÜ, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi
Coğrafya Programı
DÜNYA BÖLGELERİ: KUZEY AMERİKA, e-Ders
7.Hafta e-Ders Kitap Bölümü

7. HAFTA

ÖZET: Kuzey Amerika'nın sanayi faaliyetlerini ele almadan önce bu faaliyetlerin, bu derste önce, sanayinin gelişmesinde temel rol oynayan enerji kaynakları üzerinde durulacaktır.

Ders içindeki alıntılar ve dipnotlar canlı örnekler olmakla birlikte, sınavlarda sorumluluk getirmemektedirler. Powerpointlerle kurulan bağlantıları iyice izlemeniz konuları daha iyi anlamanız için gereklidir.

BÖLÜM 4: KUZEY AMERİKA'NIN EKONOMİK COĞRAFYASI (devam)

4.4. ENERJİ KAYNAKLARI

Kuzey Amerika ülkelerinden A.B.D. dünyanın en büyük ikinci enerji tüketicisidir. Kişi başına tüketim bakımından alındığında Kanada'nın ve başka bazı kendisinden küçük ülkelerin arkasından yedinci gelmektedir. Enerjinin büyük kısmını fosil yakıtlardan elde eder: petrol %25, kömür %22 ve doğal gaz da %22 paya sahiptir. Nükleer enerji %8.4, yenilenebilir enerji %8 (çoğunluğu hidroelektrik) katkıda bulunur. Bu ülkenin enerji tüketimi üretiminden daha hızlı bir artış göstermiştir –doğal olarak fark ithal enerji kaynaklarıyla karşılanır.

Sanayinin güç kazanmasında, hammaddeler yanında, enerji kaynakları da büyük rol oynamıştır. Kuzey Amerika'nın sanayi gücü kısmen kendi büyük ve çeşitli bölgesel kaynak tabanına dayanmakta ve deniz aşırı kaynaklardan gerekli hammaddeyi elde etme kapasitesiyle

de bu güç sürdürülmektedir. Bu üstünlüğü sağlamada sanayiye yardımcı olan başlıca yakıt **kömür** olmuştur. Dünya maden kömürü bilinen *kömür rezervlerinin* hemen hemen yüzde 23.3'üne A.B.D. sahip bulunmaktadır.

(Powerpoint Sunu 7: Şekil 1)

Çin'den sonra ikinci büyük üretici olan ve çıkarılan 1.2. milyar ton maden kömürünün yaklaşık yüzde 60'ının açık işletmelerde adeta yüzeyden toplandığı, yaklaşık yüzde 40 kadarının yerin altında olduğu A.B.D. kömür üretiminde üç bakımdan üstünlüğe sahiptir:

(1)Kömür hemen her bölgede yaygındır,

(2)çok çeşitli kömür tipleri vardır;

(3)rezervler dev büyüklüktedir; tüm bunlara ek olarak, dünyanın en iyi ulaşım sistemi de yine bu ülkededir.

Bu ülkedeki üretimin çok büyük kısmı Pennsylvania'dan Alabama'ya kadar uzanan Appalaş kömür havzalarından sağlanmaktadır. A.B.D., aynı zamanda, Avustralya'dan sonra kömür dışsatımı yapan ikinci ülkedir.

Kuzey Amerika'da Kanada'nın ise yalnızca çıkarım miktarı bakımından değil, dışsatım bakımından da önemi vardır: 75 milyon tonla dünya toplamının yüzde 2'den bile azını çıkardığı halde, yarısını ihraç ederek Kanada dünyanın dördüncü büyük maden kömürü dışsatım ülkesi olmuştur (en çok Japonya ve Güney Kore'ye).

Petrol, A.B.D.'nin talep ettiği ve tükettiği tek enerji kaynağı değildir. doğal gaz da çoklukla petrol yataklarıyla bağlantılı olarak ortaya çıkmaktadır. II.Dünya Savaşı'ndan beri de doğal gaz kullanımı muazzam miktarlarda artmıştır. A.B.D. dünyada kullanılan doğal gazın yüzde 37 kadarını tüketmektedir ve bu da talebi karşılamaya yetmektedir. Başka gelişmiş bölgelerin denizaşırı kaynaklara aşırı bağımlılığına karşılık, A.B.D. fosil akaryakıt bakımından zengin iki komşusundan karşılamaktadır taleplerini –Meksika'nın petrol ve doğal gaz rezervleri, özellikle, dünyanın en büyükleri arasındadır.

Dünyanın en zengin petrol yataklarından bazıları A.B.D.'nde yer almaktadır. Örneğin Meksika Körfezi ve kuzeyindekiler A.B.D. için çok önemlidir. Dünya rezervlerinin yüzde 2.9'una sahip olduğu hesaplanan A.B.D.'nde Teksas en önemli petrol üretim bölgesidir. Bu bölgeden başka, Appalaşlar, doğu iç kesim; kıta-ortası denilen Teksas'ın kuzeyi, Kayalık

Dağların bir kısmı ve Kaliforniya'nın güneyi de önemli çıkarım alanlarıdır. En verimli yataklar ise Körfez ve kıta-ortasında yer alanlardır.

Kuzey Amerika'da Kanada'nın petrol yatakları ise, esas olarak, Alberta ve Saskatchewan'da yer almakta; Alberta'da, ayrıca, dünyanın en büyük petrol rezervleri arasında sayılan katranlı kum/petrollü kayaç yatakları da bulunmaktadır; teknik ilerlemelerle maliyet de iyice düşürülmüş durumdadır. Kanada, ayrıca, New Foundland açıklarında denizde de petrol çıkarmaktadır.

(Powerpoint Sunu 7: Şekil 2)

Ham petrol işleme (rafineri) bakımından ise A.B.D. açık ara öndedir: 148 tesiste (ikinci Çin'de 56 tesis) günde 17.7 milyon (Çin'de 5.4 milyon) varil petrol işlenir.

Doğal gaz üretiminde de halen birinci durumda bulunan A.B.D.'nde Teksas, Louisiana, Oklahoma, New Mexico ve Kansas'ta bulunan doğal gaz yataklarından, yerel kullanıma ek olarak, kuzeydoğudaki Sanayi Kuşağı'na ve Kaliforniya'ya da boruhatlarıyla pompalanmaktadır.

Üretim bakımından ikinci durumdaki Rusya'dan sonra dünyada doğal gaz çıkaran üçüncü büyük ülke olan Kanada'da da hem batı eyaletlerinden doğudaki şehirlere gönderilmekte hem de A.B.D.'ne büyük miktarlarda dışsattım yapılmaktadır.

Nükleer enerji bakımından en çok kullanan ve üreten ülkelerin başında A.B.D. gelmektedir. Tüm diğer enerji kaynaklarından elektrik elde ettiği halde nükleer kaynaklar da önemini azaltmamış ve 104 nükleer santralle ve 799 milyar kWh üretimle Fransa'nın (58 tesis ve 389 milyar kWh üretim) önünde, birinci sırada yer almıştır. Kanada da 18 tesis (ki 22'den 18'e inmiş sayı) ve 86 milyar kWh üretimle 6.sırada yer almıştır.

(Powerpoint Sunu 7: Şekil 3, 4, 5, 6)

Yenilenebilir enerji kaynakları üzerinde oldukça yoğunlaşmış olan A.B.D. bunlar arasında en çok barajlar yoluyla su kaynaklarına dayalı hidroelektrik elde etmektedir. Bu konuda şimdiye dek rakipsiz olmuştur, şimdi ise Çin ile başa baş gitmektedir: örneğin 2002'de Çin 1.6 milyar kWh hidroelektrik üretirken, A.B.D. 3.9 milyar kWh hidroelektrik ürettiyordu. 2009'da ise yaklaşık olarak A.B.D. 4, Çin ise 3.5 milyar kWh hidroelektrik üretmişti.

4.5.Kuzey Amerika'da Sanayi

Kuzey Amerika'nın sanayi kompleksinin de dünyada rakibi yoktur. Amerika Birleşik Devletleri'nin kuzeydoğusunda ülkenin altıda biri kadar bir alanda ve Kanada'nın bitişik kısmında sanayi faaliyetlerinin kesintisiz uzandığı bir alanın varlığı, 1920'lerde İsveçli coğrafyacı Sten de Geer'in burasını *Kuzey Amerika Sanayi Kuşağı* (North American Manufacturing Belt; kısaca NAMB) olarak adlandırmasına neden olmuştur.

(Powerpoint Sunu: Şekil 7)

Bazı uzantılar ve değişikliklerle hâlâ varlığını sürdüren Kuzey Amerika Sanayi Kuşağı'nda sanayi A.B.D. ve Kanada'nın önemli bir kısmında yoğunlaşmış; buralarda yer alan küçüklü büyüklü yerleşmelerin hepsi, birer çekirdek sanayi merkezi halini almışlardır. Geniş ve zengin maden kömürü yatakları yakıt sağlıyor ve çok sayıdaki liman burada yeni yer almaya başlayan ağır sanayi faaliyetleri için hammadde ithal ediyordu.

İngiltere'yle eş zamanlı Sanayi Devrimi yaşayan A.B.D.'nde ilk olarak başlayan tarihi dokumacılık alanları giderek farklılaşmaya başladı ve zamanla sürekli bir sanayi kuşağı oluşturmak üzere diğer ağır sanayi alanlarıyla bütünleştirdiler. 1910'da A.B.D. ve Kanada'nın geri kalan kısımları, aslında, daha *sanayi-öncesi* devreyi yaşıyorlardı. Dünyanın başka yerlerindeki sanayi bölgelerinin aksine savaşların yıkıcı etkisiyle hiç karşılaşmadan, dünyanın en zengin pazarının eşliğinde *Kuzey Amerika Sanayi Kuşağı* hızla gelişti ve büyük bir başarı kazandı. New York'tan başlayıp, Pittsburgh ve Detroit üzerinden Chicago'ya uzanan ve yaklaşık 100 milyon dolayında insanın yaşadığı bu kuşak içinde belirli sektörlerin ağırlık kazandığı bölge kalıpları da vardır. *New England*, *Pittsburgh-Cleveland* ve *Chicago-Milwaukee* bunların başlıcalarıdır.

Bu bölgelerin geçirdikleri süreçler aşağı yukarı birbirine benzemektedir. Demir ve çelik sanayisi temeldir, fakat başka ürünlerin tamamına ait tesisler de yer almaktadır. Sanayinin dışarı taşınmasına rağmen, hâlâ onbinlerce tesise sahip New York, aynen Paris ve Londra gibi, dev bir pazar halindedir; yine becerili ve yarı-becerili bir işgücüne sahip bulunmakta; yoğun ulaşım ağlarının birleşme noktası olurken, dünyanın en büyük limanlarından birisi olarak da aktarma hizmeti görmektedir.

Kuzey Amerika Sanayi Kuşağı'nın Kanada tarafı da çok gelişmiştir. Buradaki çelik sanayisi hammadde bakımından daha fazla avantaja sahip değilse de, Kanada sanayisine hizmet etme bakımından merkezi bir konumdadır. St Lawrence suyu burasının lokasyonunu bir

bakıma belirlemiştir. Büyük bir kültür, eğitim, sanat ve mühendislik merkezi olan Toronto, Kanada'nın farklılığını fazlasıyla temsil etmektedir.

A.B.D.'nin 1950'ler ve 1960'lar boyunca benzeri olmayan verimlilik ve zenginliği ucuz enerjiye, uçsuz bucaksız kaynak tabanına, usta bir işgücüne ve savaşın sanayi gücünü yok ettiği Avrupa, Japonya ve SSCB'nin dünya pazarlarında rekabet edememelerine dayanıyordu. Bu koşulların değişmesiyle birlikte, 1970'lerden itibaren Amerikan zenginliğinin kaynakları da şiddetli bir baskı altına girmeye başladı. Bu yıllarda (1970'ler) enerji maliyetlerinin yüzde 1400 artış göstermesi A.B.D.nin yaşlı sanayi tesislerinin yenilenmesini zorunlu kılmıştı. Çevresel kaygılar da pahalıya mal olan yeni standartlara uyum sağlamayı gerektiriyordu. Ucuz işgücü ve modern makineye dayanarak Avrupa'da, Japonya'da ve başka Asya ülkelerinde gelişen sanayi dünya pazarlarında A.B.D.'ye rakip olarak çıktı; örneğin Japonlar dünyanın en karmaşık fabrikalarından bazılarında Amerikalıların dört-beş misli robot çalıştırmaktadırlar.

1980'lere gelindiğinde artık Amerika sanayi ekonomisi –çelik, otomobil ve dokuma- dünya pazarlarında rekabet edebilecek durumdan çıkmış; ülke ekonomisinin yüzde 25'den fazlası ticarete yönelmişti. Sanayiden yavaş yavaş uzaklaşma, ülkenin yarım yüzyıl önce atlardan otomobillere geçişi sırasında yaşanan değişimlere benzer bir değişimle, Amerikan tarzının “yeniden canlandırılması” olgusundan söz edilmesine yol açıyordu.

(Powerpoint Sunu 7: Şekil 8)

Söz konusu değişim, Amerikalıların bir “*sanayi*” toplumundan “*sanayi-sonrası*” toplum haline geçmesi demektir ve bu da en çok Kuzeydoğu, Ortabatı, Appalaşlar ve Kanada'nın A.B.D. sınırı yakınındaki Kuzey Amerika Sanayi Kuşağı'nı vurarak kömür madenlerinin, çelik tesislerinin, otomobil ve dokuma fabrikalarının birer birer kapanmasına yol açtı. Son 20-30 yılda dışalımın fiyatı yüksek olan yerli üretimin yerini almasıyla belli başlı Amerikan şirketleri (özellikle çelik) maliyetleri düşürmek üzere ülke dışına taşındılar.⁶

---

⁶ Bu tesisler Meksika sınırı boyunca Maquiladoralar adı altında uzanırlar. İki ülke arasındaki sınır, NAFTA (North American Free Trade Agreement)'nin sağladığı vergi ve fiyat indirimlerinin ateşlediği yoğun ticaret faaliyetleri nedeniyle, her yıl çok sayıda “yasal” geçiş sahne olur. Aynı zamanda, iş bulma ümidiyle sayılamayacak kadar çok Meksikalı da “yasa dışı” yollardan sınırı geçmektedir. Meksika'da bu sınır bölgesindeki Amerikan varlığının nedeni, işe aç bu ülkedeki düşük ücret avantajından yararlanmak isteyen Amerikalı şirketler tarafından kurulmuş olan (Maquiladoralar) fabrikalardır. Ekonomik gelişme kirliliği de beraberinde getirmiştir. Yaklaşık 2,011 km (1,250 mil) boyunca iki ülke sınırında uzanan Rio Grande nehrinin

Geleneksel ağır sanayide istihdamın azalması 1980'lerden beri Kuzey Amerika Sanayi Kuşağı'nda da en önemli eğilim olmuştur; 1980'lerde Amerika işgücünün yüzde 20'si ağır sanayide çalışırken, 1990'ların ortalarında bu oran yüzde 8'e düşmüştür. Aşağıda anlatılacak olan, New England'daki çöküş ve yeniden canlanma değişimlerinin tümü bu Kuşak içinde her yerde yaşanmıştır. Ayrıca, New England'ın hikayesi, ilk sanayi bölgelerinin tümü için geçerli olan gelişme sürecine de canlı bir örnektir:

Çöküş ve Yeniden Gençleşme: Yirminci Yüzyılda New England

New England, Kuzey Amerika'nın ondokuzuncu yüzyıldaki büyük sanayi bölgelerinden biriydi; hatta birincisi. Gıda maddeleri, giyim eşyası, ayakkabı, çiftlik ve el aletleri gibi en temel ihtiyaç maddelerini kapsayan usta bir el imalatçılığıyla başlayan bölgede, yüzyılın ortalarına doğru şehirlere yönelmiş bazı özelleşmiş faaliyetler (gümüşçülük, moda giyim eşyası, mobilya vb.) de görülmeye başlanmıştır. Yüzyılın ikinci yarısı fabrika sisteminin yayılışına, önceden tahmin edilemeyen bir ekonomik büyümeye ve buhar gücüyle daha da büyümüş fabrikalarla bağlantılı bir üretim faaliyetleri yoğunlaşmasına tanıklık etmişti.

Yüzyılın sonuna doğru ise, A.B.D. üretiminde artık egemenlik kuran bölge çok sayıda küçük tesisin toplanması ve dokuma ile ayakkabı üzerinde yoğunlaşma gibi bir yanlışığa da düşülmüştü. 1889'da, A.B.D. nüfusunun yalnızca yüzde 7.4'ünün yaşadığı bölge, sanayide yaratılan değerın yüzde 16.4'üne ve tüm istihdamın da yüzde 18.5'ine sahip bulunuyordu. Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar New England, ülke toplamındaki payında düşme olmakla birlikte, sanayi faaliyetlerini sürekli arttırdı. Söz konusu alanda beceriler geliştikçe ve üretim daha karmaşık hale geldikçe, başka hiç bir alan burayla rekabet edemez oldu.

1920'den sonra, A.B.D.'ne göçler sınırlanınca, tarımda makineleşme, vasıfsız işgücünün kullanım becerisi, iyileştirilen ulaşım kolaylıkları, hepsi birlikte, sanayinin Güney'de de gelişmesine katkıda bulundular. Güney'deki yeni tesisler, New England'daki karşıtları olan çok katlı, eski tesislerden daha yeterliyidiler. 1940'ların sonlarına doğru ise Güney, dokuma sanayisinde New England'ı geçti. Bu devredeki sanayinin bazı elemanları ayakta kalmıştı; yani, hâlâ beceri gerektirenler, örneğin yünlü maddeler, dantel, brokar ve süslemeli malzemeler gibi. Bununla birlikte, iki savaş arası yıllarda sanayi faaliyetlerinde ülke düzeyinde, ekonomik bunalım yıllarına rağmen, yalnızca yüzde 3.2 düşüş olduğu halde New England'da bu oran yüzde 26 gibi yüksek bir oranda (390,000 iş kaybı) gerçekleşmişti.

Kötüye gidişe rağmen, 1950'lerin sonlarında yeni faaliyetlerin ortaya çıkmasıyla geleneksel sektörlerde yeni bir atakla birlikte A.B.D.'nin geri kalan kısımlarına göre

---

her iki yanında ikiz şehirler yer alıyor: El Paso-Ciudad Juarez, Laredo-Nuevo Laredo, Brownsville-Matamoros...gibi.

New England'daki düşüş durmuş görünüyordu. En büyük gelişme de, 1939'dan önce oldukça zayıf durumda olan makine, aletler ve taşıma araçları imalinde meydana gelmişti. Savaş yıllarında yapılan yalnızca silahlar ve uçak parçaları değil, aynı zamanda da elektronik aletler ve iletişim araçları da teşvik görmüştü. Üst düzey araştırma ve geliştirme fonksiyonları da buradaki imalât faaliyetleri üzerinde olumlu etkiler yapmıştı. Örneğin, A.B.D.'nin belli başlı mini bilgisayar şirketlerinden dördü (Digital, Data General, Prime ve Wang) idare merkezlerini Massachussets'de kurmuşlardır.

New England'ın sanayi faaliyetlerinin yeniden gençleşmesi, geleceğe yeni bir yol bulabilen olgun bir sanayi alanının önemli bir yanı üzerine -becerileri ve eğitim altyapısı dayandırılmıştır. Burada eski sektörlerin yeniden gelişmesi söz konusu olmamıştır; bunlar, kendilerini çok daha az istihdamla kaliteli üretim yapmaya uyarlamışlardır. Büyüme de yeni ürünler ve yeni sanayi kolları yaratacak fikirleri ortaya koyabilecek, mevcut yeterli eğitim kurumları ve araştırma personeli avantajından yararlanılması sayesinde gerçekleşmiştir. Bu büyüme kendi içinde de bir lokasyon değişikliğini Boston gibi daha büyük merkezlere doğru kayma hareketini yaratmıştır.

Bölgedeki yeniden gençleşme ne kolay olmuştur ne de süreklidir. Savaş sonrası ilk gelişmeler ülkenin askeri ve uzay programlarıyla sıkı sıkıya bağlantılıyken, bu kaynaklardan gelen talep Vietnam Savaşı'ndan sonra azalmış ve Boston'un yüksek teknoloji kompleksi 1970'lerde düşüşe geçmişti. Buna rağmen, bazı sektörler (özellikle elektronik parçalar ve büro makineleri) 1970'lerin sonlarında bile hızlı büyümelerini sürdürmüşlerdi ki bu da normal pazar koşulları altında çalışan birçok yerel şirketin başarısı sayesinde olmuştu.

Büyümenin başlıca özellikleri oldukça genç firmaların (İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulmuş), sayısız girişimcinin ve yeni firma oluşumlarının hızla yayılması şeklinde özetlenebilir. Silikon Vadisi'nde olduğu gibi, buradaki işlemler de *Massachusetts Institute of Technology* (MIT) gibi kurumların çok sayıdaki iyi yetişmiş mezunlarına, diğer yüksek teknoloji şirketleri ve araştırma laboratuvarlarından ayrılmış girişimcilere ve Boston alanında uzmanlaşmış, özelleşmiş bir altyapının gelişmesine bağlıdır. Bununla birlikte, bütünüyle New England uzun bir yüksek işsizlik dönemi geçirmiş ve bu dönem, çok sayıda işçinin işsiz kalması, emekli olması ve başka yerlere göç etmesi yanında, yüksek yaşama maliyetlerine rağmen, ücretlerin devamlı düşük kalmasına yol açmıştı. Yüksek teknoloji sektörlerinin yapısı gereği olan *part-time* işler de istikrarsızlık yüzünden başka alanlara da yayılmıştı.

New England bir zamanlar A.B.D.'ndeki belli başlı nüfus merkezlerinden birisiydi ve girişimci halkı birçok sanayi kolu kurmuştu. Ülke nüfusu yayıldıkça, bölgenin pazarlama sorunları da arttı; işgücü yaşlı sektörlerle çok pahalıya gelmeye başladı; ve gerek binalar gerekse altyapı yenilenme ihtiyacını doğurdu. Sonuç olarak, iki savaş arası yıllar işsizlik ve iç göçlerle geçti. Değişimler henüz tamamlanmamıştır –hâlâ

yaşlı sektörler ve binalar ayakta durmakta, işsizlik hâlâ sürmektedir- fakat “*Massachusetts mucizesi*” denilen göz kamaştırıcı bir dönüşüm de meydana gelmektedir. Boston çevresinde çok canlı modern bir sanayi kompleksi gelişmiş ve büyüme güney New England’ın çekici küçük kasabalarına da sıçramıştır. Bölge zengin görünmekte ve meydana gelen yenilenmeyi devam ettirecek girişimci ve işçileri kendisine çekecek ve tutabilecek hoş bir doğal ve kültürel çevre sunmaktadır.

Bununla birlikte, dönüşümün bütün New Englandlılara erişebileceği ya da bölgenin her tarafına yayılıp yayılamayacağı tartışmalıdır. Kesin olan bir şey varsa, o da bölgenin bir zamanlar olduğundan daha büyük bir hizmetler sektörüne sahip olduğu ve imalât sektörünün de gittikçe daha küçük ve daha uzmanlaşmış hale geldiğidir. Halen yavaş olan nüfus artış hızıyla bölgenin mevcut kişi başına gelir düzeyini sürdürmesi ve A.B.D. içindeki göreceli konumunu koruması beklenmektedir.

Son 30-40 yıl içinde, Kanada’da değilse bile, A.B.D.’nde sanayi faaliyetlerinde dikkati çeken bir *merkezden uzaklaşma* olgusu meydana gelmiştir. Nüfus artışı ve sanayideki büyüme Kuzey Amerika Sanayi Kuşağı’nın içinden çok, dışında hızlı bir gelişme göstermiştir. Her ne kadar bölge hâlâ Kuzey Amerika nüfusunun büyük kısmını, sanayide çalışan nüfusun üçte iki dolayındaki miktarını ve yüksek katma değerli sanayinin üçte ikisine yakınını kendisinde toplamışsa da, kuşağın dışında da, yukarıda da belirtildiği gibi, yeni bölgeler yaratılmıştır.

Özellikle uçak sanayisinin, petrol, giyim-kuşam, gıda ve film sanayilerinin geliştiği, kuzeyden güney Kaliforniya’ya kadar bütün Pasifik kıyısında en kuzeyde *Vancouver-Seattle arası*; kuzey Kaliforniya’da *San Francisco-San Jose çevresi* ve *Silikon Vadisi*; ve, güney Kaliforniya’da *Los Angeles ve San Diego*’da odaklanmış olan sanayi merkezleri; petrolle ilgili sanayilerin yoğunlaştığı *Meksika Körfezi kıyısı* ve ucuz enerjinin ve çeşitli sanayi faaliyetlerinin toplandığı *Piedmont-Tennessee Vadisi* de dikkat çeken bölgesel toplanma alanlarıdır.

(Powerpoint Sunu 7: Şekil 7)

Günümüzde Kuzey Amerika’da yaşanan şey aslında sanayi sektörünün düşüşü değildir; sanayide üretim 1990’da 1970 yılına göre yüzde 65 artış göstermiştir. Yaşanan değişim “*mavi yakalılar*” denilen, sanayide çalışanların sayısının azalması ve bunun yarattığı sorunlardır. Bu sorunlar **sanayi-sonrası devrimi**yle, Kuzey Amerika işgücünün yapısı ve kompozisyonunun değişmesiyle daha da yoğunlaşmaktadır. Gerçekten de, 1990’lı yıllara doğru Amerikan işgücünün yalnızca yüzde 13’ünün imalât sanayisinde çalışmasına karşılık, yüzde 60’ı artık

bilgisayar, telekomünikasyon ve enformasyon sektöründe çalışmaya, yani “*altın yakalılar*” denilen grubu oluşturmaya başlamıştır.

Sanayi-sonrası devrimin son yirmi yıldaki etkileri de eşitsiz olmuştur. Yüksek derecede iyi yaşama koşullarına sahip yerler (özellikle Florida, Teksas, Kaliforniya, Kuzey Carolina, Virginia ve Pasifik Kuzeybatısı ve kuzey New England) en fazla kazançlı çıkanlardır. Sanayi-sonrası devrimin başlattığı “*bilgi toplumu*”, “*elektronik çağı*” denilen dönemin en yoğun belirtileri de New York Şehri’nde, Kaliforniya’nın Silikon Vadisi’nde, Boston yakınında 128 numaralı karayolu (Route 128) boyunca, Kuzey Carolina’nın “*Araştırma Üçgeni Parkı*”nda, Austin’de (Teksas), Atlanta’da (Georgia) ve eğitim-araştırma kurumlarının, becerili işgücünün bulunduğu başka yerlerde toplanmıştır.

Kuzey Amerika’da her tür sanayi kolunun bulunduğu bilinmektedir. Bunlar arasında bazıları daha tipik olarak dikkat çeker. Bir örnek verirsek 1890’larda başlayan otomobil sanayisi kısa süre içinde hızla büyüyerek, iç talebin büyüklüğü ve kitlesel üretim sayesinde, dünyanın en büyüğü haline gelmiştir. (1980’de Japonya ve 2008’de de Çin tarafından geçilmiş olmasına rağmen!). 2009 krizinden etkilenmiş olmakla birlikte yılda ortalama 15-17 milyon üretimle Çin’in ardından Japonya’yla bazen ikinciliği, bazen de üçüncülüğü paylaşmaktadırlar.

Bilindiği gibi uçak imalatında da A.B.D. (Kanada’da daha az önemli) dünyada liderdir. Boeing, Cessna, Lockheed Martin ve General Dynamics dünyadaki sivil ve askeri uçak taleplerinin büyük kısmını karşılamaktadırlar ve fabrikalar ülke yüzeyine yayılmıştır (özellikle iklim koşulları gözetilerek).

Ayrıca dünya çapında firmaları ulusaldan çıkıp küresel hale gelmişlerdir: merkezi A.B.D.’nde olan çok sayıdaki firmadan 4’ü Exxon Mobile, Apple Inc., Chevron Companies ve Microsoft dünya çapında pazar payına sahip en büyük şirketlerdir. Daha çok sayıda büyük şirketi dışarıda tutarak dünyanın filmlerden en çok kazanan ülke olduğunu; değer olarak gayrimenkul borsalarının büyük hacimlere sahip olduğu da bilinmektedir. Örneğin dünyanın en büyük borsası New York Stock Exchange (diğer adıyla Wall Street) dünyanın kendinden sonra gelen borsasından üç kat daha büyüktür borsaya dahil şirketler toplamı 2008’de bile 10.1 trilyon \$ idi. Aynı şekilde NASDAQ (3,800 şirketi kapsıyor) da New York ve Japon borsalarından sonra dünyada 3. durumdadır.

Kanada’da –A.B.D. kadar olmasa da- birçok şirketin merkezi durumundadır. Zaten nüfusun komşu ülkeye yakın yerleşmiş olması ve Amerikan Sanayi Kuşağı’nın Kanada’yı da

kapsaması, ister istemez etkilenmeyi kolaylaştırmıştır. Birçok sanayi tesisi A.B.D.'ndeki büyük firmaların kolu halindedir.

ÖRNEK SORULAR

1-Kuzey Amerika'da sanayinin güç kazanmasında, hammaddeler yanında, enerji kaynakları da büyük rol oynamıştır. Sanayide üstünlüğü sağlamada sanayiye yardımcı olan başlıca yakıt aşağıdakilerden hangisi olmuştur?

- a-odun
- b-nükleer yakıt
- c-kaya gazı
- d-kömür
- e-tezek

Cevap (d)

2-Dünyanın en büyük borsası dünyanın kendinden sonra gelen borsasından üç kat daha büyüktür. Amerika Birleşik Devletleri'nde yer alan bu borsanın adı nedir?

- a-New York Stock Exchange
- b-İMKB
- c-FTSE
- d-Chicago Stock Exchange
- e-Tokyo Stock Exchange

Cevap (a)

Prof. Dr. Nazmiye ÖZGÜÇ
İÜ, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi
Coğrafya Programı
DÜNYA BÖLGELERİ: KUZEY AMERİKA, e-Ders
8.Hafta e-Ders Kitap Bölümü

8. HAFTA

ÖZET: Kuzey Amerika'nın, bu derste, zaten çok gelişmiş olan ulaşım sektörlerine yakından bakılacak ve ardından da turizmin incelenmesi üzerinde durulacaktır. Dersin Powerpoint sunularla birlikte incelenmesi gerekir.

BÖLÜM 4: KUZEY AMERİKA'NIN EKONOMİK COĞRAFYASI (devam)

4.6. KUZEY AMERİKA'DA ULAŞIM SEKTÖRLERİNİN DURUMU

4.6.1. Demiryolları

Kuzey Amerika ülkelerinden A.B.D., 224,792 km ile dünyada en çok demiryoluna sahip olan ülkedir. Zamanla, dünyanın öteki ülkelerinde de demiryollarının çoğalması ve A.B.D.'nde ise azalmasıyla dünya demiryollarında bu ülke demiryollarının payı değişmiş; ülke içinde de öteki ulaşım sektörlerinin gelişmesine bağlı olarak demiryollarının ülke ulaşımındaki payı da düşmüştür. Fakat özellikle yük taşınmasında bu sektör önemini hâlâ büyük ölçüde korumaktadır: Yük taşımada 1940 yılında yüzde 63'den fazla paya sahip olan demiryollarının bu payı önce yüzde 36'ya, 2002'de de yüzde 20'ye düşmüşse de büyük hacimli yükler için önemini korumaktadır. Demiryollarının yükü karayollarına kaymış (karayollarının payı yüzde

70), boruhatlarıyla ve kara içi suyuolları (göl, nehir ve kanallar) taşımacılık ise ayrı ayrı yüzde 7 dolayında olmuştur. Buna karşılık, yolcu taşınmasında demiryollarının payı karayolları lehine azalmış; 1960'larda yüzde 90'ın üzerinde bir payla maksimuma erişmiş olan karayolları ise bu durumunu korumayarak (yüzde 77.6'ya inmiş) önemli miktarda yolcusunu havayollarına kaptırmıştır. Demiryolu taşımacılığının önem kaybetmesinde esas olarak üç olayın etki yaptığı ileri sürülmektedir:

A.B.D.'nde demiryolları yakın yıllarda yeni bir gelişme süreci içine girmiştir. Bu ülkenin büyük ve yoğun nüfuslu merkezlerinin genellikle birbirlerinden uzakta olması, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uçak taşımacılığının gelişmesine neden olmuştu. Bugün bile, örneğin Chicago ile Los Angeles arası en hızlı demiryoluyla 39 saat, uçak ile yalnızca 4 saattir. Ancak, yine mesafe faktörü teknik bazı gelişmelerle demiryollarının yeniden önem kazanmasına yol açmıştır. A.B.D. hükümeti demiryollarını iyileştirmek için 1971'de yarı devlet kuruluşu olan *National Railroute Passenger Corporation*'ı (AMTRAK) kurdu. Demiryollarını A.B.D. taşıma sisteminde saygın bir konuma oturtmaya çalışan bu kuruluş 2006'da şehirler arasında 24.3 milyon yolcu taşımıştı. İlk kıta-aşırı taşımacılığını da 1993'de Los Angeles ile Miami arasında (58 saatlik bu yolculukta iki katlı "*superliner*" vagonlar kullanılır) gerçekleştirmiş olan bu kuruluş taşımacılık faaliyetlerinde iki yöntem izlemektedir:

Birincisi, *Unit Train*; belirli yerler arasındaki belirli malları taşıyan -örneğin maden kömürü- trenler. A.B.D.'de en çok taşınan madde olan kömürünü taşıyan trenler (örneğin Wyoming-Gillette-Orion arasında çalışanlar gibi) her biri 100 ton kapasiteli 100 vagon dan oluşabilmektedirler. Uzunluğu 1,500 m olan bu tür bir katar 10 bin ton maden kömürünün tümünü bir seferde taşıyabilmektedir. Kuşkusuz bu tür trenlerin, özellikle şehir çevrelerinden geçerken trafikte yarattığı sorunlar da vardır. Böyle bir katarın şehirlerden geçişi 5 dakika tutmakta; günde 40 tren ile 3 saatten fazla bir zaman süresince trafik kesintiye uğramaktadır.

(Powerpoint Sunu 8: Şekil 1)

Amerikan demiryollarında ikinci gelişme demiryolu ve karayolunu bir araya getiren COFC/TOFC (Container on Freight Car-Trailer on Freight Car) sistemidir. Bu sistemde, yük konteyner halinde trenlere yüklenir ya da treylerler vagona girer. Genelde yükler terminale kadar karayoluyla gelir, terminaller arasında demiryoluyla taşınır, sonra yine karayoluyla yollarına devam ederler.

A.B.D.'nde demiryollarının dağılışıma gelince; her şeyden önce açık bir eşitsizlik gözlenmektedir. Ülkenin batısı ile doğusu arasında demiryolu yoğunluğu açısından büyük

farklılık vardır. Sanayi faaliyetlerinin yer aldığı ve yoğun nüfusun bulunduğu doğuda, özellikle de kuzeydoğuda son derece sık bir ağ vardır. Batıda ise, özellikle Mississippi ile Kayalık Dağlar arasında demiryolları seyrekler. Bu ülkede demiryollarının dağılışı *kuzeydoğu sanayi bölgesi, güney ve batı* olarak üçe ayrılabilir.

Kuzeydoğu sanayi kuşağı'nın demiryolu taşımacılığı esas olarak Atlantik kıyıları ile Chicago ile St. Louis arasında uzanmakta olan dört büyük ana hatta (New York Central, Erie, Pennsylvania ve Baltimore-Ohio) dayanmaktadır. Bu dört ana hat ve kollarının yoğun bir ağ oluşturdukları alanın güneyinde belirli yerlerde özellikle maden kömürü taşıyan hatlar vardır. Daha güneyde ise durum değişir: Demiryollarının hem seyrek hem de çoğunun tek hat halinde olduğu bu kesimde, taşınan yükün çoğunluğunu sanayi ürünleri yerine tarımsal hammaddeler, kereste ve başka orman ürünleri oluşturur. Florida'dan Atlantik kıyılarını izleyerek kuzeye uzanan, bazılarının "*Atlantik kıyısı transkontinentali*" adını verdiği hat ise kuzeye mevsimlik meyve taşınmasında önemlidir. Batıda ise demiryolları daha ayrı bir görünüme sahiptirler ve güneyden de az yoğundurlar. A.B.D.'nde *kuzeyde, merkezde ve güneydekiler* olmak üzere üç grupta toplanabilen kıta-aşırı hatlar özellikle batı bölgelerinin nüfuslanması ve kalkınmasında çok önemli rol oynamışlardır.

Kanada'da ilk kıta-aşırı hat olan "*The Canadian Pasific*" 1880 yıllarında trafiğe açıldı. Bu hat ülkenin biçimlenmesinde ve iç kesimlerin yerleşmeye açılmasında büyük rol oynamıştır. A.B.D. ve Kanada'da demiryolları bir yandan mevcut şehirleri birbirine bağlayacak şekilde kuzey-güney doğrultusunda uzanıyor; öte yandan da yeni yerleşme alanları açmak üzere çoğunlukla akarsular yoluyla bağlantı sağlanamamış olan batı doğrultusunda eski karayolları boyunca inşa ediliyordu.

Kanada'da demiryollarının uzunluğu 65,000 km'ye erişmiş ve A.B.D.'ninki gibi daha sonra azalmaya başlamıştır. Halen kullanılanların uzunluğu 46,552 bin km ise de (dünyada 5.), ülke yüzölçümünün büyüklüğü nedeniyle en yoğun yerleşme alanlarında bile son derece seyrek bir demiryolu ağı vardır. Kanada demiryollarını iki okyanus arasında uzanan ve pek az kolları olan gerçek kıta-aşırı hatlar oluşturur. Montreal ile Vancouver'i birleştiren *Canadian Pacific* (4,675 km) ve Winnipeg ve Edmonton yoluyla Quebec'den Prince Rupert'e varan *Canadian Northern Pacific*'in ülkenin nüfuslanması ve yerleşmenin yayılmasıyla çok yakın ilişkisi vardır.

1888'de Canadian Pacific'in iki okyanusu birbirine bağlaması batı Kanada'ya nüfus gelmesine olanak sağlamıştı. Yalnızca 1905 ile 1911 yılları arasında Batı Kanada'ya iki

milyona yakın göçmen gelmişti. Sonraları inşa edilen iki kıta-aşırı hat da batı Kanada'nın nüfuslanmasında büyük rol oynadılar (*Canadian Northern Pacific* ve *Great Trunk*).

4.6.2. Karayolları

Amerika Birleşik Devletleri dünya karayollarının yaklaşık beşte birine sahiptir (6.5 milyon km) ve bu bakımdan birinci durumdadır. Yine yaklaşık olarak, bu ülkede hiç bir yer karayollarından 40 km'den daha uzakta değildir. 1.6 kişiden daha az nüfusa bir arabanın düştüğü bu ülkede, bir coğrafyacının belirttiği gibi, "tüm nüfus bir anda motorlu araçlarla taşınabilir". Ülkenin üçte ikisinin karayolu yapımına elverişli yüzey şekillerine sahip olması yanında, gelir düzeyinin otomobil satın almaya olanak sağlayacak kadar yüksek olması, A.B.D.'nde karayolu ulaşımının gelişmesinde önemli rol oynamıştır. A.B.D.'nde şehirlerarası yolcu taşınmacılığının günümüzde yüzde 88.2'si, yük taşınmacılığının yüzde 70'i karayoluyla yapılmaktadır.

Kuşkusuz, karayolları bu ülkenin her tarafında eşit olarak dağılmamıştır. Ülkenin doğusu, orta-batı kesimi karayollarının en yoğun olduğu yerlerdir. Washington ile Boston arasında dünyanın en yoğun karayolu trafiği vardır. Öte yandan, karayolları ağının yoğunluğu gerek karayollarında trafik hacminin gerekse büyük kentler ve genel olarak nüfus yoğunluğu 100 meridyenin batısındaki çok geniş alanlarda birdenbire azalır. Fakat güney Kaliforniya'daki yoğunluk ise kuzeydoğudakine yaklaşacak ölçüdedir. Artık A.B.D.'nde karayolları büyük merkezleri birbirlerine bağlayan *süper otoyollar* (uzunluğu 90,000 km) şeklini almıştır.

(Powerpoint Sunu 8: Şekil 2)

Kanada'da ulaşımda karayollarının önemi gittikçe artmaktadır. Demiryollarının olduğu gibi, karayollarının da çoğu bu ülkenin güneyinde nüfus toplulukları ve ekonomik faaliyetlerle ilgili olarak yer almış bulunmaktadır. 1960'dan sonra Atlantik eyaletlerini İngiliz Kolumbiya'sına bağlayan ve halen uzunluğu 1,042,000 km'ye erişen kıta-aşırı karayolu ağı bu ülkede karayolu trafiğinin daha da gelişmesine olanak sağlamıştır. Dawson Creek ile Fairbanks arasında uzanan 2,500 km uzunluğundaki *Alaska Highway* ise ülkenin kuzeyi ve Alaska ile bağlantıyı sağlamaktadır.

4.6.3. Havayolları

Amerika Birleşik Devletleri'nde on-binlerce kamu ve özel kuruluş havaalanı ve çok sayıda havayolu şirketi sayesinde hava ulaşımı çok yaygınlaşmıştır. Bu ülkede 15,079 (2010)

havalimanından (dünya toplamının yüzde 30'dan fazlası) dünya toplam hava yolcusunun yarısı geçmektedir. Bu ülkedeki havayolu şirketlerinin bir özelliği, Avrupa'da çoğunun devlete ait olmalarının (büyük paylar devlette kalarak, çoğu kısmen özelleştirildi) tersine, özel olmalarıdır. Bu nedenle de, devlet desteği olmadığı için herhangi bir sarsıntıda kolaylıkla çökebilmektedirler.

Toplam uçak filosu 220 bini aşmış olan A.B.D.'nde havayolu şirketleri dünyanın en büyükleri arasında yer alırlar. Bu şirketler yaptıkları yolcu/km ve yük/km'lerde dünya toplamının yüzde 30'dan fazlasını ellerinde tutarlar. A.B.D.'nin 1980'lerin sonlarından itibaren dünyada en çok turist çeken ülkelerden birisi haline gelmesi ülkenin yolcu trafiğinin artışında büyük rol oynamıştır. Hemen belirtmek gerekir ki, Amerikan şirketleri yalnızca A.B.D. ile diğer ülkeler arasında direkt seferlerle bağlantı kurmamakta, aynı zamanda, bağlantılı seferler yoluyla dünyanın başka ülke ya da şehirleri arasında da yolcu taşımaktadırlar. Bununla birlikte, yine de bu şirketlerin A.B.D. içinde taşıdıkları yolcu miktarı uluslararası yolcu miktarından çok daha fazladır.

Dünyanın en büyük 4 hava taşımacılık şirketi A.B.D.'ne aittir. Bunları yakın yıllarda taşıdıkları yolcu sayısına göre sıralarsak:

<i>Sıra</i>	<i>Havayolu</i>	<i>Taşıman yolcu (milyon olarak)</i>			
		<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>
1	Delta Air Lines	161.1	162.6	163.8	164.6
2	United Airlines	81.4	145.6	141.8	140.4
3	Southwest Airlines	101.3	130.9	128.6	134.0
4	American Airlines	104.5	105.2	106.0	107.8

Büyük Amerikan havayolu şirketleri A.B.D.'nde 29 şehri ana işletme merkezleri (ya da **hub**) olarak belirlemişlerdir. Bunlar ikiye ayrılmaktadır (1)iç merkezler (*hub*) ve (2)uluslararası giriş kapıları.

(1)İç merkezler havayolu şirketleri için önemli bağlantı kompleksleri olarak hizmet verirler; bunlar genellikle kıta içlerinde yer alırlar Chicago, Atlanta, Dallas gibi. Çoğunun önemli bir özelliği de hava yolculuklarının büyük kısmının bir tek havayolu tarafından sürdürülmekte olmasıdır -örneğin Atlanta'da Delta'nın yüzde 83.5, Cincinnati'de 89.8; Detroit'de Northwest'in yüzde 73.1, Memphis'de 76.3 payında olduğu gibi, tek bir şirket egemen durumdadır.

(2)Uluslararası giriş kapıları ise iç merkezlerin fonksiyonunu görmezler fakat başka büyük pazarlarla iyi bağlantılara sahiptirler ve de doğal olarak büyük kıyı şehirlerinde yer alırlar: Bu altı giriş kapısı doğu kıyısında Boston, New York ve Miami olurken, batı kıyısında da Los Angeles, San Francisco ve Seattle'dır.

Kanada havayollarının genel karakteri de A.B.D.'ninkilere benzer. Toplam 1,453 havalimanıyla dünyada dördüncü durumdaki Kanada'da kuşkusuz ülkenin çok büyük, yerleşme merkezleri ve doğal kaynakları arasındaki uzaklıkların çok uzun ve son olarak gelir düzeyinin yüksek olması başrolü oynamaktadır. Bu özellikler her şeyden önce hava trafiğinin hacminin geniş olmasına neden olmuştur. Toplam trafikte ise iç taşımalar gerek yolcu gerek yükte geçmişte yüzde 70'i bulurken, artan küreselleşme-yükselen dış ticaret hacmi etkisiyle halen yüzde 50'nin altına inmiştir.

4.6.4.Petrol ve Doğal Gaz Boruhatları

Bu bölgede A.B.D.'nde daha 1862 yılında 5 cm çapında 10 km kadar uzunlukta boruhattı faaliyette idiye de, bu sistemin yaygın bir ulaşım sektörü haline gelmesi 1931 yılından önce olmamıştır. İlk uzun mesafeli boruhattı olan (1600 km) Teksas-Illinois hattının tamamlanması işe ayrı bir görünüm vermiştir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında, Alman denizaltılarının A.B.D.'nin Atlas Okyanusu kıyıları, Meksika körfezi ve Karayipler'de petrol tankerlerini sık sık batırmaları Amerikalıları ülkenin doğusu için gerekli olan petrolü boruhatlarıyla göndermeye zorlamış ve bu ülkede boruhatlarının yapımını son derece hızlandırmıştı. Bu amaçla, Federal hükümet kısa bir süre içinde, aynı zamanda dünyanın en büyük boru taşıma sistemi de olan, "*Big Inch*" ve "*Little Inch*"i yaptırdı. Bunlar Teksas ve aşağı Louisiana'da *Long View* ve *Houston-Baytown*'dan New York ve Philadelphia'ya uzanıyorlardı. A.B.D. 244,620 km petrol ve 548,665 km uzunluktaki doğal gaz boruhattıyla halen dünya birincisidir.

A.B.D.'nde doğal gaz önemli bir yakıt haline ancak 1920'den sonra geldiğinden, Teksas'tan Chicago'ya (1,600 km) doğal gaz gönderen boruhattı 1931 yılında faaliyete geçmişti. Dört yıl sonra ise 19 eyaleti içine alan bir hat kurulmuştu. Bu ülkede doğal gaz güneybatıdan, esas olarak da Teksas ve New Mexico'dan ülkenin hemen her yanına gönderilmektedir. A.B.D., Kanada'dan da boruhattıyla doğal gaz alır. Örneğin Kaliforniya ve Ortabatı'nın kuzey kısmına Kanada'dan uzatılmış olan boruhatları vardır. Alaska'da *Kenai*'den (Cook Inlet'de) Anchorage'e gaz gönderen boruhattı ise 1961 yılında tamamlanmıştır.

(Powerpoint Sunu 8: Şekil 3)

Kanada da önemli bir petrol ülkesi olarak petrolü taşımak üzere boruhatları inşa etmiştir. Petrol çıkarılan yerlerle büyük tüketim alanları olan şehirlerin birbirlerine uzak olması, petrolü ucuz olarak taşıyacak boruhatlarının da yapımına önem verilmesine yol açmıştır. Kanada'daki *Interprovincial Line* halen dünyanın en uzun boruhatıdır. Alberta'da Edmonton'dan (Minnesota, Wisconsin ve Michigan yoluyla) Ontario'da Sarnia ve Toronto'da Port Credit'e kadar uzanır (2,856 km). Kanada'nın ikinci önemli petrol boruhatı Edmonton'dan İngiliz Kolombiyası'nda Vancouver'a kadar dağlık ve ormanlık bölgelerde birçok akarsuyu da geçen, 1,150 km uzunluğundaki Dağışı "*Trans Mountain*" hattıdır.

Kanada'da doğal gaz boruhatlarının yapımında ise özellikle iki husus rol oynamıştır: (1)Rezervin büyük, buna karşılık iç pazarların sınırlı olması; (2)1960 yılında Kanada Enerji İdaresi ile A.B.D. Federal Enerji Komisyonu'nun yaptıkları bir anlaşmaya göre Kanada'nın A.B.D.'ne büyük ölçüde doğal gaz dış satışını kabul etmesi (günde 1 milyon m³). Batıdaki doğal gaz yataklarından da *Vancouver* ve A.B.D.'ndeki *Washington* ve *Oregon*'a hatlar yapılmıştır. Halen Kanada'da en önemli hat *Trans-Kanada*'dır. Bu boruhatı Alberta yataklarını Regina yoluyla Toronto, Ottawa ve Montreal ile Winnipeg, Fort William ve Kapuskasing'e bağlar. Doğal gaz üretiminde dünyada üçüncü olan Kanada, halen 74,980 km²'yi bulan doğal gaz ve 23,564 km²'lik petrol boruhatları konusunda çevreci grupların yoğun baskısı ile karşı karşıya bulunmaktadır.

4.7. TURİZM COĞRAFYASI

A.B.D., Kanada ve Meksika'dan oluşan bu alt kıtada yer alan iki ülke, A.B.D. ve Kanada, dünyanın "*ekonomik çekirdek*" denilen ülkelerinin başında gelirler. Karasal büyüklüğü 20 milyon km² ile kuzeyde Kuzey Kutup Dairesi'nden, güneyde Yengeç Dönencesi'ne kadar uzanırken, iklimi de kutupsaldan başlayıp subtropikale kadar çeşitli tipleri içine almaktadır. Bununla birlikte, Kuzey Amerika'nın da turizm açısından en önde gelen kesimleri Akdeniz (batı kıyısı) ve subtropikal (güney) iklim alanlarıdır. Çok geniş bir alan kaplayan Kuzey Amerika'da doğal özellikler de çok büyük boyutlardadır ve çok da büyük bir çeşitlilik sunarlar; çöller, dağlar, ovalar, sulak alanlar, ormanlar ve kıyıları gibi.

Her ne kadar bölge rekreasyon talebinin bir kısmını karşılıyorsa da, iklimin çok uygun olmaması güneye doğru ("*kar kuşağı*"ndan "*güneş kuşağı*"na) kitlesel ölçekte bir tatilci göçüne yol açar. Bu kesimden en yoğun turizm hareketi Florida, Meksika Körfezi kıyısı ve

Karayiplere doğru olur. Karayip ülkeleri ve Meksika'nın ekonomik bakımdan daha geri ülkeler olması Amerikalı ve Kanadalılar için bu alanları daha da çekici kılmaktadır.

4.7.1.AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

Ülke olarak büyüklüğü, nüfusunun zenginliği) ve hareketliliği, buradaki turizm tercihlerinin Avrupa'dakinden çok değişik olmasına yol açmıştır. Gerçekten de, bir Avrupalının yurt dışına tatile gittiği mesafe, yaklaşık olarak, bir Amerikalı için hafta sonu ikinci evine gittiği mesafeye denk düşmektedir. Bir Amerikalının San Francisco ile New York arasında kat ettiği mesafe (4,100 km) ise Avrupalı için 10 ülkenin sınırını geçmek demektir. Bu nedenle, A.B.D.'nde iç turizm son derece gelişmiştir. Örneğin, 2005'de Ulusal Parklara 273.5 milyon; 42 eyaletteki *Ulusal Orman Sistemi*'ne de 424.3 milyon ziyaret yapılmış, Eyalet Park ve Rekreasyon Alanları'nı ziyaretlerle birlikte toplam sayı 697.8 milyon gün/ziyareti geçmiştir (bir ya da daha çok kişinin 12 saatlik ziyareti). *Theme Park ve Amusement Park* denilen (Disneyland, MGM Film Stüdyoları vb. gibi) açık ya da kapalı eğlence parklarına gidenlerin sayısı ise 145 milyonu aşmıştır.

A.B.D. tatil yolculuklarında, dış turizmde de olduğu gibi, en çok tercih edilen eyaletler Kaliforniya, Florida ve Teksas gibi güneş kuşağı eyaletleriyle bir dünya şehri çeşitliliğine sahip New York'tur.

4.7.1.1.Dış Turizm

Amerikalılar, kendi ülkeleri içindeki gezileri yanında, öteden beri, uluslararası turizme de en çok katılanlardan birisi olarak da bilinirler ve hemen he-men dünyanın birçok bölgesine giden turistler arasında en büyük grubu Amerikalılar oluşturur. Ancak bazı yıllar bu durum değişir. Amerikalıların turizmle ilgili davranışlarındaki değişikliklerin de bunda rolü varsa da, Amerikalıların yolculukları daha çok \$'ın değer kazanma ya da yitirmesinden etkilenir; hatta, Amerikalıların uluslararası seyahat davranışlarını "*Big Mac İndis*"i belirler. 1995'de Amerikan Doları II. Dünya Savaşı sonrası en düşük düzeyine indiğinde, McDonald's'ın Big Mac hamburgeri Japonya'da bulunan Amerikalı turistlere 4.65 \$'a mal olmuştu ki aynı anda Big Mac'in A.B.D.'ndeki fiyatı 2.32 \$ idi. Bu indis A.B.D.'nde sürekli yayınlandığından, turizm hareketleri üzerinde de etkili olmaktadır. Örneğin 1997'den sonra Amerikalıların ülke dışına rekor sayılarda seyahat etmelerinde \$'ın değer kazanmasının etkisi olmuştu; 2000'li yıllarda da tersi.

Ziyaretlerin en yüksek ölçüde gerçekleştiği (toplamın 50'den fazlası) iki ülke –yakın yıllarda azalma görülmele birlikte- Kanada ve Meksika'dır. Ancak bu iki ülkeye yapılan yolculukların uluslararası turizm hareketleri arasındaki rolünün belirlenmesi hiç de kolay değildir –Kanada ile aradaki sınırın serbest geçiş bölgesi olması, Meksika ile de günlük ve kısa süreli geçişlerin belirlenmesindeki güçlükler bunda rol oynar. A.B.D. için istatistikler açısından önemli bir nokta da, Pasifik'teki ellinci eyalet olan Hawai'ye yapılan yolculukların iç turizm olarak kabul edilmesidir. Bu, hem Hawai'ye giden 50 milyondan fazla Amerikalının Hawai'nin turizm istatistiklerinde görünmesini, hem de ülke dışına giden Amerikalılar arasında bu sayının eklenmesini engellemekte; anakara dışına çıkan Amerikalıların sayısı da, böylece, daha düşük gözükmelektir.

ÜLKE DIŞINA GİDEN AMERİKALILARIN TERCİHLERİ

	<i>Turist sayısı (bin) ve ülkelerin payları (%)</i>					
	<i>1990</i>	<i>1995</i>	<i>2000</i>	<i>2005</i>	<i>2008</i>	<i>2012</i>
KANADA	12,252	13,005	15,188	14,390	12,503	11,834
Kanada'nın payı (%)	27.5	25.4	24.8	22.7	19.7	19.5
MEKSİKA	16,381	19,221	19,285	20,325	20,271	20,367
Meksika'nın payı (%)	36.7	37.5	31.4	32.0	31.9	33.6
DİĞER YERLER	15,990	19,059	26,853	28,787	30,789	28,502
TOPLAM	44,623	51,285	61,327	63,502	63,563	60,703

Kaynak: USTTA 2010, 2012.

Normal olarak Kanada ve Meksika hariç tutulduğunda (2009'da 30 milyon dolayında), denizaşırı seyahate çıkan Amerikalıların (30 milyon) genelde yarıya yakını Batı Avrupa'ya yönelirler –başta İngiltere olmak üzere, Fransa, Almanya ve İtalya en fazla tercih edilen ülkelerdir. Amerikalı turistlerin tercih ettikleri ikinci bölge Karayiplerdir ama Asya tek bir bölge olarak alınırsa ikinci bölge burası olur.

A.B.D. için yakın yıllardaki en önemli gelişme bu ülkeye gelen turist sayısı ve turizm gelirlerinin çok artmış olmasıdır. 1978'de 20 milyon olan turist sayısı 1993'de 43 milyonu aşmış; 2000'de 51 milyonu ve 2012'de de 67 milyonu bularak Fransa'nın ardından dünyada ikinci sıraya yerleşmiştir.

AMERİKALILARIN EN ÇOK ZİYARET ETTİKLERİ ÜLKELER

Ülke	Turist sayısı (bin)				
	1990	2000	2005	2008	2011
1. MEKSİKA	16,381	19,285	20,325	20,271	20,084
2. KANADA	12,252	15,189	14,390	12,503	11,595
3. İNGİLTERE	2,943	4,189	3,829	2,894	2,405
4. FRANSA	1,681	2,927	2,217	2,124	1,756
5. İTALYA	1,166	2,148	2,044	1,940	1,702
6. ALMANYA	1,877	2,309	1,670	1,601	1,594
DOMİNİK CUMHURİYETİ	-	1,338	1,139	1,454	-
8. JAMAİKA	480	886	1,353	1,447	1,486
9. ÇİN	-	644	1,295	1,201	1,108
10. İSPANYA	587	1,262	979	1,139	1,081
11. HİNDİSTAN	1,011	913	930	1,016	946
TOPLAM ZİYARETÇİLER	44,623	61,327	61,809	63,654	58,702

Kaynak: USTTA 2002; 2007; 2010, 2012.

A.B.D.'NE EN ÇOK TURİST GÖNDEREN ÜLKELER

Ülke	Ziyaretçi sayısı				
	2000	2002	2005	2008	2012
1. KANADA	14,667,000	13,024,000	14,862,000	18,915,000	22,699,000
2. MEKSİKA	10,596,000	11,440,000	12,665,000	13,686,000	14,509,000
3. İNGİLTERE	4,703,008	3,816,736	4,344,957	4,564,895	3,763,381
4. JAPONYA	5,061,377	3,627,264	3,883,906	3,249,578	3,698,073
5. ALMANYA	1,786,045	1,189,856	1,415,530	1,782,299	1,875,952
6. BREZİLYA	737,245	405,094	485,373	769,232	1,791,103
7. ÇİN	-	-	270,272	492,958	1,474,408
8. FRANSA	1,087,087	734,260	878,648	1,243,942	1,455,720
9. GÜNEY KORE	661,844	638,697	705,093	759,394	1,251,432
10. AVUSTRALYA	539,559	407,130	581,773	689,927	1,122,180
11. İTALYA	612,357	406,160	545,546	779,463	831,343
12. İSPANYA	291,052	269,520	385,640	658,333	596,766
TOPLAM	51,237,701	43,580,707	49,205,528	57,942,451	66,969,038

Kaynak:USTTA 2007; 2010,2012.

Turizm gelirleri bakımından ise ülke uzun yıllardır dünya birinciliğini korumaktadır. 2008'de 110 ve 2012'de de 126.2 milyar \$ gelir ile kendisini izleyen ve gelirleri birbirine yaklaşık olan İspanya ve Fransa'nın toplamından fazla bir turizm geliri elde etmiştir. Turizm gelirleri giderlerinden fazladır ve Amerika'nın sürekli açık veren bütçesi için turizm gelirleri çok önemli bir denge unsuru olarak kabul edilmektedir. 2008 yılındaki 110 milyar \$ turizm geliri, buna karşılık giderleri 78 milyar \$ olduğu için 32 milyar \$'lık bir fazlalık elde edilmiştir. A.B.D., en çok ziyaretlerin gerçekleştiği iki ülkeden Kanada ile turizm gelir ve giderlerini dengede tutabilirken, ülke dışına seyahat yapan Amerikalıların yüzde 31.7'sinin yöneldiği Meksika ile büyük açık vermektedir. Buna karşılık, Avrupa ülkelerinin bir kısmından (örneğin İngiltere ve Almanya) ama özellikle Japonya'dan da önemli turizm gelirleri sağlamaktadır.

A.B.D.'ne gelen turistlerin başında Kanadalılar, Meksikalılar, İngilizler, Japonlar, Almanlar ve Fransızlar gelmektedir. Kanadalılar en çok kendilerine komşu olan New York ve Washington eyaletlerini, Florida'yı, Maine, Michigan ve Kaliforniya'yı -milyonlarca sayıda olmak üzere- gidilmeyen hiçbir eyalet bırakılmaksızın, A.B.D.'nin hemen her yerini ziyaret ederler. Buna karşılık, A.B.D.'ye en çok turist gönderen ikinci ülke olan Meksika'dan gelenler çok az sayıda eyaleti çok az sayıda kişi olarak ziyaret ederken, daha çok kendileriyle sınırı olan Teksas, Kaliforniya ve Arizona'da toplanmaktadırlar.

Dünyanın diğer yerlerinden gelenler ise her eyalete dağılmış olmakla birlikte, eyalet ölçeğinde en çok Kaliforniya, Florida, New York, Hawaii, Nevada, Massachusetts ve Illinois'yi tercih etmektedirler. A.B.D. için büyük bir önem taşıyan, bu ülkeyi Meksika ve Kanadalılar dışında en çok ziyaret eden grubu oluşturan Japon turistler ise, diğer Asyalıların çoğu gibi, Kaliforniya'yı birinci derecede tercih ederken, San Francisco'daki yüksek teknoloji mer-kezi *Silikon Vadisi*'ni de özellikle görmek isterler.

Şehirlere bakıldığında ise, ülkeye gelen yabancı ziyaretçilerin ziyaretlerini öteden beri belirli şehirlerde yoğunlaştırdıkları görülmüştür. Bununla birlikte 2001'den sonra bu yoğunluklarda azalma, ziyaretlerde değişik şehirlere yönelme başladığı görülmektedir. Ülke düzeyinde çekiciliklerin yaygın olması ve bu yüzden de daha çok yerin ziyaret edilmesi payların daha dengeli dağılmasında rol oynamaktadır.

Turizme ülke çapında önem verilmekle birlikte, A.B.D.'nde turizmin değişik yapılarda da olsa, özel bir önem taşıdığı başlıca üç alan vardır: **Adirondack ve Catskill dağlarını da içine alan, ülkenin kuzeydoğusu (ya da New England) bölgesi, Florida ve Kaliforniya.**

(Powerpoint Sunu 8: Şekil 4)

A.B.D.'NE GELEN YABANCILARIN EN ÇOK ZİYARET ETTİKLERİ ON ŞEHİR*

2006	<i>Toplam ziyaretlerdeki pay (%)*</i>	<i>Sıra</i>	2011	<i>Toplam ziyaretlerdeki pay (%)*</i>
NEW YORK CITY	28.7	1	NEW YORK CITY	33.3
LOS ANGELES	11.6	2	LOS ANGELES, CA	13.1
ORLANDO	9.2	3	MIAMI, FL	10.6
SAN FRANCISCO	9.2	4	SAN FRANCISCO, CA	10.3
MIAMI	9.1	5	LAS VEGAS	10.0
OAHU/HONOLULU	8.0	6	ORLANDO, FL	10.0
LAS VEGAS	7.6	7	WASHINGTON, D.C.	6.5
CHICAGO	4.9	8	OAHU/HONOLULU	6.5
WASHINGTON, D.C.	4.9	9	BOSTON	4.7
BOSTON	4.6	10	CHICAGO, IL	4.3

Kaynak: USTTA 2007; 2010, 2012. * Kanada ve Meksika'dan gelenler dışındaki ziyaretçileri kapsıyor.

4.7.2.KANADA

A.B.D. gibi, Kanada da yüksek yaşam standartlarına sahip bir ülkedir. Geçim dışında ayrılabilir gelirlerinin fazla olması Kanadalıları seyahate ve rekreasyon faaliyetlerine daha çok para harcamaya teşvik etmektedir. Kanada'nın 33 milyonu aşan nüfusunun hemen hemen yarısının A.B.D. sınırına 1 saatlik mesafede, diğer önemli bir bölümünün de yine bu ülkeye yakın sayılabilecek kesimlerde yaşaması ve sınır formalitelerinin olmaması da iki ülke arasında geçişleri hem kolaylaştırmakta hem de sayıca arttırmaktadır. İki ülke arasındaki ziyaretleri bazen de fiyat farklılıkları olumlu ya da olumsuz etkiler. Örneğin vergiler nedeniyle A.B.D.'nde birçok malın ve benzinin daha ucuz olması Kanadalıların alışveriş amaçlı sınır geçişlerinin 1990'da yüzde 30 artmasına yol açmıştı. Buna karşılık, aynı nedenle, yani Kanada'nın daha pahalı olması yüzünden, bu ülkeye geçen Amerikalıların sayısı azalmıştı; ancak, 1990'lı yılların ortasında artış yeniden başlamıştır.

Amerikalı turistlerin toplamda ezici bir ağırlığa sahip olduğu Kanada, özellikle İngiltere ve Almanya pazarında çeşitli kampanyalar yoluyla turist sayısını artırma ve çeşitlendirme girişimlerinde bulunmakta, akraba-arkadaş ilişkilerini de bu amaçla kullanmaktadır. Gerçekten de 2012 yılında sayıları artan Çin'den (273 bin) ve Avustralya'dan (219 bin) gelenler de aşağıdaki tabloya eklenmelidir.

KANADA'YA EN ÇOK TURİST GÖNDEREN ÜLKELER

<i>Turist gönderen ülkeler ve turist miktarı (bin)</i>							
	<i>A.B.D.</i>	<i>(%’si)</i>	<i>İNGİLTERE</i>	<i>FRANSA</i>	<i>ALMANYA</i>	<i>JAPONYA</i>	<i>TOPLAM</i>
1989	12,184	(81)	561	243	263	387	15,111
1993	12,024	(80)	562	361	339	408	15,105
1995	15,005	(79)	641	430	421	589	18,932
2000	15,225	(75)	866	404	385	500	20,423
2006	13,856	(76)	842	361	298	364	18,265
2012	11,887	(73)	597	421	277	190	16,311

Kaynak: *Statistics Canada*, 1997-2002, 2007; 2012.

Aynı şekilde, Kanadalılar da en çok ziyareti A.B.D.’ne yapmaktadırlar: yaklaşık 22.7 milyon. Tercih edilen diğer ülkeler ise Meksika (1.6 milyon), Küba (1.1 milyon) ve İngiltere (908 bin)’dir. Kanada nüfusuna kıyasla bu oldukça önemli bir miktardır ama A.B.D.’ne gidenlerin ziyaretleri, daha önce de değinildiği gibi, büyük ölçüde neredeyse iç turizm gibidir. Gerek bu ülkeye gerekse başka ülkelere gidenlerin en çok tercih ettikleri turizm türü güneş-deniz-kum tatilleridir. Kuzeybatı Avrupa’ya, önemli bir kısmı akraba-arkadaş ziyaretleri olan yolculuklar da oldukça fazladır.

Aslında bu iki ülke arasındaki hareket sayısal bakımdan birbirine yakınsa da, iki ülke nüfusu kıyaslandığında Kanadalıların ziyaretlerinin çok daha yoğun ve nüfusun neredeyse yarısını ilgilendirdiği görülür. Aynı zamanda, Amerikalılar Kanada’da ortalama 3.9 geceleme yaparken, Kanadalılar ortalama 7.0 geceleme ile A.B.D.’nde daha uzun süre geçirmektedirler. En çok gittikleri 4. ülke Küba’da ortalama 8 günden fazla kalırken, Meksika ve Avrupa ülkelerinde bu süre 10 günün üzerindedir.

Dünya Turizm Örgütü’ne göre Kanada 16,311,000 uluslararası turist (2012) miktarıyla 17.4 milyar \$ turizm geliri elde etmiştir ama ülke dışına giden turist sayısı 32 milyonla iki misli olmuştur. Turizm harcamaları bakımından açık vermektedir: 35.1 milyar \$ giderle dünyada 7. durumdadır. Yalnızca A.B.D. ile bile arasında açık vardır: Amerikalılardan gelen gelir 7,3 milyar \$ olurken, Kanadalılar A.B.D.’nde 21.6 milyar \$ harcamışlardır.

Bununla birlikte, Kanada için turizm hem döviz dengesi sağlamak hem de istihdam yaratmak bakımından önemlidir. Ülkedeki toplam istihdamın yüzde 7’ye yakını turizm sektöründe gerçekleşmiştir. Kanadalılar iç turizme de çok büyük ölçüde katılmaktadırlar:

1996'da 135.3 milyon olan 80 km ve daha uzak mesafelere yaptıkları gezi sayısı 2009'da 227.1 milyona çıkmıştır. İç gezilerde en çok tercih edilen yerler, dış turizmde de olduğu gibi, ezici bir çoğunlukla **Ontario** ve **Quebec**'tir.

ÖRNEK SORULAR

1-Uzunluk bakımından dünyanın en gelişmiş demiryollarına sahip A.B.D. hükümeti demiryollarını iyileştirmek için 1971'de yarı devlet kuruluşu olan hangi şirketi kurmuştu?

a-TCDD

b-DBB

c-National Railroute Passenger Corporation (AMTRAK)

d-National Express

e-Union Express

Cevap (c)

2-Kanada'nın gerek iç turim gerekse dış turizm bakımından en çok tutulan eyaletleri hangileridir?

a-Nunavut ve Yukon

b-Ontario ve Quebec

c-Alberta ve Manitoba

d-Yukon ve Alberta

e-Manitoba ve Nunavut

Cevap (b)

Prof. Dr. Nazmiye ÖZGÜÇ
İÜ, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi
Coğrafya Programı
DÜNYA BÖLGELERİ: KUZEY AMERİKA, e-Ders
9.Hafta e-Ders Kitap Bölümü

9. HAFTA

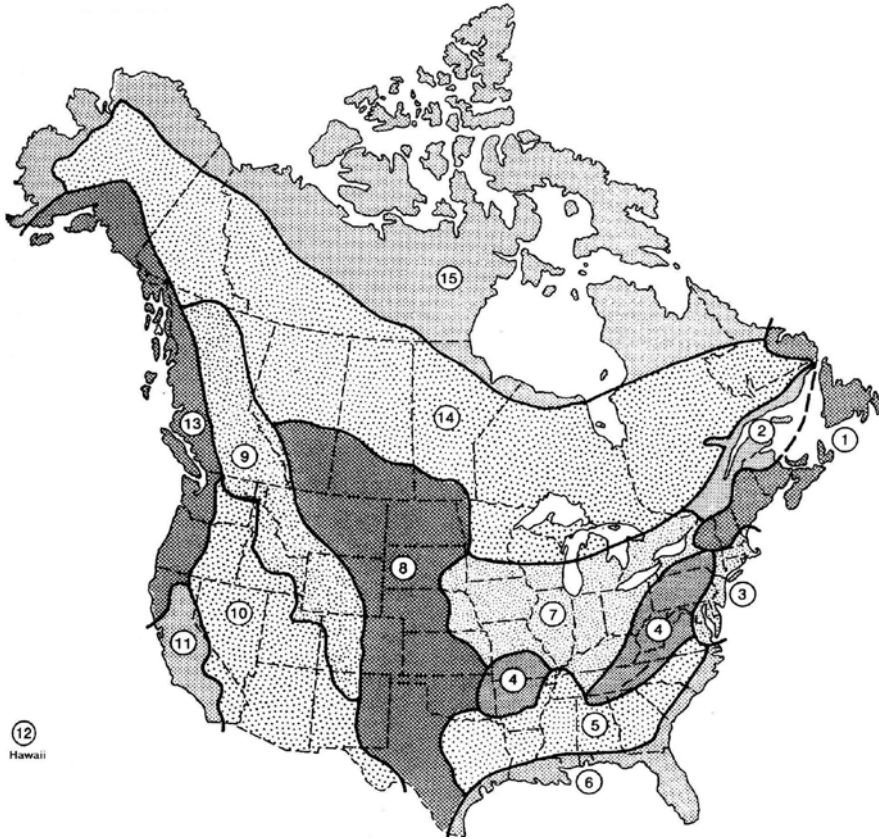
ÖZET: Bu dersten itibaren Kuzey Amerika'nın "coğrafi bölgeler"ini genel çizgileriyle ele alacağız. Dersin Powerpoint sunularla birlikte incelenmesi gerekir.

BÖLÜM 5: KUZEY AMERİKA'NIN BÖLGELERİ

Kuzey Amerika'nın iç siyasal sınırları (Kanada'nın eyalet ya da illeri -*Provinces*- ve Amerikan eyaletleri -*Federations*) farklı insanları ya da inançları birbirinden ayırmaz; bunun yerine, aynı kültürün farklı fiziki ortamlardaki anlatımlarını temsil eder. Doğal olarak istisnalar vardır -*Mormon Utah, İspanyol Güneybatı, Fransızca konuşan Quebec* gibi. Fakat ne olursa olsun, Kuzey Amerika'nın bölgeselliği farklı diller, gelenekler ve davranışlardan çok, geniş ölçekli çevresel özelliklere dayandırılmıştır. Kuzey Amerika'nın bölgeleri (örneğin New England ya da Ortabatı gibi) başka *ülkeler* arasındaki farklılıklarla kıyaslandığında -örneğin İspanya ile Almanya ya da Hindistan ile Pakistan- çok daha az kültürel çeşitlilikler gösterirler; bu yüzden de Kuzey Amerika'da yer alan iki ülke (A.B.D. ve Kanada) ekolojik bakımdan çeşitli fakat toplumsal bakımdan oldukça türdeş bir çevre üzerine damgasını vurmuş teknoloji toplumlarına çarpıcı birer örnek oluştururlar.

Kuzey Amerika ekonomisinin olağanüstü gelişmesini açıklamak üzere gerekçe olarak, çoğu kez, kıtanın zengin doğal kaynakları, çeşitli ve becerili 350 milyon dolayındaki nüfusu, büyüklüğü, iç birliği, siyasal istikrarı ve sanayi kapasitesi ileri sürülmektedir. Bütün bu faktörler gerçekten önem taşımakla birlikte, çoklarının fikir birliğinde olduğu gibi, Kuzey Amerika'nın beşeri coğrafyasının esas *anahtarını* kıtada yerleşmenin ve Sanayi Devrimi'nin **kendiliğinden** gelişmiş olması oluşturmaktadır.

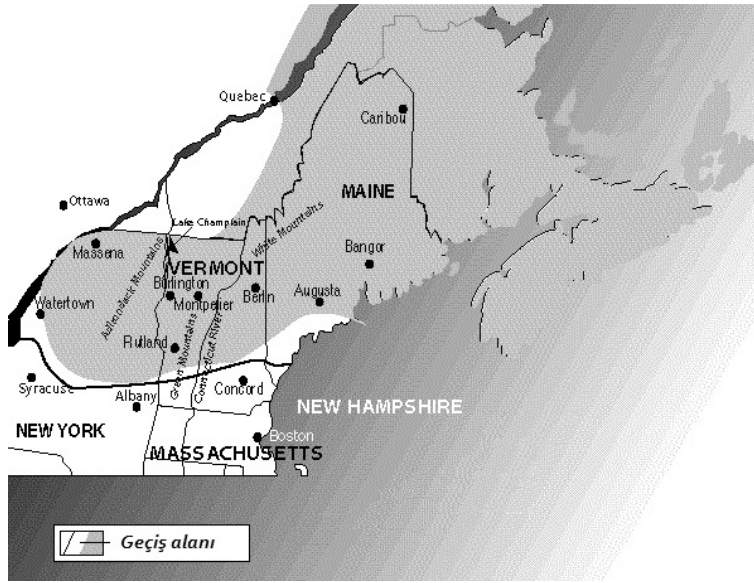
Çevresel farklılıklar esas alınarak Kuzey Amerika'yı çeşitli bölgelere ayırma girişimleri yapıldığını görüyoruz. Bazı yazarlar iyice ayrıntıya girerek çok sayıda bölge ayırırken, bazıları 12, bazıları 9 bölge üzerinde durmaktadırlar. Bunlar doğal ya da çevresel özellikler dikkate alınarak yapılan bölge ayırımıdır. Fakat dünyanın en *şehirlileşmiş*, dolayısıyla da doğal çevresi son derece değişikliğe uğratılmış, hatta süregelen doğal çevreler üzerinde insan egemenliği ve kontrolü sağlanmış bu kesiminde artık beşeri özellikler de bölge ayırımında ağır basmaktadır. Örneğin, uzun bir süreden beri Kuzey Amerika'nın kuzeydoğusundaki şehirleşmiş kuşak "*Megalopolis*" adı altında ayrı bir bölge halinde incelenmektedir. Bazı yazarlar ise bu bölgeyi "*Sanayileşmiş Kuzey*" adı altında ayırt ettikleri bölgenin bir alt-bölgesi olarak incelerlerse de yine Megalopolis'e ayrıcalık verilir. Aşağıda alınacak bölge ayırımında, haritada da görülen aynı numaralarla, McKnight'ın 15 bölgesi kullanılacaktır:

1. Kuzeydoğu Bölgesi
2. Fransız Kanadası
3. Megalopolis
4. Appalaşlar ve Ozarklar
5. Güneyin İç Kesimleri
6. Güneyin Kıyı Kesimleri
7. Kuzey Amerika'nın Çekirdek Bölgesi (Heartland)
8. Büyük Ovalar ve Preriler
9. Kayalık Dağlar
10. Dağlararası Havzalar ve Platolar
11. Kaliforniya
12. Hawaii Adaları
13. Kuzey Pasifik Kıyısı
14. Boreal Ormanlar
15. Tundra

5.1.KUZEYDOĞU:NEW ENGLAND VE KANADA’NIN ATLANTİK EYALETLERİ

Appalaşların kuzeyinde A.B.D.’nin New England (New York eyaletinin kuzeyinde bir kesim, Vermont ve New Hampshire eyaletlerinin büyük kısmı ve Maine eyaletini içine alır) ve Kanada’nın hemen bunun yanında yer alan New Brunswick (Fransız kültürünün ağır bastığı kesimi hariç), Nova Scotia, Prince Edward Adası ve New Foundland eyaletleri birlikte bu bölgeyi oluştururlar. Labrador’un iç kesimleri ise Boreal Orman bölgesi içinde kalır. Appalaş dağları, geçmişte, çok uzun bir süre bu bölgenin kıtanın iç kesimleriyle iletişimine büyük bir engel oluşturmuştu.

Kuzeydoğu bölgesi, Appalaşların kuzeyinde A.B.D.’nin New England (New York eyaletinin kuzeyinde bir kesim, Vermont ve New Hampshire eyaletlerinin büyük kısmı ve Maine eyaletini içine alır) ve Kanada’nın hemen bunun yanında yer alan New Brunswick (Fransız kültürünün ağır bastığı kesimi hariç), Nova Scotia, Prince Edward Adası ve New Foundland eyaletleri

“Atlantik Kuzeydoğu” olarak da anılan bu bölge harika manzaralarıyla tanınır. Bunun nedeni de yerçekilleridir: Genellikle 1000 m’nin altında yükseltiyeye sahip, sert ağaçlar ve koniferlerle kaplı olan New England ve Atlantik eyaletlerinin alçak dağları üç ayrı dağ sırasından oluşmaktadır.

Birincisi, yapısal olarak kıvrımlı dağlar arasına giren ve Vermont’un Taconic Dağları, Berkshire Tepeleri ve Yeşil Dağları’nı da içine alan dağ sıraları Gaspé Yarımadası’ndaki Shickshock Dağları ile kuzeybatı Newfoundland’deki Long Range’e kadar uzanmaktadırlar.

İkincisi, New Hampshire’daki Beyaz Dağlar’dan (White Mountains) başlayıp Maine’i geçerek New Brunswick ve Newfoundland’in merkezi yüksek alanlarına kadar uzanan bir merkezî dağ sırası.

Üçüncüsü de, yükselti bakımından dikkat çeker derecede daha alçak olan, Rhode Island ve Massachusetts kıyılarında uzanırken Maine Körfezi kıyılarında kaybolan, daha sonra Nova Scotia ve Newfoundland doğusunda tekrar ortaya çıkan bir dizi yükseltilerdir. Bütün bu

yüksek alanların yarattığı yükselti şeritleri şiddetli buzullaşmaya uğramış, göller, dereler, büyük akarsularla bezenmiş bir manzara verirler.

Genelde kıyıları kapsayan bir bölge olduğundan, bulunduğu enleme kıyasla daha yumuşak iklim koşullarına sahiptir. Kışlar her ne kadar uzun ve soğuksa da, o kadar şiddetli değildir. Ama Labrador soğuk su akıntısı nedeniyle St. Lawrence Körfezi'nde buzların varlığı yaz mevsiminin yerini hızla kışa terk etmesine yol açar. Yetiştirme devresi Nova Scotia'da 100-160 gün arasındadır. Yağışlar ise 1015-1400 mm arası.

Nüfusu günümüzde büyük ölçüde azalmış olmakla birlikte, New England yüksek alanları geçmişte hem tarımsal amaçla hem de odun elde etmek amacıyla çok yoğun bir şekilde kullanılmışlardır. Sömürge döneminde bu yüksek alanlar sert tahıllar, elma, patates yetiştiren, kümes hayvancılığı ve mandıracılık yapan, bunların yanında da odunculuk ve akça ağaç şurubu elde etmekle uğraşan çiftçilerin geçimlerini sağlamıştı. Ticari tarım Kuzey Amerika'nın daha verimli topraklara sahip Merkezî Ovalar'ına doğru yayıldıkça, doğudaki bu yüksek alanlar nüfuslarının bir kısmını kaybettiler. Bununla birlikte, tarımsal faaliyetin toplanma gösterdiği alanlar olduğu gibi kaldı.

Atlantik eyaletlerinde oldukça önemli büyüklüklere erişmiş ancak birkaç şehir vardır. Belli başlı metropoliten alanların en büyükleri Nova Scotia'daki *Halifax* ve New Foundland'deki *St. John's*'dur ve daha çok geleneksel balıkçılık faaliyetine ve odunculuğa dayanan bir ekonomiye sahiptirler. Kanada'nın diğer kesimlerine göre çok daha aşağılardaki gelir düzeyiyle bu alanın halkı yoksul kalmaktadır. Kanada'nın New Brunswick eyaletindeki *Saint John* ise bölgedeki üçüncü büyük şehirsal merkezdir. Bölgenin A.B.D. içinde kalan diğer iki şehri ise Vermont'daki *Burlington* ile Maine'deki *Lewiston-Auburn*'dur.

Ekonomik Faaliyetler arasında mandıracılık, güney Vermont ve New Hampshire'da, metropoliten pazarlara kolay erişebilirlik önemli bir avantaj olduğu için, çok kârlı bir faaliyet olarak hâlâ sürdürülmektedir. Maine eyaletindeki *Prince Edward Adası* ve *Aroostook Vadisi*'nin düz arazisi, kumlu toprakları, yeterli miktardaki suyu ve uzun yaz günleri patates üretimine çok uygun düşer. Prince Edward Adası'nın üçte ikisi çiftliklerle kaplıdır ki bu Kuzey Amerika'da çok yüksek bir orandır. Elma, armut ve kiraz ise Nova Scotia'nın *Annapolis Vadisi*'nde yetişir.

Kuzey kıyısı boyunca balıkçı filoları Maine'den New Foundland'e kadar küçük koylarda yerleşmiş bulunmaktadır. Bu filolar Kuzey Atlantik'te kıyılar boyunca kabuklu deniz hayvanları, açık denizdeki balık yataklarında da morina avlamaktadırlar. Labrador soğuksu

akıntısıyla Gulf Stream sıcak su akıntısının birbirine karıştığı **Grand Banks** kesimi dünyanın en zengin balık yataklarından birisidir. Bununla birlikte, New England ve Atlantik kıyısı eyaletlerinin ekonomileri gittikçe daha fazla turizm şeklinde gerçekleşen rekreasyona dayanmaya başlamıştır. Bu alanların kırsal ve arızalı görünümü doğudaki şehrsel merkezlerden çıkan milyonlarca turiste çok çekici gelmektedir. Bu kesimlerde ikinci ev-tatil evi yapımı da son otuz yılda büyük bir hızla ilerlemiştir.

Kanada'nın Atlantik eyaletlerinde 1950'lerden beri planlı bir gençleştirme programı uygulanmaktadır. Programın temelini de beceri gerektiren bazı faaliyetleri buradaki şehrsel merkezlere çekmek, yerel odunculuk ve madencilik kaynaklarının işletilmesinde daha yeterli teknikler kullanmak yolundaki gelişmeler oluşturmuyordu. Bu bağlamda, örneğin bir zamanlar "Gri Şehir" olarak anılan fakat çeşitlenmiş bir ekonomik taban kazanarak bir bölgesel idari-mali-ticari merkez haline gelen *Halifax*'ın 1960'dan buyana yeni inşaatlar ve yenileştirme faaliyetleriyle hem görüntüsü hem de atmosferi çok değişmiştir.

Bununla birlikte, Kanada'nın Atlantik kıyı eyaletlerinin A.B.D.'nin Boston şehri ile, Fransızca konuşan Montréal ya da daha uzaktaki Toronto'dan daha sıkı tarihsel bağları vardır. Tarihsel bağlar yanında, günümüzde, Kuzey Amerika'nın en yoğun nüfuslu ve en çeşitli ekonomik faaliyetlere sahip alanı olan "Megalopolis"e yakınlığı da önemlidir. Bölge özellikle bu kesim için ("Megalopolis") bir turizm ve rekreasyon alanı da oluşturmaktadır. Belki de bu yüzden (yani birçok ekonomik faaliyetin ve yoğun şehirleşme olayının daha güneyde toplanmış, kuzeydoğuyu "es geçmiş" olmasından) yeni literatürde adı "**Bypassed East**" olarak kullanılmaktadır. Ancak, Kanada ile A.B.D. arasındaki sınır konumu bölgenin Kanada'da kalan bu kesiminin daha güneyle ekonomik ve kültürel bağlarını engellemektedir.

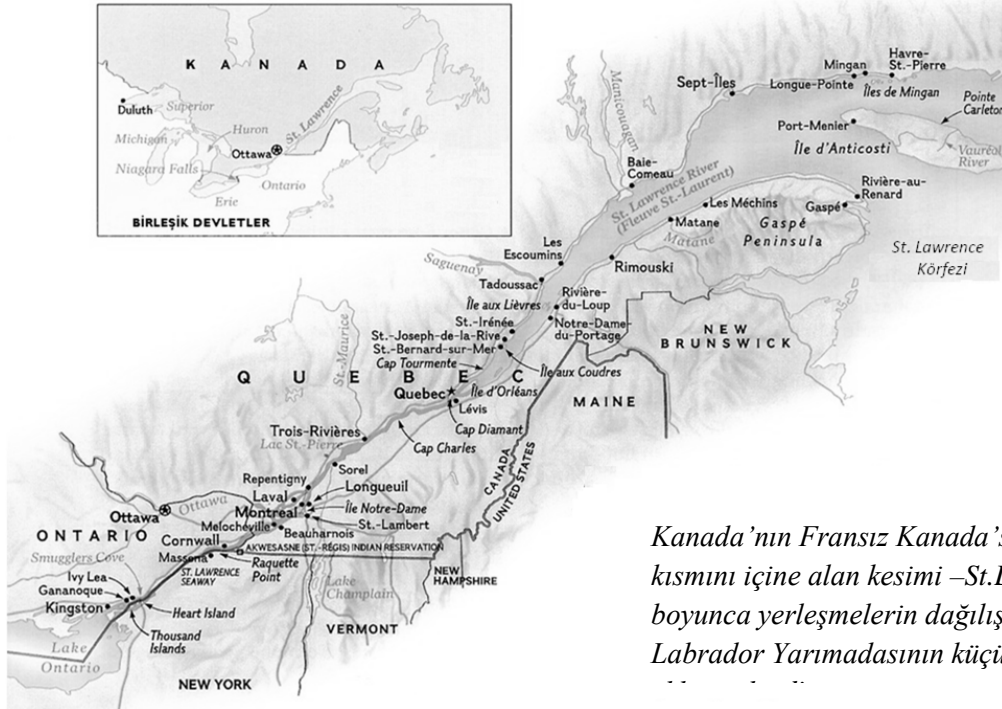
5.2.FRANSIZ KANADA'SI

Fransız Kanada'sı Kuzey Amerika'daki en ayırt edici **kültür** bölgelerinden birisi ve Kuzey Amerika'daki ayrı bir Kanada kimliğinin başlıca var olma nedenidir. Fransız Kanadalılar, Kanada'nın kendi eserleri olduğunu, İngiliz Kanada'nın 1776'daki Amerikan Devrimi'nden sonra İngilizlerin kuzeye doğru ilerlemesi sonucunda ortaya çıktığını iddia ederler. Köken ve kimlik konusundaki bu tartışmalar Kanada toplumunda hâlâ önemli bir yer tutmaktadır.

Fransız Kanadalı topluluklar her ne kadar Kanada'nın her tarafına ve kuzey New England'a dağılmışlarsa da, Fransız Kanada'sı, temelde, kolonyal dönemdeki adı *Yeni Fransa* olan Quebec eyaletiyle özdeşleşmiştir. Ama coğrafi bölgenin sınırları içine eyaletin

tümü değil, Fransızca konuşulan kesimi girer. Aslında Fransa'nın yaklaşık üç misli büyüklüğündeki yüzölçümü ile Quebec eyaleti (*province*) yalnızca 7,907,375 (2010) nüfusa sahiptir ki bu nüfusun da onda dokuzu, 1763'de *Yeni Dünya*'da yaşamakta olan 65,000 Fransız'ın torunlarıdır –göz kamaştırıcı bir **demografik** direnme olarak nitelendirilmektedir bu durum. Nüfusun yüzde 80'i anadili olarak Fransızca konuşmaktadır (halen bu oranın oldukça azaldığı belirtilmektedir). Bu nedenle de, Fransız Kanada'sı Kuzey Amerika'da yalnızca *kültür* kriteri alınarak ayrılmış tek bölgeyi oluşturduğu için ayrı bir öneme sahiptir.

Fransız kökenli Kanadalılar *Saint Lawrence Nehri Vadisi*'nin alçak alanlarında toplanmışlardır. Gaspé Yarımadası'nın ucundan Montréal'in banliyölerine kadar 960 km'lik bir uzantıya sahip bulunan *Saint Lawrence Vadisi* kuzey kesiminde *Kanada Kalkanı*'nın arızalı arazisiyle, güneyde de Appalaşların Kanada'daki uzantısı olan *Sutton yüksek alanları* ile çevrilmiştir. Quebec'in Sutton yüksek alanları, siyasal ve kültürel bakımdan, hemen yanında yer alan Quebec City ve Montréal'den çok, New York ve Toronto şehirlerinin sakinlerine benzeyen, İngilizce konuşan küçük çiftçi nüfusu barındırır. Diğer yandan, Fransız Kanada'nın nüfusu, batıya doğru Montréal ile Toronto arasında Ottawa Nehri Vadisi boyunca doğu Ontario'ya kadar da uzanmaktadır. Kanada'nın federal başkenti Ottawa (Gatineau ile birlikte) Fransız Kanadalı nüfusla kuşatılmış adeta bir ada gibidir.

Kanada'nın Fransız Kanada'sının önemli bir kısmını içine alan kesimi –St.Lawrence Suyolu boyunca yerleşmelerin dağılışı. Bu kesime Labrador Yarımadasının küçük bir kısmı daha

Yirminci yüzyıla girildiğinde, Saint Lawrence Nehri Vadisi, aile çiftlikleri ile küçük kiliselerin etrafında kümelenmiş tarımsal köylerden oluşan bir manzara sergiliyordu. Tarım, hâlâ Quebec'in en önemli gelir kaynağı olma durumunu sürdürmektedir. Elma, purluk tütün,

yulaf, mandıra ürünleri ve akçaağaç şurubu temel tarımsal ürünlerdir. Bununla birlikte, çevresel koşullar Fransız Kanada'sının tarımsal olanaklarını sınırlamaktadır. Güneyde (Montréal'de) bile don olayı Mayıs sonuna kadar vuku bulurken, kar da erkenden, Eylül başlarında yağabilmektedir. Quebec eyaletinde kütük elde etmek amacıyla ormanların, bunun yanında maden ve enerji kaynaklarının gittikçe daha çok işletilmesi buradaki geleneksel tarım ekonomisini değiştirmeye başlamıştır.

Saint Lawrence River Kuzey Amerika'da orta enlemlerde batıdan doğuya doğru akan büyük bir nehirdir ve Büyük Göller ile Atlas Okyanusunu birbirine bağlar. Kanada'da Quebec ve Ontario'dan geçer ve burada resmi eyalet sınırını, kısmen de Kanada ile A.B.D. arasında uluslararası sınırı oluşturur. Çıkış yerinden ağza kadar 3,058 kilometre uzunluktadır ama Ontario Gölünden akıştan itibaren uzunluğu verilir ki bu da genellikle 1,197 km'dir. 1950'lerde dev bir su yolu projesiyle kontrol altına alınan Saint Lawrence Nehri deniz ulaşım araçlarının iç kesimlere erişebilmelerini sağlamıştı. Şimdi ise bu nehir bütün Büyük Göller'in dışı açılan kapısını oluşturmaktadır. Nehir, Kanada Kalkanı'nın sert kayaçları arasından aktığı noktada, Montréal ile Ontario Gölü arasında tutulup, baraj haline getirilerek hem gemicilik için bir kanal hem de bir hidroelektrik enerji kaynağı oluşturulmuştur.

Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nin devlet, eyaletler ve ulusal hükümetleri tarafından mali bakımdan desteklenen bu proje Quebec eyaleti ekonomisini derinden etkilemiştir. Kanada Kalkanı'nın güneyine doğru akan sayısız akarsu boyunca hidroelektrik enerji kaynaklarının yayılması, yerleşmelerin ilk gelişmelerinde rol oynayan kütük, kağıt ve kağıt hamuru üretimlerinin artmasına yol açtı; bir çok yerleşme hidroelektrik sayesinde yeniden canlandılar. Quebec eyaleti şimdi Kanada'nın en önemli ihraç ürünlerinin (kağıt ve kağıt hamuru) başlıca üreticisi durumundadır; aynı zamanda da hidroelektrik enerji fazlalığına sahiptir.

Kanada Kalkanı'nın maden kaynakları madencilik sektöründeki büyümeyi oldukça hızlandırmıştır. Demir cevheri, alüminyum, titanyum, bakır, altın ve diğer madenler *Kalkan* üzerindeki uzak merkezlerde çıkarılmaktadır. Labrador'da oldukça yakın zamanlarda geliştirilen demir cevheri yatakları, yüksek dereceli Superior Gölü maden cevherlerinin tam da tükenmeye yüz tuttuğu bir sırada, Büyük Göller'deki ağır sanayinin yardımına koşmuştur. Fakat Labrador ve Quebec'in maden kaynakları bu bölgeye çok nüfus çekemeyecektir; çünkü ileri madencilik teknikleri en az düzeyde işgücüne ihtiyaç duyurmaktadır. Kuzeyde hidroelektriğin geliştirilmesi, gerek madenlerin işlenmesinde gerekse metal üretiminde

dengeli bir ekonomiyi ayakta tutabilecek yeterlilikte olmasına rağmen, Saint Lawrence Vadisi'nin daha ılıman çevre koşulları halka çok daha çekici gelmektedir.

Kanada Kalkanı'nda nüfus hâlâ çok azdır. Tarımdan maden kaynaklarının işletilmesine yönlendirilen Fransız Kanada'nın ekonomisi Kuzey Amerika'nın Batısında (*West*) sık rastlanan beşeri coğrafyayı yansıtmaktadır: Montréal'deki yoğun şehirleşmiş merkezî çekirdek, geniş ve çok zayıf bir şekilde nüfuslanmış hinterlanda hizmet etmektedir.

Saint Lawrence Vadisi'nin en büyük limanı, içeride yer aldığı halde, St Lawrence Suyolu üzerinde yer alarak *Montréal*'dir. Aynı zamanda da Kanada'nın Toronto'dan sonra ikinci büyük şehri ve en önemli sanayi, maliye, ulaştırma ve eğitim merkezidir. Montréal'in Fransız Kanada'sında ezici bir ekonomik ve siyasal ağırlığı vardır. Bölgedeki ikinci ve üçüncü büyük şehirler olan *Quebec City* ya da *Trois-Rivières* ile karşılaştırıldığında, Montréal'in Fransız Kanada'sının nüfusunun yaklaşık yarısına sahip olduğu görülür. Yenilikçi bir şehrsel planlamanın dikkati çektiği şehrin merkezî iş alanında dükkanlar, bürolar ve restaurantlardan oluşan 32 km'lik bir yeraltı sistemi şeklinde gelişen cadde ve sokaklar kışın çetin hava koşullarından korunmayı sağlarlar (Yeraltı şehri: **RÉSO** yani **La Ville Souterraine**).

ÖRNEK SORULAR

1-Labrador soğuksu akıntısıyla Gulf Stream sıcak su akıntısının birbirine karıştığı yerde dünyanın en zengin balık yataklarından birisi yer almaktadır. Bu kesimin adı nedir?

a-Grand Banks kesimi

b-okyanus kesimi

c-göller bölgesi

d-körfez kesimi

e-Bay area

Cevap (a)

2-Fransız Kanada'sının en önemli şehri Montréal'in kışın çetin hava koşullarından korunmayı sağlayan 32 km'lik bir yeraltı sistemi şeklinde gelişen cadde ve sokaklardan oluşan yer altı şehrinin adı aşağıdakilerden hangisidir?

a-Montrealville

b-Abersville

c-Secretville

d- RÉSO/La Ville Souterraine

e-Frenchville

Cevap (d)

Prof. Dr. Nazmiye ÖZGÜÇ
İÜ, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi
Coğrafya Programı
DÜNYA BÖLGELERİ: KUZEY AMERİKA, e-Ders
10.Hafta e-Ders Kitap Bölümü

10. HAFTA

ÖZET: Kuzey Amerika'nın coğrafi bölgelerini genel çizgileriyle ele almaya devam edeceğiz. Dersin Powerpoint sunularla birlikte incelenmesi gerekir.

BÖLÜM 5: KUZEY AMERİKA'NIN BÖLGELERİ (devam)

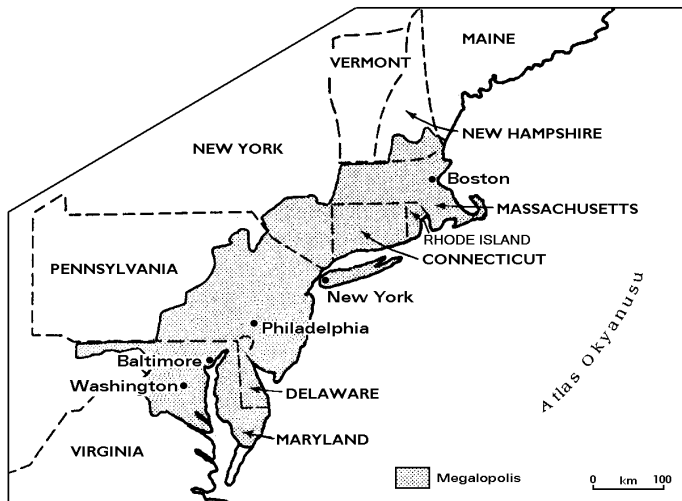
5.3. MEGALOPOLİS

Atlas Okyanusu kıyısında kuzeyde Portland'dan başlayarak Güneyde Norfolk'a (büyük şehirler açısından Boston'dan Washington'a) kadar uzanan bu bölgenin temelini oldukça büyük bir nüfus yığılmasının oldukça küçük bir alanda meydana gelmiş olması oluşturur. Ülke yüzölçümünün yüzde birinden azıyla (bazı araştırmacılar alanı biraz daha geniş tutmakta ve %1.5 olarak hesaplamaktadırlar) A.B.D.'nin en küçük bölgesi olan bu kesimde, yüzde 90'dan fazlası şehirli olan 60 milyon dolayında nüfus yaşamaktadır (A.B.D. nüfusunun %20'ye yakını). *Megalopolis*'in yanında dünyanın en büyük şehirleri bile küçük kalır.

Bölge, Avrupalı yerleşmecilerin ilk geldikleri yerlerin en önemlisidir. Bu yüzden **şehirlerin çoğunun kıtanın diğer yerlerine göre daha uzun bir geçmişi vardır** ve her ne kadar değişim süreci işliyorsa da, tarihsel gelenekler ağır basmaktadır.

Yine bölge, Kuzey Amerika'daki ekonomik ve toplumsal üstünlüklere sahip birinci bölgedir. En büyük zenginlikler de en büyük yoksulluklar da; şehirselleşmiş iyi yaşama koşullarının en çeşitlileri de şehirselleşmiş sorunların en büyükleri de burada yer alırken, en büyük nüfus yoğunlukları, en çeşitli etnik gruplar da yine bu bölgede toplanmıştır –açıkçası **burası ülkenin önde gelen iş ve yönetim merkezidir**. Kuzey Amerika'daki en yüksek nüfus yoğunluğu, bütünüyle Megalopolis sınırları içerisinde kalan *New Jersey* ve *Rhode Island*'dadır -km²'de 1,950 kişiden fazla; Amerikan Batı'sındaki en şehirleşmiş alan olan Kaliforniya'da bile km²'de 520'den az nüfus yoğunluğu bulunmaktadır. Daha küçük alan birimlerine inildiğinde, örneğin New York City'nin merkezi kesimlerinde yoğunluk km²'de 22,660 kişiyi bile aşmaktadır. Megalopolis ortalaması ise km²'de 305 kişidir.

Aslında nüfus değerleri bölgedeki şehirselleşmiş manzarayla pek bağdaşmamaktadır. Örneğin, New Jersey yüksek nüfus yoğunluğuna rağmen, kuzeybatı ve güneydoğu kesimlerinde geniş açık ve yeşil alanlara sahiptir. Bugün bile güney New Jersey sakinleri hâlâ tuzakçılık yapabilmekte (geyik nüfusu yüzyıl öncekinden bile daha fazla) ve ormanlardan taneli yemişler toplayabilmekte, aynen Batı Virginia ve Kentucky gibi eyaletlerin izole kalmış dağ halklarına benzer şekilde, kolonyal devredeki aksanlarını ve kelime haznelerini hâlâ korumaktadırlar. Megalopolis içinde kalan kesimlerde yaşayanların bulunduğu yerlerde yoğunluklar çok daha yüksek olduğu, gökdelenler egemen olduğu, büyük havalimanları ve gürültülü fabrikalar yer aldığı halde, bölge içinde kalan kırsal alanların yeşil sükuneti de yaygın bir şekilde hissedilir.

Dünyanın ilk megalopolisi: Kuzey Amerika "Megalopolis"i. 60 milyon dolayında nüfusa sahip Megalopolis'in yanında dünyanın en büyük şehirleri bile küçük kalır. Boston'dan başlayıp Connecticut, New York City, New Jersey, Philadelphia ve Baltimore'dan geçerek Washington'a uzanan bu alan "Amerika Birleşik Devletleri'nin Ana Caddesi" (Main Street of the United States) olarak da tanımlanır.

Gerçekten de, Boston'dan Washington'a kadar olan **Atlantik Kıyı Ovası şehirleri A.B.D.'nin sanayi ve ticari gücünün hemen hemen yarısını kendilerinde toplamışlardır**. Boston'dan başlayıp Connecticut, New York City, New Jersey, Philadelphia ve Baltimore'dan

geçerek Washington'a uzanan bu alanda 21 milyon nüfuslu metropoliten New York'tan başka, nüfusu 2 milyonun üzerindeki 4 şehri (Boston, Newark, Philadelphia, Baltimore) de içine alarak, A.B.D.'nin nüfusu 5 milyonu aşan 9 metropoliten alanından 4'ünün bir araya gelmesiyle oluşan ve adını coğrafyacı Jean Gottmann'ın 20 yılını harcadığı ünlü çalışmasından (1961'de yayınlandı) alarak kendisini -onun deyimiyle- "çok özel bölge" olarak kabul ettiren *Megalopolis*, aralarında artık yitip giden tarım alanlarının serpiştiği, uzun ve kesintisiz bir şehrsel kuşak halindedir. *Megalopolis*'in şehrsel kompleksi, ezici bir şekilde, çekim gücünde ve farklılığında ağır basmaktadır.

Yukarıda belirtilen metropoliten alanlar dışında bir hesaplama gidilirse, A.B.D. İstatistik Bürosu'na göre bölge içinde *şehir* sınıfına giren 1000 yerleşme ve 4000 de idari ünite vardır. Kıyıda içerilere doğru ise bölgenin nüfus yoğunluğu ve arazi kullanılış kalıbı zayıflar. Böylece, *Megalopolis*'in batı sınırı tartışmalı olmaktadır.

Bölgenin en kuzeyinde, New England'ın güneyindeki dar kıyı ovasında denizle dağlar arasında kalan bir hafif tepelik, glasye kökenli arazi şeridi üzerinde yoğun bir tarımsal ve şehrsel nüfus toplanmıştır. Connecticut Nehri güneye doğru açılarak New England'ın en değerli tarımsal arazilerini oluşturur. Burada mandıracılık, tahıl, tütün ve sebze çiftlikleri banliyö tarzında yayılmasını sürdüren konut alanlarıyla rekabet etmek zorunda kalmıştır.

Megalopolis herşeyden önemlisi bir şehrsel bölgedir. Bölgenin coğrafyası, "şehirler" in ve "süper şehirler" in coğrafyasıdır. Burası dünyanın en şehirleşmiş kısımlarından birisidir ve hayat tarzı da şehrsel süreçler, sorunlar ve olanakların dinamizmine göre ayarlanmıştır. *Megalopolis* içinde kalan, New England'ın egemen şehri, 1630'da kurulmuş *Boston*, ülke düzeyindeki önemini New York büyüdükçe kaybetmiştir. Bununla birlikte, Boston hâlâ A.B.D.'ndeki 10 büyük şehirden birisidir ve Washington D.C.'den başlayıp Baltimore, Philadelphia ve New York üzerinden sürekli bir şerit halinde uzanan *Megalopolis*'in kuzeydeki uç noktasıdır. Boston'un mükemmel bir doğal liman olan konumu, Avrupa'ya yakınlığına dayanan deniz ticaret merkezi olması ve New England'ın güneyinde yer alan yoğun bir küçük şehirler ve kasabalar ağının hizmet merkezi olması önemini sürekli kılmaktadır. Çok yakın zamanlarda da yüksek teknolojiye (high-tech) dayanan sanayi kolları gerek şehir gerekse bölge için yeni bir ekonomik taban oluşturduğu işaretlerini vermektedir. Boston'un güneyi ve batısında büyük sanayi şehirler olan *Providence* (Rhode Island eyaletinin başkenti) ve *Hartford* (Connecticut eyaletinin başkenti) yer alırlar.

Üç eyalete yayılmış nüfusuyla *New York*, hem *Megalopolis*'in hem de dünyanın en büyük *şehrsel alanıdır*. Şehirleşme, Manhattan'daki 150 m'lik gökdelenlerden başlamakta ve

çevreye doğru 90 km'lik bir banliyö kuşağı halinde Connecticut, Hudson Nehri Vadisi ve New Jersey'de uzanmaktadır. Aşağı Hudson Nehri üzerinde yerleşmiş bulunan ülkenin en büyük limanı olan New York yine ülkenin yurt dışı havayolu yük ve yolcu trafiğinin yaklaşık yarısını da elde tutar. Şehir, aynı zamanda A.B.D.'ndeki en önemli sanayi ve hizmet merkezidir. New York'ta toplanmış bulunan insan enerjisinin ölçeğini tanımlamak mümkün değildir. Şehir 75,000 kamu okul öğretmenini, 26,000 polisi ve 20,000 itfaiyeciyi istihdam etmektedir. New York'un beş ilçesinden (*borough*) birisi ve 1898'e kadar da ayrı bir şehir olan *Brooklyn*, eğer bağımsız olsaydı bugün A.B.D.'ndeki en büyük şehirlerden birisi olacaktı.

Hepsi de birçok doğal kaynağa sahip bulunan A.B.D. eyaletlerinin 49'u New York metropoliten alanından daha az nüfusa sahiptir –yalnızca tek eyalet, Kaliforniya toplam nüfusuyla New York metropolitenini geçer. New York'un zenci nüfusu Atlanta'nın (zencilerin en yoğun olduğu eyalet) toplam nüfusundan bile daha fazladır. New York'un Porto Rikolu nüfusu yanında San Juan'ın (Porto Riko'nun başkenti) hiç kalır. New York, aynı zamanda, dünyanın bile önde gelen finans merkezidir. Büyük “para pazarı” aşağı Manhattan'da Wall Street'te yoğunlaşmıştır.

BANKACILARIN NİRVANASI VE YENİ KALKÜTA: NEW YORK

Bir yandan şehirleşme olgusunun günümüzde kazandığı boyut göz önünde tutularak, eski şehrsel merkezlerdeki yetersiz konut, standartların altındaki yaşama koşulları ve yaygın bozulmanın yaşandığı eski sanayi şehirlerinin iç kesimlerine bakıldığında en iyi örneği New York şehri vermektedir. Şehrin merkezinde esas olarak azınlıklardan oluşan 3 milyon kişi (ve ek olarak da bir milyondan fazla resmi sayımlara dahil edilemeyen yasa dışı yabancı) 75-100 yıl önce inşa edilmiş ortalama beş katlı apartmanlarda sıkışık bir şekilde yaşamaktadırlar. Bu binaların çoğu artık çok eski, sağlıksız ve yıkık-dökük durumdadır. Bununla birlikte, New York'un ve diğer “Sanayi Kuşağı” şehirlerinin yaşlanmış, stresli mahallelerinde değerli bir şeyler de arta kalmıştır. Buralardaki yoksul *getto* ve sefalet yaşantısında bir tür mahallelilik, cemaat ruhu ve süreklilik duygusu hâlâ vardır. Yüksek binalar şeklindeki şehrsel gelişme ise toplum duygusunu ortadan kaldırmaktadır. Uyuşturucu kullanımı (bu yüzden her 20 New Yorkludan 1'i AIDS'li ya da HIV taşıyıcısı), suç, tahrip arzusu (vandalizm) ve başka toplumsal rahatsızlıklar şehir içindeki yeni alanları etkilerken, eskileri de kuşatmaktadır. Toplumla yasa uygulayıcıları arasındaki tansiyon sık sık o kadar yükselmiştir ki, tek bir olayın kolayca kitlesel ve yıkıcı ayaklanma haline dönüşebildiği görülmüştür. Toplumsal dayanışmayı yeniden bu

şehre getiren olay, bilindiği gibi, İkiz Kuleleri hedef alan 11 Eylül saldırısı olmuştur. Bombalama olayı şehrin günümüzde yapı şeklini ve siyasal gücünü biçimlendiren karşıt güçlerin ve kavşak noktasında olduğu düşünülen şehrin geleceği için alternatif bir vizyon belirlenebilmesi ihtiyacıyla, kaçınılmaz bir şekilde geçmişinin yeniden değerlendirilmesine götürmüştür.

New York, göç yoluyla kendi doğal sakinlerini kaybederken, bir yandan da yine göç yoluyla yabancı kökenli yeni sakinlere sahip olmaktadır. Devir-daimle nüfusunun hemen hemen yarısı devamlı olarak dışarıdan gelenlerden oluşmaktadır. Göçmenler, kaçınılmaz bir şekilde, yeni mahalleler yaratmakta ve eskilerini dönüşüme uğratmakta, konut alanlarını istila etme ve geri çekilme konularında ders kitaplarına sayısız örnekler sunmaktadırlar. 20'inci yüzyıl başlarına geri dönersek, caddeler hep Avrupalı göçmenlerle doluydu: İrlandalı, İtalyan, Alman.

1950'lerde New York havayoluyla ilk büyük göç dalgasını Porto Riko'dan almıştı. Günümüzde hemen hemen 400,000 New Yorklunun bir Porto Rikolu atası vardır; bu da karmaşık göç sisteminin şehrin Karayip Adalarıyla özel bağlantısını kuran kısmıdır. 1970'ler ve '80'lerde Porto Rikolular, Dominikliler ve başka Latino gruplar geldiler. 1990'larda Guyanalılar, Trinidadlılar, Jamaica, Haiti, Barbados ve diğer Karayip Adaları'den gelen göçmenler New York'u dünyanın en büyük Batı Hint Adaları şehri yaptılar. Bir zamanlar İrlandalıları, Doğu ile Orta Avrupa'dan gelmiş Yahudi orta sınıfa yurt olan Bronx ve Brooklyn'in geniş kesimlerinde şimdi Arap ülkelerinden gelen Sefardim Yahudileri yaşamakta, Brooklyn'in Arap semtleri Mısırlı, Yemenli, Faslı, Suriyeli ve Filistinlileri barındırmaktadır. Güney Brooklyn'de ise 50,000 Rus Yahudi'si, B.D.T. dışındaki en büyük Rus nüfus topluluğu halindeki "Little Odessa"da yaşamaktadırlar. New York'un, A.B.D.'ndeki en büyüğü olan kamu okul sisteminde 100'den fazla dil konuşulmaktadır. 20,000'in üzerinde Arnavut-Amerikalı Bronx'da bir arada oturmaktadırlar.

Üç ayrı Chinatown (Manhattan, Queens ve Brooklyn'de), Hong Kong'dan büyük miktardaki kaçışlarla daha da hareketlenmiş olarak, şehrin hızla büyüyen Asyalı toplumunun bulunduğu en büyük alanları oluşturmuş; Çinli *tong*'lar ve Vietnamlı genç gangsterler kârlı uyuşturucu trafiğindeki yarışa katılmışlardır. Ve en yakın zamanlarda da manzarayı rengarenk yapan, parlak türbanlarıyla Hindistan'dan Sihler geldiler. Bunun gibi, örneğin artık Queens'de, Güney Richmond Hill'in ticaret merkezi Liberty Avenue'yu renklendiren İtalyan mezecilerden ve Alman tatlıcılardan iz bile kalmamıştır; günümüzde burası Küçük Guyana olarak anılmaktadır. Peki 118'inci Cadde'deki eski

Lüther Kilisesinden? O da şimdi bir Sih *gurdwara*'sı-tapınağıdır, Kuzeydoğu'daki en çok müşteri toplayan tapınaklardan birisidir. Şehre yeni gelen göçmenler eskileri sıkıştırıp yanlarına yerleşmek yerine onların yerini almaktadırlar -biraz önce söylediğimiz devir-daim gibi- .

Gerçekten de göçmenler şehri yeniden dönüştürüyor. Ve artık bu kez dış ilçelere (borough) de kalabalıklar halinde gidiyorlar. E.B.White şehre yazdığı kısa övgüde “*kabaca üç New York vardır*” diyordu: (1)“onun büyüklüğünü ve çalkantısını doğal ve kaçınılmaz kabul eden” yerel halkın şehri; (2)“her gün çekirgeler gibi şehri istila edenler tarafından ve her gece kavgalarla-ağız dalaşlarıyla yenilip bitirilen” banliyö insanların şehri ve (3)“bir şeyler aramak için New York'a gelmiş” göçmenlerin şehri.

Bunlar arasında, White sonuncu New York'u, göçmenlerin şehri -hayallerce zengin, umut veren, yenilenmeyle, çabalarla ateşlenmiş- öbürlerinden kat kat daha büyük bulmaktadır. Göçmenlerin New York'un enerjisini sağlamada, başarılarının yukarı doğru tırmanışında ve sonsuz değişim kapasitesini yaratmada olumlu bir rol oynadıklarını kabul etmektedir. “Banliyölere gidip gelenler şehre gelgit dalgasını verirler; yerel sakinler dayanıklılık/ sağlamlık kazandır ve sürekliliğini verirler; ama yerleşmeciler hırsı-tutkuyu verirler” diyor.

Göçmenler, New York'a hem farklı uluslararası tadından daha başka bir şeyler katmakta hem de yerel ekonomide önemli bir rol oynamaktadırlar. Ezici bir çoğunlukla Üçüncü dünya ülkelerinden gelmiş vasıfsız işçiler tükenmez bir ucuz işçi kaynağı sunmaktadırlar. Genellikle çok yoksul olan Porto Rikolular şehirdeki sağlık hizmetleri, memuriyet ve perakende ticaret alanlarında önemli istihdam olanakları elde edebilirken, Koreli meyve ve sebze satıcıları gibi diğer başkaları da yeni işler ortaya çıkarmışlardır. Çinli ve Dominikli göçmenler ise şehrin dokuma sanayisine adeta sızmışlardır. Şehre renk kattıkları söylenen Hintli-Karayipli toplum yerel ekonomiyi de tamamen değiştirmiştir. Ana caddelerin gürültü-patırdı içindeki, tıkanmış, etrafa lahanalar saçılmış bloklarına tıkmış yüzlerce tüccara bakınca bu bloklar boyunca yürüyenlerin duyguları “fazla hız”a çarpacaktır: dükkanlardan sarkan parlak sariler; Trinidad'ın *roti* restoranları ve Guyana pazarları havayı baharat kokularıyla doldurur; otomobillerden ve dükkanlardan kalipso, salsa ve hiphop müzikleri yayılır. ...

Şehre yeni gelenlerin yarattığı iş hacminin artışından herkes memnun görünüyorsa da değişimler konusunda herkes aynı fikirde değildir. Kaliteli dükkanlar kayboluyor ve bunların yerini 99-cent dükkanları ve diğer ucuzcular alıyor. Queens gibi göçmen

bölgeleri daha da çok kirleniyor ve temizlik tüccarlara çok pahalıya patlıyor. Kalabalıklaşma da ciddi bir sorun halinde. Tek ailelik bir evde üç-dört aile yaşıyor –üç kapı zili ve üç elektrik saatiyle birlikte. Sokaklarda akan çöpler, çirkin eklentiler, otoların park cehennemi. Yeni gelenlere mekânın az gelmesi -zaten zor durumda olan -barınma ve altyapıyı daha da çok sıkıştırmış durumdadır.

Şehir, Wall Street'in ve finansal kuruluşların küresel ölçekteki önemi nedeniyle bir yandan “*Bankacıların Nirvanası*” olarak anılırken, diğer yandan da çok çürümüş ya da yetersiz altyapısı, önemli şehirselle sorunları ve sokaklarında yaşayan 100,000'den çok evsiz-barksızları nedeniyle de “*Yeni Kalküta*” adlarını da taşımaktadır.

New York'un güneyinde ülkenin dördüncü büyük şehri *Philadelphia* Delaware Nehri'nin boğulmuş haliç kesiminde yer alır. Schuylkill ve Delaware nehirleri arasındaki dar bir kara boğazı üzerinde yer alan Philadelphia'da ilk sanayi gelişmeleri dokuma, kağıt imali ve baskı atölyelerinde kullanılan su enerjisine dayanmaktaydı. Günümüzde Philadelphia sanayi tabanını petrol rafine ve kimyasal madde sanayilerini de kapsayacak şekilde genişletmiştir. Daha da güneyde, Chesapeake Körfezi ağzında *Baltimore* yer alır. Genellikle “*Güney*” şehri olarak algılanmakla birlikte, Baltimore, Appalaş havzalarından getirilen demir cevheri ve kömüre dayanan bir ağır sanayi merkezidir. Baltimore, aynı zamanda da, *Güney*'in yukarı kesimlerinin tarımsal alanları için önemli bir gıda işleme merkezidir.

Megalopolis'in en güneyinde kalan şehir olan başkent *Washington* ülkede Kuzey ve Güney arasında konum bakımından sağlanan bir uzlaşmanın sonucudur. Burada, Fransız mühendis Pierre L'Enfant'ın Washington için düşündüğü görkemli caddeleri ve meydanları olan demokrasi şehri imajı, şehirselle büyüme yüzünden kısa sürede kesintiye uğramış, bu imaj çok küçük bir alanla sınırlı kalmıştır. Şehir, idari merkez olarak A.B.D.'nin büyümesini ve yönünü belirlemektedir.

Washington belki de “*sanayi sonrası*” (post-industrial) dönemin ortaya çıkışından en fazla kazanç sağlayan şehirdir. Bilgi ve kontrol fonksiyonu olan sektörlerin önem kazanmasıyla ve A.B.D. federal yönetiminin Amerika'nın iş dünyasıyla ilgili operasyonlarına daha derinlemesine girmesiyle, *District of Columbia* eyaleti, kendisini çevreleyen hiper zengin eyaletler Virginia ve Maryland'in banliyöleriyle birlikte korkunç bir büro, araştırma, ticaret örgütleri, “lobby”cilik faaliyetleri ve danışman şirketler kompleksi haline gelmiştir. *District of Columbia*'nın merkezinde yer kalmaması, zenci “*ghetto*”ların merkeze yakın olmalarından kaçınma ve Washington'un etrafından geçen ve onun prestijli banliyölerini birbirine bağlayan

105 km'lik *Capital Beltway*'in (Başkent Çevreyolu) çekiciliği yüzünden banliyöleşme zirveye ulaşmıştır. Washington'un ekonomik fonksiyonu diğer büyük Anglo-Amerikan metropolislerinin tamamen tersidir. Dört bakımdan şehrin istihdam yapısı olağandışıdır:

1. Federal idarede çalışanların oranının son derece yüksek olması: Bu oran D.C.'nin toplam işgücünün %45 kadarı tutar ve kıtadaki en yüksek oran durumundadır.
2. İşgücünde kadınların oranı da anormal derecede yüksektir; bu durum da hükümet dairelerindeki memur konumlarıyla ilgilidir.
3. İşgücünde zencilerin oranı da diğer büyük şehirlere göre daha yüksektir; federal istihdamda ırk ayırımı olmaması zencilerin bu işlere kaymalarına yol açmıştır.
4. Metropolitan Washington'daki işlerin yalnızca %4'ü imalat sektöründedir; bu bakımdan eyalet ülkedeki en düşük orana sahiptir ve bu %4'ün de yarısı yine hükümet yayınlarıyla ilgili olan basım-yayın işlerinde çalışır.

Washington'un iki yeni gelişme yoluyla iki yeni özellik daha kazanmaya çalıştığı gözlenmektedir. Bunlardan birisi mali işlemlerin ağırlık kazanmasıdır. New York'tan sonra Megalopolis'de mali hizmetlerin en çok önem kazandığı yer Washington'dur. Diğer özellik ise turizmdir. Yönetim binaları, anıtları, müzeleriyle Washington önemli bir turizm çekiciliği halindedir. Belki bir ölçüde bu bağlamda da değerlendirilebilecek bir gelişme de, şehir içinde yaşamak isteyenlerin az sayıda ve nüfusunun görece daha kaliteli (üniversite mezunlarının, memurların ve dış temsilciliklerde çalışanların ve yabancıların çokluğu) olması yüzünden, Washington çevresinde iyi yaşama kolaylıklarına göre planlanmış yeni yerleşmelerin -"bebek şehirler"- inşasıdır. Pentagon, Reston, Tyson's Corner vb. bunlar arasındadır.

Megalopolis'in önemi yüzölçümünün, hatta nüfusunun işaret ettiğinden çok daha büyüktür. Ülke nüfusunun %20'sinin burada yaşadığı, sanayi üretiminin %20'sinin buradan çıktığı ve ülke toptan ticaretinin (satışlarının) %26'sının burada gerçekleştiğini söylemek yeterli değildir; Megalopolis'in aynı zamanda ülkenin mali kalbi olduğunu da vurgulamak gerekir -ülkenin en büyük on bankasından altısı New York'tadır; kapitalist ekonomiye sahip bir ülke için çok önemli bir durumdur bu. Daha da önemlisi Megalopolis *ülkenin beyni ve sinir merkezidir*. Birleşik Devletler ekonomisini ve yönetimini biçimlendirerek, böylece ekonomik ve siyasi kararları önemli ölçüde etkileyebilmektedir.

ÖRNEK SORULAR

1-Atlas Okyanusu kıyısında kuzeyde Portland'dan başlayarak Güneyde Norfolk'a (büyük şehirler açısından Boston'dan Washington'a) kadar uzanan hangi bölgenin temelini oldukça büyük bir nüfus yığılmasının oldukça küçük bir alanda meydana gelmiş olması oluşturur?

- a-Appalaşlar
- b-Megalopolis
- c-Güney
- d-Tundra
- e-Boreal Orman

Cevap (b)

2-İşgücünde kadınların oranının anormal derecede yüksek olduğu eyalet aşağıdakilerden hangisidir?

- a-Ohio
- b-North Carolina
- c-.Washington D.C.
- d-Nevada
- e-Maine

Cevap (c)

Prof. Dr. Nazmiye ÖZGÜÇ
İÜ, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi
Coğrafya Programı
DÜNYA BÖLGELERİ: KUZEY AMERİKA, e-Ders
11.Hafta e-Ders Kitap Bölümü

11. HAFTA

ÖZET: Kuzey Amerika'nın coğrafi bölgelerini genel çizgileriyle ele almaya devam edeceğiz. Dersin Powerpoint sunularla birlikte incelenmesi gerekir.

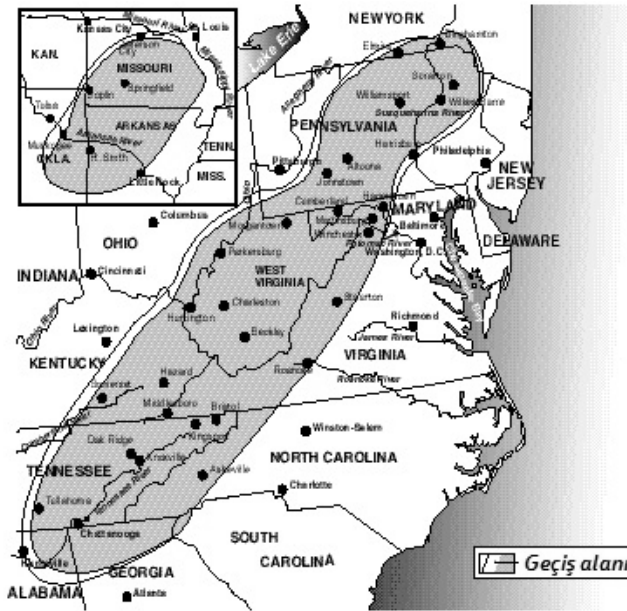
BÖLÜM 5: KUZEY AMERİKA'NIN BÖLGELERİ (devam)

5.4.APPALAŞLAR VE OZARKLAR

Manhattan'daki gökdelenlerin en üst katından, şehirleşmiş Megalopolis'in batı sınırını oluşturan Appalaş Yüksek Alanları'nı görmek mümkündür. Ama "Appalaşlar ve Ozarklar" adı altında ayrılmış olan bölge bir bütün halinde değildir; Appalaş yaylaları Ozark-Ouachita tepelerinden yaklaşık 480 km'lik olağanüstü düz bir alanla ayrılmış bulunmaktadır. Bununla birlikte, birbirinden ayrı bu iki dağlık-tepelik alan fiziki ve kültürel özellikler bakımından birbirlerine genelde o kadar benzerler ki, ayrılmışlıklarına rağmen ikisini birden aynı geniş bölge içine katmak mantıklı gelmektedir.

Appalaş Dağları'nın tepeleri ve vadileri (*Ridges and Valleys*) kuzeydoğuda hemen Megalopolis'in kenarından, New York eyaletindeki Catskill Dağları'ndan başlayıp güneybatıya doğru az nüfuslanmış bir kuşak halinde uzanırken Virginia'nın Blue Ridge Dağları ile daha güneyde Great Smoky Mountains doğu sınırını oluşturmakta ve dağlar Meksika Körfezi (Gulf) kıyı ovasının içerideki başlangıcında sona ermektedir. Bölgenin batısına doğru, A.B.D'nin doğusundaki topografyaya dayalı en büyük yöreyi oluşturan kömür zengini Allegheny Platosu yer alır ve burası, New York'tan batıya doğru Indiana ve Ohio'ya, güneye doğru da Kentucky'yi geçerek orta Tennessee'ye uzanan bir yayla kuşağı halindedir.

Ozark-Ouachita ise güneydoğu Missouri'den hafif güneybatı yönünde Arkansas'ın kuzeybatısını geçerek Oklahoma'nın güneydoğusuna doğru uzanır. Bu kesimin sınırları her yönden topografik kalıp tarafından belirlenmiştir; tümüyle yamaçlar egemendir ve düzlükler neredeyse yoktur.

Appalaşlar ve onun güneybatısında yer alan Ozarklar. Appalaş yaylaları Ozark-Ouachita tepelerinden yaklaşık 480 km'lik olağanüstü düz bir alanla ayrılmıştır.

Birbirinden ayrı bu iki dağlık-tepelik alan fiziki ve kültürel özellikler bakımından birbirlerine genelde o kadar benzerler ki, ayrılmışlıklarına rağmen ikisini birden aynı geniş bölge içine katmak mantıklı gelmektedir.

Appalaşların en önemli özelliği arazinin büyük kısmıyla dik yamaçlardan oluşması ve böylece de yaşamın vadilerde odaklanmış olmasıdır. Yerleşmeler, ulaşım güzergâhları ve sanayi tesisleri vadi tabanlarında sınırlı miktardaki düz alanlar için neredeyse nehirler ve derelerle rekabet etmektedirler. Diğer bir özellik ise ormanlardır; alanın hemen tümü ormanlarla kaplıdır ve bunların çoğu da el değmemiş ya da ikinci el ormanlardır.

Yerleşmenin geçmişi 160 yıl kadar öncelere, William Penn'in Pennsylvania'yı kurmasına kadar gider. Bununla birlikte, Appalaşların vadileri ondokuzuncu yüzyıl sonları ve yirminci yüzyıl başlarında işgal edilmeye başlanmıştı. 1830'larda Cherokee Kızılderililerinin

Georgia'daki yurtlarından çıkarılmalarından sonra buralar beyazlar tarafından işgal edilmiş ve Appalaşların yerleşilmesi hemen hemen tamamlanmıştı.

Şehirsel yaşam dağlı halklar tarafından tanınmaya başlayınca, bölge dışına göç olayı da başladı. Sanayide iş bulma olanakları ve “şehirsel yaşama koşulları” onbinlerce kişiyi Appalaşlardan doğuya doğru Washington'a, güneye doğru Atlanta ve Birmingham'a, özellikle de batıya ve kuzeye doğru Nashville, Louisville, Cincinnati, Pittsburgh, Cleveland, Detroit ve Chicago gibi büyük Amerikan şehirlerine çekmiştir. Genellikle de, göçen bu nüfus birbirleriyle iç içe aynı semtlerde yaşayarak, şehirlerin ortasında dağlı yaşam tarzının tadını sürdürmüşlerdir; ta ki zaman gelenekleri silip götürünceye kadar.

Gerçekten de, yirminci yüzyılın ortalarındaki on yıllarda -1940'lar ve 1950'ler- bölgenin birçok kesiminde, A.B.D.'nin nüfuslanmış diğer hiç bir kesiminde rastlanmayan bir durum ortaya çıkmış ve bölge gerçek bir nüfus azalmasına sahne olmuştu. O zamanlara kadar ülkede en yüksek olan doğum oranları birdenbire düşüşe geçmiş, daha da önemlisi 1960'ların ortalarına kadar bölgenin karakterini çizmeye devam eden, genç ve yetişkin nüfusun dışarıya göçü olgusu başlamıştı. Aslında, Appalaşlar ve onların devamı olan Ozarklar öteden beri yoksul olarak bilinirlerdi. Blue Ridge Dağları'ndan kuzeye ve batıya yayılan vadiler ve platolar geçmişte güçlükler, yoksulluklar çekmiş, insan trajedileriyle karşılaşmış izole bir bölge halinde uzanmaktaydı.

Bu bölge, yani genellikle çağırıldığı adıyla “*Appalachia*”nın ekonomisi her ne kadar federal hükümetin desteklediği programlarla daha 1930'lardan itibaren canlandırılmaya çalışılmışsa da, 1950'lerin sonlarında ve 1960'ların başlarında ülkedeki kitle iletişim araçları sık sık, esas olarak nüfusun azalmasına dayanan “Appalaş Sorunu” “*The Appalachia Problem*” üzerinde duruyorlardı. “Appalaş Sorunu” ise geride terk edilmiş kasabalar, kötü durumdaki tarım, sorunları kemikleşmiş kömür madenleri ve alt bölgeleri yanlış işletilmiş bir coğrafi görünüm bırakmıştı. Federal Hükümet'in 1961'de Area Redevelopment Act programıyla başlattığı geniş ölçekli bir hareket sonucu 1960'ların sonlarında insanlar tekrar bu bölgeye gelmeye başladılarsa da, nüfus kompozisyonu da artık değişime uğramıştı. Bölgenin madensel ve orman kaynakları teknolojik ilerlemeler sayesinde, sayıları pek istikrarlı olmayan bir işgücü kitlesi tarafından artık daha yeterli bir şekilde işletilmektedir ama güney Appalaşların dağlar ve vadilerden oluşan ana kesimi yoğun bir “dışarıya göç” olayının cereyan ettiği ve iç tıkanmanın yaşandığı alan olma özelliğini hâlâ sürdürmektedir.

İlk bakışta, seyrek nüfuslanmış Appalaş yaylasının kıyı boyunca ve iç kesimlerde yer alan büyük sanayi kompleksleri ve şehirsel alanlarla çok az ortak yanı var gibi görünür. Bununla

birlikte, bu yüksek alanların ortada olma konumları ve güçlü kaynak tabanları aynen *Sanayileşmiş Kuzey*'e benzer bir güçlü ekonominin doğmasına yol açmıştır. *Pittsburgh* Appalaş Yüksek Alanları (Yaylası)'nın en büyük metropoliten merkezidir ve demir-çelik sanayisinin coğrafyasına klâsik bir örnek oluşturmaktadır. Şehir, Ohio Nehrini oluşturmak üzere Allegheny ve Monongahela nehirlerinin birleştikleri noktada kurulmuştur.

Ozarklar ise, Appalaşlara fiziksel bakımdan bağlı durumda değilse de, yapısal olarak onun devamı halindedirler. Ozark yaylalarının Ouachita ve Wichita dağlarıyla birlikte oluşturdukları alan birçok bakımdan Appalaşların aynısıdır. Ouachita ve Wichita dağları 500-700 m yükselteleri olan fakat belirgin bir şekilde yüksek tepeler, alçak kuestalar ve kısmen de 200-300 m yükseltelerde aşınım yüzeyleri sergilemektedirler. Bu alanın güney kesiminde nemli subtropikal, kuzeyinde ise nemli karasal iklim koşulları vardır. Karasallık çok etkilidir; denizden çok uzakta olan bu alanda kışlar aynı enlemlerdeki kıyılardan daha soğuk, yazlar ise daha sıcak geçer. Arazinin arızalı ve toprakların fakir olması, bağlantılı olarak da ormanların büyük ölçüde korunmuş kalması tarım faaliyetlerinin de belirli alanlarla sınırlanmasında etkili olmuştur. White ve Arkansas nehirlerinin meydana getirdikleri ovalarda ve Springfield yaylalarında tarım sürdürülebilmektedir. Bununla birlikte, hayvancılık faaliyetleri önemlidir. Bunda yakındaki Mısır Kuşağı'nın da etkisi vardır.

5.5.GÜNEY: İÇ KESİMLER

Nesiller boyunca “*Güney*” Amerika'nın farklı bir kesimini, kabaca güneydoğu A.B.D.'ni akla getiren bir terim olagelmıştır. Her ne kadar sınırları tam olarak belirlenememişse de, bölgeyi ayırt edecek bazı beşeri (ekonomik, demografik, siyasi ve toplumsal) özellikler vardır. Amerikan İç Savaşı'nın efsanelerine tutkuyla bağlı bir halkın yaşadığı yer olan Güney geçmişte “*Pamuk Kuşağı*” ya da “*Eski Güney*” gibi adlarla da anılıyordu. Ancak, A.B.D.'nin bu geniş kesiminin coğrafyasında yakın yıllarda çok büyük değişimler yaşanmıştır; bu nedenle artık “*Yeni Güney*” ya da “*Doğu Güneş Kuşağı*” şeklinde kavramsallaştırılması daha doğru gelmektedir.

Bununla birlikte, bölgeye kıyı ve içerisi olarak iki kesimden bakmak daha doğru olacaktır, çünkü gerek fiziksel gerekse kültürel bakımdan bu iki alan birbirinden farklıdır. Aslında Güneyin İç Kesimleri ve Güneydoğu Kıyı Kesimi şeklinde anılabilecek iki kesim arasındaki gerçek sınır topografya, hidrografya ve arazi kullanılışı temeline dayanır: Güneyin İç Kesimleri Appalaş-Ozark bölgesinin güneydoğu, güney ve güneybatısındaki geniş kıyı

ovasının büyük kısmını işgal eder. Hemen kıyı boyunca uzanan Louisiana'nın büyük kısmı ile Florida'nın tümü bu bölgenin dışında kalarak aşağıda ele alınacak Güney'le ilgili diğer bir bölge içine girer. Bölgenin kuzeyinde sınırı Appalaş ve Ozarklar çizer fakat bu sınır boyunca uzantıyı Mississippi Nehri düzlüklerinde, Virginia ve Oklahoma-Teksaş'ta yetiştirilen ürünler belirler: Güneye özgü pamuktan Oklahoma-Teksaş'ta buğday kuşağına, Mississippi Vadisi'nde mısır kuşağına ve Virginia'da da çeşitli ürünlerin yetiştirildiği genel bir tarım kalıbına geçilir. Bölgenin batısında ise bölge sınırları belirsizleşir; bu nedenle arazi kullanılışı esas alınarak orta Teksaş'ta bitkisel üretimden hayvancılığa geçilen alan sınır kabul edilir. **Güney İç Kesimleri'nin doğu ve güney sınırları, Meksika Körfezi ve Güney Atlantik kıyılarınının 120-160 kilometrelik bir kuşak halindeki uzantısına paralel bir uzanım gösteren bir geçiş kuşağı halindedir.**

Güney, ülkenin diğer yerleriyle olan “*kültürel mesafe*”sini her zaman korumuştur. Bölge, daha önceki fonksiyonu olan “*plantasyon ekonomisi*”nin (özellikle pamuk plantasyonlarına dayanan) çeşitli unsurlarını, ırk ayrımıyla ilgili tavırlarını ve bir dizi ahlâki davranışlarını hâlâ korumaktadır. Bununla birlikte, günümüzde tam anlamıyla işleyen “Amerikan sanayi ekonomisi” Güney'in seçilmiş kısımları üzerinde değiştirici etkisini sürdürmekte ve bu farklı kültür bölgesini daha geniş Amerikan toplumsal çerçevesiyle bütünleştirmeye, onun içinde eritmeye çalışmaktadır.

Güney Bölgesi: İç kesimler. İçerideki sınır çizgisi ile gri renk arasında kalan kesim komşu bölge ile arasındaki “geçiş alanı” olarak kabul edilir.

Güney Appalaşları ve batıya doğru devamı olan yüksek alanları içine alan Güney'in iç kesimleri kültür bakımından “*güneyli*”dir, fakat ekonomik açıdan Güney'in kıyı kesimlerinden temelden farklıdır. Appalaş Piedmont'unda (dağ eteği ovasında) küçük, aile

işletmesi halindeki mandıracılık çiftlikleri ve meyve bahçeleri kıyı ovasının büyük ölçekli fıstık ve pamuk plantasyonlarına dayalı ekonomisiyle tam bir zıtlık oluşturur.

Güney'in İç Kesimleri bölgesinde şehirsel hiyerarşinin en tepesindeki iki metropoliten şehir "giriş kapısı" tanımına uygun işlevlere sahiptirler. Doğuda *Atlanta* ve batıda *Dallas* (Forth Worth ile) ticaret, finans, taşımacılık ve başka ekonomik bakımlardan bölgesel başkentler gibidirler. Bu iki şehir bölgeler-üstü mal, hizmet, fikir ve insan akışında birer baca ya da sınır merkezi hizmeti görürken, daha küçük ölçekte de bölgesel üretimin ülkenin diğer yerlerine akışını sağlarlar. Bütün bu işlevler her iki şehirdeki yapılanmada, şirket merkezleri yoğunlaşmasında, havalimanlarına yolcu ve mal akışında da yansımaktadır. Halen Güney'de en hızla büyüyen şehirlerden birisi olan ve 100 milyon yolcuyla dünyanın birinci durumdaki havalimanıyla Atlanta A.B.D. güneydoğusunun da giderek bir bankacılık ve ticaret merkezi haline gelmiştir. Dallas yakın yıllardaki görkemli gelişmesini sanayiye borçludur ama şimdi ekonomisi çeşitlenmiştir.

Daha alt düzeyde Memphis, Forth Worth ve Birmingham da hızla büyümüşlerdir. Memphis, orta Mississippi havzasında bir geleneksel nehir şehri ve bir karaiçi limanıdır ve New Orleans ile St Louis arasındaki bölgeye egemendir. Birlikte bir metropoliten kabul edildikleri Dallas'la bir ikiz şehir ilişkilerine sahip Forth Worth komşusundan aslında oldukça farklıdır; Dallas'ın doğuya egemenliği ticaret, finans, petrol ve elektronikle olurken, Forth Worth açıkça batıya bakmakta, bunu yaparken de büyükbaş hayvancılık, demiryolları ve tarımsal sanayi faaliyetleri üzerinde yoğunlaşmış bulunmaktadır. Alabama'daki *Birmingham*'ın geçmişi olağandışıdır; öteden beri Güney'deki tek ağır sanayi merkezi olmuştur. Yerel demir yatakları ve kömür ülkede çelik üretiminin en ucuza mal olduğu yer yapmıştır Birmingham'ı. Ama büyük pazarlara uzaklığı ve yakınındaki yatakların tükenmesi daha da büyümesini engellemiş ve şehir çeşitli maddelerin imaline yönelirken, aynı zamanda da önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir.

Bölgenin büyük kısmı, küçük kasabalar ve belirli ürünlerde uzmanlaşmış tarımsal görüntüsüyle, yoğun bir şekilde kırsal yapıda kalmıştır. Nüfus yoğunluklarının hemen hemen sabit kaldığı, 20.yüzyıl başına kadar A.B.D.'ndeki zenci nüfusun %90'ının yaşadığı bu bölgede kırsal yoksulluk büyük olmuş ve özellikle güneyin sanayi merkezlerine ve *Sanayilemiş Kuzey*'in şehirlerine doğru olmak üzere dışarıya göçler bu yüzyılda çok şiddetli bir şekilde cereyan etmiştir. O kadar ki, günümüzde Güney Bölgesi dışında kalan birçok Amerikan sanayi şehri yüksek oranlarda zenci nüfusu barındırmaya başlamışlardır. Örneğin, 100,000'den fazla nüfuslu şehirlerden Indiana'da Gary'nin nüfusunun yüzde 85.3'ü,

Michigan'da Detroit'in 82.8'i zencidir. Ancak yakın sayılabilecek zamanlarda Houston, Atlanta ve Miami gibi hızlı büyüyen merkezler A.B.D.'nin başka kesimlerinden ve de dışarıdan göçmen çekmeye başladıklarından, zenci nüfus payı da artmaktadır. Örneğin Birmingham yüzde 73.5, New Orleans 67.9, Atlanta 61.1 ve Memphis de 61.4 ile en yüksek zenci nüfus oranlarını vermektedir. Fakat bütün Amerikan şehirleri içinde zenci nüfus miktarı 2,274,049 ile New York'tadır ama oran yalnızca yüzde 28.4'dür; buna karşılık başkent Washington'da söz konusu nüfus miktarı 350,455 olduğu halde oran yüzde 61.3'tür. Bununla birlikte, yoksulluğun yalnızca zencilere özgü olmadığını, beyazların da çoğunun küçük arazi sahibi olmaları, sermayelerinin yetersiz olmaları vb. nedenlerle bu grup içinde yer aldıklarını da belirtmek gerekir.

İrk ilişkileri, A.B.D.'nin büyük kısmında olduğu gibi, burada da sıkıntılı olmuştur. Uzun süren ırkçı eylemler, zamanla zencilerin durumunun düzelmesi ve yönetici konumlarına geçebilmeleriyle gittikçe azalmıştır. Georgia'da zenci hukukçular, Mississippi'de zenci belediye başkanları ve Alabama'da zenci şerifler bunlar arasındadır; daha da önemlisi Kuzey Carolina gibi eyaletlerde devlet ve yerel yönetimlerde anahtar görevlere gelmek yanında, Atlanta, Birmingham ve Dallas gibi büyük şehirlerde zenci yurttaşların ihtiyaçları hakkında bilgilendirme ve bunlara karşı duyarlılık çok daha artmıştır.

Günümüzde bölgenin ekonomisi büyümüş, farklılaşmış ve güçlenmiştir. Güneyin bu değişen karakteri en iyi bir şekilde tarımsal manzarasında yansır. Buraya bölgesel özelliğini kazandıran ve geçmişi çok eskilere giden "pamuk-ve-mısır" olarak plantasyona yönelmiş ikili tarımsal üretimin (pamuk hiçbir zaman tek ürün olmamıştır) nesiller boyunca geçirdiği değişimler/farklılaşma çok önemlidir ve bu da en iyi "Kral Pamuk"un tahtından inmesinde sergilenmiştir.

Aslında pamuk Amerika'nın güneydoğusunda ilk Avrupalı yerleşmecilerin gelmesiyle yetiştirilmeye başlamıştı. İlk yerleşmeciler tropikal iklim koşullarında fiziksel emek gücüyle çok az şey yapabileceklerini biliyorlardı. Böylece, Charleston ve Savannah esir ithal edilen büyük şehirler haline geldiler. Bu esir işgücünün yardımıyla yetiştirilen ilk ürünler pirinç, şeker kamışı, tütün ve biraz da pamuk olmuştu. 1786'dan uzun lifli pamuğun tanıtılmasıyla kıyı ovaları pamukla kaplandı. 1793'de de pamuk eğirme makinesinin kullanımına geçilmesiyle de devrim meydana geldi. Avrupalıların talepleri arttıkça yerleşme batıya ilerledi, pamuk ekim alanları genişledi ve getirilen esirlerin sayısı gittikçe daha çok arttı. Ondokuzuncu yüzyıl ortalarında da Güney dünya pamuk dışsatımının yüzde 80'ini sağlıyordu.

İç Savaş ve zencilere özgürlüklerinin verilmesi ve 1900'lerin başında pamuklara zarar veren bir kurtçuk türü pamuk yetiştirme ve eğirme faaliyetlerine büyük bir darbe vurmuştu, ama faaliyet her iki güçlüğü de yenerek yeni bir boyut kazanmıştı: 1920'lerde ve de bu yılların sonlarına doğru dünya pamuğunun yarısını verirken, yılda 11 milyon balya daha fazla dışsatım yapıyordu. Bununla birlikte, 1930'ların depresyon yılları hem ekilen alanlarda hem de üretimde sürekli bir azalmayı da birlikte getirdi. 1980'lerin ortalarına gelindiğinde artık eski Pamuk Kuşağı Amerikan pamuğunun ancak yüzde 40 kadarını üretir durumdaydı ve üretimin büyük kısmı esas olarak batı Teksas, Arizona ve Kaliforniya'daki sulamalı alanlara kaymıştı. Bölgede pamuğun yerini bazı kesimlerde soya almış olmakla birlikte, bu ürün de batıdaki daha ucuz üretimle rekabet edememiştir.

Bölgede, önemi geçmişteki kadar olmamakla birlikte, pamuk üretimi hâlâ sürdürülürken, pamukla birlikte anılan ve hemen her çiftçinin birlikte yetiştirdiği mısırdaki da azalma olmuştur. Bölgenin batı kesiminde mısırın yerini sorgum ve başka tahıllar almış, toplam mısır ekili alanlar azalmış ama birim başına verim çok artmıştır. Bölgenin kuzeydoğusundaki en dikkat çeken uzmanlaşma ürünü tütündür. İlk göçmenlerle birlikte başlamıştır; şimdi ise tümüyle makineleşmiştir. Diğer ürünler arasında önemlilerden birisi, bölgeyle adeta özdeşleşmiş olan yer fıstığıdır; *pecan* (pikan) denilen fıstığın da ülke toplamının dörtte üçü burada yetiştirilirken, şeftali üretiminde de bölge üçüncü durumdadır. Hem alçak hem de düz olan alanlardaki çiftlikler elma bahçeciliği ve mandıracılıkta uzmanlaşmışlardır.

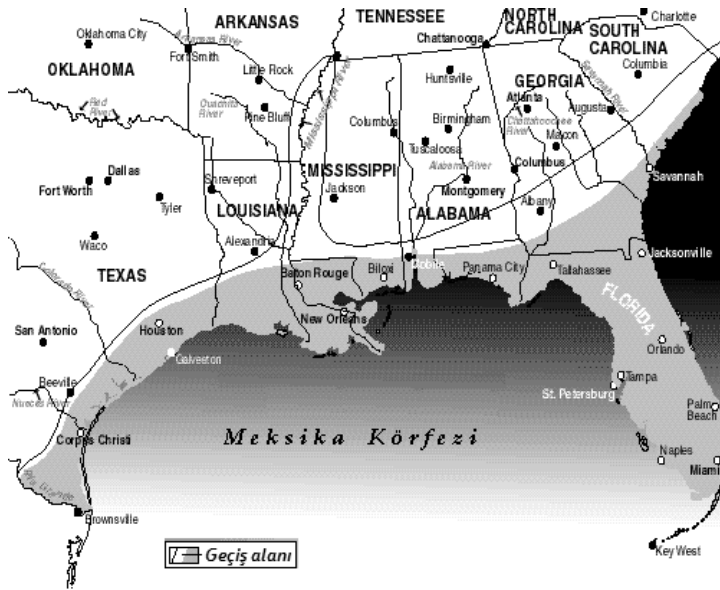
Petrol üretimi, yakın yıllarda azalmış olmakla birlikte, bölgenin birçok yerinde önem taşır (Teksas, Louisiana, Oklahoma gibi). Yüksek alanlarda ise hem çiftlikler yoksuldur hem de erozyonun şiddetli olduğu yerlerde orman örtüsü ortadan kalkmıştır; ormanlardan yararlanma faaliyetlerinin artmış olması da buna yardımcı olmaktadır.

5.5. GÜNEYDOĞU KIYI KESİMLERİ

A.B.D.'nin doğu kıyıları boyunca sup-tropikal olarak nitelenen incecik kıyı şeridi Güneydoğu Kıyı Bölgesi'ni oluşturur. Bölgenin biçimi uzun ve dardır ama yakın zamanlı nüfus büyümesi ve ekonomik gelişme son derece dinamik bir özellik göstermiştir. Bölge, ülkenin bazı el değmemiş doğal alanlarını içerirken, kıtanın diğer yerlerinde bulunmayan tümüyle doğaüstü bazı özelliklere de (Okefenokee ve Everglades bataklıkları vb. gibi) sahip bulunmaktadır. Yeni yeni ortaya çıkan şehirler ve işlek fabrikalar ile yalnızca yüzgeçlerin, tüylerin ve

kürklerin egemen olduğu sakin sular, birbirleriyle iç içe geçmiş bir durumda bu alçak kıyı ovalarına “su-kara ilişkileri”nde sonsuz bir çeşitlilik sağlamaktadır.

Virginia’da Megalopolis’in bittiği noktadan (Dismal Bataklığı) Teksas’ta Meksika sınırında Rio Grande nehrine kadar Güney’in alçak kıyıları topografik olarak birbirine benzerler. Geniş, açık koylar ve yarımadalar bataklık, nemli bir çevrede yer alırlar. **Bölgenin iç sınırlarını, yani Güney’in İç Kesimleri’yle sınırlarını çizmek kolay değildir; zaman zaman geçiş bölümleri yer alır.** Fiziksel olarak kıyının bataklık arazileriyle iç kesimlerin iyi drene olmuş arazilerinin birbirlerinden ayrıldıkları yerler sınır oluştururken, kültürel bakımdan iç kesimlere hizmet veren kıyı yerleşmeleri ve hemen yakınlarındaki tarımsal alanların bittiği yerler sınır olarak kabul edilebilir. Virginia, Carolina’lar, Georgia, Alabama, Mississippi ve Teksas’ın oldukça dar kıyı şeritlerini içine alırken, bölge, Louisiana’nın yaklaşık yarısını fakat Florida’nın tümünü içermektedir. İç kesimlere göre çok daha çeşitlenmiş bir ekonomik taban vardır; tarım faaliyetleri de bölgenin her tarafında aynı türde değildir.

Güney Bölgesi: Kıyı kesimi. İçerideki sınır çizgisi ile gri renk arasında kalan kesim komşu bölge ile arasındaki “geçiş alanı” olarak kabul edilir.

Ancak bu bölgenin kıyı kesimi ile iç kesimini gösteren haritalarda üst üste binmeler olduğu görülmektedir. Çünkü içerisi ile yakın kıyı arasında büyük bir bağlantı vardır ve iki bölge arasında kesin bir çizgi çizmek olanaksızdır.

Sanayileşmiş Kuzey’in tersine, şehirleşme oldukça sınırlı kalmıştır ama bazı yerlerde de uzay çağı şehrsel patlamasının yaşandığı bile görülür. Doğu kıyısında eski liman şehirleri olarak anılan *Charleston* ve *Savannah* kolonyal ve Konfederasyon döneminde tarımsal alanların ve dışsattımın merkezleri olarak görkemli günler geçirmiş ama yirminci yüzyılda büyümeleri durmuş şehirlerdir. Günümüzde ise şehrsel koruma deneyimleri geçirmişler ve turizm merkezlerine dönüşmüşlerdir. Bunlar gibi, Florida’nın en eski şehri olan *Jacksonville* de kıyı ovalarında yetiştirilen pamuk, tütün, fıstık gibi ürünlerin ihraç merkezi olarak oldukça gelişmiştir.

Kıyı ovasının Virginia'da Piedmont'a (dağ eteği ovasına) karıştığı iç kesimde Kuzey ve Güney Carolina'lar ve Georgia'da bir dizi şehir kırık hattı üzerinde yer almışlardır. Virginia'da *Richmond*, Kuzey Carolina'da *Raleigh*, Güney Carolina'da *Columbia* ve Alabama'daki *Montgomery* bu kırık hatları boyunca üretilen su enerjisini kullanarak dokuma sanayilerini geliştirmişler ve günümüzde önemli birer sanayi merkezi haline dönüşmüşlerdir.

Biraz daha güneyde, Güney Bölgesi'nin daha alçak kesimleri Florida Yarımadası'nı oluşturmak üzere 600 km kadar Atlas Okyanusu'na doğru, Meksika Körfezi'ni çevreleyen geniş kıyı ovasını oluşturmak üzere de batıya doğru, Teksas'daki Rio Grande Nehri'ne kadar uzanmışlardır. Yükselmiş bir kalker platform halindeki Florida'nın subtropikal ikliminin sağladığı hemen hemen yıl boyu süren yetiştirme devresi turuncuğillere çok uygun düşmektedir (bu konuda Kaliforniya'yı çok gerilerde bırakmaktadır: günümüzde Kaliforniya'nın yaklaşık 2 milyon ton portakal, 290 bin greyfurt üretimine karşılık Florida'nınki 5.3 milyon ton portakal ve 1.8 milyon ton greyfurt fakat daha çok işlenmiş halde bölge dışına ihraç edilir, kalan posalar da hayvan yemi olur).

Sıcak iklimi kuzeyden yoğun göçleri kendisine çekmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise Florida'nın büyük kısmı yaşlı nüfus için (bazı yerleşmelerin nüfuslarının %25'den fazlası yaşlı), kuzeydeki Megalopolis'den kaçanlar için ve kış turistleri için tasarlanan yerleşmelerle bir banliyö görüntüsü kazanmıştır. *Tampa-Saint Petersburg-Clearwater* ve *Miami-Fort Lauderdale* şimdi birleşmiş bir halde Florida'nın en büyük şehirlerini oluşturmaktadırlar. Bununla birlikte, Florida'nın farklı kültürü ve toplumu, tamamen yirminci yüzyıla özgü bir olgunun sonucudur. Örneğin, Florida'daki en büyük yerleşme olan Miami 1900'de kış aylarında yalnızca 1681 nüfusu olan bir ticaret noktası ve küçük bir limandı; şimdi milyonlarca nüfusa hizmet vermektedir. Geçmişte İspanyollardan satın alınmış, fakat şimdi – yakın zamanlarda hızlanmış bir şekilde- yeniden İspanyol nüfus tarafından işgal edilmeye başlanmıştır.

Batıya doğru Meksika Körfezi'ni çevreleyen subtropikal *Körfez Kıyı Ovası* genellikle 100 m kadar yüksekliktedir; iç kısımlarda deniz seviyesinden 150-160 m yüksekliğe erişilir. Mississippi Nehri Körfez Ovası'nı doğu ve batı sektörleri halinde ikiye ayırır. Kuzey Amerika'nın doğusundaki en uzun yetiştirme devresine sahip olarak, ılıman kışları, sıcak yazları ve yıl boyunca dağılmış yağışlarıyla *Körfez Ovası* bu alanda Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısından beri yaygınlaşmış pamuk tarımı için ideal bir yerdir. Körfez Ovası'nın büyük kısmında, özellikle Louisiana ve doğu Teksas'ta ekonomi hâlâ kereste ve odunculuğa bağlıysa da, geniş ölçekli sanayi yatırımları da çok önemlidir. Pirinç ve şeker kamışı Körfez'in

Louisiana ve yukarı Teksas kıyıları boyunca önemli ürünler halindedirler. Teksas'ın büyük baş hayvancılık faaliyeti tamamen ve sadece sıcak, nemli iklim koşullarına uygun hayvan türleri yetiştirmeye dayanmaktadır. Güney Teksas'ta ise sebze ve turunçgiller Rio Grande Vadisi'nde yetiştirilirler.

Meksika Körfezi Kıyı Ovası'ndaki en büyük şehirler *New Orleans* ve *Houston* (Galveston ile birlikte) liman şehirleridir. Anglo-Amerika şehirleri içinde en değişiklerden birisi olan New Orleans Fransız etkisindeki karakterinin eşsizliğiyle bilinir. Mississippi'nin antrepo ve güney kıyılarının “*pamuk başkenti*”dir. Yakın yıllarda dış ticarete büyük ilerleme göstermiş ve ticaret hacmi New York'a yaklaşmışsa da Katrina tayfunundan sonra şehrin normale dönüş ve toplumu iyileştirme çalışmaları ilerlemesini durdurmuştur.

KATRİNA VE NEW ORLEANS

Muhafazakar The Wall Street Journal gazetesi Katrina'nın zarar verdiği günlerdeki başyazısında (Ağustos 2005), “New Orleans'tan gelen kötü haberler arasında en vahimi, asayişin bozulmasına, yağmalamalara, çetelere, hatta helikoptere ve kurtarma görevlilerine keskin nişancı ateşi açılmasına ilişkin olanlardı. New Orleans savaşı, bize sosyal düzenin, ABD'de bile, samıldığından çok daha kırılğan olduğunu hatırlatıyor. Bu haftadan sonra, terörizm tehdidi de sürerken, düzenin bir sonraki krizde nasıl korunabileceğine ilişkin olarak, her düzeydeki siyasi liderlerin kafa yorması gerekiyor” yorumunu yaptı.

Bunun nedenini New Orleans'ın etnik ve refah dağılımında da aramak gerekir. Tarihi nedenlerle Fransız kültürünün izlerini taşıyan New Orleans'ın çekirdek nüfusu aslında sadece 500 bin dolayındadır. Dönemin ABD Başkanı Thomas Jefferson, New Orleans'ın da içinde yer aldığı Louisiana eyaletini 1803 yılında, Avrupa'daki savaşlar için para arayan Fransa'daki Napoleon hükümetinden, o zamanki değeriyle 15 milyon dolar karşılığında satın almış. Katrina öncesinde kent nüfusunun üçte ikisi siyah, üçte biri beyazdı. Dünyada Mardi Gras Festivali'yle, caz ve blues merkezi olmasıyla tanınan “ABD'nin kültür incisi” New Orleans'ın, kaydadeğer ABD kentleri arasında kişi başına düşen gelir açısından en fakir dokuzuncu şehir olduğu bilinir. Kentin mevcut zenginliği de -büyük ölçüde- nüfusun üçte birini oluşturan beyazların elindedir.

Şehir nüfusunun yüzde 20'si, yani siyahların üçte birine yakını da, yaşam kalitesi bakımından açlık sınırının altında yaşar. Yani iki New Orleans var(dı). Biri, beyaz ağırlıklı Fransız Kışlası Mahallesi, Kanal Sokağı ve eğlence yerleriyle bilinen bir semt; diğeri yoksul siyahların yaşam-larını sürdürmeye çalıştığı, normal zamanlarda bile suç oranlarının yüksek olduğu bir yer.

Katrina sonrasında geride; deniz seviyesinin altında inşa edilmiş olan kentin büyük bölümünün, korkulduğu gibi metrelerce yüksekliğindeki sellerin altında kaldığı; üzerinde cesetlerin, tabutların, içinde zehirli yılanların, atıkların yüzdüğü bir durgun su kitlesinin, en kötü karabasanlarda bile belki hayal edilemeyecek sürreal bir görüntüye çevirdiği bir New Orleans kaldı.

Yağmalamalar, önce masum gerekçelerle başladı. Kentte sıkışan siyah nüfus, marketlerden su, yiyecek, eczanelerden ilaç çaldı. İş, tabii ki bununla kalmadı, öfkeli siyah gençlerden muhtemelen kendiliğinden oluşan çeteler, kuyumcuları, elektronik cihazlar satan mağazaları ve daha da önemlisi silah dükkanlarını yağmaladı. Tecavüzler aldı başını gitti. İnanılmaz birşey daha oldu: Stadyumda barındırılmaya çalışılan afetzedeleri tahliye eden Chinook tipi dev askeri helikoptere, hatta ambulanslara ateş açıldı. Bu keskin nişancılar nasıl bu kadar acıma duygusundan yoksun insanlar haline gelecek kadar ‘kafayı yemişti?’ Bu nasıl bir toplumdur? Acaba New Orleans’taki, aslında normalde farkedilmeyen, ancak böyle bir ortamda özelliklerini ortaya çıkaran, belki de “parçalanmakta olan” bir toplum muydu?

New Orleans’taki doğa felaketi ile ardından gelen kaos ve anarşiyi hayretle izleyen dünyanın tepkilerini anlatan Reuters Ajansı’nın bir haberinde, Sajeewa Chintaka adlı 36 yaşındaki bir Sri Lankalı, en çarpıcı değerlendirmeyi yapıyordu. Chintaka, “Televizyonlarda gördüklerimden öğrendim. Geçen yıl bizdeki tsunami felaketinden sonra en yakınlarını kaybeden insanlar bile, acı çeken diğerlerine yardıma çalışıyordu. Tsunamiye yakalanan bir tek turist bile soyulmadı. ABD’de meydana gelenleri görünce, dünyanın uygar bölümündeki insanların aslında nerede olduğu kolayca anlaşılıyor” dedi.

New Orleans’ın eskiliğinin tersine, Anglo-Amerika’nın modern şehrsel büyümesinin aynası olan ve ormanlık bir alçak alana inşa edilmiş olan **Houston** şimdi A.B.D.’ndeki en kalabalık dokuzuncu ve dünyada alan bakımından en geniş yer kaplayan şehirdir. Houston’ın çeşitlenmiş durumdaki sanayi tabanı, buradan Meksika Körfezi’ne gemilerin geçişi için bağlantı sağlayan bir kanalın inşa edilmesiyle Galveston limanındaki trafik yükünün azaltılarak Houston’a kaydırılmasından sonra, daha da genişlemiştir. Bölgede petrol ve doğal gaz bulunması Houston’ı A.B.D.’nin petro-kimya merkezi haline getirmiştir. NASA Merkezi’nin Houston’a yerleştirilmesine karar verilmesi de şehri bu kez bir yüksek teknoloji merkezi durumuna sokmuştur. Houston’un kuzeyi, bir şehrsel merkezler şeridi halindedir (en büyüğünü de Dallas-Forth Worth oluşturmaktadır) ve hem Güney’e ve hem de Merkezi Ovalar’a hizmet etmektedir.

ÖRNEK SORULAR

1-Arazinin büyük kısmıyla dik yamaçlardan oluştuğu Appalaşların en önemli özelliği aşağıdakilerden hangisidir?

- a-dağlar yüzünden hiç yerleşme olmaması
- b-yaşamın vadilerde odaklaşmış olmasıdır
- c-ormanlar yüzünden hiç yerleşme olmaması
- d-tarım yapılamaması
- e-su kaynaklarının bulunmaması

Cevap (b)

2-Güney Bölgesinde petrol ve doğal gaz bulunması Houston'ı A.B.D.'nin ne merkezi haline getirmiştir?

- a-petro-kimya merkezi
- b-gıda merkezi
- c-turizm merkezi
- d-balık merkezi
- e-su merkezi

Cevap (a)

Prof. Dr. Nazmiye ÖZGÜÇ
İÜ, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi
Coğrafya Programı
DÜNYA BÖLGELERİ: KUZEY AMERİKA, e-Ders
12.Hafta e-Ders Kitap Bölümü

12. HAFTA

ÖZET: Kuzey Amerika'nın coğrafi bölgelerini genel çizgileriyle ele almaya devam edeceğiz. Dersin Powerpoint sunularla birlikte incelenmesi gerekir.

BÖLÜM 5: KUZEY AMERİKA'NIN BÖLGELERİ (devam)

5.7. KUZEY AMERİKA'NIN ÇEKİRDEK ALANI: "HEARTLAND"

Genelde bir ülke ya da geniş bir bölgenin tüm yaşamsal faaliyetlerinin toplandığı ve oldukça yüksek nüfuslu kesimi için kullanıla gelmiş bir sözcük olan "Heartland" A.B.D.'nin üç eyaletinin (Indiana, Illinois, Iowa) tamamı ile oniki başka eyaletinin çeşitli kısımlarını ve Kanada'nın Ontario eyaletinin önemli bir bölümünü içine alan bir bölgedir. Bir kıyaslamayla, bu bölge nüfusu İngiltere ve Fransa'nın birlikte toplam nüfuslarının üçte ikisi kadar tuttuğu halde, sınai, tarımsal ve madensel üretimi bu ülke toplamlarının iki mislinden daha büyüktür. Bir başka anlatımla da Heartland bölgesi aynı zamanda da kıtanın sanayi çekirdeğidir. *Kuzey*

*Amerika Sanayi Kuşığı*⁷ olarak anılan geniş bir alanın Büyük Gölleri de içine alan batı kesimi (doğusu Megalopolis'te kalır) ve onun kırsal uzantısı bu bölge içindedir. Her ne kadar Anglo-Amerika nüfusunun üçte biri kadar bir büyüklüğe sahipse de, her iki ülkedeki sınai üretimin yarısından fazlasını vermektedir.

Ekonomik Faaliyetler: Sanayi Kuşığı, Büyük Göller'in Amerika ve Kanada kıyıları boyunca daha da batıya doğru devam etmektedir. Buradaki sanayi merkezleri ağır madenlerin çıkarımıyla, tarımsal ürünlerin dünya pazarlarına sevk edilmek üzere yüklenmesiyle ve kimyasal maddeler, fotoğraf malzemeleri ve kimyasal ekipman, kauçuk ve otomobil gibi son derece uzmanlaşmış entegre sanayi faaliyetleriyle uğraşmaktadırlar.

Bu bölge gerçekten de Anglo-Amerikan toplumunun “çekirdek” bölgesidir. Anglo-Amerikan yaşam tarzını temsil eden fikirler, tavırlar ve kurumlar burada örneklenmişlerdir. Bölgenin inanılmaz bir siyasal gücü vardır; kısmen Amerika'nın siyasal sisteminin kırsal nüfusa tanıdığı daha geniş temsil hakkından dolayı burada kırsal nüfus kıtanın diğer yerlerinden daha büyük kalmıştır.

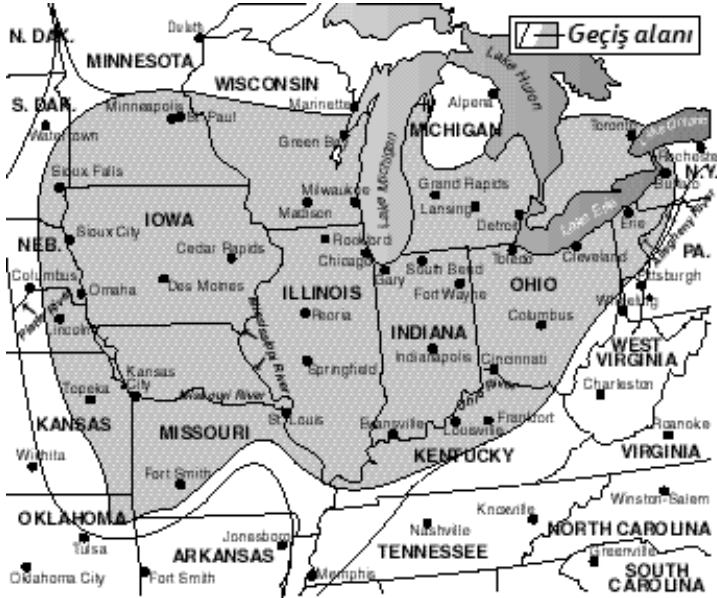
Bölge, tarımın gelişmesi için gerekli koşulların mükemmel bir bileşimi halinde olurken; bunun üzerine akıllı bir işletmecilik ve enerji girdisi de eklendiğinde, dünyanın değilse bile Kuzey Amerika'nın en verimli tarımsal alanlarının en büyüğü ortaya çıkmıştır. Kıtanın ulaşım-taşımacılık ağının da çekirdek noktası bu bölgedir. Verimli toprakların gösterdiği oldukça düz yapı yoğun bir karayolu ve demiryolu ulaşım ağını yaratmış; Büyük göller ve büyük akarsular (Ohio, Mississippi, Missouri ve Illinois) da su taşımacılığını çok kolaylaştırmış, bölgedeki havayolu taşımacılığı da en üst düzeye çıkmıştır; Chicago

---

⁷ Kısaca “Amerikan Sanayi Kuşığı” olarak anılan alan, kuzeydoğu A.B.D.'nin bir kısmını ve bitişiğinde Kanada'nın Ontario ve Quebec eyaletlerinin güney kesimlerinde uzanan geniş bir sanayi-şehir yoğunlaşma kuşağıdır. Her ne kadar kuşak olarak anılırsa da, tümüyle sanayiyle kaplı anlamında değildir bu; ama doğuda kuzeyde Portland ve güneyde Baltimore'dan Ortabatı'da yine kuzey ucu Green Bay ve güney ucu da St Louis'de olmak üzere geniş bir kuşak boyunca sanayide yoğunluk gözlenmektedir ki bu kuşak içinde yer yer büyük toplanmalar yer almıştır. Bir yüzyıl süresince dünyanın en büyük sanayi alanı olarak kabul edilen bu kuşak 1980'lere doğru artık iyice eskimiş, “paslanmış” ve bu tarihlerden itibaren de hâlâ süregelen bir değişim süreci içine girmiştir. Eskime süresi içinde de sanayide istihdam 2 milyon azalma gösterirken, bu sanayi kuşağının toplam sınai üretimdeki daha önce üçte iki olan payı beşte ikiye inmiş, ülkedeki başta gelen 10 sanayi merkezinden 8'i burada yer alırken, bu sayı da yalnızca 2 olarak kalmıştı. Sanayi faaliyetlerinin ülkenin başka yerlerine ve sınır ötesinde Meksika'ya taşınması bu eski sanayi kuşağının öneminin azalma süresini de kısaltmıştı. Şimdi yeniden yapılanma süreci yaşansa da geçmişteki önemin yeniden kazanılamayacağı da bir gerçektir.

dünyadaki en büyük demiryolu merkezi olurken, havalimanı da dünyada halen ikinci durumdadır (birinci Atlanta). Niagara Şelaleleri gibi büyük çekicilikler de turistleri bölgeye çekmektedir.

Heartland, etkisi alansal uzantının dışına taşan Anglo-Amerika'daki en büyük bölgedir. Tam merkezinde “Mısır Kuşağı” yer alır; burada merkezi Ohio'dan doğu Nebraska'ya kadar uzanan bir şerit üzerindeki tarımsal manzarada yalnızca mısır vardır. Mısır Kuşağı'nın kuzeyinde Minnesota-Wisconsin-Michigan'da belirginleşen “Mandıracılık Kuşağı” yer alır. Fiziksel açıdan belirgin bir şekilde düzlüklerle kaplı, hafif dalgalanmaları olan bölge tarımın dev alanlar halinde yayılmasında rol oynamıştır; iklim ve ülkedeki en verimli olan toprak yapısının da katkısıyla tabi.

“Heartland” bölgesinin A.B.D. ’ndeki yaklaşık uzantısı. Ancak bölge içine Kanada’nın A.B.D. sınırına bitişik şehirsal alanları da (örneğin Toronto gibi) girmektedir.

Bölgenin kendi yerli nüfusu olan Kızılderililer (Indian) dışında, Avrupa’dan ilk gelenler, onyedinci yüzyılda-onsekizinci yüzyıl başlarında, kürk ticaretiyle uğraşan ve keşif gezisindeki Fransızlar olmuş ama yerleşme girişiminde bulunmamışlardı. Yaptıkları savaş sonrası İngilizlerin Fransızları yenmesiyle 1763’de bölgenin büyük kısmı İngilizlere geçmişti. Kızılderili tehlikesi olarak görülen yerleşme ve yolculuklardaki güçlükler ortadan kalkıncaya kadar yerleşme çok düşük düzeyde kalmıştı. Ama esas tarım alanları haline dönüşecek olan preriler 1837’de nalbant John Deere’in derin toprakları alt-üst edebilecek türde çelik sabanı keşfine kadar mümkün olmamıştı. Böylece, 1880’den itibaren Avrupalı göçmenler Heartland’e adeta akmaya başladılar; çoğu da farklı yerlerde etnik birlikler oluşturdular – Almanların Milwaukee’de ya da İskandinavların Minneapolis’te yaptığı gibi.

Günümüzde, toplumsal açıdan Anglo-Amerika'nın ergime potası olan Heartland, tüm ekonomik faaliyetlerin de bir bileşimi halindedir ve hepsinden büyük kazançlar sağlamaktadır. A.B.D. dünya mısır üretiminde başta gelirken, bölge A.B.D.'nde yetiştirilen tüm tahılların da yüzde 75 kadarını, Kanada'dakilerin yüzde 80 kadarını verir. A.B.D. soya üretiminin üçte ikisi buradan çıkarken, Büyük Göller çevresi de meyve üretiminde büyük bir önem kazanmıştır. Syracuse'dan Milwaukee'ye kadar Büyük Göller şehirleri (hem Kanada'da hem de A.B.D.'nde) önemli tarımsal alanlarla çevrili durumdadır ve göllerin yumuşatıcı etkisi bir “meyve kuşağı”nın oluşmasına yol açmıştır. Michigan Gölü elma ve kiraz; Erie Gölü üzüm, Ontario Gölü'nün güneyi elma ve kiraz; Kanada'da Niagara Yarımadası üzüm ve şeftali gibi. Göllerin ılımanlaştırıcı iklimik etkilerinin ötesinde, mandıracılık ve kümes hayvanları yetiştiriciliği için tahıl ve yem bitkileri üretimi de sürdürülmektedir.

Atlas Okyanusu kıyısında Megalopolis'ten başlayarak içerilere doğru uzanan şehirleşme ya da şehirler kuşağı Ontario Gölü'nün batı ucunda kesilir. Gölün doğusundaki (bölgenin de en doğusundaki) önemli yerleşmelerden birisi olan New York eyaletindeki Rochester, Genesee Vadisi'ndeki tarımsal alanlardan gelen tahılın işlendiği adeta bir tarımsal kasaba gibidir.

Bölgenin en büyük şehirlerinden, Kanada içindeki *Toronto* ve A.B.D.'deki *Buffalo* ayrı ayrı ağır sanayi merkezleri halindedirler. Toronto Kanada'nın tam anlamıyla yerleşilmiş topraklarının önemli bir kısmını içine alan geniş bir hinterlanda sahiptir. Kanada'nın en büyük şehridir ve Ontario eyaletinin başkentidir. Ontario Gölünün kuzeybatı kıyısında yer almıştır. Kanada'nın ekonomik merkezi olarak Toronto bir “küresel şehir”dir; dünyanın da finans merkezlerinden birisidir (dünyanın 7.büyük borsası).

Erie Gölü'nün en büyük merkeziyse A.B.D. içindeki *Cleveland*'dir (Akron ile birlikte) ve uzun sanayi faaliyetleri listesi ancak Büyük Göller bölgesine özgü tipik sanayi farklılığını yansıtmaktadır. 1796'da kurulmuştur (Cuyahoga Nehri ağzında) ve sayısız kanal ve demiryolu hatlarının buluşma yeri olan lokasyonunda bir sanayi şehri olarak gelişmiştir. Zamanla ağır sanayinin çökmesiyle daha çeşitlenmiş bir hizmet sektörü gelişmiştir.

Erie Gölü ile Saint Claire Gölü'nün Huron Gölü ile birleştikleri *Detroit* (nüfusu 1950'lerin ortasından beri azalıyor; ekonomisinin zayıflamasıyla “iflas”ını ilan etti) şehri otomobil sanayisinin merkezi durumdadır. Detroit, Minnesota ve yukarı Michigan üzerinden demir cevherine, Pennsylvania, Batı Virginia ve Ohio üzerinden de maden kömürüne kolaylıkla erişebilmektedir. Bu lokasyon üstünlüklerine rağmen, Detroit'in Amerikan sanayisinin üssü

olarak seçilmesi David Buick (Buick arabaları), Ransom Eli Olds (Oldsmobile) ve Henry Ford (Ford arabaları) gibi ilk sanayicilerin kararları sonucunda olmuştur.

Detroit şehri, Detroit-Windsor olarak da Kanada'nın Windsor şehri (Ontario) ile aralarında Detroit Nehri geçse de birleşerek bir sınır-ötesi şehirselleşme oluşturur. Chrysler merkezi de buradadır.

Daha da batıda, A.B.D.'nin üçüncü büyük metropoliten alanı *Chicago* başlangıçta bir demiryolu merkezi olarak büyümüştür. Amerika'nın "ekmek sepeti" denilen tarımsal bölgelerine, özellikle de Ortabatı'ya, demiryollarıyla bir ağ halinde bağlanması bu sonucu yaratmıştır. Kendi çevresinde bir ağ oluşurken, Chicago 1852'de de demiryoluyla New York'a bağlanmıştı. Chicago bir "preri" metropolisi, bir gökdelenler şehri ve hayvancılık merkezi halinde büyümüştür. Belediye sınırları içindeki nüfusu bakımından New York ve Los Angeles'dan sonra üçüncü ve *Sanayi Kuşağı*'nın da merkezi durumunda olan Chicago, Sanayileşmiş Kuzey'in batıdaki odak noktasıdır.

Chicago'nun kuzeyinde Michigan Gölü üzerinde *Milwaukee* metropoliteni birçok Büyük Göller şehrinin sanayi özelliklerini taşımaktadır.

Bazen bu bölge içine alınan bazen de "Merkezi Ovalar" bölgesi içinde kabul edilen ama her iki bölge için de önemli ticaret noktaları halindeki Mississippi üzerindeki ikiz şehirler *Minneapolis* ve *Saint Paul* (Mandracılık Kuşağı'nın merkezidirler) ve Mississippi ve Missouri nehirlerinin birleşme noktasındaki St Louis Batıdaki Montana'ya kadar uzanan kuzey ovalarının un değirmeni merkezleridir ve bu şehir güneyde Meksika Körfezi'ne, kuzeyde de "mısır kuşağı" ve "ilkbahar buğday kuşağı"na geçen nehir trafiğini kontrol altında tutmaktadır.

Aynı şekilde, aynı bölge içinde yer alan daha kuzeyde Kanada'daki *Winnipeg* de Kanada-aşırı taşımacılık ağının merkezidir.

5.8. BÜYÜK OVALAR VE PRERİLER

Kuzey Amerika'yı ortasından kuzey-güney doğrultusunda kesen kesim bu alt-kıtanın en ayırt edici ve en geniş çapta tanınan bölgelerinden birisidir –yani, Büyük Ovalar ve Preriler. Bölge birçok coğrafyacı ve jeomorfoloğ tarafından tanımlanmış fizyografik bir bölge olan Büyük Ovalara kabaca denk düşmektedir. A.B.D.'nde bölge tam anlamıyla "büyük Ovalar" olarak benimsenmiştir ve öyle bilinir. Kanada'da ise bu terim ender olarak kullanılır ve ülkenin

Büyük Ovaların devamı olan kesimine Kanadalılar “preriler” demeyi tercih ederler ve arada sırada “iç ovalar” adının kullanıldığına da rastlanır. Her iki adı birleştirmek üzere ele alınacak bu bölgeye “Büyük Ovalar ve Preriler” demek uygun olacaktır. Ama hemen belirtmek gerekir ki söz konusu bu bölge fizyografik olarak tanımlanmış bölgeden çok daha geniş bir alan kaplamaktadır. Bölgenin sınırları arazi kullanılışı ve ürün kalıplarına dayanılarak belirlenmiştir; bu yüzden de bazen merkezi-güney Teksas’taki renç hayvancılığı ve sulamalı tarım alanlarını içermek üzere iyice güneye ve Red River Vadisinin tarımsal alanlarını içermek üzere de kuzeydoğuya doğru iyice genişletilmiştir. Batı sınırını zaten birdenbire yükselen Kayalık Dağlar çizmiştir; doğu ise ekstansif buğday tarım sistemleri ile mısır ve genel tarım sistemleri arasında geçiş halinde daha belirsiz bir sınır olarak kalmaktadır.

Büyük Ovalar ve Kanada içerisindeki uzantısı Preriler’in kabaca kapladığı alan, bölgenin bir kısmı Güney bölgesiyle de üst üste geçmektedir.

Bu bölgede doğal prerinin uzantı alanını iklim belirlemektedir. Bölgenin kuzeyinde çayırlıklar, merkezî Alberta’ya, sıcaklıkların çayırların bol miktarda yetişmesi için fazla şiddetli soğuk olduğu yerlerin ötesine doğru uzanır. Doğuya doğru, preriler yağışların orman yetişmesine hâlâ uygun olduğu, fakat çayırların bağımsızlığı olan yangınların ağaçları tahrip ettiği ve yine çayırların aşırı büyüyerek diğer bitkileri ortadan kaldırdığı yerlere, Indiana ve Illinois’e doğru şeritler halinde uzanırlar.

Dramatik hava koşulları ve önceden tahmin edilemez iklim özellikleri yüzünden Kuzey Amerika’nın yerleşmeciler tarafından iyi değerlendirilemeyen ağaçsız bir preri olan dev merkezi kesimi ondokuzuncu yüzyıl ortalarına kadar geniş, işe yaramaz boş bir alan olarak

algılanmıştı. 1850'den sonra Büyük Ovalar'ın kalın çimenleri, yeni yerleşmecilerin gelmesiyle, tarımsal şeritler haline dönüştü ve dünyanın en verimli tahıl alanlarından birisi haline geldi. Bu tarımsal çevrede iklimin hâlâ (teknolojik ilerlemelere rağmen) kritik bir önemi vardır. Genel olarak söylenirse, Büyük Ovalar'da yağış doğudan batıya doğru, Kayalık Dağlar'ın yarattığı *yağmur gölgesi* yüzünden azalır. Bekleneceği gibi, ortalama yıllık sıcaklıklar da kuzeyden güneye doğru artar. Büyük Ovalar'da birbirine zıt iki hava kütlesi egemendir. Kışın Kuzey Kutbu'ndan gelen kutup havası güneye doğru etkisini gösterir ve sıcaklıklar Meksika Körfezi kıyısındaki Austin'de (Teksas) bile yaklaşık -18°C 'nin altına düşer. Kuzeyde ortalama kış sıcaklıkları çok düşüktür. Yazın ise, körfez havası kuzeye doğru geldikçe karalar ısınarak *kıtasal* havayı tekrar Kuzey Kutbu'na doğru geri iter; böylece, kuzeyde Kanada prerilerinin içlerinde bile yüksek günlük sıcaklıklar meydana gelir. Fırtınalar ve hortumlara (tornadolara) ilkbaharda sık rastlanır.

Bölgenin nüfusu oldukça homojen sayılabilir. Asyalılar neredeyse hiç yoktur ve zenciler de küçük bir azınlıktır. Başlıca etnik azınlık ise İspanyol kökenliler (Hispanic) olarak anılan gruptur ve bölgenin güneyine doğru Teksas, New Mexico ve Colorado'da yaşamakta; belirli bazı yerleşmelerde ise toplanma göstermektedirler. Örneğin bölgenin ikinci büyük şehri olan San Antonio nüfusunun yarıdan fazlası İspanyol kökenlidir.

Kanada eyaletleri olan Saskatchewan ve Alberta'dan A.B.D.'nin ortalarına kadar, Büyük Ovalar önemli topografik ve tarımsal farklılıklar sergiler. Geniş, özelleşmiş ticari tarım kuşakları Büyük Ovaları, iklim ve araziye göre değişen önemde, bir dizi tarımsal bölge halinde kaplarlar.

En kuzeyde, ilkbaharda ekilen ***Yaz Buğdayı Kuşağı***, bir hat boyunca batıda Edmonton'dan doğuda Winnipeg'e, Kuzey ve Güney Dakota'lar ile Minnesota ve Montana'nın bazı kesimlerine uzanır. Her ne kadar "***Yaz Buğdayı Kuşağı***" olarak anılıyorsa da, burada Amerika'nın diğer kesimlerinden daha çok çavdar ve yulaf yetiştirilmektedir. Büyükbaş hayvancılık da önemlidir ve bu hayvanlar güneydeki "***Mısır Kuşağı***"nda besili hale gelmek üzere genç olarak satılırlar. Bu kuşakta yer alan Kanada şehirleri, aynı kuşakta yer alan A.B.D. şehirlerinden çok daha büyüktürler. Bu kuşağın güneyinde ama Büyük Ovalar'ın yine kuzeyine doğru A.B.D.'nde Kansas'ta odaklanmış olan kış buğdayı kuşağının uzantısı yer alır. Geniş alanlar kaplayan kış ve yaz buğdayı (ve diğer tahıllar) dışında sulama yardımıyla çok çeşitli bitkiler de yetiştirilir; şeker pancarı bunların başında gelirken, hücre sulama sistemiyle bazı yerlerde mısır da büyük önem taşır. Bunun yanında Büyük Ovalar ve Preriler öteden beri hayvancılık faaliyetleriyle de ün kazanmışlardır.

Dünyanın en büyük, en iyi işletilen ve en verimli çiftliklerinden bazıları bu bölgede yer almaktadır. Hem sığır hem de koyun, bazen birlikte aynı çiftliklerde yetiştirilerek bölge üzerinde yaygındır ama koyun daha kurak daha sınırlı koşullara sahip yerlerde daha çok buna karşılık daha sulak ve daha iyi yerlerde de sığırlara daha çok rastlanır. Bu bağlamda, sığır yetiştiriciliğinde yoğunluklar kuzeyden güneye doğru azalır. Teksas'ın çalılarla kaplı tepelik kesimlerinde yetiştirilen keçiler ülkede moher yün talebinin yüzde 85'ini karşılar.

Büyük Ovalar'ın batısına doğru yükselti 457 m'den 1525 m'ye çıkar ve yağış azalır. Seyrek çayırıkların bulunduğu bu alan nemli Doğu ile kurak Batı'nın yüksek alanları arasında bir geçiş zonu oluşturur. Büyük Ovalarda *su* en zor bulunan şeydir ve devresel (periyodik) kuraklıklar tarımın sınırını iki kez önemli ölçüde daraltacak kadar zorlamıştır. İç Savaş'tan sonraki kuraklık Büyük Ovalar'daki çiftçileri daha yeni yerleştikleri bu alanlardan 1880'lerde çiftliklerini terke ve umutsuzluğa düşürmeye yetmişti. Fakat I.Dünya Savaşı'ndan sonra buğday fiyatlarındaki artışlar 1920'lerde -ortalamanın üzerindeki bir yağışlı dönemde- Büyük Ovalar'da spekülatif buğday tarımını yeniden başlatmıştı. Bununla birlikte, ortalamanın altındaki yağışların neden olduğu "*Toz Çanağı*" koşulları on yıl sonra tekrar meydana gelmiş ve bölgeyi ekolojik bir felaketle karşı karşıya bırakmış ve kırsal nüfus önemli miktarda azalmıştı. Ancak, modern tarım yöntemleri -özellikle de derin sürmeyen saban kullanılması ve daha önce ürün alınan yerlerin sürekli koyun ve büyükbaş hayvan otlatılmasında kullanılması gibi- Büyük Ovalar ekonomisine istikrar kazandırmıştır.

Bölgenin güney kesiminin altında uzanan petrol yatakları nedeniyle Teksas başta olmak üzere, eyaletlerin birçoğunda petrol çıkarılmaktadır; Kanada kesiminde Preri eyaletleri ise doğal gaz üretimi önemlidir ve Kanada toplamının onda dokuzunu verir. Maden kömür yatakları da zengindir ve önemli bir kısmı işletilmektedir.

Bölgede çok büyük denilebilecek şehirler yoktur ama şehirlerin nüfus artış hızı ülke ortalamasının üzerindedir. Daha önce "Heartland"de önemli bir şehir olduğu belirtilen *Chicago*, sahip olduğu ulaşım ağı nedeniyle, bölge içinde yer almadığı halde, Büyük Ovalar'ın büyük kısmına hizmet veren ve bunlar üzerinde egemenliği olan şehrsel bir merkezdir. Şehir, yerel imalat, gıda işleme, tarımsal hizmet faaliyetleri ve pazarların dağılımını da etkilemektedir. Küçük şehirler ise kendi yerel hinterlandlarında işleme ve bankacılık merkezleri ve de üretim organizasyonu ve pazarlarla büyük ölçüde ilgilenen A.B.D. Tarım Bakanlığı'nın temsilciliği olarak hizmet vermektedirler. Bu hizmetleri vermekte olan *Denver* öteden beri bölgenin en önemli şehri olmuştur; hatta dağlık batıya bile hizmet vermektedir. İkinci büyük şehir en güneydeki *San Antonio*'dur ve aynı zamanda da, etrafı olağanüstü çok

sayıda askeri üsle çevrili olan, en eski şehirdir. Oklahoma'da yönetim ve mali merkez olan *Oklahoma City* ile *Tulsa* petrol sanayileriyle tanınmışlardır.

Kanada'daki Preri eyaletleri şehirleri ise hâlâ evrimlerini sürdürmektedirler. *Edmonton* II.Dünya Savaşı'ndan sonra Alberta petrol yataklarının gelişmesini izleyen devrede büyümeye başlamıştır. Biraz daha güneydoğusunda yer alan *Winnipeg* ise geniş, yelpaze şeklindeki preri hinterlandında nehir geçişi üzerindeki mükemmel konumuna dayanarak bir hızlı büyüme dönemi geçirmişse de, büyük bir şehir haline gelememiştir. *Edmonton* ve *Calgary* II. Dünya Savaşı'ndan sonra hızla prerilerin batısında odak noktaları haline gelerek *Winnipeg*'i geçmişlerdir.

5.9. KAYALIK DAĞLAR

Amerikan *Bati*'sı iç mesafelerin dev uzunlukta olduğu, büyük topografik çeşitlilikler ve farklı bir yerleşme tarihinin bulunduğu bir bölgedir. Pasifik kıyısı hariç, az nüfuslanmış olan Batı, genellikle fiziki coğrafyasıyla algılanır: Yani, Kayalık Dağlar, Dağlararası Havzalar ve Platolar ile Pasifik Batısı'nın Kaskad, Sierra Nevada ve kıyı Sıradağları. Burasının beyazlar için yerleşme tarihi henüz anılarda kalacak kadar yakınken, tarım ve avcılıkla uğraşan yerliler için binlerce yıllık egemenlik alanı olarak uzun bir geçmişi vardır. Yeni şanslar ve yeni yaşamlar arayan ve bugün bile devam eden bir süreç olarak, dalga dalga yerleşmeciler Büyük Ovaları ve Kayalık Dağları geçen vagonlarla Oregon'a, Mormonlar Utah'a ve altın madencileri de Kaliforniya'ya taşınmışlardır. Kuzey Amerika halkının aklını belki de başka hiçbir bölge bu kadar çelememiştir.

Büyük Ovalar'ın hemen batısında yer alan Kayalık Dağlar, iç ovaların dümdüz uzanımından başlayarak Batı'nın dağlararası havzalarının düzensiz topografyası arasında dünyanın en belirgin yüksek alanlarından birisini oluşturur. Dimdik yamaçların, arızalı bir yapının ve muhteşem manzaraların bir meydana getirdiği bir bölge olduğu kadar, aynı zamanda da geniş ormanların, bol yaban yaşamının ve derin kar örtüsünün, seyrek dağılmış yerleşmelerin, çürüyen hayalet kasabalarının ve de kalabalık kayak güzergâhlarının da yarattığı bir bölgedir.

Gerçekten de, Kayalık Dağlar Bölgesi Alaska'daki Brooks sıradağlarından başlayıp, Yukon ve Kuzeybatı Toprakları'ndan geçerek British Columbia ve Alberta arasında yer alan Kanada Kayalık Dağları'na ve A.B.D. içinde ise New Mexico'nun kuzeyine kadar uzanırlar. Kayalık Dağlar'ın en doğuda yer alan sıraları Büyük Ovalar kenarında 3,000 m'ye yükselirler

ve doğu-batı yönünde birkaç geçitle kesintiye uğrarlar. Kayalık Dağlar da kendi içinde bazı birlikler gösterir ve bu yüzden de Kayalık Dağlara 5 alt-grup halinde bakmak alışılagelmiştir. Güneyden kuzeye doğru bunlar:

- (1)Büyük kısmı Colorado eyaleti içinde kalan Güney Kayalık Dağlar;
- (2)Utah ve Wyoming eyaletleri içinde uzanan Orta Kayalık Dağlar kesimi;
- (3)Montana ve Idaho'daki Kuzey Kayalık Dağlar;
- (4)güneydoğu British Columbia'da (Kanada) uzanan Columbia Dağları;
- (5)Alberta-British Columbia sınırı boyunca uzanan Kanada Kayalık Dağları'dır.

Kayalık Dağlar Bölgesinin yaklaşık uzantısı.

Dağların meydana getirdiği bu bölgede iklim koşulları da doğal olarak dağlardan etkilenecektir. Bu koşullar yazların yarı-kurak ve kışların da oldukça nemli geçmeleri şeklindeydir. Yazları rüzgârlar, düşük nemlilik ve güneş işığı yüzünden yağmurlar kolayca ve hemen buharlaşır; bu yüzden de yazlar kuraklık zamanıdır. Kış aylarının düşük sıcaklıkları yamaçların karla kaplı olmasında ve bunların havzalarda bile bahara kadar erimeden kalmasında rol oynar. Yükseklere kar örtüsü çok derindir. Genel kalıp, özetle, düşük yükseltelerde oldukça kurak, artan yükseltiyle birlikte artan yağışların egemen olduğu ve kritik yükselti olan 2700-3300 m'ler arasında ise yeniden bir yağış azalmasının yaşandığı kalıptır. Batıya bakan yamaçlar doğuya bakanlardan daha çok yağmur ve kar yağışı alırlar,

çünkü hakim rüzgâr doğrultusu batıdır. Bölgede ağaç bakımından konifer türler egemendir ama çok geniş alanlar ağaç örtüsünden yoksundur.

Bölgede ormancılık faaliyetleri, hayvancılık (otlatma kolaylıklarından yararlanılarak), madencilik, sulamalı tarım (küçük havzalarda) ve turizm önemli faaliyetlerdir. Özellikle zengin maden yataklarının keşfiyle birçok şehir ortaya çıkmış ve gelişme olanağını bulmuşlardır. Kurşun madeniyle bağlantılı *Leadville* (Colorado) gibi. Bazıları da madencilik kasabası olarak başlamış ama sonra turizm açısından patlama yaşamışlardır; *Aspen* (Colorado) gibi. Turizm açısından büyük bir çekiciliğe sahip olması bölge için de bu faaliyeti yaşamsal kılmıştır. Örneğin dünyanın ilk ulusal parkı olan A.B.D.'deki Yellowstone Ulusal Parkı (1872), hemen birkaç km ötesinde Grand Teton Ulusal Parkı, Kayalık Dağlar Ulusal Parkı gibi yerler özellikle yaz aylarında rekreasyon talebine cevap verirken,

Kayalık Dağlar'da çok az büyük şehir vardır; daha doğrusu bu bölgeye “şehirsiz” demek de mümkündür. Ancak 4 şehrin nüfusu 60 bini geçebilmektedir; üstelik kırsal nüfus da dağınıktır ve koyun ve büyükbaş hayvancılığı, kerestecilik ve madencilikle uğraşırlar. Bununla birlikte, çok yoğun turizm sezonunda bazı sayfiye kasabalarının (Alberta'da Banff ya da Wyoming'de Jackson gibi) nüfusları birkaç misli büyüklüğe erişebilmektedir. Bakır, kurşun, altın ve gümüş madenciliği Kayalık Dağlar'daki çoğu şehrin temel varoluş nedenidir fakat bunların geniş hinterlandlarında çok az nüfus olması şehrsel büyümeyi sınırlamaktadır.

Gerek Kanada gerekse A.B.D.'nde büyük şehirler hem Kayalık Dağlar'a hem de Büyük Ovalar'a hizmet ederler. Örneğin bir Preri şehri olan *Calgary* Kanada Büyük Ovaları'ndaki buğday çiftçileri ve hayvan yetiştiricilerinin ticaret merkezi olurken Kayalık Dağlara da hizmet eder. Ayrıca, şehrin kereste atölyeleri çevre dağlardaki ormanlara dayanmaktadır. Aynı şekilde, Büyük Ovaların en büyük şehri *Denver* de farklı bir sanayi temeline dayanmaktadır ve Kayalık Dağlar'ın orta kesimlerine de hizmet etmektedir.

ÖRNEK SORULAR

1-A.B.D.'nin üç eyaletinin (Indiana, Illinois, Iowa) tamamı ile oniki başka eyaletinin çeşitli kısımlarını ve Kanada'nın Ontario eyaletinin önemli bir bölümünü içine alan bölge hangisidir?

- a-Yukon
  - b-British Columbia
  - c-Heartland
  - d-Kaliforniya
  - e-New Mexico
- Cevap (c)**

2-Kanada Büyük Ovaları'ndaki buğday çiftçileri ve hayvan yetiştiricilerinin ticaret merkezi olarak kabul edilen şehir aşağıdakilerden hangisidir?

- a-New York
  - b-Calgary
  - c-San Antonio
  - d-San Diego
  - e-Victoria
- Cevap (b)**

Prof. Dr. Nazmiye ÖZGÜÇ
İÜ, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi
Coğrafya Programı
DÜNYA BÖLGELERİ: KUZEY AMERİKA, e-Ders
13.Hafta e-Ders Kitap Bölümü

13. HAFTA

ÖZET: Kuzey Amerika'nın coğrafi bölgelerini genel çizgileriyle ele almaya devam edeceğiz. Dersin Powerpoint sunularla birlikte incelenmesi gerekir.

BÖLÜM 5: KUZEY AMERİKA'NIN BÖLGELERİ (devam)

5.10. DAĞLARARASI HAVZALAR

Kayalık Dağlarla Pasifik kıyısındaki Sierra Nevada ve Cascade sıradağları arasında üç yüksek plato –kuzeybatıdaki *Columbia Platosu*, Nevada'da merkezileşen *Büyük Havza* (Great Basin) ve *Colorado Platosu*- Kanada sınırından Meksika'nın kuzeyine kadar uzanan kurak ve arızalı bir alan oluşturur. Aslında bölgenin “Kayalık Dağlar”la bağlantısı büyüktür ve haritada tam olarak ayırt edilememektedir.

Kuzeydeki **Columbia Platosu** kurak vadiler ve ormanlık dağ sıraları halindedir. Kuru tarım (dry farming) yöntemleri ticari tahıl tarımının uygulanmasını mümkün kılar. Washington eyaletinin doğusunda ve Kanada'da British Columbia'da sulama yapılan vadiler ülkenin en önemli elma ve armut üretilen alanlarından. Columbia Yaylası'nın doğudaki ve

güneydeki daha kurak kesimlerinde kesintisiz uzanan hektarlarca tahıl ekili alan burasını Batı'nın "buğday kuşağı" yapmaktadır. Columbia Havzası Projesi'ne uygun olarak Columbia Nehri'nden buraya yöneltilen su Columbia Havzası'nda tarımın yüzünü değiştirmiştir. Bölgenin tarımsal ekonomisine, bu sayede, çok çeşitli özelleşmiş bitkiler eklenmiştir.

Nevada'daki erozyona uğramış yaylalarda merkezileşen **Büyük Havza**, A.B.D.'ndeki en kurak iklime sahip yerlerden birisidir. Güneydeki Sonora, Mojave ve Colorado çöllerinde bir yıl ya da daha uzun bir süre hiç yağmur yağmayabilir. Günlük sıcaklık değişimleri çok fazladır ve yaşam sulanmış vahalarla sınırlıdır. Genel olarak, Büyük Havza'nın yerleşilmiş vadileri yılda 350 mm'den az yağış alırken, çevresindeki dağlarda ise yağış 700 mm kadardır. Tarım büyükbaş hayvan otlatma, kuru tahıl tarımı ve sulama yapılan tek tek alanlardaki ekimle sınırlıdır.

Büyük Havza'daki en büyük nüfus yoğunluğunun yer aldığı Utah'daki Tuz Gölü depresyonu çevredeki dağlardan aşağıya akan akarsuların taşıdığı sularla sulanan bir vahadır. Bu kesimde birkaç büyük ve devamlı tuz gölü yer alır: Nevada'da Walker ve Piramit gölleriyle Utah'taki Büyük Tuz Gölü en önemlileridir. Colorado ve Rio Grande nehirleri de, oldukça kurak olan bu kesimin en önemli akarsuları olmakla birlikte, her iki nehir de komşu bölgelere de hayat verirler.

İlk olarak Mormonlar denilen bir dini grup tarafından yerleşilen *Salt Lake City* Büyük Havza'nın başlıca dağıtım merkezidir. Ancak, A.B.D.'nde nüfusu en çok artan şehirlerden birisi olan *Las Vegas* da bölgenin en önemli şehirlerinden birisi haline gelmiştir. Bir madencilik kasabasından ülkenin en büyük otel yatırımlarının yer aldığı bir turizm ve kumar merkezi haline büyümüştür. *Carson City* ve *Reno* gibi diğer şehirler ilk başlarda altın, bakır, kurşun ve çinko madencilik işletmeleri şeklindeki özel çıkarım faaliyetlerine hizmet veriyorlardı; fakat çekici manzaralar, kumar ve sıcak-kurak iklim insanları bu alana çekmiştir. Arizona'da *Tucson* ve *Phoenix*'un muhteşem gelişmesi doğrudan doğruya kışı olmayan bir iklim arayışından dolaydır.

Colorado Platosu ise merkezi Utah'ın, kuzey Arizona'nın, New Mexico'nun ve batı Colorado'nun geniş çapta yerleşilmemiş yüksek alanlarından meydana gelir. En iyi biçimde Colorado Nehriyle gözde canlandırılabilir olan söz konusu alanın yatağını derin yaran akarsuları kanyonlar meydana getirmişlerdir. Bu alan altın, gümüş ve bakır bakımından zengindir; maden kömürü kaynakları da gittikçe artan bir dikkat çekmektedir. 1706'da Yeni İspanya'nın bölgesel başkenti olarak kurulan *Albuquerque* bu seyrek nüfuslu alanın büyük kısmına hizmet verir.

Bütünüyle bölgede çok sayıda ve A.B.D.'nde en büyükleri olan (örneğin Arizona'daki Navajo Rezervasyonu 39 milyon hektar) Kızılderili Rezervasyonları da yer alır. Bölgenin su sıkıntısı çok sayıda barajın yapımına yol açmıştır. Columbia nehri (Mississippi ve St.Lawrence'dan sonra üçüncü büyük nehir) üzerinde yalnızca Washington ve Oregon eyaletlerinde 11 baraj inşa edilmiştir; bunlardan Grand Coulee süper barajdır ve dünyadaki en büyük hidroelektrik tesisini barındırmaktadır; ayrıca ülkenin altıncı büyük baraj gölü F.D.Roosevelt'i de içine almaktadır. Colorado nehri üzerinde ise dört baraj inşa edilmiştir ki bunların en büyüğü dev Hoover Barajıdır. Uzun planlama yıllarından sonra sulama projeleri de uygulanmıştır.

Belirli bazı noktalarda madencilik (Bingham bakır madenleri gibi) önemliken turizm de ekonomiye büyük katkıda bulunmaktadır. Belirtilmesi gereken bir nokta da, Meksika sınırı boyunca yerleşmiş, işe aç bu ülkedeki düşük ücret avantajından yararlanmak isteyen Amerikalı şirketler tarafından kurulmuş olan (**Maquiladoralar**) fabrikalardır. İki ülke arasındaki sınır, NAFTA (North American Free Trade Agreement)'nın sağladığı vergi ve fiyat indirimlerinin ateşlediği yoğun ticaret faaliyetleri nedeniyle, her yıl çok sayıda "yasal" geçiş sahne olur. Aynı zamanda, iş bulma ümidiyle sayılamayacak kadar çok Meksikalı da "yasa dışı" yollardan sınırı geçmektedir. Bu yüzden de A.B.D. tarafında dev boyutlarda duvar inşa edilmektedir.

5.11. KALİFORNİYA

Kuzey Amerika'nın en küçük bölgelerinden birisi ama belki de en farklı olanıdır. Bu farklılık bölgenin fiziki ve beşeri coğrafyalarının, yerşekillerinden arazi kullanımına, toprak gruplarından toplumsal kalıplara kadar her yanında yansır.

Bölgenin A.B.D.'nin güneybatı köşesindeki konumu günümüzdeki coğrafi görünümü ve kalkınma derecesinin uzun dönemdeki belirleyicisi olmuştur. Bu konum ilk Avrupalı etkisinden ve Anglo-Amerika'nın ilk yerleşme aşamasından uzak bir konum olurken, bölgenin sömürge döneminden sonra ortaya çıkan "*heartland*" yani çekirdek bölgesinden de uzak kalmasında rol oynamıştır. Meksika'ya yakınlık, o ülkenin yönetim bölgesinden de uzak kalınmasına rağmen, daha başlangıçtan itibaren önemli bir faktör olmuştur. Bölgenin doğusunun dağlarla kaplı olması A.B.D.'nin çekirdek bölgesine kolayca erişmesini

engelleyerek nüfus ve ekonomik gelişmesi üzerinde önemli bir etki yapmakla birlikte, bu etki çok büyük boyutlara varamamıştır.

Kaliforniya bölgesi bu haritada neredeyse eyaletle denk düşer biçimde görünüyor.

Kaliforniya bölgesi aynı adı taşıyan eyaletin yerleşilmiş kesimlerinin çoğunu (doğuda uzanan Sierra Nevada'yı da) içine alır. Kuzeydeki dağları (yalnızca kuzey Kıyı sıradağları, Klamath Dağları, güney Cascadelar/Kaskatlar), kuzeydoğudaki platoları ve dağ sıralarını ve güneydoğudaki çölleri dışarıda bırakır ama buradaki (güneydoğu) Antelope Vadisi ve Palm Springs alanlarını sınırları içine alır. Bölgenin kuzeydoğu, kuzeybatı ve güneydoğudaki tartışmalı kısımları A.B.D.'nin ünlü coğrafyacıları tarafından, eyaletin bütününden farklılıkları nedeniyle, “*unCalifornia*” (Kaliforniyalı olmayan) ya da “*the other Californias*” (öteki Kaliforniyalar) olarak anılırlar.

Bölgenin yarattığı imaj “*Kaliforniya tarzı yaşam*”la eş anlamlı hale gelmiştir. Bu, çağdaş Amerikan mitolojisini temsil etmeyen, Hollywood, Disneyland ve Golden Gate üzerinde odaklanmış, lüks-ihtişam ve *smog* (duman+sis) ile tatlandırılmış ve güneşte bronzlaşmış plaj tutkunları ve eksantrik gece yaşamı insanlarıyla nüfuslandırılmış bir yaşam tarzıdır. Ama gerçekler imajların o kadar da önemli olmadığını vurgulayacak kadar daha az heyecan vericidir. Aslında, “*Kaliforniya tarzı yaşam*” şekerle kaplanmış, paketlenmiş ve dünyaya başka bir şey gibi, farklılığı olan bir kader şeklinde pazarlandığı için, Kaliforniyalıların da tıpkı başka Anglo-Amerikalılar gibi aynı banliyö evlerinde yaşadığı, aynı TV *show*larını seyrettiği, aynı siyasal temsilcilere oy kullandığı ve de aynı vergilerden yakındığı olgusu ya da gerçeği hep gözden kaçırılmaktadır.

Ama başkalarının gözündeki Kaliforniya imajının da bazı temelleri vardır tabii: Kısmen bölgenin şehirselleşmesinde gözlenen gelişmeler; kısmen bazı ekonomik faaliyetlerdeki –örneğin altın madenciliği, petrol çıkarım, gayrimenkul satışları, film endüstrisi, uçak ve uzay araçları yapımı- göz alıcı gelişmeler ve *patlama-ve-iflas* şeklindeki büyüme ve çöküşlerin yarattığı psikoloji; kısmen ülkenin güneybatı köşesinin olağandışı doğal özellikleri ve kısmen de yeryüzünün her tarafından buraya gelmiş insanlar ve kendi yerlerinde-yurtlarında başaramadıkları ve Kaliforniya’da keşfetmeyi umdukları ele geçirmez fırsatlar peşine düşen insanlar bu imaja katkıda bulunmuşlardır.

Ama en önemlisi, gerek fiziksel ve gerekse psikolojik olarak, bölgenin iklimidir. Kuzey Amerika’nın, genelde “Akdeniz” olarak anılan yazları kurak subtropikal iklim koşullarına sahip tek kesimidir. Bol güneş ışığı, ılıman kış sıcaklıkları, mutlak kurak yazlar ve nispeten kurak kışlar basit ve temel özelliklerdir. Açık hava yaşamını bu kadar kolaylaştıran başka bir iklim tipi de yok gibidir. Ama Kaliforniya’nın, bölgenin çekiciliğini arttıran, ek olarak başka fiziki coğrafya özellikleri de vardır: Kumsal plajların ve yüksek falezlerin hemen yanında yüksek dağlar yer alabilmekte; verimli vadilere açılan sarp kanyonların üzerinde ormanlar yükselebilmekte; doğuda geniş çöller uzanırken, güneyde de farklı bir kültürün (İspanyol kökenli) çekiciliği egemen bulunmaktadır. İklimde, kışın iyice güneyde yer alan *San Diego*’ya kadar erişen kutupsal Pasifik hava kütlesi egemendir. Yazın ise, tropikal hava kuzeyde Vancouver Adası’na kadar ilerler. Pasifik hava kütlelerinin arızalı rölyef üzerinden geçerek yer değiştirmesi Pasifik Batısı’na özel iklim tipini yaratır.

Yağış miktarları Sierra’nın batı yamaçlarında 1750 mm’nin üzerine çıkarak aşağıdaki vadilerde tarımın yayılması ve kıyı boyunca toplanan şehirselleşmiş nüfus için önemli bir su deposu sağlamaktadır. Bu yağışın tutulması ve kanalizasyonla edilmesi çağdaş Kaliforniya’nın gelişmesinde temel rol oynamıştır. Sulamalı tarımın iki önemli merkezi –Central Valley ve Los Angeles Havzası- sularını artık maksimum büyüklüğe erişmiş hidro-elektrik mühendislik kompleksleri yoluyla Sierra Nevada’dan alırlar.

Bölge büyük yer kabuğu hareketlerinin meydana geldiği bir yerdir. İki büyük tektonik levhanın (Kuzey Amerika ve Pasifik levhaları) burada buluşması yaygın fay hareketlerinin ve depremlerin meydana gelmesine yol açar. Çok sayıda ve çeşitli kırık hatları vardır ama hepsi iki belirgin ortak özellik taşırlar: (1) Bu hatların en önemlileri Kuzey/Kuzeybatı–Güney/Güneydoğu doğrultusundadır ve (2) birçoğu olağanüstü uzundur. Bölgenin önemli doğal felâketlerinin başında deprem gelir; 1989’da bile Loma Prieta/San Francisco depreminde 65 kişi ölmüş ve 8 milyar \$’lık zarar meydana gelmişti. Kuraklık nedeniyle

meydana gelen yangınlar ise sık rastlanan ikinci ama insan yapısı felâketi oluştururken, yağışların hemen tümüyle kışın düşmesinden doğan seller de üçüncü felâket tipini oluştururlar.

Bitki örtüsü, çok genelleştirilirse, vadiler ve dağların alçak kesimlerine –özellikle de güney ve orta Kaliforniya’da- büyük ölçüde makilerden oluşmuştur ki bunlara Kaliforniya’da *chaparral* denir; ama meşe ağaçlarının serpiştiği geniş çayırıklara da rastlanır. Dağların orta ve yüksek kesimleri ise konifer ormanlarla kaplıdır. Dünyaca ünlü dev segoyalar ise 1350-2250 m’ler arasında Sierra Nevada’nın batısı boyunca yer alan birbirinden ayrı 75 orman topluluğu içinde bulunmaktadır.

Kaliforniya, geçmişte bu topraklarda yaşamış çeşitli Kızılderili grupları ve daha sonra yerleşmiş İspanyol kökenliler yanında büyük dalgalar halinde değişik ülkelerden gelen göçmenler yoluyla da nüfus kazanmıştır. Ülkenin en çok nüfuslu eyaleti olan Kaliforniya’da 38,041,430 (2012) kişi yaşamaktadır. Yakın zamanlı göç dalgaları 1990’larda yılda 600,000 gibi büyük sayılara varmış ve ilginç olan husus da bu göçmenlerin büyük kısmı ülke içinden değil başka ülkelerden gelmiştir. Bu yüzden de bölge nüfusundaki etniklik olağanüstü çeşitlidir. Ülkede 50’den fazla grup ayırt edilmiştir, Kaliforniya bunlardan 21’nin en büyük gruplar halinde yaşadığı eyalettir: Ermeniler, Çinliler, Filipinliler, İranlılar, Japonlar, Meksikalılar, Koreliler ve Vietnamlılar en büyük grupları oluştururlar. Tüm A.B.D. nüfusunun yüzde 90’ı evlerinde İngilizce konuşurken, Kaliforniyalıların ancak yüzde 70 kadarı evlerinde İngilizce konuşur. Nüfusun etnikliği dışında, belirgin bir özelliği de şehrilliliğidir; toplam nüfusun yüzde 94’ü şehirlerde yaşar.

Bölgede tarım vadi ve ovalarda sulamanın da yardımıyla son derece gelişmiştir. Üretimin dörtte üçü tek başına **Central Valley**’den gelir. Pirinç, badem, şeker pancarı, sebzeler, buğday, büyük baş hayvan yetiştirilir. Merkezi Vadi, Sacramento ve San Joaquin vadilerinden meydana gelmiştir. Kuzeyde kalan Sacramento Vadisi’nde yağışlar yeterli olduğundan fazla sulama gerekmez; San Joaquin’de ise sulama yardımıyla benzer ürünler ve yanında portakal yetiştirilir. Monterey’in güneyindeki Salinas Vadisi’nde enginar, brüksel lahanası gibi duyarlı sebzeler yetiştirilirken; Oxnard Ovası (Los Angeles ile Santa Barbara arasında) sebze ve turuncgillerde özelleşmiştir; taraçalarla bezenmiş Napa Vadisi (San Francisco’nun kuzeyinde) ise ünlü ve büyük bağların yer aldığı vadidir.

Kaliforniya, Megalopolis’ten sonra ikinci aşırı şehirleşmiş alanın yer aldığı bölgedir. Şehrisel yayılmayla “*Güney Kaliforniya megalopolisi*” artık gerçekleşmiştir: Doğuda Palm Springs’ten batıda Santa Barbara’ya kadar 270 km; kuzey-güney doğrultusunda da Antelope

Vadisi'nde Lancaster'dan Meksika sınırına kadar yaklaşık aynı mesafede; ve güneydoğu-kuzeybatı kıyı kesiminde de San Diego'dan Santa Barbara'ya kadar 320 km'lik alan tüm boyutlarıyla tümüyle şehirlerle kaplanmıştır. Kitleler halinde tepeler ve hatta birkaç dağ sırası bile bu kapsama girmiştir; en çok alçak kesimler ve vadilerle sınırlı olan şehrsel büyüme sırasında çok tutulan dağ yamaçları da taraçaların yapılmasıyla konutların inşasına sahne olmuştur.

Los Angeles metropolisi, söz konusu “*Güney Kaliforniya megalopolisi*” denilen şehrsel sistemin bir parçası halindedir. Çok çekirdekli olarak büyüyen ve tek bir odak noktası olmayan Los Angeles'in büyümesi, çoğu kez, Kuzey Amerika yaşantısında yirminci yüzyılda meydana gelen yapısal değişimlerin bir sembolü olarak algılanmaktadır. Şehir, Los Angeles Havzası'ndaki bir meyve ve sebze ticaret merkezinden otomobillerle birbirine bağlanmış 100 km'den daha geniş çok çekirdekli bir şehrsel *konurbasyon* haline gelmiştir. Los Angeles'in fonksiyonları da nüfusu kadar çeşitlidir. Patlama yapan ulaşım ekipmanları imalatı -özellikle uçak- 1940'lar ve 1950'lerin sonlarında binlerce Amerikalıyı güney Kaliforniya'ya çekmiştir.

Daha önceleri, 1930'larda, “*toz çanağı*”ndan (Merkezi Ovalar'dan) göçmenler iş aramak için Kaliforniya'ya göç etmişlerdi. 1900'de güney Kaliforniya tüm eyalet nüfusunun yalnızca dördte birini kendinde toplamıştı; 1990'lardan sonra ise Santa Barbara'dan San Diego'ya kadar olan söz konusu alan Kaliforniya nüfusunun üçte ikisini içermeye başladı. Günümüzde, Los Angeles Havzası'ndaki büyümenin düzensiz yapısı bölgeye insanları çeken gerçek özellikleri tehlikeye atmaktadır.

Los Angeles'in güneyindeki Kaliforniya manzarasına ve şehrsel sistemine, önemli bir deniz üssü ve emeklilerin yerleştikleri bir merkez olan *San Diego* egemendir. İçerilerde, Kıyı Sıradağları'nın doğusunda yer alan, Salton Denizi'ni çevreleyen kurak *Imperial Vadisi* deniz seviyesinin altında, yoğun sulamalı tarım yapılan bir merkezdir. *All-American Kanalı*'yla Colorado Nehri'nden buraya yönlendirilen su gerek Kaliforniya ve gerekse tüm Amerikan ulusal pazarları için pamuk, alfalfa, hurma ve çok çeşitli sebzenin yetiştirilmesini mümkün kılar.

San Francisco-Oakland-San Jose metropoliteni Merkezî (Central) Vadi'ye doğrudan geçiş sağlayan bir boğulmuş haliç olan San Francisco Körfezi'ni çevreleyen geniş bir şehrsel alan halinde uzanmaktadır. Kaliforniya'nın yumuşak kıyılarındaki bu doğal limanda San Francisco kuzey Amerika'nın birinci derecedeki Pasifik limanı olarak gelişmiştir. 1906'daki depremde yerle bir olan şehir, bundan sonraki on yılda, Batı'daki en büyük şehir olma özelliğini Los Angeles'a kaptırmıştır. Halen çok çeşitli imalat faaliyetlerinin -ağır sanayi,

gemi inşa, elektronik ve yüksek teknoloji- merkezi ve önemli bir liman olan San Francisco, Kuzey Amerika'daki en büyük iki üniversitenin de yurdudur: Kaliforniya Berkeley ve Stanford Üniversiteleri (aslında toplam üniversite sayısı 6'dan çok). Ama daha önemlisi, çeşitli çekicilikleriyle, etnik nüfus yapısıyla San Francisco A.B.D.'nin en büyük turizm ve rekreasyon merkezidir. Los Angeles ise Disneyland ve Hollywood ile turizm açısından ülkenin en önemli destinasyonlarından birisini oluştururken, bölgedeki Yosemite National Park, Kings Canyon ve Tahoe Gölü gibi çekicilikler de Kaliforniya turizmini çeşitlendiren doğal çekicilikler olmaktadır.

Şehirleşme açısından bir gelişme de tarım bakımından verimli vadilerin şehirleşmenin tehdidi altına girmiş olmasıdır. Kaliforniya'nın yerleşmek için tutulan bir eyalet olması bu tehdidi arttırmaktadır. Örneğin *Central Valley* tarımsal alanı yılda 51,800 ha gibi bir miktarla şehirselleşen alan haline dönüştürülmektedir. Halkın bu alana akışı, daha önce mevcut olmayan şehir ve kasabalar yaratmaktadır.

Kaliforniya Bölgesi tarımda göze çarpan, petrolde önemli, uzay çalışmaları ve elektronikte geçilemez, tasarımda gelişmiş, eğitimde tarzını kabul ettiren, şehirselleşmede yenilikçi ve "karar verme" sürecinde de gittikçe daha etkili bir bölgedir. Ama aynı zamanda da hava kirliliğinde dünya şampiyonu (özellikle Los Angeles), ülkenin deprem ve heyelân merkezi, trafik akışı ve trafik tıkanıklığında ülke birincisi ve kıta tarihinde daha önce görülmemiş şekilde nüfus akışının yöneldiği bir bölgedir.

5.12. HAWAİİ (ADALARI)

Hawaii Adaları Anglo-Amerika'nın belli başlı bölgelerinin en küçüğüdür. Pasifik Okyanusu'nda Kaliforniya'nın 3360 km kadar güneybatısında yer alan Hawaii anakaraya siyasal yakınlık ve ticari bağımlılık bağlarıyla bağlıdır; bu bağlar da volkanik temelli, tropikal iklimli, Polinezya geçmişine sahip ve geçmişte adaları Anglo-Amerika'dan ayırmaya çalışan Şarklı (Oryantal) nüfusuna egemen olmaya yeterli gelecek güçtedir.

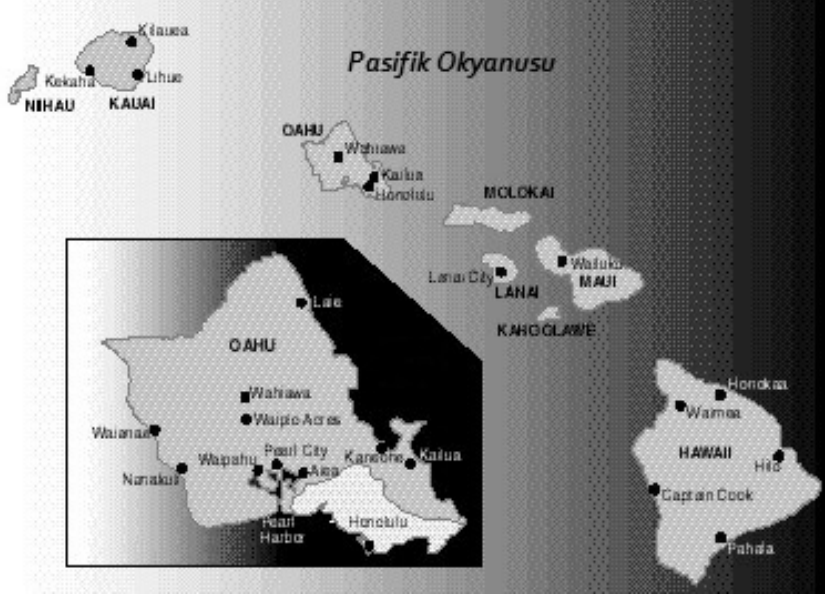
Hawaii eyaleti ve aslında takımadalar Pasifikte doğuda Hawaii adasından başlar ve batıda tam da uluslararası tarih hattında Kure Atolüyle biter. Kure'ye kadar batıya doğru 3,300 km uzunluğunda adalar, adacıklar ve resiflerden oluşmuştur. Pratikte Hawaii Adaları Hawaii adasından Niihau'ya kadar 640 km uzunluğundaki iki düzine kadar adayla sınırlandırılmış bir kesimi ifade etmede kullanılmaktadır.

Hawaii Adalarının toplam yüzölçümü yaklaşık 16,835 km²'dir ve bunun hemen tümü 8 büyük adadan oluşmaktadır. Büyüklük sırasına göre bu 8 ada: Hawaii (Büyük Ada 8,150 km²), Maui, Oahu, Kauai, Molokai, Lanai, Niihau ve Kahoolawe (125 km² kadar ve yerleşilmemiş). Yalnızca Hawaii Adası'nın yüzölçümü diğer yedi adanın toplamının yaklaşık iki mislidir.

Adaların Kökeni ve Yapısı: Hawaii adaları, yeryüzünde volkanik faaliyetler sonucu oluşmuş ve yüzeyleri daha sonraki volkanizmayla ve erozyon faaliyetleriyle değiştirilmiş dağ sıralarının denizaltında kalmasıyla su yüzeyinde meydana çıkan yüksek/yukarı ya da tepe kesimleridir. Aslında büyük adalar değişik parçalanma aşamalarında bulunan bazaltik kubbelerdir. Adalardaki en yüksek iki zirve, Mauna Kea (4135 m) ve Mauna Loa (4104 m) bazen de Pasifikteki tabandan zirveye olan yükseklikleri bakımından (bazıları deniz seviyesinden 5400 m aşağıya kadardır) dünyanın en yüksek tepeleri olarak bile anılırlar. Mauna Loa dünyanın en büyük aktif volkanıdır. Olağandışı dev bir dağ kütesidir. Adada birkaç kısa akarsu bulunmaktaysa da bunlar, yapısı nedeniyle, adanın kuzey ve doğu kenarlarında denize keskin kayalıklardan birer şelale gibi akarlar.

Okyanus tabanından yükselen volkanik Hawaii adalar zinciri/zincir adaları, levhanın kenarlarında meydana gelen faaliyet sonucu oldukları için olağanüstü bir oluşumdur. Daha açıkçası, Hawaii sıcak nokta (hot spot) ya da bir magma kaynağıdır. Pasifik levhası bu sıcak noktanın üzerinde hareket ettikçe, kabuk devresel/periodyk olarak delinmekte ve aslında bir volkan halinde patlamaktadır. Hawaii adalar zinciri böyle bir sürecin işlemesi sonucu 25 milyon yılda oluşmuştur ve şimdi bile yeni bir volkan ada, Loihi, okyanus altında oluşmaya devam etmektedir. Aynı zamanda levhanın ön kenarına doğru olan adaların aktiviteleri gittikçe azalmaktadır; volkanizma güçlerini tümüyle yitirince kadar bu azalma sürecektir.

Mercanlarla ilgili gelişmeler birkaç yerde orta büyüklükte düz kıyı ovaları meydana getiren yükselmeleri göstermektedir. Ek olarak, mercan resiflerinin gelişmesi adaların etrafını tümüyle değil kısmen sarmıştır. Mercan kumları sık sık taşlaşmış lav başları arasında korunmalı kalmış koylarda plajları meydana getirecek şekilde savrulmuşlardır. Adaların her tarafında keskin kayalıklar (**pali** deniyor) ve arızalı dimdik kenarları olan kanyonlar yükseltideki ani değişiklikleri simgelerler. Düz arazi çok seyrek, kıyıların kenarlarında bile zor bulunur. Büyük (Hawaii) Ada'da beş tane yumuşak biçimli volkan konisinin biçimlendirdiği arazi parçası birbirine geçmiş olarak adayı oluşturmuşlardır:

Hawai adalarının durumu ve Oahu'nun daha ayrıntılı görüntüsü.

İklim: Hawaii'nin okyanus konumu iklimi üzerinde muazzam bir etki yapmaktadır. Rüzgârları sürekli suyla dolduran ve sonra bunların dağlara boşalmasını sağlayan okyanustur. Okyanus adaların ekstrem sıcaklıklarını da yumuşatmaktadır Honolulu'da yüksek sıcaklık rekoru 31⁰C olurken düşük sıcaklık rekoru ise yalnızca 13⁰C'dir.

Kolkata ve Mexico City ile aynı enlemde (20⁰ kuzey) bulunması ve okyanusal konumu gün ışığı süresinin ve güneş ışınlarının açısının bir mevsimden diğerine çok az değişiklik göstereceği anlamına gelir. Bununla birlikte, esas büyük değişimler adalarda yağış miktarında görülür. Adaların topografyası bir yerden diğerine yağış miktarlarının büyük farklılıklar göstermesine yol açar. Örneğin Kauai'de Mount Waialeale'ye yılda 1,234 cm yağış düşerken (dünyanın en çok yağış alan noktalarından birisidir) yine aynı adada (Kauai) Waimea yılda yalnızca 50 cm yağış alır –bu iki yer birbirlerinden yalnızca 25 km mesafededirler.

Nüfus: Bir Polinezya yerleşmesi olan Hawaii sakinleri buraya yaklaşık 1000 yıl kadar önce belki de 4,000 km güneybatıdaki Markiz adalarından gelenlerden oluşmaktadır. Çok daha uzak geçmişten kalan bir miktar Polinezyalı-öncesi nüfusun 500 ya da 600 yıl kadar daha sonra gelenler tarafından absorbe edildiği düşünülmektedir. 18.yüzyıl sonlarında yaklaşık 300,000 kadar nüfusu barındırdığı hesaplanmaktadır.

Adalara gelen ilk Avrupalı 1778'de Kaptan James Cook idi. Büyük (Big) Ada kıyılarında öldürülmüş olmakla birlikte yeni keşfin ünü kısa zamanda Avrupa ve Kuzey Amerika'ya yayıldı. 1820'lerde balina avcılığının kuzey Pasifik'e kaymasıyla adalar bu faaliyetin merkezi konumuna geldi; ardından da Protestan misyonerler adaya vardılar.

1837'de Hawai'de ilk şeker plantasyonu kuruldu; 19'uncu yüzyıla kadar Hawai dünyanın belli başlı şeker satıcılarından birisi haline geldi. Ama bu gelişme ortaya çıkan emekçi açığını kapatmak üzere 1852-1930 arasında çoğu Asyalı 400,000 işçinin getirilmesine yol açtı. 1852'de etnik Hawaiiiler adaların nüfusunsun yüzde 95'ini oluştururken 1900'de yüzde 15 kadara (150,000) indiler. 1910'da her beş nüfustan biri Avrupa kökenliyen (Hawai'de Kafkas olarak anılırlar) halen toplam nüfusun yüzde 40'ı tamamen ya da kısmen Avrupa kökenlidir.

Nüfusun büyük çoğunluğu Oahu'da Honolulu'da toplanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında A.B.D.'nin savaşa girmesine yol açan Pearl Harbor baskısıyla ün kazanan şehir elverişli limanıyla ülkenin de başlıca büyük liman şehridir. Hawai eyalet statüsüne ancak 1959'da, Alaska'nın eyalet olarak ilan edilmesinden sonra erişmiş ve 50. Eyalet olmuştur.

Hawai'nin Ekonomik faaliyetlerinde zorluklar vardır. Eyalet arazisinin kabaca yarısının sahibi devlettir –bunun büyük kısmı tarıma uygun olmayan arazilerden oluşur ve önemli bir kısmı da orman ve koruma alanları halinde (en çok Big Island ve Maui'de) ve askeri tesislerin kullanımına (Oaku ve Kaholawe) aittir. Arazinin geri kalan kısmı üzerinde de 6 büyük arazi sahibinin (her birinin 40,000 ha'dan fazla) kontrolü vardır. Küçük arazi sahipleri en çok Oahu'da gözlenen bir durumdur ama orada bile özel arazinin üçte ikisini büyük arazi sahipleri kontrol etmektedir.

Uzun zaman önce şeker kamışı, daha sonra ananas tarımı 1860'lardan itibaren büyük bir önem taşımıştır. Ancak yakın zamanlarda tarımdan gelen gelir bir miktar artmışsa da tarımın göreceli önemi azalmıştır. Halen dünya şeker üretiminde Hawai önemli bir ağırlığa sahiptir. Eyalet ayrıca dünyanın en büyük ananas üreticisidir –yılda yaklaşık 650,000 ton üretim yapılmaktadır. Lanai ve Molokai adaları gerek istihdam gerekse gelir bakımından tümüyle ananasa dayanırlar. Hayvancılık ve şeker üretimi Big (Hawaii) Island ekonomisinin belkemiği olurken, Maui ve Kauai'nin ekonomisinin temelini de şeker ve ananas oluşturur. Tarımın rolü her ne kadar diğer adalarda büyükse de, şunu da belirtmek gerekir ki, eyalet ekonomisinin yüzde 80'den fazlası **Oahu**'da yoğunlaşmıştır.

Gittikçe payı azalmakta olan tarımdan başka Hawai ekonomisinde **federal kurumların ve askeri harcamaların** da büyük bir payı vardır: yüzde 25'i askeri harcamalardan gelen gelir federal olanlarla birlikte yüzde 30'u bulmaktadır. Zaten her dört kişiden birisi askeri personel ya da yakını durumundadır (tüm çalışanların yaklaşık yüzde 10'u).

Turizm ise en büyük faaliyet halindedir. Yaklaşık 5 milyon dolayında ziyaretçi ile turizmin ekonomideki payı günümüzde yüzde 30'u bulmuştur.

ÖRNEK SORULAR

1-Dağlararası Havzalar Bölgesinin Meksika sınırı boyunca, düşük ücret avantajından yararlanmak isteyen Amerikalı şirketler tarafından kurulmuş olan fabrikaların yaygın kullanılan adı nedir?

- a-Fabrikalar
- b-Tesisler
- c-Etblismanlar
- d-Atölyeler
- e-Maquiladoralar

Cevap (e)

2-Hawai adalarında tarımın rolü her ne kadar diğer adalarda büyükse de, eyalet ekonomisinin yüzde 80'den fazlası hangi adada yoğunlaşmıştır?

- a-Küçük Adada
- b-Molokai'de
- c-Lanai'de
- d-Oahu'da
- e-Takımadalarda

Cevap (d)

Prof. Dr. Nazmiye ÖZGÜÇ
İÜ, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi
Coğrafya Programı
DÜNYA BÖLGELERİ: KUZEY AMERİKA, e-Ders
14.Hafta e-Ders Kitap Bölümü

14. HAFTA

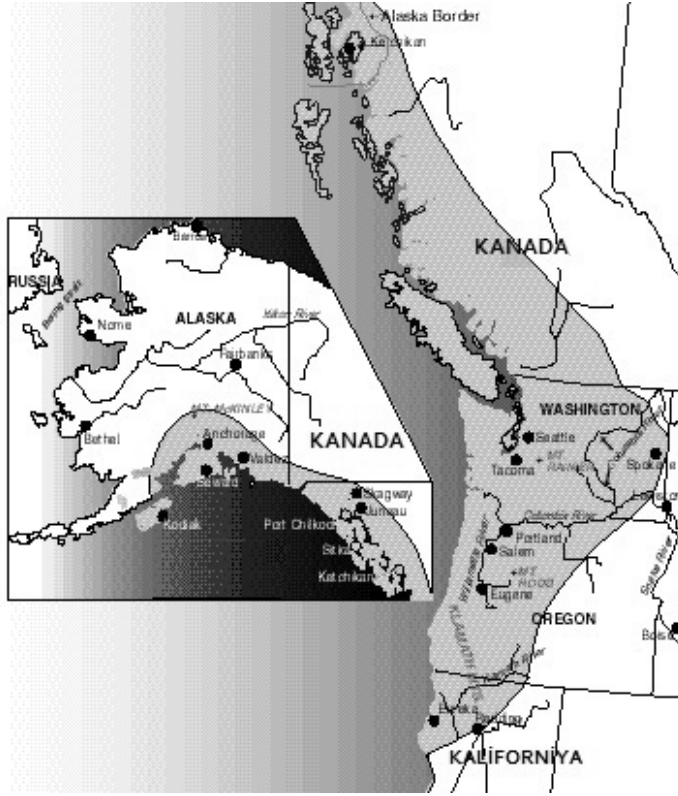
ÖZET: Kuzey Amerika'nın coğrafi bölgelerini genel çizgileriyle ele almaya devam edeceğiz. Dersin Powerpoint sunularla birlikte incelenmesi gerekir.

BÖLÜM 5: KUZEY AMERİKA'NIN BÖLGELERİ (devam)

5.13. KUZEY PASİFİK KIYISI

Kuzey Kaliforniya'dan Pasifik kıyısı boyunca Alaska'ya kadar, Kuzey Amerika'nın şehirleşmiş geri kalan kesimlerinden büyük mesafelerle ayrılmış, çok geniş araziler yer alır. A.B.D.'nin "*Pasifik Kuzeybatısı*" olarak anılan eyaletleri (Oregon ve Washington), Kanada'nın British Columbia'sı ve Alaska'nın yirminci yüzyıldaki sınırları aynı çevre koşullarıyla karakterize olurlar. Kuzey Kaliforniya'dan güneybatı Alaska'ya kadar yaklaşık 3200 km'lik bir uzantıya sahip bu bölgede kara içinde hiçbir yer denizden 320 km'den daha uzak değildir.

Sierra Nevada ve Cascade'lar British Columbia'da Kıyı Sıradağlarıyla birleşerek kuzeye doğru uzanır ve Alaska Sıradağlarıyla son bulurlar. Kıyıyı kucaklayan, büyük ölçüde topografik kalıbı yüzünden uzunlamasına biçimlenmiş bu bölgenin doğu ve kuzey iç sınırı belli başlı dağların zirveleriyle çizilmiştir: Cascade (Kaskat) Sıradağları, British Columbia'daki Kıyı Sıradağları, Yukon Territory'deki (Kanada) St.Elias Dağları ve Alaska'daki Wrangell ve Alaska sıradağları. Alaska Sıradağları'nda Mount McKinley 6,195m yüksekliğindedir. Bölgenin güneyinde San Francisco Körfez Alanı (Bay Area) Kaliforniya'yla sınırı çizerken, batı uç kesiminde Alaska Yarımadası'nda ormanların yerini tundranın aldığı kesim oluşturur. Bol yağış, dağlarda dikkat çeker derecede yoğun kar yağışı, yağışın sıklığı, sık meydana gelen sislilik ve yaygın oldukça sürekli denilebilecek bulutluluk ekstrem denilmese de son derece biktırıcı bir iklim rejimi yaratmıştır.

Kuzey Pasifik Kıyı Bölgesi'nin kabaca uzantısı.

Kuzey Pasifik Kıyı Bölgesi'nin dikkat çeken özelliklerinden birisi de doğal kaynaklarının sınırlı çeşitlilikte ama büyük miktar ya da hacimde olmasıdır. Kısmen bunun sonucu bölge ekonomisi çeşitlenmemiş ama özelleşmiş üretim türlerine dayanmıştır. Kaynakların işletilmesi ve geliştirilmesi ise ortaya süreklilik taşıyan sorunlar çıkarmıştır. Som balığı yataklarına zarar vermeden nehirlere elektrik elde etmek üzere barajlar nasıl yapılabilecektir? Eşsiz-benzersiz manzaraları ortadan kaldırmaksızın kereste ya da kütük işletmeciliği nasıl sağlanacaktır?

Yaban yaşamına zarar vermeden ziyaretçilerin kullanımı için ulusal parklar nasıl geliştirilecektir?

Bölge, insanların bazıları için zevk bazıları için umutsuzluk ifade ettiği “uzaklık” kavramıyla birlikte yaşamak zorunda olduğu bir bölgedir. Gerek A.B.D., gerekse Kanada’nın çekirdek bölgelerinden uzakta, doğuya geçişin güçlüklerle dolu ve belirli noktalardan olduğu, bu bağlamda yüksek ulaşım ve taşıma masraflarının ortaya çıktığı bu bölge kıtanın yaşam koşulları indisinin en yüksek olduğu kesimlerinden birisidir. Uzaklığın psikolojik etkisi de, tıpkı Teksaslılar, Kaliforniyalılar, Fransız Kanadalılar ya da Güneyliler biçiminde bir bölgeselci tavrın ortaya çıkmasıdır. Örneğin şiddetli kış koşulları beş-on yıl önce bölgenin dış bağlantılarını kestiğinde bir gazete başlığı, bölgeyi değil, tüm ülkeyi kast ederek “Kanada’nın Tüm Bağlantıları Kesik” başlığıyla vermişti. Yakın zamanlarda artık iyice gelişen ve yaygınlaşan internetle bu uzaklık ve yalnızlık duygusu büyük ölçüde yenilmiştir.

Böyle bir konumda deniz ve orman bölge ekonomisinde önemli roller oynayacaktır. Tarım, denize yakın, uygun yerlerde ya da ormandan açılan alanlarda yapılmaktadır. Kuzeybatı’nın liman şehirleri kendi balıkçılık, ormancılık ve tarım zenginlikleriyle orantılı olarak gelişmişlerdir ve her biri geniş bir hinterlanda hizmet verirler. Her ne kadar kıyıdaki som balığı avcılarını 1920’lerden buyana üretimde azalmayla karşılaşmışlarsa da, balıkçılık faaliyeti kuzey Pasifiğin tümüne yayılmıştır. Pasifik’ten A.B.D., Kanada, Japonya, Rusya, İngiltere ve Danimarka’nın birbirleriyle rekabet halindeki filoları tarafından avlanan balık miktarı, halen, Atlantik’te yakalanandan kırk misli daha fazladır.

Benzer şekilde, tüm Kuzey Amerika ormanlarının Batı kıyısında bulunanları öteden beri en değerli olanlarıdır. Ağaçlar –yoğun Douglas köknarı, hemlock çamı ve sediri, ponderosa çamı, Sitka ladini ve pelesenk toplulukları halinde- inşaatlarda, kağıt hamuru ve mobilya imal etmek amaçlarıyla kullanılır. Alaska’dan Kuzey Kaliforniya’ya kadar bu ağaç topluluklarının özellikleri ve ormanların uzantısı, keresteciliği en önemli faaliyet yapmıştır. Washington eyaletinin tam yüzde 70’i ve Oregon’un da yüzde 50’si, beşte dördü işletilebilir durumdaki, ormanlarla kaplıdır. British Columbia’da toplam üretim değerinin yüzde 15’i odundan gelmektedir. Tomruk taşınması bölgedeki sayısız nehir nedeniyle kolaylaşmaktadır; buna ek olarak da kamyon ve demiryoluyla taşınma bıçkışanelere erişmeyi iyice kolaylaştırmaktadır.

Tarım, yoğun ormanları zengin toprakların bir işareti sayan ilk yerleşmecileri Kuzeybatı’ya çekmiştir. Fakat ormanlık, arızalı arazi, tarımın ancak birkaç vadi içinde kârlı bir faaliyet halinde kalmasına yol açmıştır. Oregon’un *Willamette Nehri Vadisi* ve *Puget Sound*’un alçak

kesimleri dikkat çeken mandıracılık, büyükbaş hayvan yetiştiriciliği ve meyve merkezleri haline gelmiştir. Daha kuzeyde, British Columbia’da, tarım kıyıda yer alan Victoria ve Vancouver şehirleri çevresinde toplanmıştır; çünkü buralarda, Fraser Nehri Deltası ve Vancouver Adası’nda 200-240 gün arasındaki büyüme devresi sebze ve meyve yetiştirilmesini mümkün kılmaktadır. Alaska’da, iyi topraklara sahip ve zararlı rüzgârlardan korunan Matanuska Vadisi 1930’larda kuzey tarımına bir model olarak geliştirilmiştir. Yetiştirme devresi ender olarak 100 günü aşsa bile, uzun ılık yaz günleri sebze, yulaf, saman ve patates yetiştirilmesini mümkün kılar. Kuzeybatıda yerleşme tipik bir şekilde, iç vadilerin denizle bulunduğu küçük koy ve körfezler (*inlets*) etrafında toplanmıştır. Bunların her biri hinterlandlarının ihtiyacı için balıkçılık, odunculuk ve tarımsal üretimle uğraşan birer ticaret merkezidirler.

Columbia Nehri Havzası’nda ve British Columbia’nın hızlı akan nehirleri boyunca mevcut hidro-elektrik projeleri dışındaki başka faaliyetlerde de uzmanlaşmalar olmuştur. Sanayide olgunlaşma ve bolluk farklılaşmayı güçlendirmiştir. Willamette ve Columbia nehirlerinin birleşme noktasındaki *Portland*, her ne kadar taşınan kargonun miktarı ve değeri diğerlerine göre dikkat çeker bir şekilde yüksek daha değilse de, Amerikan limanları arasında en fazla kullanılanıdır. Portland, Willamette Vadisi’ndeki özelleşmiş mandıracılık alanlarına hizmet ederek büyümüştür. *Seattle* (Tacoma’yla birlikte) ise Cascade ve Kıyı Sıradağları arasında boğulmuş bir vadi olan Puget Sound’a egemen bir şehirselleştirilmiştir. Ekonomik geleceği uzay araştırmaları sanayisinde yatarken, stratejik konumu Amerika’ya ne kadar yakınsa Şark’a (Uzak Doğu’ya) da o kadar yakın görünmektedir; mali ve ulaşım hizmet merkezi olarak pozisyonu da Alaska’nın kalkınması üzerinde odaklaşmıştır.

Puget Sound’un girişinde, Juan de Fuca Boğazı ile Georgia Boğazı arasında *Vancouver Adası* uzanmaktadır. Vancouver Adası’yla birlikte dağlar, buzullar, nehirler ve ormanlardan oluşan ada ve fiyort ortamı da başlar ve bu ortam kuzeye doğru Alaska’ya kadar sürer. Kanada’da büyük şehir sıralamasında 14. olan *Victoria* İngiliz görüntüsü ve toplumuyla British Columbia’nın başkentidir.

Kanada “Batı”sının metropolisi olan *Vancouver*, Fraser Nehri ağzında yer almıştır. Şehir 1800’lü yılların başlarında Hudson Bay Company’nin bir ticaret noktası ve yirminci yüzyıl başlarında da bir kerestecilik merkeziydi. Günümüzde, Vancouver önemli bir sanayi şehri ve preri eyaletlerinin buğday ihracat merkezi durumundadır.

Alan bakımından 1,554,000 km²’lik bir yer kaplayan Alaska, gerek Alaska Highway (Hızıyolu) ve gerekse Pasifik kıyısındaki boğazlar arasından geçen Inside Passage (Alaska

Marine Highway) vasıtasıyla güneye bağlanmaktadır. Alaska yarımadasında okyanusun ılımanlaştırıcı etkisi şiddetle hissedilmektedir. Yağış yoğun, yıllık 2500 cm'ye varacak miktardadır ve iklim de şiddetli soğuklardan dikkat çekecek ölçüde uzaktır. Eyaletin güney-merkezi kesimindeki ve Aleut Adaları'ndaki yerleşmeler açık deniz balıkçılık faaliyetlerine ve yoğun ormanlara dayanmaktadır. *Anchorage* Pasifik Kuzeybatısı'ndaki diğer şehirlerinkine benzer fonksiyonlara sahiptir.

Alaska ve Saint Elias sıradağlarında yükselti çoktur; 5400 m'ye varan zirveler olağan sayılmaktadır. İçeride, bu büyük doğal engelin ötesinde, Yukon Platosu kuzeyden Brooks Sıradağlarının oluşturduğu duvar ile ayrılmıştır. Yukon Nehri Havzası'ndan kuzeye doğru yağış Kuzey Kutbu soğuk çölünde 370 mm'den daha aza düşer. Ekstrem kış soğuğu kısa fakat şaşırtıcı bir şekilde ılık yazlarla kesintiye uğrar. Çok az başka zenginliği olan Yukon Platosu yirminci yüzyılın başlangıcında *altın* arayan madencileri kendisine çekmiştir.

1959'da kazandığı eyalet statüsüyle ve küçük olmakla birlikte büyüyen nüfusuyla Alaska günümüzde hızlı bir sanayi gelişmesi deneyiminden geçmektedir. Kuzey Kutbu Denizi'ndeki Prudhoe Bay'de güçlü petrol yataklarının keşfiyle birlikte Alaska nüfusu da 1996'da 607,000'e varmıştı; 2012'de de 731,449 oldu. Ancak bu bölge içine Alaska'nın tümü girmemektedir.

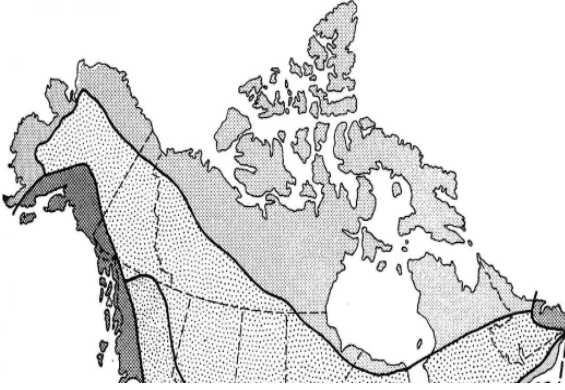
5.14. TUNDRA YA DA ARKTİK BÖLGE (KANADA'NIN KUZEY KESİMLERİ VE ALASKA'YA UZANTISI)

Büyüklik bakımından dev ama nüfus bakımından fakir Arktik Bölge Kuzey Amerika'nın tüm kuzey kenarı boyunca uzanır. Çok az yerde bölge yaşamı kolaylaştırmış, bunun dışında fiziki çevreyle tam bir uyumu gerekli kılmıştır. Bu bölgenin tümüyle bir *Inuit* (Inuit'in anlamı "human being-insanlık ya da insan olmak") ve *Aleut* (aynı adlı adaların halkları) olduğunu söylemek gerekir; başka etnik gruplara çok az sayıda ve çok dağınık yerleşmelerde rastlanmaktadır.

Bazı temel karakterleri oldukça tekdüze olan bölgenin doğu ve batı ekstremeleri (doğuda Labrador kıyıları ve batıda Bering Denizi-Aleut Adaları) kısmen çeşitlilik sunabilmektedir. 1600 km uzunluğundaki *Aleut Adaları* ağaçsız, sisle kaplı temelde bir dizi volkandan (46'sı

aktif) meydana gelmiş, çoğu küçük 280 adalılık bir zincir halindedir. İyice kuzeyde, Kalkanın ötesinde, Kanada takımadaları yer alır.

Bunlar, Kuzey Buz Denizi'nde (Arktik Deniz) batıdaki Banks Adaları'ndan Grönland yakınındaki Ellesmere adalarına kadar uzanmakta ve güneyde de 2,400 km kadar aşağılara inmektedirler. Buz ve kar ülkesi olan bu bölgede kış sıcaklıkları çok düşüktür; yağışlar kar şeklinde düşmekte ve ortalama 125-380 mm arasında olmakla birlikte, yağış azlığı bölgenin iyice kuzey kesimlerini Kuzey Amerika'nın en kurak kesimleri yaparak bazı yerlere verilen "soğuk çöl" adını haklı kılmaktadır. Örneğin Ellesmere Adası'nda yağış yıllık ortalama 50 mm'den azdır. Rüzgârlar da çok güçlüdür ve sıcaklıkların aşırı duyarlı olduğu yerlerde olumsuz bir koşul yaratır. Ama iklimik olguların insan için en önemlisi yazın sürekli gündüzlerin ve kışın da sürekli gecelerin varlığıdır.

Tundra bölgesinin şematik görüntüsü

Donmuş topraklar yaygındır (bazı yerlerde 480 m derinlik ölçülmüştür); birçok büyük akarsu bulunmakla birlikte, bunlar da yılın büyük kısmında donmuş durumdadırlar. En dikkat çekenleri Yukon ve Mackenzie çok geniş deltalara sahiptirler, özellikle Mackenzie binlerce kilometrelik dağıtım kanalları ve 20,000 dolayında göl meydana getirmiştir. Büyük olsun küçük olsun göller bölgede zaten çok boldur.

Yüzölçümü 1.3 milyon km²'nin üzerinde olan Kanada Arktik'i (Kanada Kutup Bölgesi) üzerinde 80,000'den daha az nüfusun yaşadığı bir **tundradır**. Eskimo kökenli olup bir süre önce Kanada'nın başka yerlerindeki şehirlere yerleştirilmeye çalışılan örneğin Nunavutlar gibi bazı nüfus gruplarının topraklarına geri dönmeleriyle nüfus geçmişe göre biraz artsa da hâlâ çok az yerleşmenin nüfusu 5000'i ancak geçmektedir. En büyük yerleşmeler şöyle sıralanabilir:

- 1) *Adak* ve *Unalaska* Aleut Adaları'ndaki en büyük nüfus topluluklarını barındırırlar. Bunlardan birincisi esas olarak deniz üssü iken, ikincisi de önemli bir ticari balıkçılık limanıdır.

- 2) Alaska'da *Bethel* ve *Kotzebue* esas olarak Inuit nüfusun yaşadığı Bering Denizi kasabalarıdır. Biraz farklı fonksiyonlara sahip olsalar da, Bethel bir ticari balıkçılık, Kotzebue de gerçek “Inuit” köylerini görmek isteyen turistlerin bir çekicilik merkezi halindedirler.
- 3) Uzak konumuna rağmen, yine Alaska'da *Nome* bir bölge-altı ticaret merkezi fonksiyonu kazanabilmiştir. Nüfusunun yalnızca üçte biri Inuit'tir.
- 4) Alaska'da *Barrow* petrol zengini yerel yönetim merkezidir. Buradan da bir petrol işletme merkezi haline gelmiştir ve ayrıca bölgedeki tüm yerleşmelerden daha büyük bir Inuit nüfusa sahip bulunmaktadır.
- 5) Bölgenin Kanada kesimi içinde kalan Mackenzie deltasındaki ikiz kasabalar *Aklavik* (eski yerleşme) ve *Inuvik*'tir (yeni planlı gelişmiş ve Batı Arktik'in idari merkezi). Her ikisi de Boreal Orman'ın kenarında yer alırlar ama Arktik Bölge ile de güçlü fonksiyonel ilişkilere sahiptirler.
- 6) *Churchill* üç ay süren deniz taşımacılığı sezonunda önemli bir limandır. Prerilerden elde edilen tahıl, daha kısa olduğu için Kanada'nın doğusundaki yoldan Avrupa'ya (1600 km) bu yolla gönderilir. Churchill, sonbaharda, göç eden kutup ayıları şehrin ortasından geçen bir güzergâh izledikleri için turistlerle kaynar.
- 7) Baffin Adası'nda, geçmişte Frobisher Bay olarak bilinen *Iqualit* (5,236) Kanada Doğu Arktik'inin idari merkezi ve federal binaları, yüksek apartman blokları ve oldukça yoğun hava alanıyla dikkati çeken bir yerleşmedir. Kanada'daki en büyük Inuit topluluğu bu şehirde yaşar.

Buradaki zaten az olan nüfusun da çoğu (50,000 kadar) modern haberleşme sistemlerinin, okulların, ticaret birimlerinin bölgede inşası ve çoğalmasına paralel olarak hızlı bir değişim içine girmiş bulunan yerli **Eskimolardır**. 1970'lerin sonlarında Eskimo yerine **Inuit** adı tercih edilmiştir. Ancak Inuit çoğul sözcüktür; bireylere “Inuk” denilmekte, Eskimo dili de “Inuktitut” olarak anılmaktadır. Başka birçok yerel adlar (Inupiat, Kalaallit, Yupik vb.) vardır ama hepsi “halk”-people- sözcüğünü (şimdi medeniyet diyorlar) ifade ederler. Eskimoların önemli bir kısmı caribou geyiği yetiştiriciliğiyle uğraşırlar.

Kızılderili gruplarından ise, tümüyle Kanada'da olmak üzere, en çok **Dene** olarak anılanlara rastlanır (yalnızca 1000 kadar). Kuzey Amerika'nın ayrı bir fiziki bölgesi olarak Arktik Adalar ve Kanada Kalkanı yine Kuzey Amerika'daki en zorlu ve en az yerleşilmiş bölgeyi oluşturmaktadır.

Burada, madenciler, hava üsleri ve meteoroloji istasyonlarında çalışanlar, çok az sayıdaki tüccar ve kürk tüccarı, avcı ve tuzakçılar, öğretmen, din adamı ve yerliler dışında pek insan bulunmamaktadır. Hayvanlar arasında, su memelileri Inuitler için hep önemli olduğundan bu bölgede çok rastlanırlar. Yunuslar (az rastlanan türü *walrus*), beyaz balina (*beluga*) ve *narwhal*, *bowhead* denilen balina türleri gittikçe azalmaktadır. Kutup ayısı da bölgenin dikkat çeker hayvanlarından birisi olurken, kara hayvanlarının en önemlisi bir geyik türü olan *caribou*'dur; bazıları binlerce hayvandan oluşan sürüler halindedirler ve kışın tayga yazın da tundraya göç eder ya da ettirilirlir.

5.15. BOREAL ORMAN

Kuzey Amerika'daki en büyük bölge olan "Boreal Orman" bir okyanustan diğerine kadar uzanır. Aslında burasının temelde Kanada'nın bir bölgesi olduğu söylenebilir, çünkü Kanada'nın alansal uzantısının yaklaşık yarısını kaplamaktadır. Bununla birlikte, A.B.D. içinde de Yukarı Büyük Göller ve A.B.D.'nin bir eyaleti olan Alaska'nın merkezi kesimini de içine almaktadır.

Boreal ormanların meydana getirdiği bölgenin kabaca alanı.

Her ne kadar Boreal Orman Bölgesinin sınırları da kolayca çizilemezse de, bu sınır kolaylıkla kavramsallaştırılabilecektir: Bölgenin kuzey kenarı ağaç sınırına denk düşer –ağaç sınırı aynı zamanda Arktik Bölge'nin tundrasını Subarktik (Boreal Orman Bölgesi)'ten ayırmış olmaktadır. Ama bitki örtüsüne göre çizilen tüm sınırlarda olduğu gibi, burada da orman ve tundranın yer yer birbirine karışması, kesin bir hat çizilmesini engellemekte ve burası bir geçiş kuşağı olarak kalmaktadır. Bu kuşak aynı zamanda 10°C Temmuz izotermine de denk düşmekte ve de güneydeki Dene ile kuzeydeki Inuit Eskimolarının yerleşmelerini de birbirinden ayırmaktadır.

Güneyde ise sınır iyice karmaşıklaşır: Doğuda St.Lawrence ve Ottawa nehirlerinin kuzeyinde kalan tarımsal yerleşmelerin sınırlarına iyice yaklaşır; güneydoğu Ontario'da Kanada Kalkanının güney sınırını izler. Daha sonra Michigan, orta Wisconsin ve Minnesota'nın kuzey kesimlerinden sınır bir kuşak halinde geçerek tarım alanlarıyla kuzeyin orman alanları arasında da bir sınır oluşturur. Batıda preriden ormana geçişi sergilerken, iyice batıda hem Kanada hem de Alaska'da sınır esas olarak topografya ile belirlenmiştir –yani Kayalık Dağlar ve Kuzey Pasifik Kıyı Bölgesi'nin sıradağları Boreal Orman Bölgesi'nin kıta içindeki bu kesiminin sınırlarına işaret ederler.

Bu bölge kaya, su ve buzların ülkesi olurken, ama aynı zamanda da kaçınılmaz bir şekilde ormanların yarattığı bir bölgedir de. Değişiminde ya da bileşiminde çok az değişikliklerle dümdüz uzanan arazide yüzlerce kilometre boyunca ormanlar yer almıştır. Bu uçsuz bucaksızlık bazı kimselerde tekdüzelik duyguları uyandırmaktadır. Batı Ontario'yu boydan boya tasvir ederken Edward McCourt şunları vurguluyor:

Kanada'da her şeyden çok fazla var. Hepsinden çok, çok orman var. Hatta bir ağaç kadar güzel bir şiir olmayacağına tutkuyla inanan biri bile Trans-Kanada Karayolu boyunca yolculuk ettikten sonra artık başka şiirler arayacaktır.

Bölge gerçekten de doğanın egemen olduğu, insanın ise çok az meydana okuduğu bir bölgedir. Büyük kısmıyla Kanada Kalkanı'nın şiddetli buzullaşmaya uğramış, yerleşilmemiş kuzey kesimindeki tayga ormanları, sayısız sığ göller, turbalar ve kıvrımlı akarsulardan oluşan görüntüsünü taşımaktadır. Uzun soğuk kışlar da bölgenin büyük kısmı için geçerlidir; kısa yetişme mevsimi yalnızca yerel olarak biraz tarıma izin vermektedir. Bataklıklar-turbalıklar da yaygındır ve bu alanlar ulaşımı engellerken, kısa yazlarda sonsuz bir sivrisinek-haşere bolluğu da yaratmaktadırlar.

Ayrıca, özellikle Kanada Kalkanı'nda yüzbinlerle ifade edilen göl de yer almaktadır. Tüm bölgede yerleşenler ezici bir çoğunlukla çıkarım, yani **madencilik** faaliyetleriyle uğraşmaktadırlar. İkinci önemli faaliyet ise **ormancılıktır**. Ormancılık faaliyetine bağlantılı olarak kağıt fabrikaları da, en çok bölgenin güneyinde olmak üzere sıralanmışlardır. Bu fabrikalar için ucuz enerji önemlidir. Kütüklerin buz üzerinde kaydırılarak kolay taşınabilmesi için kış mevsimi tercih edilmektedir; akarsu akışı da ucuz taşımacılıkta önem taşır. Tarım, ancak bölgenin güney kesimlerinde yerel olarak uygun yerlerde (ceplerde) yapılabilmektedir.

Boreal Orman Bölgesi'nde her ne kadar şehirler oldukça seyrekse de şehirleşme derecesinin arttığına ilişkin veriler de sayımlarla ortaya çıkmıştır. Bu süreçte küçük şehirler

kırlardan nüfus kazanırken, küçük yerleşmelerin sakinleri de daha büyük merkezlere göç etmektedirler. Bölgenin şehrsel merkezlerinin çoğu temelde tek fonksiyonludur; yani hayatta kalmak için tek tip ekonomik faaliyete bağımlıdırlar. Bazı durumlarda bir madenin, bir tesisin ya da bir ulaşım kavşağının etrafında birdenbire kendiliğinden heterojen bir kasabanın ortaya çıktığı da görülmüştür. Bununla birlikte, modern madencilik kasabaları belirli bir büyüklükte tasarlanmış planlı toplumlar halindedirler.

Bölgedeki üç büyük şehrsel merkezden ikisi olan Superior Gölü kıyısında *Duluth* (A.B.D.) ve *Thunder Bay* (Kanada) büyük hacimli malların yükselme ve boşaltılmasında uzmanlaşmış Büyük Göller limanlarıdır. Ontario'daki (Kanada) Sault Ste.Marie ile ikiz şehri Michigan'daki (A.B.D.) Sault Ste.Marie (14,194) kavşak fonksiyonuna sahiptirler ama birincisinin ek olarak eski bir çelik imalat merkezi fonksiyonu daha vardır. Ontario'da *Sudbury* bir bölge-altı ticaret merkezi olarak büyümüş eski maden izabe kasabalarına iyi bir örnektir.

Bölgenin diğer şehirleri farklılaşmış bölge-altı merkezler olarak hizmet görürler. Başka bazı küçük yerleşmelerde de idari fonksiyon yaşamsal önem taşıırken, çok küçük kutup-altı yerleşmelerinin ekonomik tabanı “**tuzakçılığın tamamladığı devlet-destekli ekonomi**” şeklinde tanımlanmaktadır. Ama teknolojik gelişmelerle idari fonksiyonun önemi azaldığından, bunun ne kadar süreceği belirsizdir.

Bölge için belirtilmesi gereken bir husus da çeşitli yerli grupların varlığı ve bunlarla yapılan anlaşmalardır. Aslında bu durum Arktik Bölge'de daha da önemlidir: örneğin Nunavutlarla 1990'da yapılan anlaşma Kanada'ya 1999 yılında yeni bir eyalet daha eklemiştir. Halen yerli nüfusun rolü bölgede çok daha büyük önem taşımaktadır.

ÖRNEK SORULAR

1- Kuzey Kaliforniya'dan güneybatı Alaska'ya kadar yaklaşık 3200 km'lik bir uzantıya sahip Kuzey Pasifik Bölgesi'nde kara içinde hiçbir yer denizden ne kadar mesafeden daha uzak değildir?

a-5 km'den

b-11 km'den

- c-320 km'den
- d-50 km'den
- e-1000 km'den

Cevap (c)

2-Kuzey Amerika'nın kuzeyindeki bölgelerde çok küçük yerleşmelerin ekonomik tabanı nasıl tanımlanır?

- a-liberal tabana dayanan ekonomi
- b-sosyalist tabanlı ekonomi
- c-bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler ekonomisi
- d- tuzakçılığın tamamladığı devlet-destekli ekonomi
- e-kriz ekonomisi

Cevap (d)

KAYNAKLAR

BERGMAN, E.F. 1996. **Human Geography. Cultures, Connections, and Landscapes**, Englewood Cliffs, N.J.

BERGMAN, E.F. ve T.L.McKNIGHT. 1993. **Introduction to Geography**, Englewood Cliffs, N.J.

BIRDSALL, S.S. ve J.W.FLORIN. 1992, 1998. **An Outline of American Geography. Regional Landscapes of the United States and Canada**, New York.

BORCHERT, J.R. 1972. "America's changing metropolitan regions", **Annals of the Association of American Geographers** 62, s.352-373.

BRADSHAW, M. 1997. **A World Regional Geography**, McGraw Hill.

BRADSHAW, M., J.DYMOND, G.WHITE ve E.CHACKO. 2011. **Contemporary World Regional Geography**, McGraw Hill.

CLAWSON, D.L. ve J.S.FISHER 1998.. **World Regional Geography**, New Jersey.

CONZEN, M.P.(ed.). 1990. **The Making of the American Landscape**, Boston ve Londra.

DAVIS, M.L. 1990. **City of Quartz: Excavating the Future in Los Angeles**, New York.

de BLIJ, H. 1977, 1996. **Human Geography: Culture, Society and Space**, New York.

de BLIJ, H. ve A.B. MURPHY. 1999. **Human Geography: Culture, Society and Space**, New York.

de BLIJ, H. ve P.O.MULLER. 199, 1997. **Geography: Regions and Concepts**, New York.

ENGLISH, P.W. 1984. **World Regional Geography**, New York.

FARB, P. 1963. **Face of North America**, New Yor&Evanston.

FINCH, V.C., G.T.TREWARTHA, A.N.ROBINSON ve E.H.HAMMOND. 1957. **Elements of Geography**, New York.

- FOSTER, F. 1964. "A.B.D.'nde haritalama ve yerleşme tipleri", **Coğrafya Enstitüsü Dergisi** No:14, 99-109.
- GOTTMANN, J. 1961. **Megalopolis: The Urbanized Northeastern Seaboard of the United States**, Cambridge, Mass..
- HARTSHORN, T.A. ve P.O.MULLER. 1986. **Suburban Business Centers: Employment Indications**, U.S. Department of Commerce, Wash., D.C.
- HARTSHORN, T.A. ve P.O.MULLER. 1989. "Suburban downtowns and the transformation of Metropolitan Atlanta's Business Landscape", **Urban Geography** 10, s.371-389.
- HOBBS, J.J. 2009. **World Regional Geography**, Belmont CA.
- KNOX, P.L. ve S.A.MARSTON. 1998. **Human Geography. Places and Regions in Global Context**, Prentice Hall, New Jersey.
- McKNIGHT, T.L. 1992. **Regional Geography of the United States and Canada**, Englewood Cliffs, New York.
- MULLER, P.O. 1981. **Contemporary Suburban America**, Engl. Cliffs, N.J.
- NELSON, R.E., R.E.GABLER ve J.W.VINING. 1995. **People, Cultures, and Landscapes**, Orlando.
- ÖZGÜÇ, N. 2011. **Turizm Coğrafyası: Özellikler ve Bölgeler**, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- SMITH, J.R. ve N.O.PHILLIPS. 1942. **North America**, New York.
- STUTZ, F.P. 1992. "Maquiladora: Labor-transport cost substitution along the border", **Geographical Snapshots of North America** (ed.D.Janelle), s.62-64, New York.
- TREWARTHA, G. 1962. "Types of rural settlement in colonial America", **Readings in Cultural Geography** (ed. P.L.Wagner ve M.W.Wikesell), s.517-538, Chicago.
- TÜMERTEKİN, E. 1957. **Kurak Bölgelerde Ziraat**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul.
- TÜMERTEKİN, E. 1967. **Amerika Birleşik Devletleri Coğrafyası**, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayını, No.46,

TÜMERTEKİN, E. 1970. **Anglo-Amerika**, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayını No.61, İstanbul.

TÜMERTEKİN, E. ve N.ÖZGÜÇ. 2012. **Beşeri Coğrafya. İnsan, Kültür, Mekan**, Çantay Kitabevi, İstanbul.

TÜMERTEKİN, E. ve N.ÖZGÜÇ. 2012. **Ekonomik Coğrafya: Kalkınma ve Küreselleşme**, Çantay Kitabevi, İstanbul.

WHEELER, J.H. ve J.T.KOSTBADE. 1995. **Essentials of World Regional Geography**, Saunders College Publishing.

WHITE, L.L., E.J.FOSCUE ve T.LMcKNIGHT. 1981. **Regional Geography of Anglo-America**, Englewood Cliffs.

ZIMOLZAK, C.E. ve C.A.STANSFIELD, Jr. 1983. **The Human Landscape. Geography and Culture**, Ohio.